

SKILLS 4 JUSTICE

Funded by
the European Union

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
INSTITUTE
OF EDUCATIONAL ANALYTICS
State Scientific Institution

**Проект 101132435 — SKILLS4JUSTICE Topic: HORIZON-CL2-2023-
TRANSFORMATIONS-01-03 "ПАРТНЕРСТВО НАВИЧОК ДЛЯ СТІЙКОЇ
ТА СПРАВЕДЛИВОЇ МІГРАЦІЇ"**

**АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
ОПИТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО/ВИМУШЕНО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ (ВПО)**

КИЇВ – ДНУ «ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ» – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
ЧАСТИНА I: ОСОБИСТІСНИЙ ТА МОТИВАЦІЙНИЙ ВИМІР (ЩОДО МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ)	9
РЕГІОН ПРОЖИВАННЯ ВПО – учасників дослідження	9
ТЕРИТОРІАЛЬНА НАЛЕЖНІСТЬ В УКРАЇНІ ДО МОМЕНТУ ПЕРЕМІЩЕННЯ	10
ВІКОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕСПОНДЕНТІВ	10
ПОТОЧНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАТУС	14
ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС ЯК ФАКТОР ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НА НОВОМУ МІСЦІ ПРОЖИВАННЯ	18
НАЯВНІСТЬ РОБОТИ В УМОВАХ НОВОЇ ЛОКАЦІЇ	23
ТРИВАЛІСТЬ ПЕРЕБУВАННЯ В СТАТУСІ ВПО АБО БЕЗ НЬОГО В НОВОМУ РЕГІОНІ (З УРАХУВАННЯМ ЗАГАЛЬНОГО ЧАСУ ПЕРЕБУВАННЯ У ДЕКІЛЬКОХ РЕГІОНАХ)	28
ГЕНДЕРНИЙ РОЗПОДІЛ УЧАСНИКІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	33
СІМЕЙНИЙ СТАН РЕСПОНДЕНТІВ	37
ЗАЙНЯТІСТЬ ПОДРУЖЖЯ/ПАРТНЕРА В РЕГІОНІ ПОТОЧНОГО ПРОЖИВАННЯ	40
КІЛЬКІСТЬ ДІТЕЙ У РЕСПОНДЕНТІВ	41
СПІЛЬНЕ ПРОЖИВАННЯ З ІНШИМИ ЧЛЕНАМИ РОДИНИ	43
ТИМЧАСОВІ ПОВЕРНЕННЯ ДО ДОМІВОК НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ УКРАЇНІ ТЕРИТОРІЯХ	45
ДОДАТКОВІ ФАКТОРИ, ЩО СПРИЧИНИЛИ ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ РЕСПОНДЕНТІВ (ОКРІМ ВІЙНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ)	51
ОСВІТНІЙ РІВЕНЬ ВПО	57
НАЙВИЩИЙ РІВЕНЬ ЗДОБУТОЇ ОСВІТИ В РЕГІОНІ ТЕПЕРІШНЬОГО ПРОЖИВАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ	62
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ ІЗ НАЙВИЩОЮ КВАЛІФІКАЦІЄЮ РЕСПОНДЕНТІВ	64
ВИЗНАННЯ ДИПЛОМІВ ТА ІНШИХ ДОКУМЕНТІВ ПРО ОСВІТУ, ЗДОБУТИХ У ЗАКЛАДАХ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	66
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В НОВОМУ РЕГІОНІ: ОСНОВНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ФОРМИ НАВЧАННЯ	68
ДІЇ РОБОТОДАВЦІВ ЩОДО АДАПТАЦІЇ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО РОБОТИ У НОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	71

ПОТОЧНА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ) РЕСПОНДЕНТІВ.....	73
ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ/УСТАНОВ, В ЯКИХ ПРАЦЮЮТЬ ОПИТАНІ, ЗА ТИПОМ ВЛАСНОСТІ ТА ПІДПОРЯДКОВАНOSTІ	75
ГАЛУЗЕВА НАЛЕЖНІСТЬ МІСЦЯ РОБОТИ ОПИТАНИХ ВПО	77
ТРИВАЛІСТЬ ЗАЙНЯТОСТІ НА ПОТОЧНОМУ МІСЦІ РОБОТИ	78
ЗАКРІПЛЕННЯ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА ПОСТІЙНИМ МІСЦЕМ РОБОТИ.....	80
ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДО ОТРИМАННЯ ПОТОЧНОЇ РОБОТИ	84
ТИП ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ РЕСПОНДЕНТА НА НОВОМУ МІСЦІ РОБОТИ.....	87
ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ РЕСПОНДЕНТА (ПОВНА/ НЕПОВНА)	90
КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ/В ОРГАНІЗАЦІЇ, ДЕ ПРАЦЮЄ РЕСПОНДЕНТ	92
ЧАСОВІ ВИТРАТИ НА ПОШУК ПЕРШОГО МІСЦЯ ПРАЦІ ПІСЛЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ	98
КАНАЛИ ОТРИМАННЯ ПЕРШОЇ РОБОТИ НА НОВОМУ МІСЦІ	100
ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ I	111
ЧАСТИНА II: ПРОБЛЕМАТИКА СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН	114
СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	114
ВІДПОВІДНІСТЬ РІВНЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПОТОЧНОМУ РОБОЧОМУ МІСЦІ ТРУДОВИМ ЗУСИЛЛЯМ РЕСПОНДЕНТА	114
ОЦІНКА РЕСПОНДЕНТАМИ УМОВ ПРАЦІ ТА РІВНЯ РИЗИКУ ДЛЯ БЕЗПЕКИ НА ЇХ ПОТОЧНОМУ РОБОЧОМУ МІСЦІ.....	117
ІНФОРМОВАНІСТЬ РЕСПОНДЕНТІВ ЩОДО ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ	120
ВПЛИВ СТАТУСУ ВПО НА ВІДЧУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	123
СОЦІАЛЬНЕ ВИЗНАННЯ ТА ПОВАГА НА РОБОЧОМУ МІСЦІ.....	127
ОЦІНКА РЕСПОНДЕНТАМИ МОЖЛИВОСТІ ВІЛЬНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ ДУМКИ ЩОДО УМОВ ПРАЦІ	130
ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСПОНДЕНТІВ.....	134
БАЛАНС МІЖ ПРОФЕСІЙНИМИ ОБОВ'ЯЗКАМИ ТА ОСОБИСТИМ ЖИТТЯМ....	136
УЧАСТЬ ВПО У СОЦІАЛЬНОМУ ЖИТТІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ.....	139
ВІДЧУТТЯ СВОБОДИ У МІСЦЕВІЙ ГРОМАДІ ПРОЖИВАННЯ	139
УЧАСТЬ У ЗАХОДАХ, ОРГАНІЗОВАНИХ ПРЕДСТАВНИКАМИ РЕГІОНУ ПОХОДЖЕННЯ РЕСПОНДЕНТІВ.....	141

ЗАЛУЧЕНІСТЬ РЕСПОНДЕНТІВ ДО МІСЦЕВИХ СОЦІАЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЗАХОДІВ.....	146
УЧАСТЬ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОБОТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	149
МОЖЛИВІСТЬ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ З РОДИНОЮ У МІСЦІ ПРОЖИВАННЯ.....	152
ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ ДОСТУПУ ДО ПОСЛУГ РАННЬОГО РОЗВИТКУ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ВПО.....	158
ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ ПОСЛУГ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДІТЬМИ ДЛЯ ВПО	161
ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ ПОСЛУГ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ЛІТНІМИ ЧЛЕНАМИ РОДИНИ ДЛЯ ВПО	163
ВИПАДКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ВПО ЗА МОВНОЮ ОЗНАКОЮ	174
ВИПАДКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА КУЛЬТУРНОЮ ТА РЕЛІГІЙНОЮ ОЗНАКАМИ..	177
ВИПАДКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА РЕГІОНАЛЬНОЮ ОЗНАКОЮ ПОХОДЖЕННЯ...	184
ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ II.....	192
ЧАСТИНА III: РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ВПО ТА ЇХНЯ МОТИВАЦІЯ ДО ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ.....	195
УМОВИ, ЗА ЯКИХ МОЖЛИВЕ ПОВЕРНЕННЯ ДО МІСЦЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ПРОЖИВАННЯ:	195
ВІДСУТНІСТЬ ЗАГРОЗИ ВІД ВІЙНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ. ПІДПИСАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ ПЕРЕМИР'Я, ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАРТНЕРАМИ ІНШИХ БЕЗПЕКОВИХ УМОВ	195
НАЯВНІСТЬ ВЛАСНОГО ЖИТЛА, ДО ЯКОГО МОЖНА ПОВЕРТАТИСЯ	198
КОМПЕНСАЦІЯ ВИТРАТ НА ПЕРЕЇЗД, ЖИТЛОВО-ПОБУТОВЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ ОБЛАШТУВАННЯ	202
ІНСТИТУЦІЇ ТА АКТОРИ, ЩО МАЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ПІДТРИМКУ ВПО:..	221
<i>ДЕРЖАВА ЯК БЕЗЗАПЕРЕЧНИЙ ГАРАНТ ПІДТРИМКИ</i>	<i>221</i>
<i>ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВОЛОНТЕРИ: ДОПОМІЖНА РОЛЬ</i>	<i>223</i>
ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ III	241
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	244

ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведене анкетування ВПО в Україні здійснено в рамках WP4 Проєкту 101132435 — SKILLS4JUSTICE Topic: HORIZON-CL2-2023-TRANSFORMATIONS-01-03 "ПАРТНЕРСТВО НАВИЧОК ДЛЯ СТІЙКОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ МІГРАЦІЇ". Воно є складником більш комплексного соціологічного дослідження, проведеного нами, яке охоплювало також інтерв'ювання ВПО, анкетування та інтерв'ювання біженців та зовнішніх мігрантів.

Методологічною основою анкетування ВПО виступають загальні підходи до вибірки респондентів, типова анкета, етичні норми та зворотній зв'язок, розроблені та прийняті 13 інституціями-членами Консорціуму Проєкту з 12 країн. Поряд з цим, зважаючи на воєнний стан в Україні, суттєві відмінності міграції у воєнний період, важливістю вивчення ситуації з ВПО тощо, нам було дозволено адаптувати типову анкету та опитувальник до українських реалій, провести окреме соціологічне дослідження, присвячене проблемам внутрішньої міграції та виокремити блок питань, зосереджених на оцінюванні респондентами рівню їхньої підтримки з боку ключових стейкхолдерів та вивченню мотивації у ВПО щодо повернення до їхньої малої батьківщини та за яких умов.

До анкетування ВПО допускалися українці, які відповідають усім чотирьом, зазначеним нижче, критеріям та/чи вимогам, а саме:

- громадянство України;
- вік від 18 до 65 років;
- перебування в статусі ВПО (постійно, тимчасово, епізодично) у будь-який період з 2014 року до теперішнього часу;
- наявність будь-якої роботи чи зайнятості (повної, тимчасової, епізодичної, легальної, нелегальної, самозайнятості тощо) загальною тривалістю більш, ніж 3 місяці, за період перебування у статусі ВПО.

Дослідження соціально-економічного становища ВПО в Україні ґрунтується на принципах наукової об'єктивності, системності й достовірності отриманих

даних. У його основі лежить переконання, що процеси, пов'язані з вимушеним переміщенням населення, мають багатовимірний характер – соціальний, економічний, психологічний і культурний. Тому аналіз ситуації вимагав не лише статистичних вимірів, а й глибокого розуміння контексту, у якому живе та адаптується ця група населення.

Побудова методології дослідження відбувалася на поєднанні кількісного та якісного підходів, що дозволило одночасно побачити загальну картину та зрозуміти індивідуальний вимір проблеми. В основі дослідження лежить ідея, що інтеграція ВПО є не лише соціальною потребою, а й умовою відновлення національної єдності та розвитку громад. Кожен показник, зафіксований у межах опитування, мав не лише статистичну, а й соціальну вагу – за цифрами стояли людські історії, досвід і прагнення.

Головним інструментом збору первинної інформації став анкетний метод, який дозволив отримати узагальнене уявлення про становище ВПО у багатьох регіонах України. Опитування охопило 388 респондентів різного віку, статі, регіону проживання, рівня освіти, соціального статусу та наявності офіційного статусу ВПО із 18 регіонів України. Не зважаючи на воєнний стан в Україні анкетування ВПО було здійснене переважно в офлайн форматі (290 респондентів або 74,7%), що забезпечило широке географічне охоплення, об'єктивність, оперативність та достовірність результатів, зворотній зв'язок з опитуваними. Середня тривалість цього «глибинного» анкетування складала 70 хвилин. Анкета складалася із 75 питань, сформованих у 3 тематичні частини, а саме:

- I Особистісна та мотиваційна (стосовно міграції/переміщення) інформація;
- II Справедливість та соціально-трудова відносина;
- III Рівень захисту ВПО та їхня мотивація до повернення додому.

За результатами соціологічного опитування було підготовлено цей Аналітичний звіт, загальним обсягом 235 сторінок, який складається із Вступу та методології дослідження, 3 Частих та Загальних висновків. До Аналітичного звіту увійшло 18 таблиць та 251 рисунок.

Первинна інформація опрацьовувалася з використанням методів дескриптивної статистики – розрахунку відсоткових часток, середніх значень, коефіцієнтів варіації. Результати подано у вигляді графіків, таблиць і діаграм, що допомагають краще візуалізувати ключові тенденції. Такий підхід дозволяє виявити закономірності – регіональні, гендерні та вікові відмінності, а також особливості зайнятості й соціальної інтеграції.

Для оцінки суб'єктивних установок і рівня задоволеності було використано шкалу Лайкерта (від 1 до 5 балів), що дало змогу кількісно виміряти ступінь згоди або незгоди з окремими твердженнями. Цей підхід дозволив перетворити емоційні оцінки респондентів на узагальнені соціальні показники, придатні для подальшого аналізу.

Порівняльно-аналітичний метод дав змогу визначити регіональні диспропорції та виявити відмінності між соціально-демографічними групами. Завдяки цьому стало можливим простежити, як умови життя ВПО залежать від економічного потенціалу регіонів, стану місцевої інфраструктури та наявності соціальних програм.

Поряд із кількісними методами використовувався соціологічний підхід до інтерпретації даних, що передбачав осмислення результатів через призму теорій інтеграції, соціальної мобільності та адаптації. Це дозволило побачити за статистикою не лише цифри, а й живий соціальний процес – поступове відновлення зв'язків і формування нових ідентичностей.

Відкриті відповіді респондентів аналізувалися методом контент-аналізу, який допоміг виокремити найчастіше згадувані проблеми: житлові труднощі, нестачу стабільної роботи, психологічні виклики, брак соціальної підтримки. Цей якісний компонент став підґрунтям для глибшого розуміння потреб переселенців та уточнення аналітичних висновків.

Отримані результати узагальнювалися з урахуванням системного підходу, який розглядає ВПО як частину ширшої соціальної екосистеми, взаємопов'язаної з економічними, культурними та політичними чинниками. Такий підхід дозволив

сформулювати комплексні висновки щодо взаємозв'язку між особистими стратегіями ВПО та державними політиками підтримки.

Водночас дослідження має певні обмеження. Через воєнні дії не всі території України були доступні для опитування, що частково вплинуло на географічну повноту вибірки. Крім того, результати базуються на самооцінках респондентів, які можуть відображати суб'єктивні сприйняття реальності. Однак поєднання кількісних і якісних даних дозволяє отримати цілісну картину становища ВПО та зробити обґрунтовані висновки для формування подальших державних і громадських рішень.

Над Аналітичним звітом працювала команда Проєкту, а саме:

Сергій Мельник (проведення анкетування, підготовка методології анкетування ВПО, координація соціологічного дослідження, участь у написанні Аналітичного звіту), Юлія Іриневич (проведення анкетування, оброблення анкет, аналітичне супроводження та написання Аналітичного звіту), Ганна Белінська, Валентина Ткаченко (проведення анкетування, оброблення анкет, участь у написанні Аналітичного звіту), Ганна Терещенко, Андрій Литвинчук, Наталія Пронь, Максим Романов (проведення анкетування), Андрій Кір'янов (оприлюднення результатів дослідження).

ЧАСТИНА I: ОСОБИСТІСНИЙ ТА МОТИВАЦІЙНИЙ ВИМІР (ЩОДО МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ)

Усього в анкетуванні взяли участь 388 громадян України –вимушено переміщених осіб (далі – ВПО), які через війну були змушені змінити місце проживання.

Регіон проживання ВПО – учасників дослідження

За результатами дослідження, понад 67,5% респондентів проживають у центральних та східних регіонах України. Серед цих регіонів лідирує Дніпропетровська область (29,1%), м. Київ (13,4%) та Запорізька область (8,0%). Західні регіони прийняли близько 25,8% опитаних переселенців, це переважно Чернівецька (14,9%), Івано-Франківська (8,0%) та Львівська (1,5%) області. Такий розподіл може бути пов'язаний з логікою міграційних процесів: ВПО прагнуть залишатися у відносній географічній близькості до рідних домівок, але водночас вибирають регіони з більш розвинутою інфраструктурою та можливостями для працевлаштування. На Рис. 1 подано розподіл учасників дослідження за регіоном проживання після переміщення.

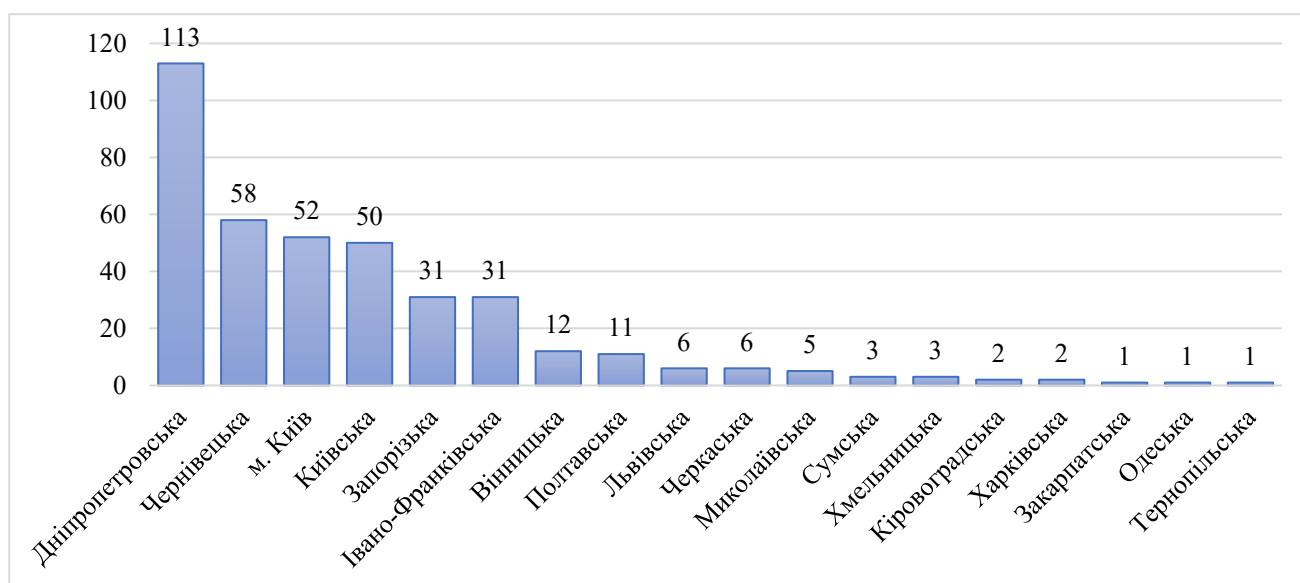

Рис. 1. Розподіл респондентів за регіоном поточного проживання, осіб

Територіальна належність в Україні до моменту переміщення

Близько 51,2% опитаних є вихідцями з Донецької (39,9%) та Луганської областей (11,3%), ще 35,3% – із Запорізької (13,4%), Херсонської (13,9%) та Харківської (8,0%) областей. Також 6,4% респондентів були вимушено переміщені з двох та більше територій бойових дій. У решті регіонів до переміщення сумарно проживало 7,1 % респондентів дослідження. Таким чином, саме з прифронтових та окупованих регіонів вийшла основна частка ВПО. Узагальнені дані щодо розподілу респондентів дослідження за регіоном переміщення і попереднього проживання подано на Рис. 2.

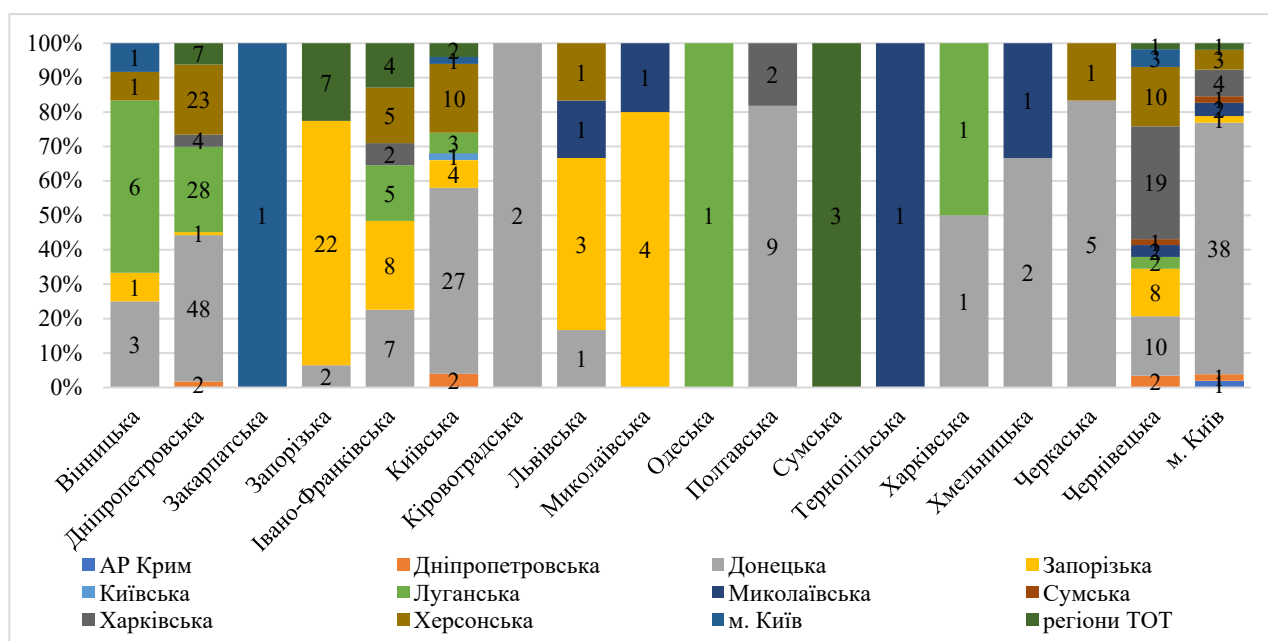

Рис. 2. Розподіл респондентів за регіоном переміщення та регіоном попереднього проживання, осіб

Вікові характеристики респондентів

Вікова структура респондентів виявилася доволі промовистою. Найчисленнішою виявилася група респондентів віком 35–54 роки, яку умовно можна віднести до осіб середнього віку (51,4%). Це покоління, яке зазвичай несе основний соціально-економічний тягар: працює, виховує дітей, водночас підтримує старших родичів.

Поряд з цим майже кожен четвертий респондент належить до старшої групи працездатного віку (55-65 років), а лише кожний десятий – до групи молодих людей у віці до 24 років. Такий розподіл дає підстави констатувати той факт, що міграційні процеси, спричинені війною, охоплюють не лише молодих мобільних людей, а й представників більш зрілих вікових груп, а також осіб пенсійного віку.

Серед респондентів дослідження, які проживають у Дніпропетровській області, трохи більше половини ВПО умовно середнього віку (35-54 роки), також майже однакові частки респондентів віком 18-24 роки (19,8 %) і 55-65 років (20,7 %). ВПО віком 25-34 роки становлять найменшу частку респондентів з Дніпропетровщини. Такий розподіл видається логічним, адже область має потужну економіку, розвинену інфраструктуру, і тому приваблює як тих, хто шукає роботу, так і тих, хто прагне стабільності та потребує доступу до медичного забезпечення.

Контингент переселенців, які мешкають у місті Києві, вирізняється більш «збалансованим» віковим складом: майже однакові частки учасників дослідження віком 25-34 і 45-54 (по 19,2 %) і 35-44 роки (21,2 %). Водночас найбільшу частку ВПО (34,6 %) становлять респонденти віком 55-65 років, а найменшу (5,8 %) – віком 18-24 роки. Такий збалансований віковий розподіл може свідчити про те, що столиця приваблює ВПО різних вікових категорій, включно зі старшими та працездатними, які шукають безпечне середовище, стабільність та можливості для працевлаштування.

ВПО, які нині мешкають у Чернівецькій області, характеризуються переважанням старшої вікової групи: найбільшу частку становлять респонденти віком 45–54 роки (46,6 %). Частки представників інших вікових категорій суттєво менші: 35–44 роки – 22,4 %, 25–34 роки – 12,1 %, 55–65 років – 10,3 %, а найменшу становить молодь 18–24 роки (6,9 %). Також 1,7 % респондентів не вказали свій вік. Такий розподіл може вказувати на те, що Буковина приваблює переважно старших та середньовікових переселенців, що, ймовірно, пов'язано з їхнім прагненням до безпечного середовища, спокійного побуту та можливостей для стабільного життя.

В інших регіонах кількість опитаних нами переселенців менша, проте їх вікова структура також має свою специфіку. Наприклад, у Київській області чітко простежується переважання представників найстаршої вікової групи (55-65 років – 44,0 %), тоді як в Івано-Франківській області найбільша частка опитаних становлять ВПО віком 35-44 роки (38,7 %).

Узагальнені дані щодо вікового складу респондентів у розрізі регіонів переміщення подано на Рис. 3.

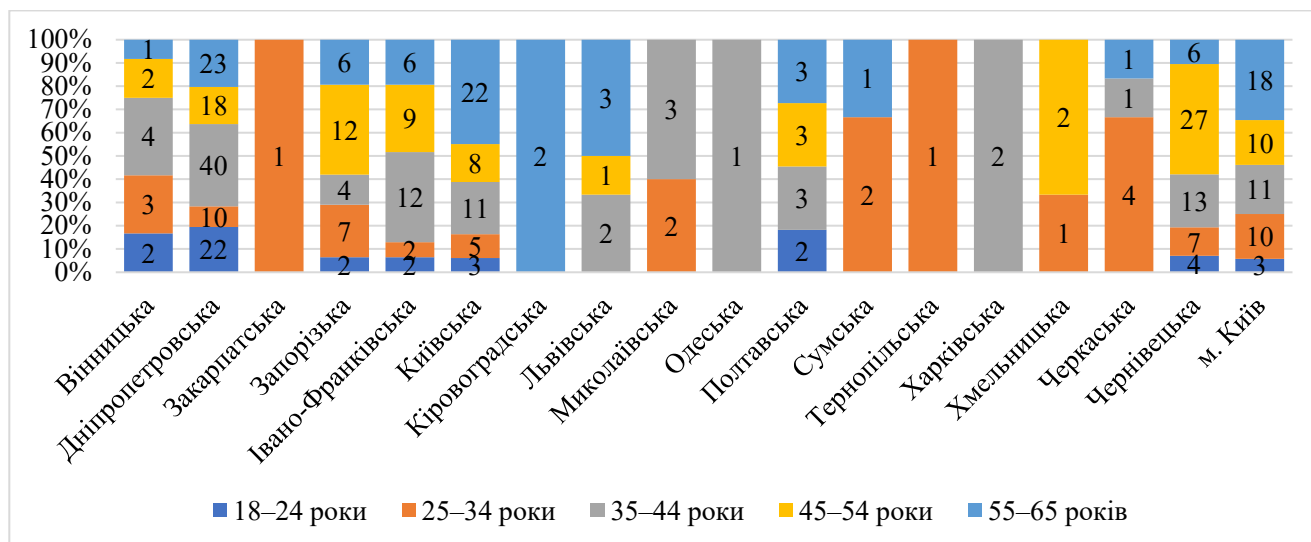

Рис. 3. Розподіл респондентів за віком та регіоном поточного перебування, осіб

Наступним кроком є аналіз вікового розподілу респондентів у розрізі регіону, з якого вони переселилися. У фокусі – регіони з найбільшою часткою учасників дослідження, що дозволяє простежити найвиразніші закономірності.

Серед учасників дослідження найбільшу групу становлять переселенці з Донецької області. Для цієї категорії респондентів характерний відносно збалансований віковий склад: найчисленнішою є група 35–44 роки (29,0 %), частки осіб середнього віку (45–54 роки) та старшої вікової категорії (55 років і старше) є співмірними (21,9 %), тоді як молодь віком 18–24 роки становить незначну частку (13,5 %). Така більш збалансована структура може пояснюватися тривалістю

вимушеного переміщення, що розпочалося ще у 2014 р., і за цей час сформувалися сталі спільноти переселенців різних поколінь.

Натомість серед переселенців із Херсонської області переважають особи старшого віку. Найчисленнішу групу становлять респонденти віком 55–65 років (35,2 %), тоді як частки осіб середнього віку (45–54 роки – 20,4 %, 35–44 роки – 18,5%) є помітно нижчими. Молодші категорії (до 34 років) представлені найменше – по 13,0%. Така структура може свідчити про те, що хвиля вимушеного переміщення з Херсонщини, яка розпочалася після повномасштабного вторгнення 2022 року, була більш характерною для осіб старшого віку, котрі прагнули безпечнішого середовища та стабільності, тоді як молодші частіше залишалися ближче до регіону або виїжджали за кордон, а також могли повернутися додому після звільнення регіону ЗСУ в вересні-листопаді 2022 року.

Серед учасників дослідження – ВПО із Запорізької області – спостерігається відносно збалансований віковий розподіл. Найчисленнішою є група респондентів віком 35–44 роки (28,8 %), проте частки молодших (25–34 роки – 21,2 %, 18–24 роки – 11,5 %) і старших учасників (45–54 роки – 17,3 %, 55–65 років – 21,2 %) також залишаються значними. Така структура свідчить про поступовий характер внутрішнього переміщення, що охопив представників різних поколінь без вираженого домінування певної вікової когорти.

Серед ВПО із Луганщини – учасників опитування – переважають респонденти середнього віку (35–44 роки – 43,2 %) і старших вікових груп (45–54 роки – 27,3 %, 55–65 років – 22,7 %), тоді як представників молоді фактично немає. Такий розподіл відображає тривалий характер збройного конфлікту в регіоні: молодші когорти населення переважно виїхали ще на початкових етапах, тоді як у наступні роки переміщення здійснювали переважно особи старшого віку.

Детальніше про віковий розподіл респондентів за регіоном проживання до переміщення подано на Рис. 4.

Поточний соціально-економічний статус

Результати опитування засвідчили, що близько 93,3 % респондентів мають офіційний статус ВПО, без статусу – 4,1 % анкетованих, варіант «інше» відмітили 0,8% переселенців, а також 1,0% відмовилися відповідати на питання щодо свого статусу. Таким чином, у середовищі ВПО простежується сегментація: з одного боку, група переселенців, інтегрованих в офіційні програми державної підтримки, з іншого – категорія осіб, які залишаються «поза системою» і, відповідно, не охоплені повним спектром соціальних і правових гарантій. Детальний розподіл учасників дослідження щодо наявності статусу ВПО за регіоном поточного проживання подано в Табл. 1.

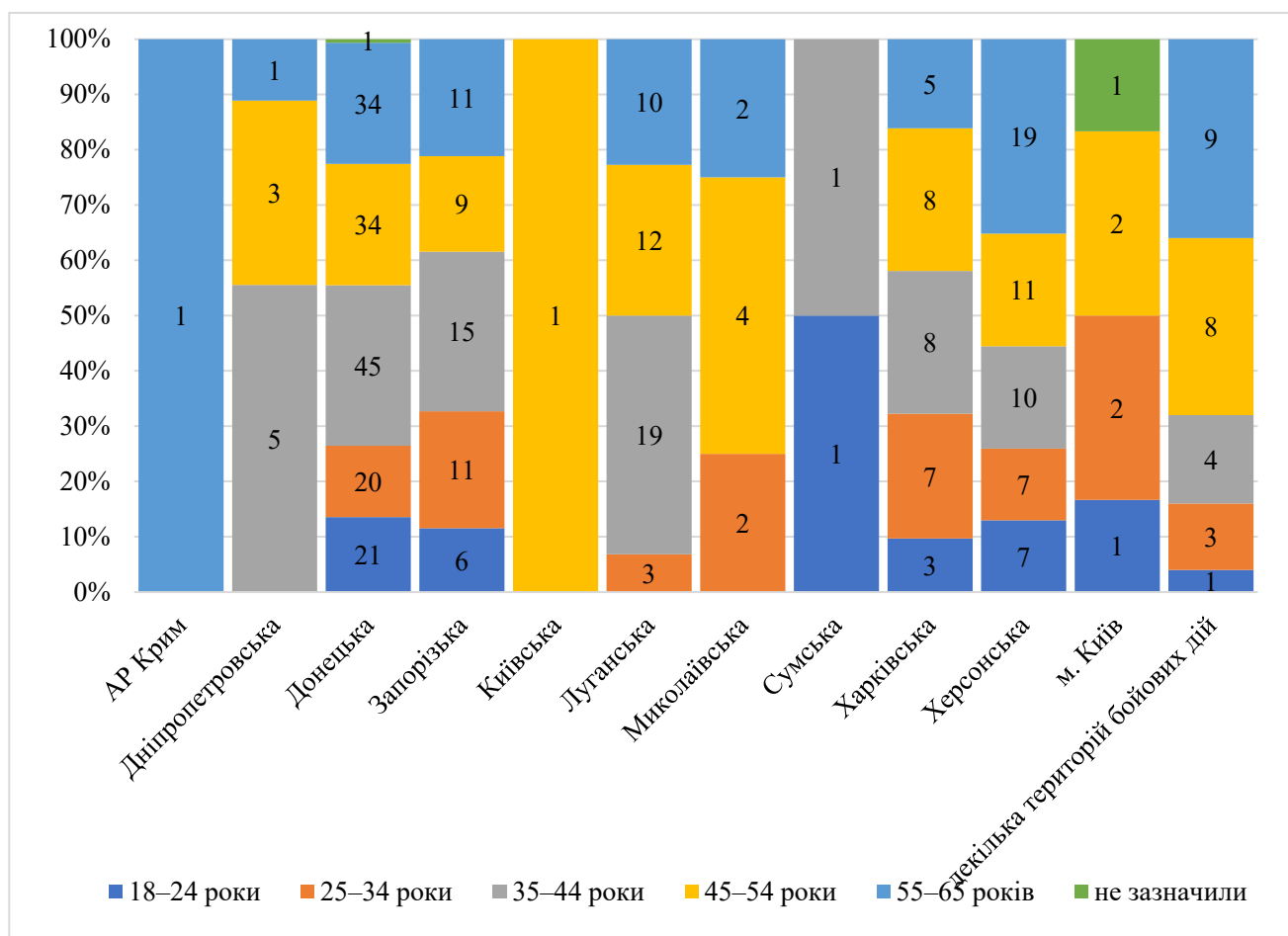

Рис. 4. Розподіл респондентів за віком та регіоном попереднього проживання, осіб

У розрізі регіону поточного проживання найбільшу частку серед учасників дослідження становлять ВПО, які мешкають у Дніпропетровській області. Серед них 107 респондентів мають офіційний статус ВПО, що становить близько 29,6 % від усіх учасників дослідження, які підтвердили наявність такого статусу. Ще 4 особи залишаються без нього. Попри розвинену інфраструктуру регіону, наявність певної частки переселенців без реєстрації вказує на існування групи, яка з різних причин не інтегрована у систему державної підтримки.

У Чернівецькій області всі 58 учасників опитування мають офіційний статус ВПО. Така повна реєстрація може свідчити про ефективну організацію роботи місцевих органів влади, навіть з огляду на прикордонний характер регіону, що водночас приймає зовнішні міграційні потоки.

Таблиця 1

Розподіл респондентів дослідження за наявністю статусу ВПО та регіоном поточного проживання, осіб

Область (регіон)	Внутрішньо переміщена особа (ВПО)	Переміщена особа без статусу ВПО	Інше	Не хочу відповідати	Загальний підсумок
Вінницька	11	—	1	—	12
Дніпропетровська	107	4	—	2	113
Закарпатська	1	—	—	—	1
Запорізька	26	3	—	2	31
Івано-Франківська	31	—	—	—	31
Київська	44	3	1	2	50
Кіровоградська	2	—	—	—	2
Львівська	5	1	—	—	6
Миколаївська	5	—	—	—	5
Одеська	1	—	—	—	1
Полтавська	9	2	—	—	11
Сумська	3	—	—	—	3
Тернопільська	1	—	—	—	1
Харківська	—	2	—	—	2
Хмельницька	2	1	—	—	3
Черкаська	5	—	—	1	6
Чернівецька	58	—	—	—	58
м. Київ	51	—	1	—	52
РАЗОМ	361	16	3	7	388

Вінницька, Івано-Франківська, Полтавська та Черкаська області також характеризуються повною або майже повною реєстрацією переселенців. Це демонструє належний рівень адміністративного супроводу та сформовані механізми соціальної інтеграції ВПО на регіональному рівні.

Високий рівень адміністрування демонструє і м. Київ: серед 52 учасників опитування 51 особа підтвердила наявність офіційного статусу ВПО. Така ситуація відображає ефективність столичної системи управління, де практично відсутнє явище «життя поза статусом».

У Запорізькій області зафіксовано найбільшу частку осіб без офіційного статусу – 3 з 29 респондентів (10,3 %). Це може бути наслідком близькості до зони активних бойових дій, що ускладнює процедури оформлення документів і доступ до адміністративних послуг.

У Київській області серед 47 учасників 44 мають статус ВПО, а 3 залишаються без нього. Відносно вищий рівень «неоформлених» переселенців може бути зумовлений тимчасовим характером перебування частини респондентів або зміною місця проживання після реєстрації.

У Харківській області жоден із двох учасників дослідження не підтвердив наявність офіційного статусу ВПО. Через малу кількість спостережень цей показник не є репрезентативним і не може бути використаний для узагальнень.

Загалом результати дослідження свідчать про переважно високий рівень офіційної реєстрації ВПО у більшості регіонів, що може бути індикатором ефективності локальних механізмів адміністрування та їхнього соціального супроводу. Водночас наявність окремих випадків відсутності статусу вказує на потребу вдосконалення процедур обліку та підтримки осіб, які залишаються поза межами офіційної системи допомоги. На Рис. 5 представлено дані щодо регіонального розподілу респондентів дослідження, які мають статус ВПО.

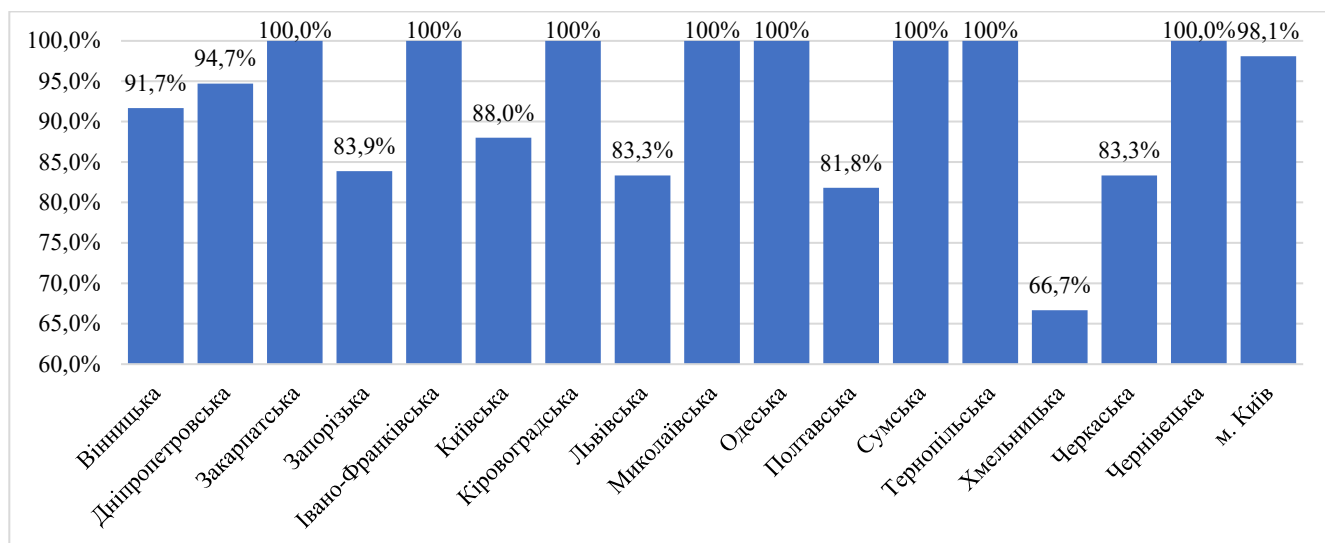

Рис. 5. Частка респондентів, що мають статус ВПО у регіоні переміщення

За результатами опитування, найвищий рівень оформлення офіційного статусу ВПО (95–100%) зафіксовано серед молоді й осіб старших вікових груп. Натомість переселенці віком 35–54 роки найчастіше не мають офіційного статусу. Подібна закономірність пояснюється особливим соціально-економічним становищем цієї групи: вона поєднує відповідальність за дітей і літніх батьків, а також збереження професійних чи підприємницьких зобов'язань. У таких умовах частина представників цієї вікової групи свідомо уникає офіційної реєстрації, можливо, розглядаючи її як додаткове адміністративне навантаження або ризик втрати економічної стабільності.

Водночас виявлено і фактор довіри: частина респондентів, зокрема у групі 25–34 роки, ухилялася від прямої відповіді на питання щодо статусу. Це може пояснюватися певними упередженнями до інституцій або соціологічних опитувань, а також побоюванням щодо розкриття особистих даних.

Узагальнені дані щодо вікового розподілу респондентів зі статусом ВПО подано на Рис. 6.

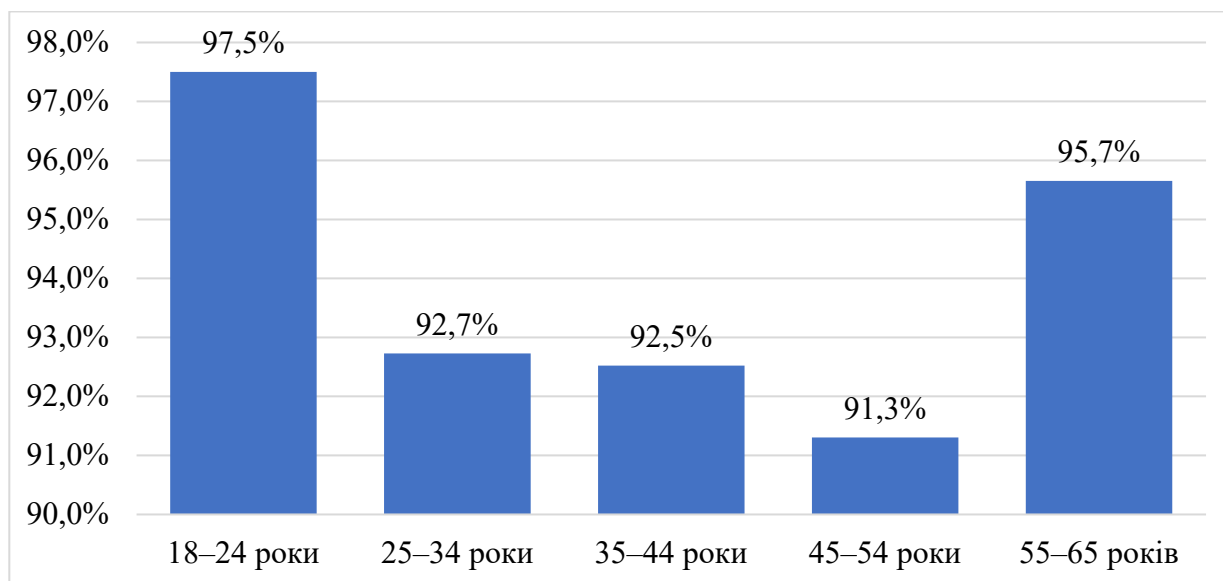

Рис. 6. Віковий розподіл респондентів, які мають статус ВПО

Юридичний статус як фактор працевлаштування на новому місці проживання

Найвищі показники позитивних відповідей («так») на питання «Ваш юридичний статус дозволяє Вам без проблем працювати на новому місці?» були зафіксовані серед ВПО таких регіонів: м. Київ – 86,5 %, Дніпропетровська область – 83,8 %, Вінницька область – 83,3 %, Черкаська область – 83,3 %. На Рис. 7 подано узагальнені дані про розподіл відповідей респондентів дослідження на запитання щодо можливості працевлаштування зі статусом ВПО.

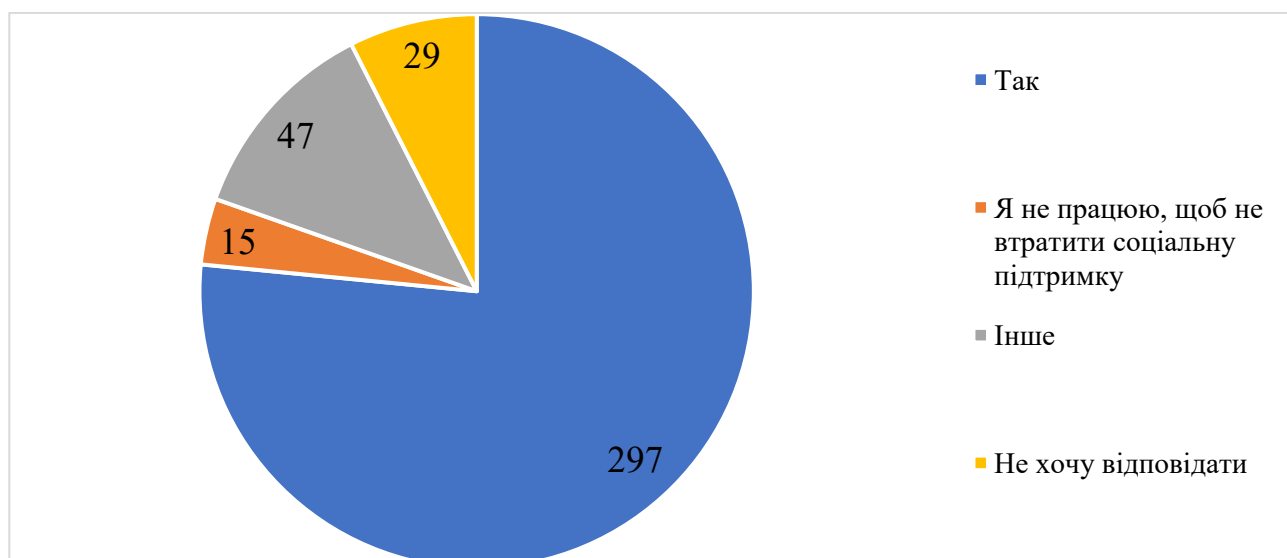

Рис. 7. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Ваш юридичний статус дозволяє Вам без проблем працювати на новому місці?», осіб

У більшості регіонів опитані переселенці не відчують істотних труднощів при пошуку роботи, пов'язаних з юридичним статусом ВПО. Загалом 76,7% респондентів вважають, що оформлення цього статусу не створює додаткових перешкод для працевлаштування. Водночас результати дослідження демонструють суттєві регіональні особливості.

Зокрема, ВПО, що проживають у м. Києві та окремих центральних областях (Вінницькій, Дніпропетровській, Черкаській), демонструють найбільш високі показники позитивних відповідей – від 83 % до 86,5 %, що засвідчує ефективність адміністративного супроводу та високий рівень інституційної підтримки в цих регіонах.

Натомість у західних регіонах рівень позитивних відповідей є значно нижчим. Так, в Івано-Франківській області лише 58,1 % респондентів зазначили, що юридичний статус не створює проблем, а у Львівській – лише 50,0 %. Однак варто зауважити, що у Львівській області вибірка є статистично обмеженою (6 осіб), а отже, це не дозволяє стверджувати, що ця тенденція характерна і для всього регіону.

У Чернівецькій та Хмельницькій областях дані показники становлять нижче від середнього рівня – близько 66–70%.

Відповіді респондентів продемонстрували, що для ВПО характерними є такі тенденції:

- високий рівень зайнятості – 76,5 % опитаних переселенців інтегровані в економіку, що свідчить про їхню активну адаптацію та готовність брати участь у процесах відновлення країни;
- дотримання стратегії збереження соціальних виплат передусім в окремих регіонах (м. Київ та Івано-Франківська область), де майже 10,0% і 16,0%

респондентів відповідно повідомляють, що не працюють через побоювання втрати державної допомоги;

– високий відсоток відповідей «інші причини» – 47 осіб (12,1 %). До цього чинника належать як особисті обставини (догляд за дітьми чи хворими), так і невпевненість у мінливій кон'юнктурі ринку праці;

– доволі високий фактор недовіри – 29 осіб (7,5%) відмовилися надавати відповідь, що вказує на підвищену чутливість теми працевлаштування та потенційний страх втрати пільг або офіційного статусу.

Узагальнені дані щодо відповідей респондентів на це запитання в розрізі регіонів поточного проживання представлено в Табл. 2.

Серед групи респондентів, які вказали декілька регіонів переміщення («декілька територій бойових дій») (кількість респондентів – 25 осіб), частка опитуваних з відповіддю «так» на питання, чи юридичний статус ВПО дозволяє їм працювати на новому місці, становить лише 52,0 % (13 із 25).

Таблиця 2

Відповіді респондентів на запитання: «Ваш юридичний статус дозволяє Вам без проблем працювати на новому місці?» у розрізі регіонів поточного проживання, осіб

Область (регіон)	Так	Я не працюю, щоб не втратити соціальну підтримку	Інше	Не хочу відповідати
Вінницька	10	1	1	–
Дніпропетровська	95	–	10	8
Закарпатська	1	–	–	–
Запорізька	24	1	2	4
Івано-Франківська	18	5	5	3
Київська	33	–	13	4
Кіровоградська	1	–	1	–
Львівська	3	1	1	1
Миколаївська	5	–	–	–
Одеська	–	–	–	1
Полтавська	11	–	–	–
Сумська	–	1	1	1
Тернопільська	1	–	–	–
Харківська	2	–	–	–
Хмельницька	2	–	–	1
Черкаська	5	–	–	1

Чернівецька	41	1	11	5
м. Київ	45	5	2	—
Загальний підсумок	297	15	47	29

Це найнижчий показник серед усіх категорій, що підкреслює наявність додаткових труднощів для тих, хто неодноразово змушений був переміщатися з небезпечних територій. Можна припустити, що така вимушена «мобільність» часто може бути пов'язана із втратою документів, розривом трудових відносин, втратою соціальних зв'язків та іншими негативними чинниками. Відтак ця група є найбільш вразливою на ринку праці навіть за відсутності формальних юридичних обмежень.

На Рис. 8 представлено узагальнені дані щодо частки респондентів, юридичний статус яких забезпечує можливість безперешкодно працювати, за регіоном їхнього поточного проживання.

Аналіз відповідей респондентів на питання «Ваш юридичний статус дозволяє Вам без проблем працювати на новому місці?» у розрізі регіону походження (Рис. 9) дозволяє констатувати такі регіональні тенденції. Ствердно на це питання відповіли 85,8 % опитаних з Донецької, 79,5 % – з Луганської, 74,2 % – з Харківської області відповідно.

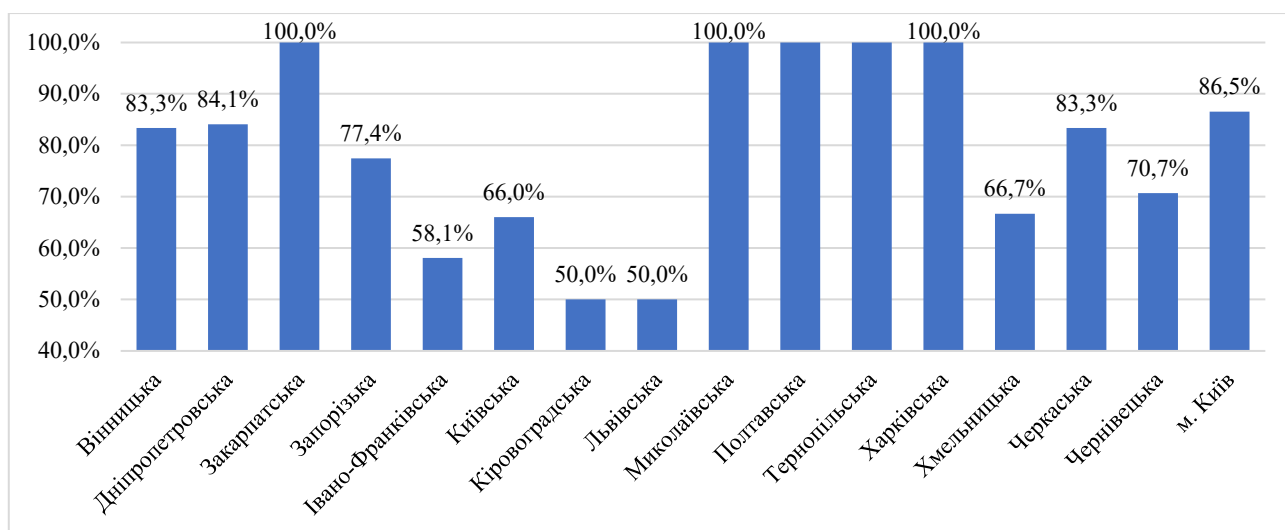

Рис. 8. Частка респондентів, юридичний статус яких дозволяє без проблем працювати на новому місці, за регіоном поточного проживання

Серед респондентів із південних областей зафіксовано такі результати відповіді «так»: з Херсонської (72,2 %), із Запорізької (67,3 %), з Миколаївської (62,5 %) областей. Отримані результати свідчать про певні відмінності у сприйнятті респондентами можливостей працевлаштування за регіоном походження, що може відображати різний досвід інтеграції та тривалість перебування у статусі ВПО.

До інших регіонів належать АР Крим (один респондент) та Сумська область (два респонденти), у яких частка позитивних відповідей становить 100,0 %, проте розміри вибірок малі. У Київській області один респондент відмовився відповідати, тому дані не інформативні.

Аналіз відповідей респондентів на це питання за віковими категоріями (Рис. 10) демонструє такі тенденції. Серед осіб віком 18–24 роки 92,5 % (37 із 40) не відчувають перешкод у працевлаштуванні. У групі 25–34 роки – 87,3 % респондентів (48 із 55) відповіли ствердно.

Для вікової категорії 35–44 роки частка «так» становить 79,4 % (85 із 107), що свідчить про те, що майже кожен п'ятий респондент цього віку стикається з юридичними або організаційними перешкодами. Серед осіб віком 45–54 роки 73,9 % (68 із 92) мають змогу працювати без проблем, а в категорії 55–65 років – 63,0 % (58 із 92).

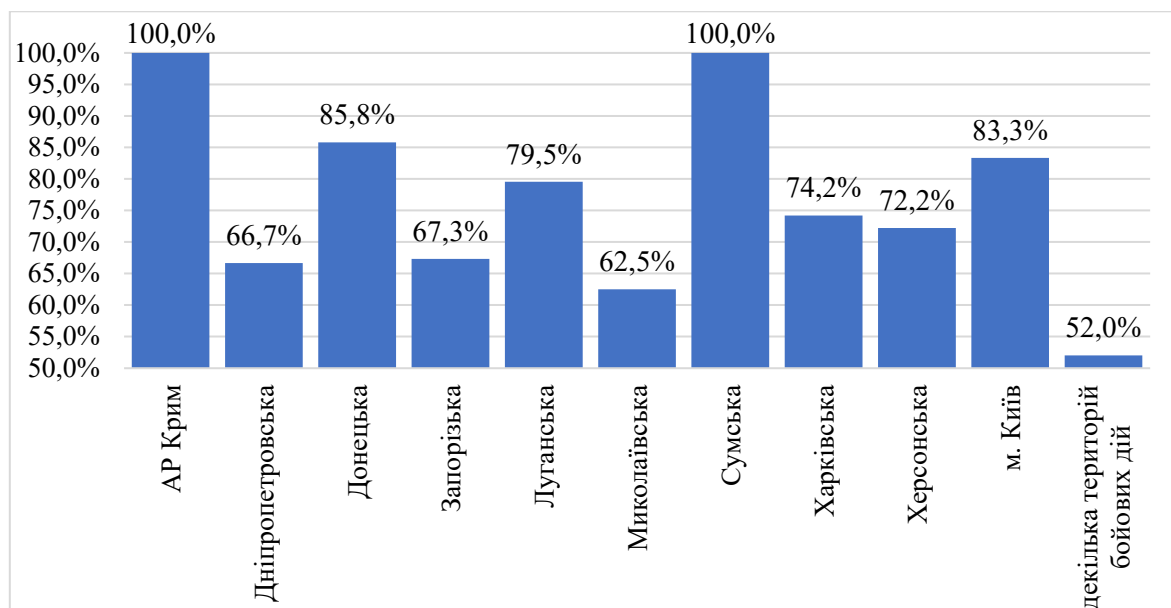

Рис. 9. Частка респондентів, юридичний статус яких дозволяє без проблем працювати на новому місці, за регіоном походження

Отже, молодші за віком ВПО (до 34 років) відносно легко інтегруються на ринку праці, тоді як старші за віком респонденти частіше стикаються з бюрократичними бар'єрами або проявами дискримінації.

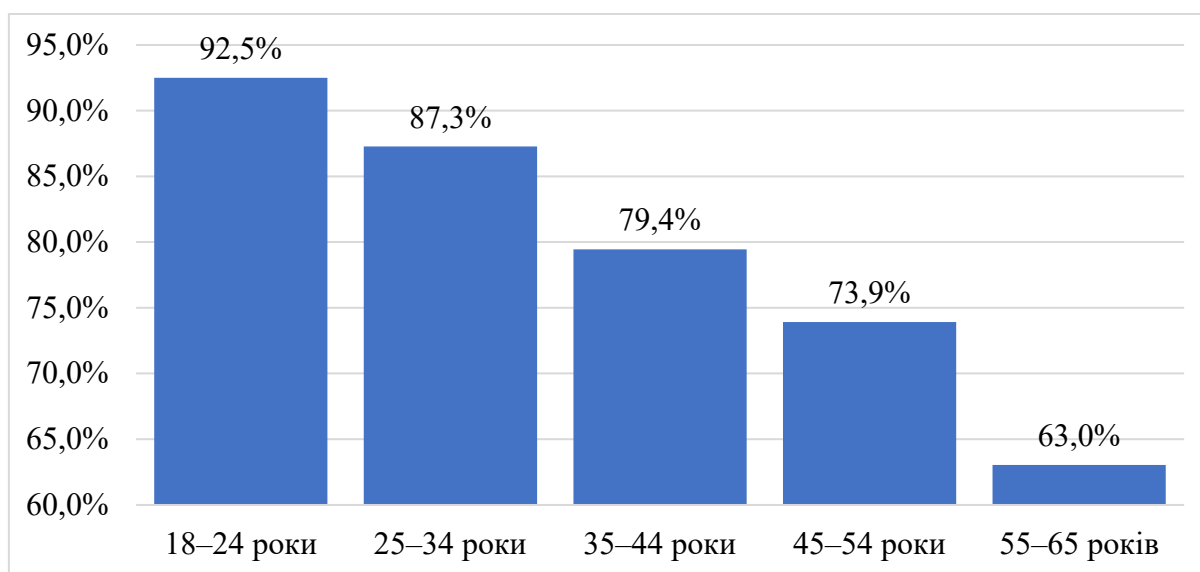

Рис. 10. Частка респондентів, юридичний статус яких дозволяє без проблем працювати на новому місці, за віком

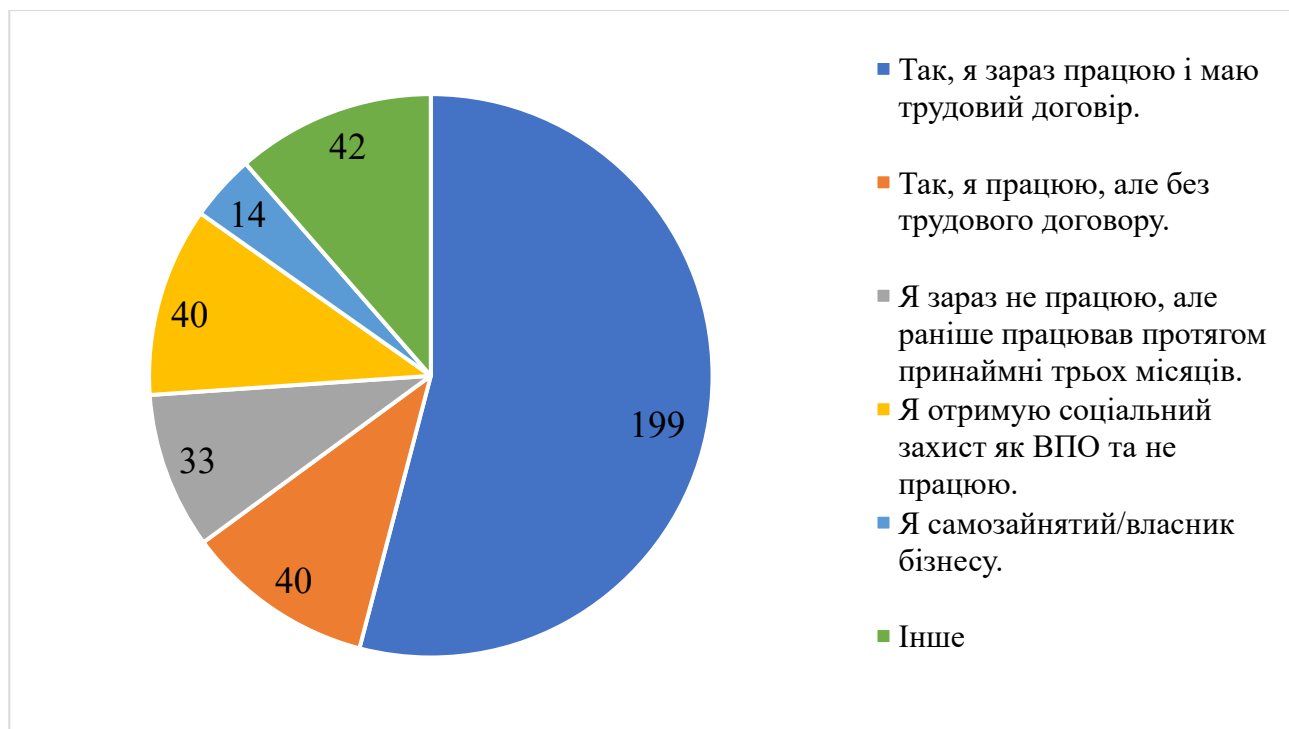
Наявність роботи в умовах нової локації

Питання працевлаштування є одним із ключових чинників інтеграції ВПО в нових громадах. Якщо дані попереднього аналітичного блоку засвідчили, що більшість ВПО формально можуть працювати без юридичних перешкод, то в даному блоці наведено фактичні дані про наявність чи відсутність роботи. Отримані дані дають змогу порівняти нормативну «можливість» ВПО щодо працевлаштування з фактичним соціально-економічним станом респондентів.

За відповідями респондентів, загалом 65,2 % переселенців мають роботу (офіційно, неофіційно або як самозайняті). Цей показник на 11,5 % нижчий від частки респондентів, які зазначають про відсутність юридичних перешкод для

працевлаштування. Такі результати вказують на вплив додаткових чинників (економічних, соціальних та демографічних), що обмежують інтеграцію ВПО на ринку праці. Узагальнені дані щодо наявності роботи в респондентів дослідження подано на Рис. 11.

* з 388 опитаних лише 368 дали відповідь на вказане питання.

Рис. 11. Наявність роботи в опитаних ВПО на новому місці проживання*, осіб

Аналіз за регіонами поточного проживання респондентів виявляє суттєві відмінності в можливостях працевлаштування ВПО. Так, найвищі показники зайнятості простежуються в Полтавській, Миколаївській, Хмельницькій та Тернопільській областях (100,0 % серед опитаних; проте вибірки дуже малі). Високий рівень інтеграції також зафіксовано в Дніпропетровській (84,7 %), Запорізькій (80,6%) та Вінницькій (75,0 %) областях.

У Львівській (33,3%), Івано-Франківській (38,7 %) та Київській (42,0 %) областях частка працевлаштованих ВПО дещо вища, ніж в регіонах з малою вибіркою, проте значна частина опитаних переселенців все ще залишаються без роботи. У Києві 65,4 % респондентів мають роботу, що трохи перевищує середній

рівень по країні, але не є рекордним, незважаючи на наявність економічних можливостей у столиці. Узагальнені дані представлено в Табл. 3 та на Рис. 12, що візуалізують регіональні відмінності в рівнях працевлаштованості внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз результатів опитування в розрізі регіону походження респондентів не відображає прямої залежності між територією, звідки особа перемістилася, та її поточним статусом зайнятості, однак дозволяє окреслити певні закономірності.

Серед переселенців із Донецької (69,0 %) та Луганської (84,1 %) областей зафіксовано відносно високий рівень працевлаштованості, що може бути наслідком тривалішого досвіду адаптації та інтеграції в нові громади. Для респондентів, які перемістилися із Запорізької (61,5 %) та Херсонської (63,0 %) областей, характерні нижчі показники зайнятості, що, імовірно, пов'язано з тривалими безпековими ризиками й економічною нестабільністю в регіонах, звідки відбувалося переміщення. Натомість серед учасників з Харківщини (45,2 %) та тих, хто зазначив «декілька територій бойових дій» (48,0 %), рівень зайнятості є найнижчим, що може свідчити про складнощі повторної адаптації через багаторазові переміщення та втрату соціально-економічних зв'язків (Рис. 13).

Таблиця 3

Наявність роботи в опитаних ВПО на новому місці проживання в розрізі регіону перебування, осіб*

Регіон	Так, я зараз працюю і маю трудовий договір	Так, я працюю, але без трудового договору	Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців	Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю	Я самозайнятий/власник бізнесу	Інше
Вінницька	3	4	1	1	2	1
Дніпропетровська	86	8	2	6	2	5
Закарпатська					1	
Запорізька	18	7	1	1		

Івано-Франківська	11	1	7	6		5
Київська	16	3	5	9	2	10
Кіровоградська	1					1
Львівська	1			1	1	1
Миколаївська	5					
Одеська			1			
Полтавська	11					
Сумська				2		
Тернопільська					1	
Харківська	1		1			
Хмельницька	1	2				
Черкаська	4	1	1			
Чернівецька	15	8	9	5	3	15
м. Київ	26	6	5	9	2	4

* з 388 опитаних 368 дали відповідь на вказане питання.

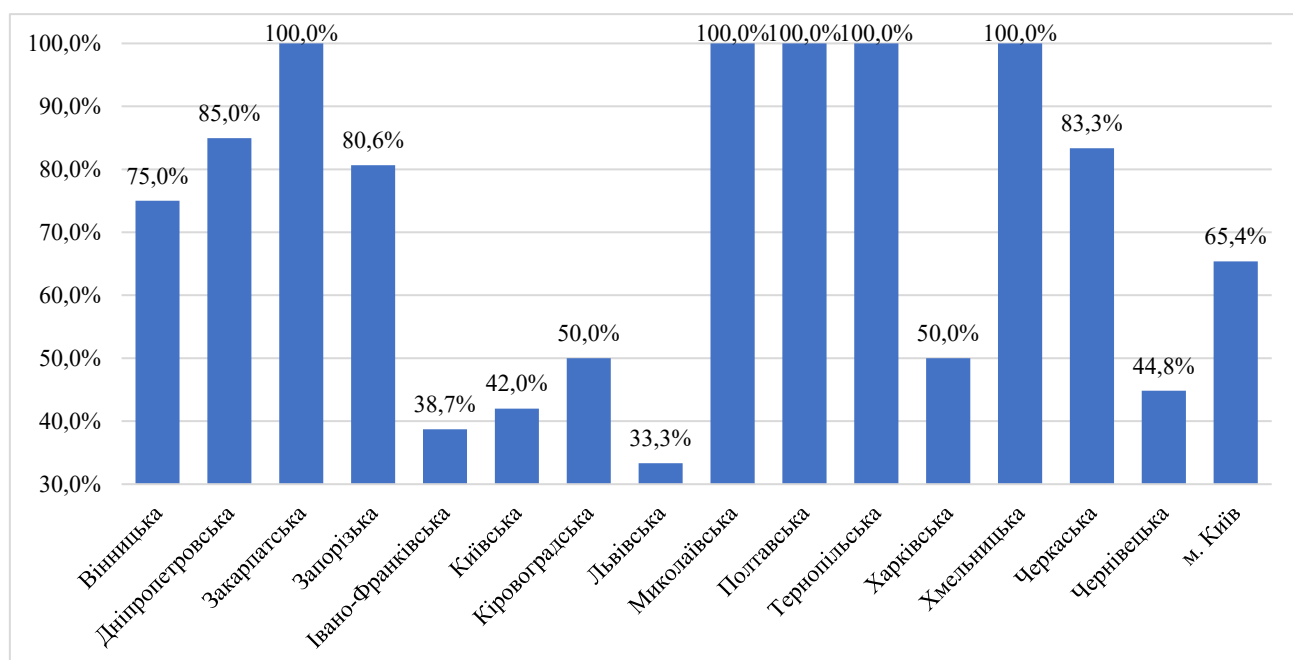

Рис. 12. Частка працевлаштованих респондентів за регіонами перебування

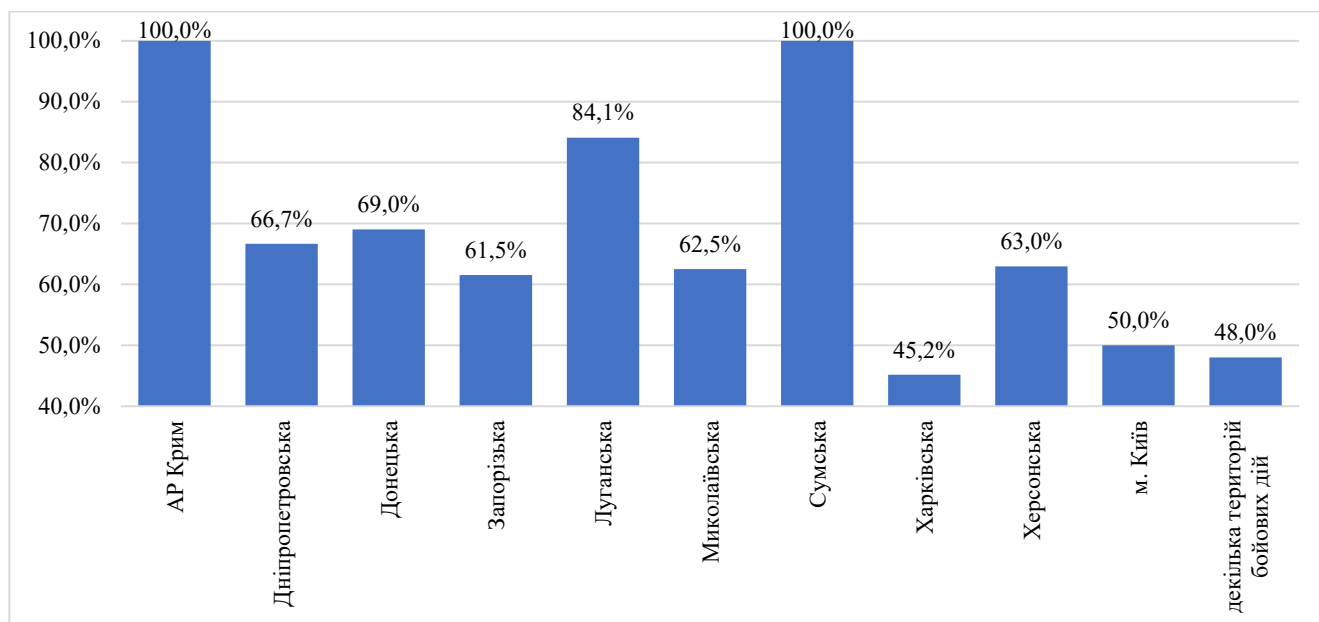

Рис. 13. Частка працевлаштованих респондентів за регіонами походження

Вік респондентів напряму пов'язаний з можливістю працевлаштування (Рис. 14):

- у віковій групі 18–24 роки: 83,3% респондентів мають роботу. Молодь найактивніше інтегрується в нових громадах;
- у віковій групі 25–34 роки: 79,2% опитаних працюють, що теж доволі високий показник;
- у віковій групі 35–44 роки: 81,7% працевлаштованих, тобто фактично той самий рівень, що й у молодших;
- у віковій групі 45–54 роки: 80,0% анкетованих мають роботу, отже, помітного спаду ще нема, ця група залишається конкурентною;
- у віковій групі 55–65 років: лише 64,7% працевлаштовані. Це найнижчий показник, що демонструє труднощі ВПО старшого віку з інтеграцією на ринку праці в регіоні переміщення.

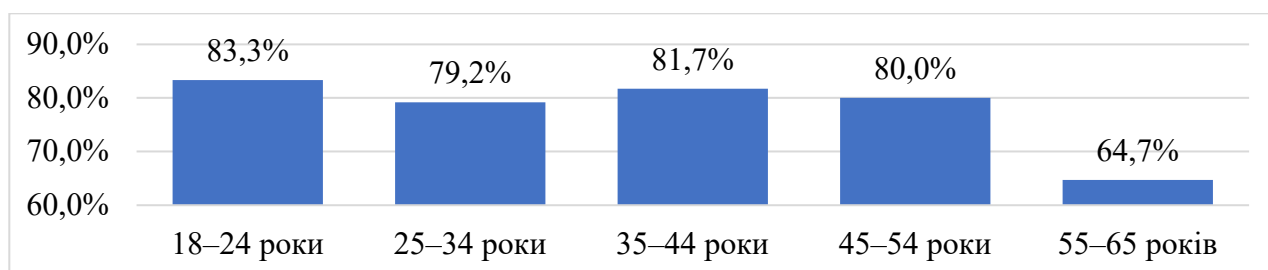

Рис. 14. Частка працевлаштованих респондентів, за віковими групами

Таким чином, результати опитування дають підстави стверджувати, що рівень працевлаштованості внутрішньо переміщених осіб зумовлюється як соціально-економічними умовами приймаючих регіонів, так і тривалістю перебування в статусі переселенця: представники регіонів, де переміщення розпочалося раніше, загалом демонструють вищий рівень інтеграції у сферу зайнятості. Також респонденти молодшого та середнього віку демонструють більш високі показники інтеграції на ринку праці, тоді як для старших ВПО ймовірність тривалого безробіття є вищою.

Тривалість перебування в статусі ВПО або без нього в новому регіоні (з урахуванням загального часу перебування у декількох регіонах)

Тривалість перебування на новому місці є ключовим фактором інтеграції ВПО, оскільки впливає на доступ до соціальних послуг, за потребою відновлення документів, пошук роботи, помешкання й адаптацію до нових умов життя. За даними опитування (Рис. 15), майже три чверті респондентів перебувають у статусі ВПО від 1 до 3 років (286 осіб, 73,9% вибірки), тобто значна частина учасників дослідження набули цього статусу і переселилися в більш безпечні регіони України після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Близько 9,0 % респондентів проживають на новому місці понад 5 років, ще 4,9 % – від 4 до 5 років. Лише 11,6 % є «новими» переселенцями (менше року). Це свідчить про те, що значна частина ВПО вже закріпилася в приймаючих громадах і повернення на попереднє місце проживання стає менш імовірним.

Аналізуючи наведений в Табл. 4 регіональний розподіл, бачимо кілька основних тенденцій:

– Центральні області (Дніпропетровська, Київська, Чернівецька) і м. Київ: найбільші кластери проживання респондентів ВПО, де основна їх частина проживає від 1 до 3 років.

– Західні області (Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Закарпатська): менші за чисельністю групи, але теж переважно з терміном проживання 1–3 роки.

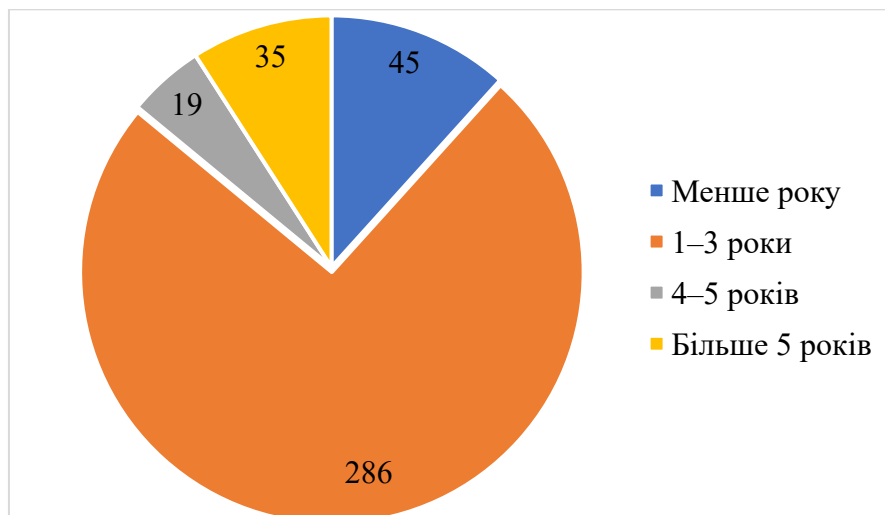

Рис. 15. Розподіл респондентів за терміном перебування в нових регіонах проживання (сумарний термін в декількох регіонах перебування), осіб*

* з 388 опитаних 385 дали відповідь на вказане питання.

– Поодинокі випадки «більше 5 років»: Київ, Хмельницька, Кіровоградська області, що свідчить про наявність тут переселенців з попередніх хвиль переселення (починаючи з 2014 року).

Таблиця 4

Розподіл респондентів за терміном перебування в нових регіонах проживання (сумарний термін в декількох регіонах перебування) і регіоном перебування, осіб*

Регіон	Менше року	1–3 роки	4–5 років	Більше 5 років
Вінницька	7	2	1	2
Дніпропетровська	83	–	7	22
Закарпатська	1	–	–	–
Запорізька	27	1	–	3
Івано-Франківська	24	4	1	2
Київська	33	2	6	7
Кіровоградська	–	–	2	–
Львівська	5	1	–	–
Миколаївська	5	–	–	–
Одеська	1	–	–	–
Полтавська	8	–	2	1
Сумська	2	–	–	1
Тернопільська	1	–	–	–

Харківська	2	—	—	—
Хмельницька	—	1	2	—
Черкаська	5	—	—	1
Чернівецька	47	6	2	3
м. Київ	35	2	12	3

* з 388 опитаних 385 дали відповідь на вказане питання.

У розрізі регіонів походження (Рис. 16) найбільший контингент респондентів (155 опитаних) – вихідці з Донецької області, із них 127 осіб (81,9%) перебувають у нових регіонах терміном до 4 років. Це підтверджує дані щодо переселення після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Серед ВПО з Луганської області простежується подібна ситуація – 75,0% мешкають у нових громадах 1–3 роки. Серед вихідців із Херсонської (92,6%) і Запорізької (94,2%) областей більшість переселені нещодавно, що відображає прямий вплив повномасштабної війни. Також 88,0% опитуваних з категорії «декілька територій бойових дій» перебувають у нових місцях до 3 років, решта – понад 5 років, що може свідчити про повторні переміщення.

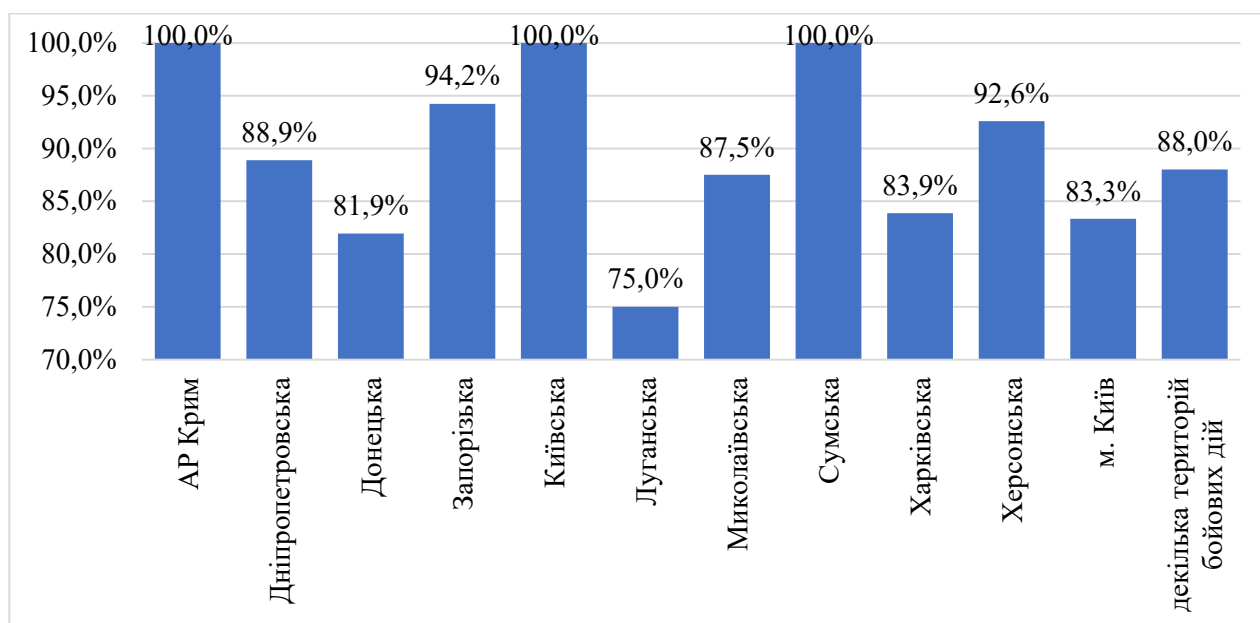

Рис. 16. Часка респондентів, що перебувають в нових регіонах проживання (сумарний термін в декількох регіонах перебування) менше 4 років, у розрізі регіонів походження

Аналіз у віковому розрізі (Рис. 17) дає змогу простежити, як тривалість перебування в новому регіоні варіюється залежно від вікових груп опитаних.

Молодь віком 18–24 роки становить лише 5,0 % серед тих, хто проживає в нових громадах понад 5 років, що може свідчити про переважання «нових хвиль» переселення після 2022 року.

У вікових групах 25–34 та 35–44 роки зосереджена найбільша частка ВПО, причому 70–80 % із них перебувають на новому місці до 3 років. Водночас у цих категоріях зафіксовано зростання частки осіб із досвідом проживання понад 5 років (10,9 % та 9,3 % відповідно), що свідчить про наявність серед них як новоприбулих, так і осіб, переселених у попередні періоди.

У віковій групі 45–54 роки частка респондентів, які проживають на новому місці понад 5 років, становить 13,0 % – це найвищий показник серед усіх вікових категорій. Цей результат може бути пов’язаний із більш раннім досвідом переселення, починаючи з 2014 року.

Серед осіб віком 55–65 років лише 5,4 % проживають понад 5 років, що може відображати нижчу мобільність старших респондентів та орієнтацію на стабільне місце проживання після переселення.

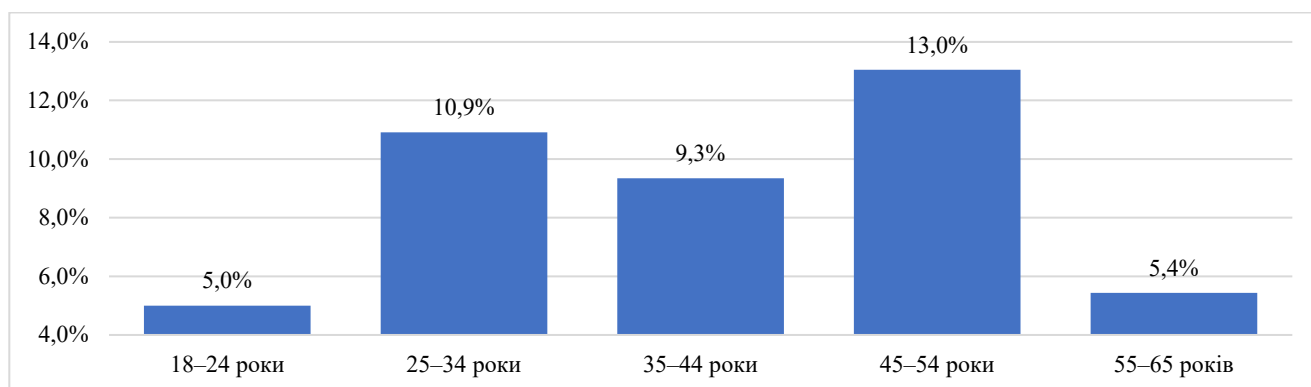

Рис. 17. Частка респондентів, що перебувають у нових регіонах проживання (сумарний термін в декількох регіонах перебування) більше 5 років, за віком

Подальший аналіз результатів дослідження здійснено в розрізі тривалості перебування респондентів у нових регіонах проживання, що дозволяє простежити зв’язок між часом адаптації та рівнем працевлаштування (Рис. 18).

Серед опитаних, які перебувають на новому місці менше року, 71,1 % уже мають роботу, що свідчить про їхню активність у сфері працевлаштування. Подібний рівень зайнятості (71,7 %) зафіксовано серед тих, хто проживає в нових громадах 1–3 роки, що вказує на відносну стабільність ситуації в перші роки після переміщення.

У групі респондентів, яка мешкає 4–5 років, частка працевлаштованих становить 68,4 %, тобто дещо нижча. Це може бути пов'язано з частковим вичерпанням можливостей у певних секторах ринку праці або з переходом частини респондентів до менш формальної зайнятості.

Натомість серед тих, хто проживає на новому місці понад 5 років, рівень працевлаштування сягає 82,9 % – це найвищий показник, який засвідчує, що тривале перебування сприяє кращій інтеграції на ринку праці та соціальній стабільності.

Узагальнюючи, можна зазначити, що результати опитування демонструють позитивну кореляцію між тривалістю перебування ВПО в нових регіонах і рівнем їхньої зайнятості, що свідчить про поступову соціально-економічну інтеграцію переселенців у приймаючих громадах.

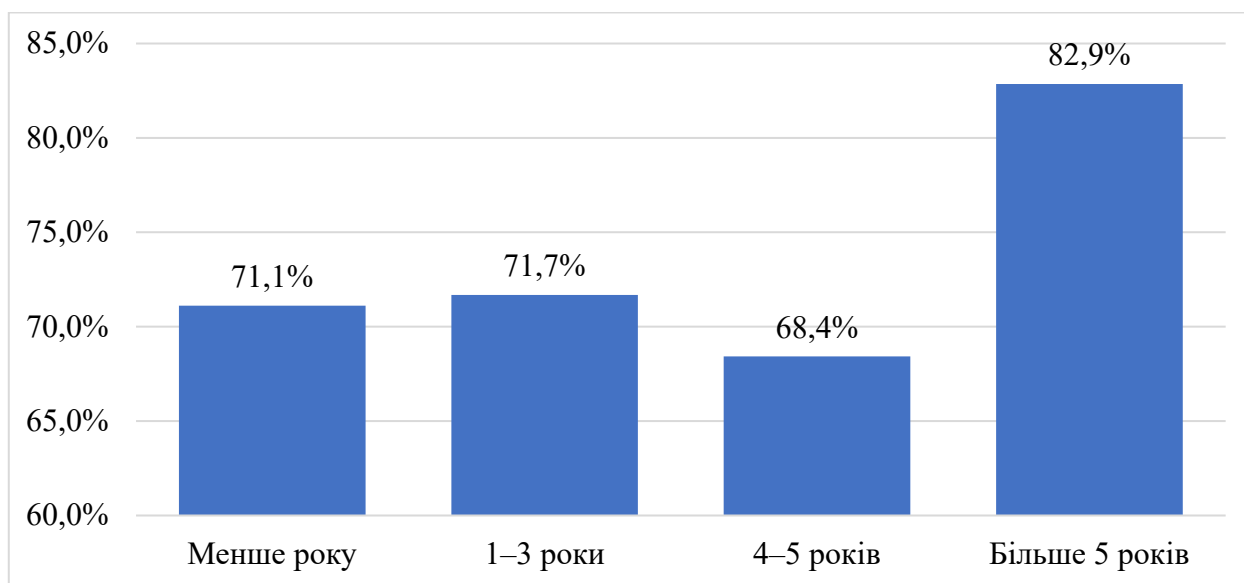

Рис. 18. Частка працевлаштованих респондентів за терміном перебування в нових регіонах проживання (сумарний термін в декількох регіонах перебування)

Гендерний розподіл учасників дослідження

У структурі вибірки переважають жінки, які становлять 69,3 %, тоді як частка чоловіків – 30,7 % (Рис. 19). Така диспропорція може бути пов'язана з особливостями воєнного періоду, зокрема мобілізацією чоловіків, прагненням жінок убезпечити дітей, а також вищою мобільністю матерів із малолітніми дітьми. Отримані дані відображають типову для внутрішнього переміщення гендерну асиметрію та дозволяють у подальшому аналізувати специфіку соціально-професійної адаптації ВПО з урахуванням статевих відмінностей. Загалом жінки становлять сім із десяти переселенців.

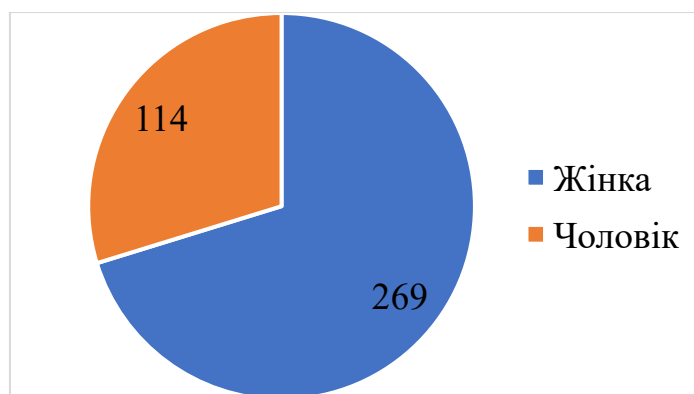

Рис. 19. Гендерний розподіл респондентів, осіб*

* з 388 опитаних 383 дали відповідь на вказане питання.

Аналіз гендерного складу респондентів у розрізі регіонів проживання дає змогу виявити особливості соціально-демографічної структури вибірки внутрішньо переміщених осіб. Гендерна структура вибірки респондентів засвідчує переважання жінок серед ВПО. У більшості регіонів їхня частка перевищує дві третини, що відображає загальноукраїнську тенденцію, коли саме жінки частіше здійснюють переміщення та організовують побут родини в безпечніших громадах. Найвищі показники зафіксовано в Чернівецькій (86,0 %), Київській (80,0 %) та Івано-Франківській (80,6%) областях, а також у м. Києві (82,7 %). Водночас у Дніпропетровській області спостерігається відносне переважання чоловіків

(55,1%), що є поодиноким випадком серед опитаних регіонів. Це може бути пов'язано зі специфікою економічної структури регіону, орієнтованого на промислове виробництво та технічні професії. Загалом дані, подані в Табл. 5, ілюструють гендерний склад учасників дослідження залежно від регіону проживання та демонструють переважання жінок серед ВПО, що пов'язано із соціально-демографічними й безпековими чинниками, зокрема мобілізацією чоловіків і прагненням жінок створити безпечні умови проживання для дітей.

Таблиця 5

Гендерний розподіл респондентів в розрізі регіонів проживання, осіб, %*

Регіон	Жінка	Чоловік	Частка жінок	Частка чоловіків
Вінницька	6	6	50,0%	50,0%
Дніпропетровська	48	61	42,5%	54,0%
Закарпатська	1		100,0%	0,0%
Запорізька	23	8	74,2%	25,8%
Івано-Франківська	25	6	80,6%	19,4%
Київська	40	10	80,0%	20,0%
Кіровоградська	2		100,0%	0,0%
Львівська	6		100,0%	0,0%
Миколаївська	3	2	60,0%	40,0%
Одеська	1		100,0%	0,0%
Полтавська	9	2	81,8%	18,2%
Сумська	3		100,0%	0,0%
Тернопільська	1		100,0%	0,0%
Харківська	1	1	50,0%	50,0%
Хмельницька	2	1	66,7%	33,3%
Черкаська	6		100,0%	0,0%
Чернівецька	49	8	84,5%	13,8%
м. Київ	43	9	82,7%	17,3%

* з 388 опитаних 383 дали відповідь на вказане питання.

У розрізі регіонів походження простежується виразна гендерна асиметрія: у більшості областей частка жінок серед ВПО є значно вищою за частку чоловіків. Найбільше представництво жінок характерне для переселенців із Запорізької (82,7 %) та Харківської (83,9 %) областей – регіонів, де обсяги вибірки дозволяють говорити про певну тенденцію. Понад 70 % жінок також серед тих, хто виїхав із Херсонщини. Відносно нижчі показники зафіксовано серед переселенців із

Донецької (63,9 %), Луганської (52,3 %) та Дніпропетровської (55,6 %) областей, що може бути пов'язано з регіональними особливостями хвиль переміщення населення та структурою домогосподарств, які залишали зони бойових дій. Показники у регіонах, де зафіксовано 100 % жінок, варто розглядати з урахуванням нечисленності респондентів, що не дає підстав для узагальнень.

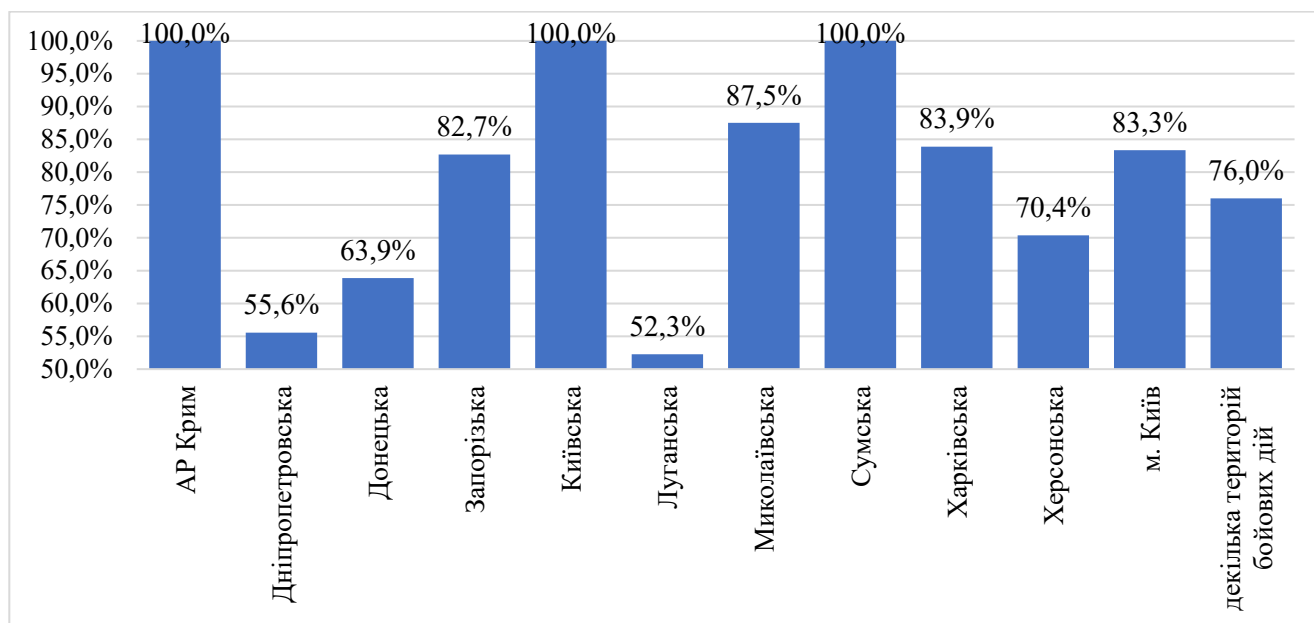

Рис. 20. Розподіл респондентів-жінок за регіонами походження

Аналіз у віковому розрізі доповнює соціально-демографічний портрет ВПО. У групі респондентів віком 18–24 роки спостерігається перевага чоловіків, що може свідчити про їхню більшу мобільність та готовність до самостійного переміщення. Натомість у всіх інших вікових категоріях (25–65 років) чітко домінують жінки, особливо у вікових групах 35–44 та 55–65 років. Це може відображати традиційний розподіл соціальних ролей, коли жінки беруть на себе основний тягар піклування про дітей, літніх родичів і ведення побуту навіть у кризових умовах (Рис. 21).

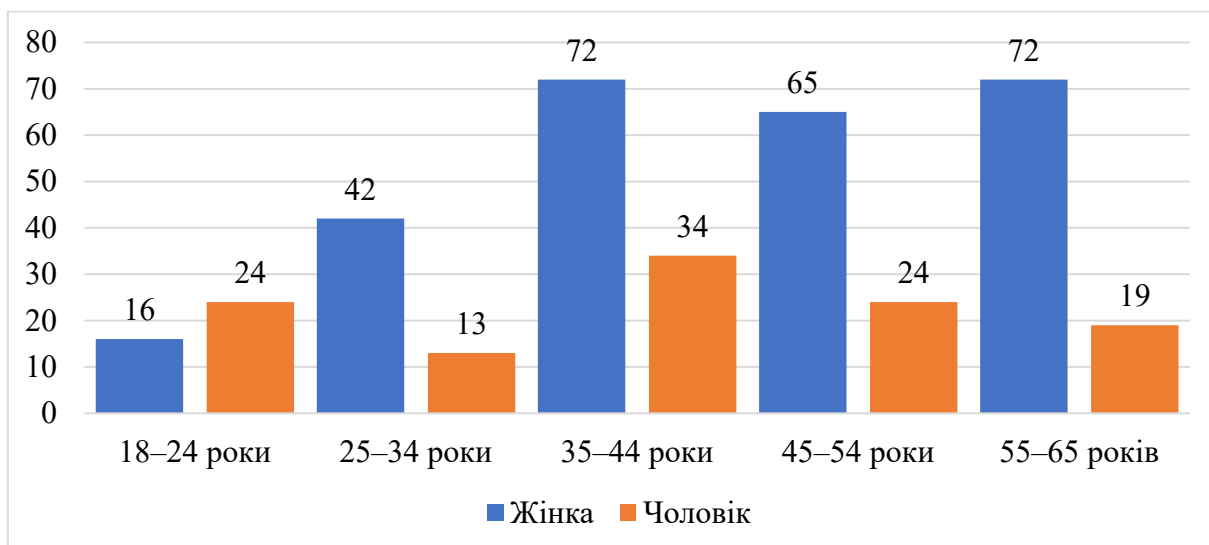

Рис. 21. Розподіл респондентів за віком та статтю, осіб*

* з 388 опитаних 381 дав відповідь на вказане питання.

Цікаво, що серед тих, хто оформив статус ВПО, більшість становлять саме жінки. Натомість чоловіки значно частіше лишаються без офіційного статусу, що може свідчити як про недовіру до державних інституцій, так і про бажання уникати бюрократії (Рис. 22).

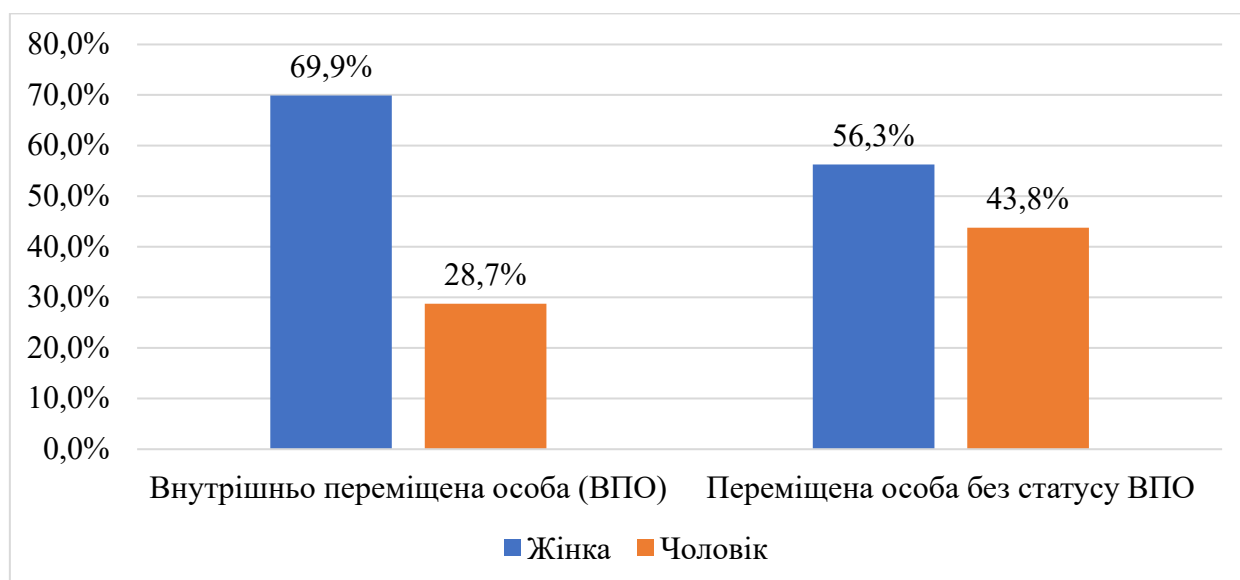

Рис. 22. Частка респондентів за статусом ВПО та статтю

Ринок праці підтверджує відмінності. Чоловіки частіше мають офіційне працевлаштування, натомість жінки переважають у категоріях «робота без

договору», «самозайнятість» та «отримання соціальної допомоги». Водночас у загальній кількості працюючих саме жінки становлять більшість – вони шукають роботу, пристосовуються, відкривають власні справи, часто паралельно виконуючи й інші соціальні ролі.

Сімейний стан респондентів

Більшість опитаних перебуває у зареєстрованому шлюбі – 201 особа (51,8 %). Значну частку становлять неодружені/незаміжні – 82 особи (21,1 %), а також розлучені – 49 осіб (12,6 %). Порівняно меншу, але все ж помітну групу становлять вдови та вдівці – 35 осіб (9,0 %). У цивільному шлюбі перебувають 13 респондентів (3,4 %), тоді як 8 осіб (2,1 %) відмовилися надати відповідь.

Таким чином, у структурі сімейного стану ВПО виявляється домінування сімейних форм співжиття (як офіційно зареєстрований шлюб, так і цивільний). Подібна закономірність є характерною для зрілих вікових груп, що переважають серед переселенців, і свідчить про збереження традиційних моделей сімейного життя навіть у контексті вимушеної міграції.

У розрізі регіонів перебування (Рис. 23) найвищу частку одружених серед респондентів зафіксовано в Черкаській (83,3 %), Дніпропетровській (60 осіб, або 54,1 % від регіональної вибірки) та Чернівецькій (33 особи, 56,9 %) областях. У м. Києві цей показник також є відносно високим – 24 особи (46,2 %). Водночас у Чернівецькій та Дніпропетровській областях виявлено значну частку неодружених респондентів (12 осіб, 20,7 % і 31 особа або 27,9% відповідно). А серед респондентів, які проживають у Київській області, найбільша частка (20,0 %) овдовілих.

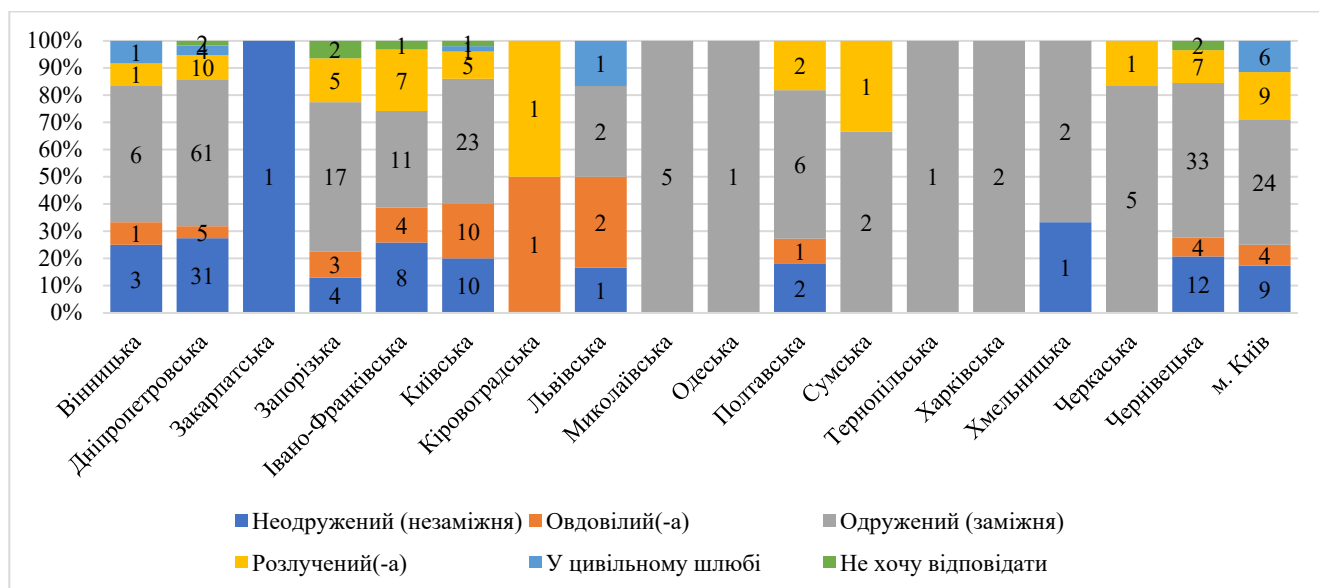

Рис. 23. Сімейний стан респондентів за регіонами поточного перебування, осіб

У розрізі регіону походження половина опитаних із Донецької області (78 із 155 осіб або 50,3%) перебували у шлюбі на момент переміщення. Подібна ситуація спостерігається у Запорізькій області (31 із 52 осіб; 59,6 %) та Луганській області (28 із 44 осіб; 63,6 %) (рис. 23).

ВПО за регіонами походження демонструє певні регіональні відмінності: найвищий показник одружених осіб характерний для ВПО із Миколаївської області (75 %), найнижчий – із Херсонської (35,2 %) (Рис. 24).

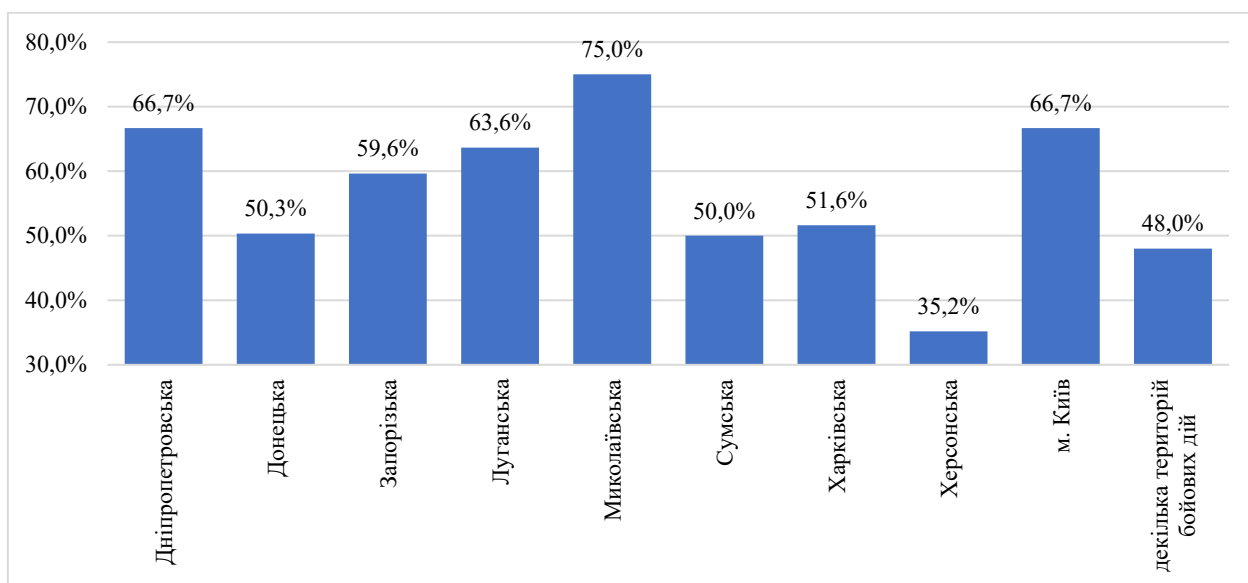

Рис. 24. Частка одружених ВПО у розрізі регіонів походження

Аналізуючи сімейний стан респондентів у розрізі їхнього віку, можна констатувати, що родинні зв'язки виступали важливим соціальним ресурсом для більшості ВПО ще до моменту виїзду з місць постійного проживання. Структура сімейного стану в розрізі вікових груп (Рис. 25) демонструє очікувані демографічні закономірності. Зокрема, у наймолодшій віковій категорії (18–24 роки) більшість опитаних (36 із 40 осіб, 90,0 %) не перебувають у шлюбі, що є типовим для цього етапу життєвого циклу. Серед опитаних віком 25–34 роки спостерігається помітне зростання частки одружених – 31 із 55 осіб (56,4 %). Найвищий показник зареєстрованих шлюбів зафіксовано у групі 35–44 роки, де 75 із 107 респондентів (70,1 %) перебувають у шлюбі. Також у старшій віковій групі (55–65 років) значною є кількість вдівців/вдів – 23 особи, що закономірно пов'язано з демографічними факторами. Таким чином, результати підтверджують закономірну залежність між віком і сімейним станом: із «дорослішанням» опитаних зростає ймовірність перебування у шлюбі, що відповідає загальним демографічним тенденціям та типовим моделям сімейного життя в українському суспільстві.

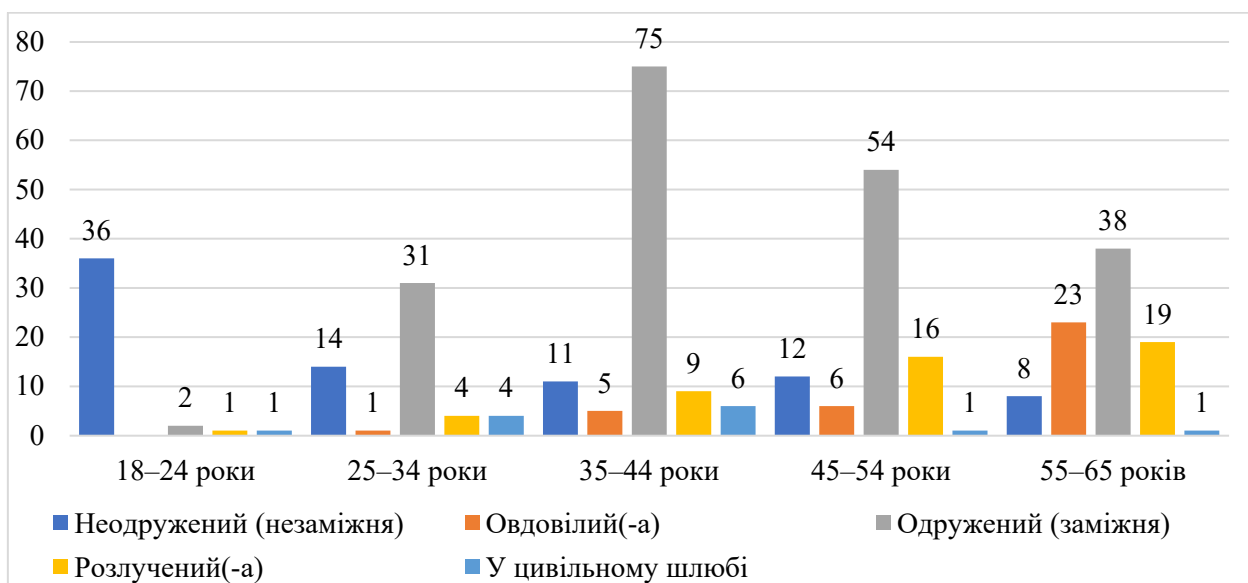

Рис. 25. Розподіл респондентів за сімейний станом в розрізі вікових груп,*
осіб

* з 388 опитаних 383 дали відповідь на вказане питання.

Сімейний стан ВПО відображає зрілі вікові профілі вибірки та наявність усталених соціальних зв'язків. Подружні та партнерські стосунки відіграють роль стабілізуючого ресурсу, тоді як самотні або розлучені особи є потенційно більш вразливими до соціально-економічних ризиків.

Зайнятість подружжя/партнера в регіоні поточного проживання

Серед респондентів, які перебувають у шлюбі чи стосунках, 144 особи (37,1%) відповіли, що їхні партнери працюють в регіоні поточного проживання (Рис. 26). 92 особи (23,7%) зазначили, що партнери роботи не мають. Ще 152 опитаних (39,2%) зазначили, що взагалі не перебувають у стосунках на поточним момент.

Найвищі показники зайнятості партнерів зафіксовано серед опитаних нами ВПО в м. Києві (25 із 52, тобто 48,1%) та в Дніпропетровській області (42 із 111, 37,8% відповідно). Серед опитаних ВПО в Чернівецькій області ситуація протилежна: у більшості респондентів партнери не працюють (21 із 58, 36,2%), що може бути пов'язано з браком вакансій у регіоні.

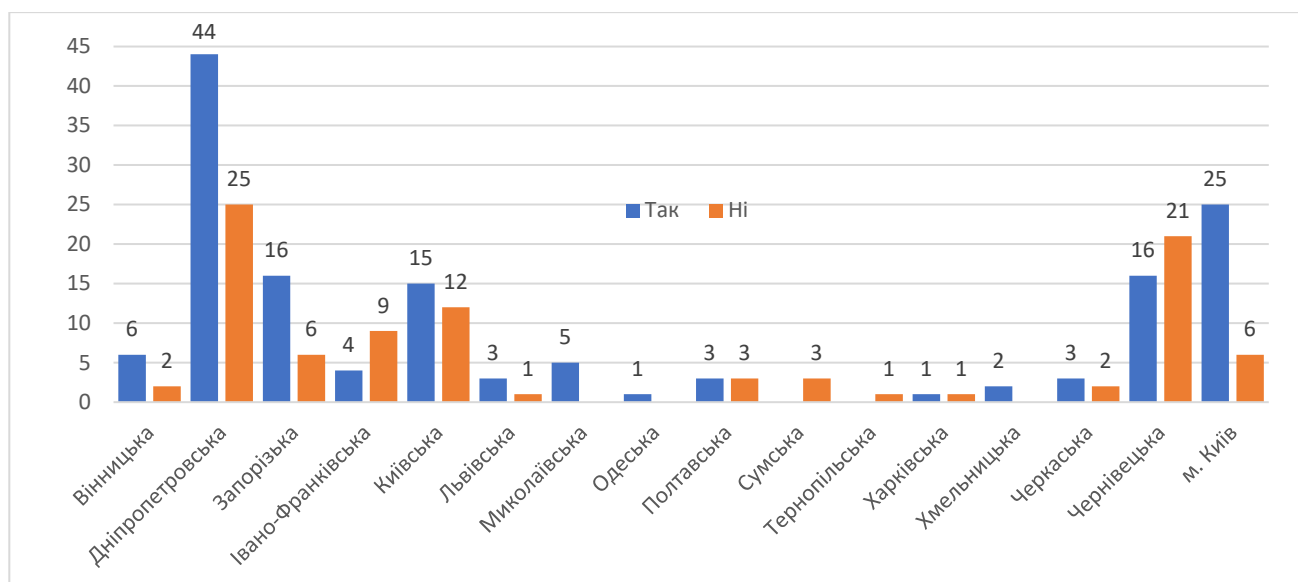

Рис. 26. Показники зайнятості партнерів ВПО в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Серед опитаних ВПО у віковій групі 35–44 роки понад половина респондентів повідомили, що їхні партнери працюють (59 із 107, 55,1%). Натомість серед представників старшої категорії опитаних (55–65 років) цей показник знижується

до 18 із 92 (тобто 19,6%), що свідчить про можливу наявність вікового бар'єру для працевлаштування як для самих опитаних ВПО, так і для їхніх партнерів (Рис. 27).

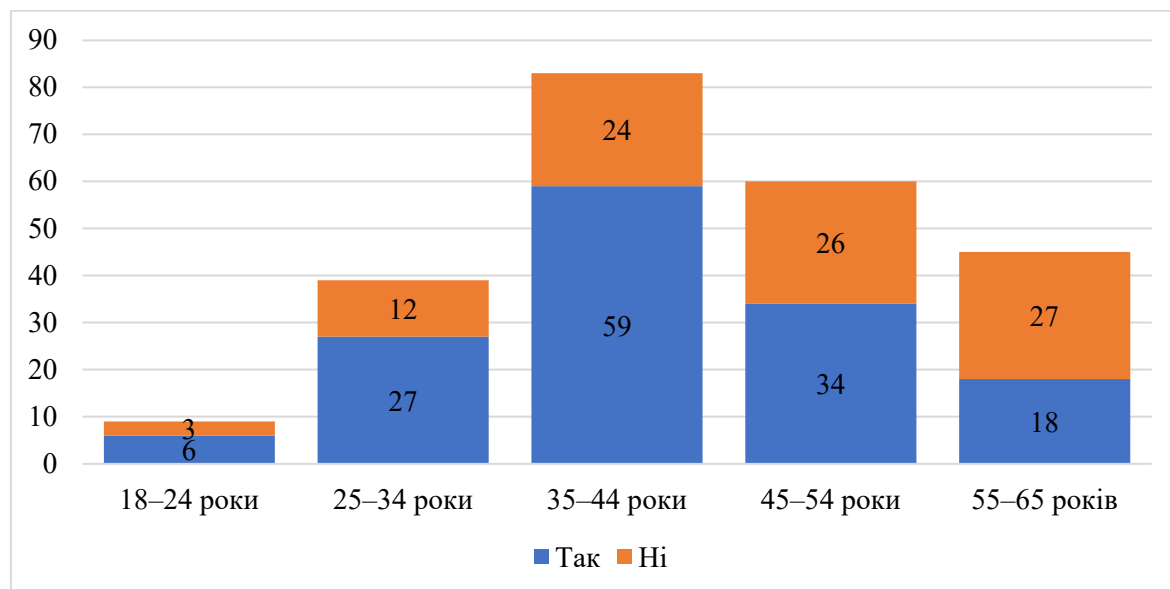

Рис. 27. Показники зайнятості партнерів респондентів, в розрізі вікових груп, осіб

Зайнятість партнерів виявляється вагомим фактором економічної інтеграції сімей опитаних переселенців у місцеві громади. Водночас отримані дані демонструють суттєву диференціацію: у молодших і середніх вікових групах працевлаштування є більш поширеним, тоді як серед представників старших вікових груп – значно рідшим.

Кількість дітей у респондентів

Результати дослідження свідчать про те, що серед опитаних ВПО близько чверті респондентів (98 осіб – 25,3 %) не мають дітей (Рис. 28). Проте найпоширенішою моделлю є сім'я з однією дитиною (142 особи – 36,6 %), дещо меншою є частка родин із двома дітьми (125 осіб, або 32,2 %). Водночас представники багатодітних сімей (з трьома і більше дітьми) становлять відносно невелику групу респондентів – лише 23 особи (5,9 %) від загальної вибірки.

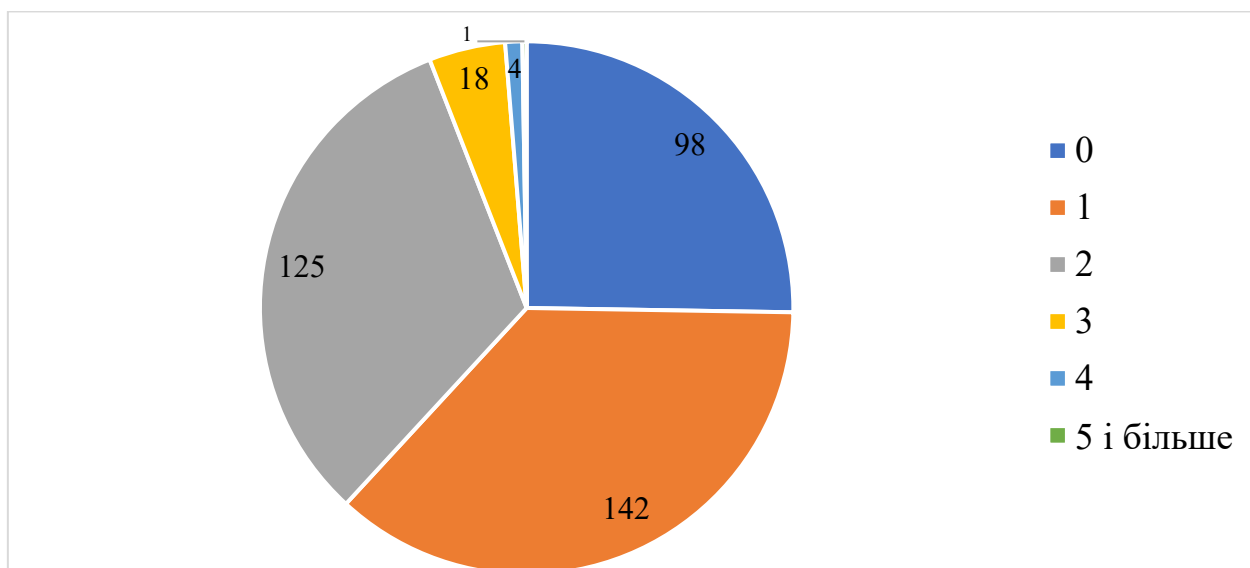

Рис. 28. Розподіл респондентів за кількістю дітей в родині, осіб

Результати опитування також засвідчили, що у віковій групі 18–24 роки переважна більшість респондентів є бездітними (38 із 40 осіб, 95 %), що відповідає типовим демографічним характеристикам цього етапу життєвого циклу. Для опитаних представників вікової категорії 35–44 роки найбільш поширеною є модель родини з двома дітьми (44 із 107 осіб, 40 %). У старшій віковій групі (55–65 років) відмічається поступове зростання частки багатодітних родин, у яких виховується 2–3 дитини.

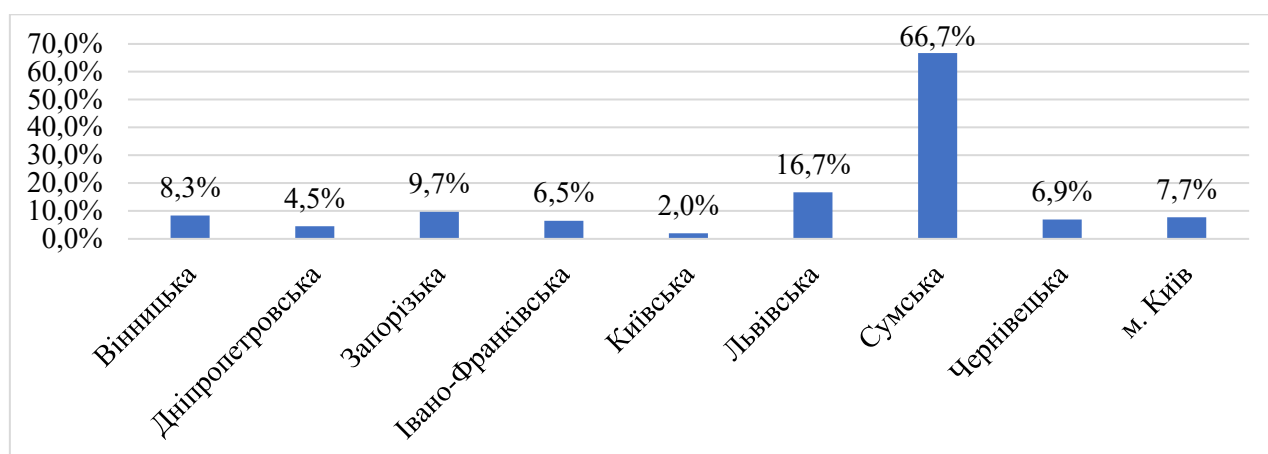

Рис. 29. Частка респондентів, що мають в родині 3-х і більше дітей у розрізі регіонів поточного перебування

Регіональний аналіз відповідей респондентів підтверджує зазначені тенденції. Так, у ВПО, що на поточний момент проживають в Дніпропетровській області зафіксовано випадок родини з п'ятьма дітьми, при цьому понад 30 % опитаних мають 2–3 дітей. У Чернівецькій області цей показник є ще вищим: 17 родин виховують двох дітей, а ще 4 – від трьох до чотирьох, що у сукупності перевищує 40 % вибірки (Рис. 29).

Як висновок можна зазначити, що загалом структура родин відповідає середньому українському демографічному профілю: домінують сім'ї з однією або двома дітьми, без різких відхилень у бік багатодітності чи бездітності. Це свідчить про те, що вимушене переміщення не змінює базові демографічні патерни.

Спільне проживання з іншими членами родини

Згідно результатів опитування, у більшості випадків разом із респондентом на момент проведення інтерв'ю мешкала ще одна (97 осіб, 25,0%) або ж двоє членів родини (79 осіб, 20,4%). Повністю самотніх на новому місці проживання серед опитаних виявилось 112 осіб (28,9% відповідно). Респонденти з домогосподарств з кількістю членів 4–5 і більше становили лише близько 9,3% вибірки (Рис. 30).

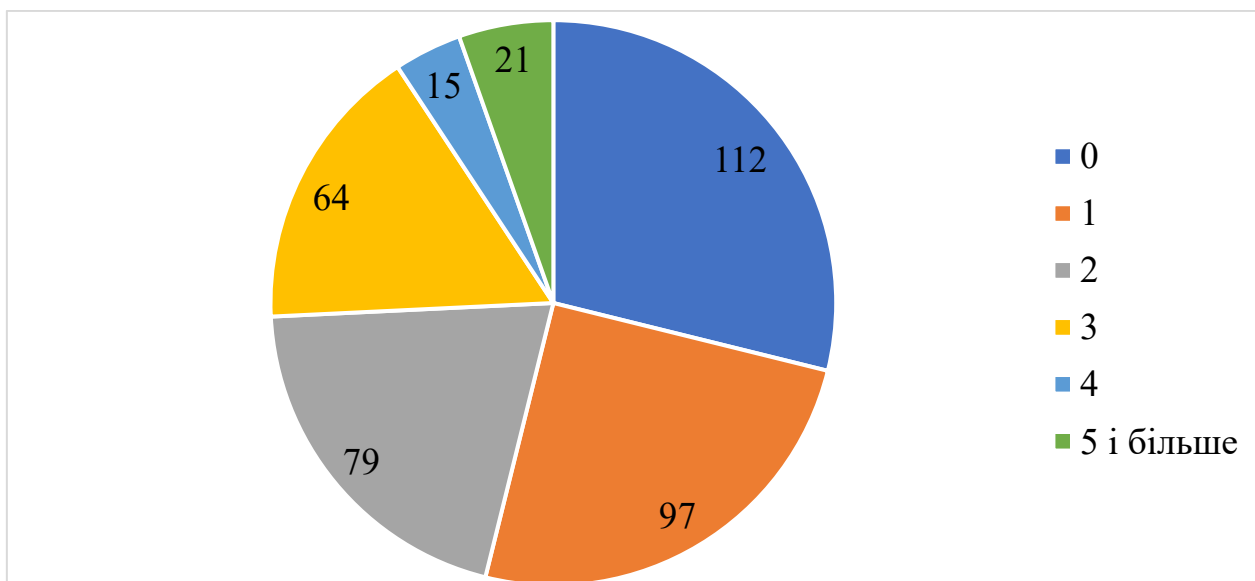

Рис. 30. Розподіл респондентів, за кількістю членів родини, з якими вони проживають на поточний момент, осіб

Таблиця 6.

Розподіл респондентів, за кількістю членів родини, з якими вони проживають на поточний момент в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Область (регіон)	Кількість членів родини		
	Самотні	2-3 особи	4 і більше осіб
Вінницька	2	7	3
Дніпропетровська	32	45	36
Закарпатська	0	0	1
Запорізька	11	12	8
Івано-Франківська	8	18	5
Київська	21	22	7
Кіровоградська	1	1	0
Львівська	1	3	2
Миколаївська	0	5	0
Одеська	1	0	0
Полтавська	2	6	3
Сумська	0	0	3
Тернопільська	0	0	1
Харківська	2	0	0
Хмельницька	0	0	3
Черкаська	3	3	0
Чернівецька	9	32	17
м. Київ	19	22	11

Опитані представники молодшої вікової групи 18–34 роки частіше проживають у родинях із 2–3 членами. Серед осіб віком 55–65 років вищою є частка тих, хто залишився жити самотійно (40 із 92, 43,4%).

У розрізі регіонів поточного перебування респондентів встановлено, що найбільша частка осіб із великих домогосподарств (по 4–5 членів) спостерігається у Дніпропетровській (36 осіб, або 32,4% від регіональної вибірки) та Чернівецькій областях (17 осіб, або 29,3% відповідно) (Табл. 6). Натомість серед опитаних ВПО, які наразі проживають у Київській області та місті Києві, переважають самотні особи.

Аналіз структури домогосподарств свідчить про тенденцію до зменшення їхньої чисельності. Це зумовлено, зокрема, процесами вимушеного переміщення, у ході яких відбувається роз'єднання сімей при евакуації. Серед додаткових чинників

варто виокремити прагнення респондентів зберегти мобільність у пошуках роботи та житла, що виступає визначальним фактором адаптаційних стратегій переселенців.

Тимчасові повернення до домівок на підконтрольних Україні територіях

Щодо підтримання зв'язків із місцями колишнього проживання, відповідь надали 380 опитуваних, з яких лише 53 особи (13,9 %) зазначили, що час від часу повертаються до своїх домівок на підконтрольних Україні територіях (Рис. 31). Водночас переважна більшість респондентів (327 осіб, 86,1 %) повідомила про відсутність таких поїздок, що може свідчити як про обмежені та небезпечні мови для відвідування, так і про зниження мотивації до повернення. Найвищі показники позитивних відповідей щодо періодичних повернень продемонстрували опитані ВПО, що проживають наразі у Вінницькій (100,0%), Закарпатській (100,0%) та Чернівецькій (20,7%) областях. Найнижчі – ВПО у Запорізькій (3,2%) та Івано-Франківській областях. У великих агломераціях (м. Київ, Дніпропетровська обл.) частка позитивних відповідей серед респондентів близька до середньої по вибірці – 10–13% (Табл. 7).

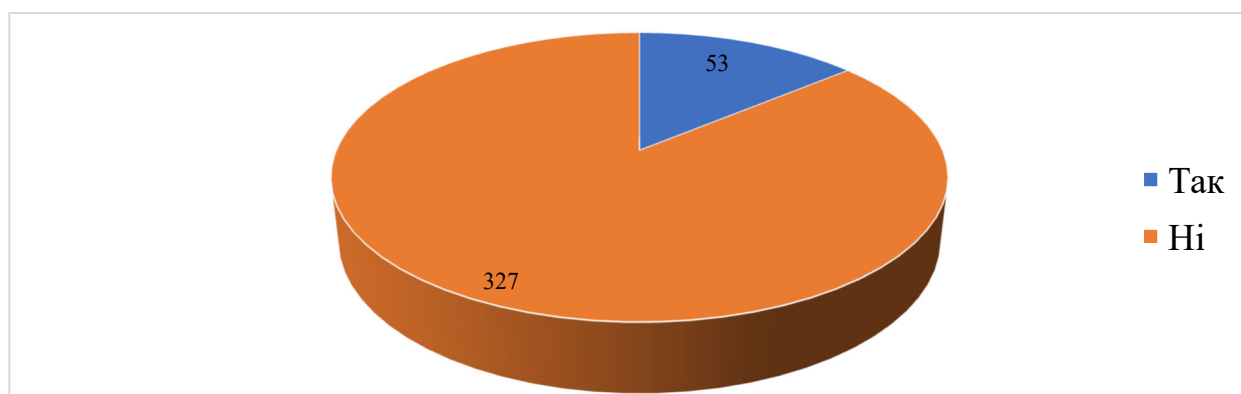

Рис. 31. Розподіл респондентів за фактом поїздок до колишніх місць проживання на підконтрольних Україні територіях, осіб*

* з 388 опитаних 380 дали відповідь на вказане питання.

Очевидно, що для ВПО з більш мирних та безпечних регіонів України можливість відвідування місць колишнього проживання є вищою.

Таблиця 7

Розподіл респондентів за фактом поїздок до колишніх місць проживання на підконтрольних Україні територіях в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Область (регіон)	Так	Ні	Не хочу відповідати
Вінницька	12	-	
Дніпропетровська	12	99	2
Закарпатська	1	-	-
Запорізька	1	30	-
Івано-Франківська	-	31	-
Київська	5	44	1
Кіровоградська	-	1	1
Львівська	2	4	-
Миколаївська	-	5	-
Одеська	-	1	-
Полтавська	1	10	-
Сумська	-	3	-
Тернопільська	-	1	-
Харківська	-	2	-
Хмельницька	-	2	1
Черкаська	-	6	-
Чернівецька	12	43	3
м. Київ	7	45	-
Загальний підсумок	53	327	8

Натомість для прифронтових областей такі практики є практично неможливими через безпекові обмеження та складність транспортної логістики.

Так, найвищі показники періодичного відвідування домівок зафіксовані серед вихідців із м. Києва (50 %), Сумської (50 %), Миколаївської (37,5 %) та Харківської областей (29 %). Водночас найнижчі значення виявлено серед переселенців із Донецької (6,5 %) та Запорізької (7,7 %) областей (Рис. 32).

Таким чином, простежується територіальна диференціація у підтриманні зв'язків із місцями колишнього проживання, що безпосередньо корелює з безпековою ситуацією та географічною віддаленістю регіонів.

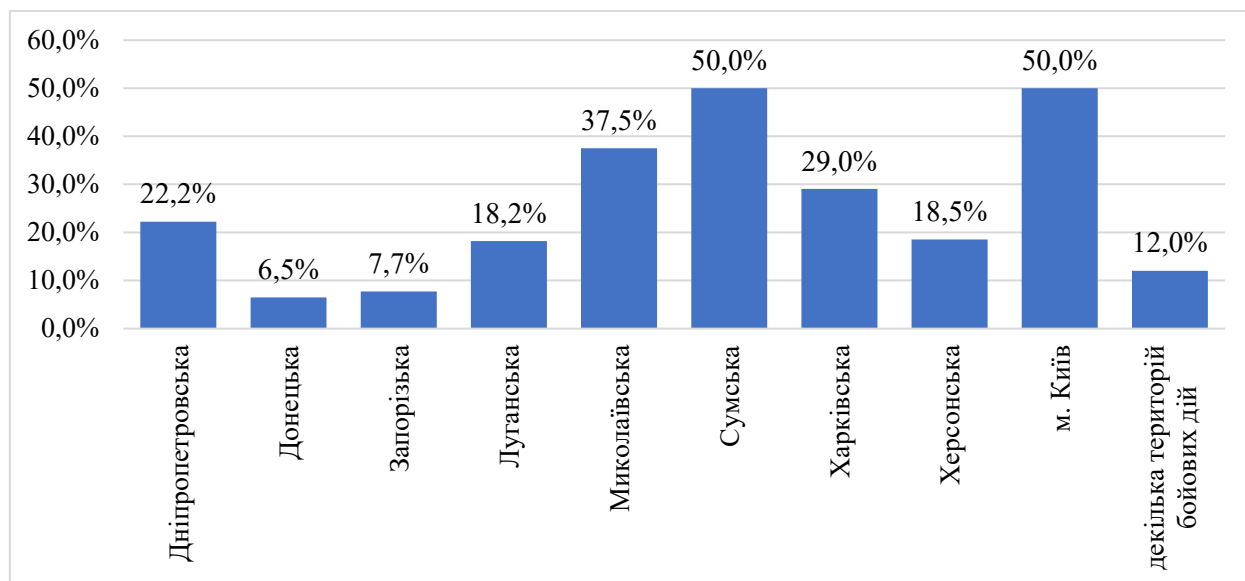

Рис. 32. Розподіл респондентів за фактом поїздки до колишніх місць проживання на підконтрольних Україні територіях в розрізі регіонів походження

Аналіз відповідей респондентів у розрізі вікових груп, свідчить про те, що найбільш активно підтримують зв'язки з місцями колишнього проживання ВПО у віці 18–24 роки (27,5 %), а також опитані представники старшої вікової групи 55–65 років (15,2 % відповідно) (Рис. 33). Натомість найнижчі показники періодичних відвідувань домівки опитуваними зафіксовані серед осіб віком 25–34 роки (9,1 %) та 45–54 роки (10,9 % відповідно).

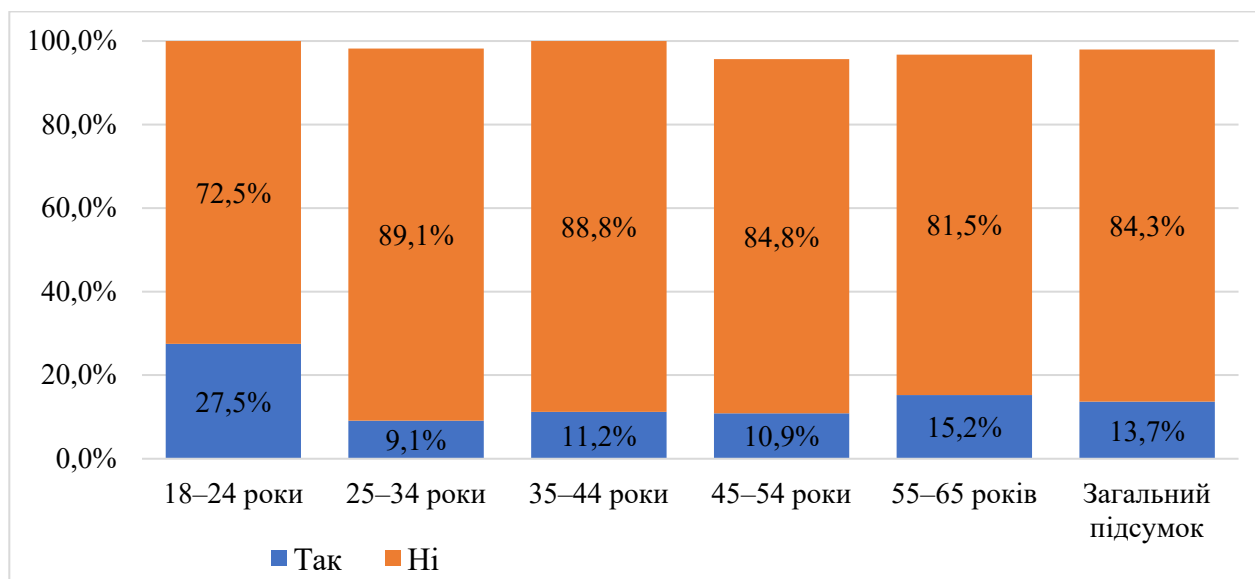

Рис. 33. Розподіл респондентів за фактом поїздок до колишніх місць проживання на підконтрольних Україні територіях в розрізі вікових груп

Отримані результати можуть бути пояснені специфікою соціальних ролей і життєвих обставин різних вікових груп: так, молодь частіше відвідує домівки з метою підтримання соціальних контактів, тоді як особи середнього віку виявляють нижчу мобільність через більшу зайнятість трудовою діяльністю та сімейними обов'язками на нових місцях проживання. Водночас старші за віком респонденти можуть частіше здійснювати поїздки у зв'язку з необхідністю вирішення соціально-побутових чи господарських питань.

В статевому розрізі не простежується суттєвої різниці у відповідях респондентів: так, чоловіки (15,8 %) дещо частіше здійснюють поїздки до колишніх домівок, ніж жінки (13 %), але фактично різниця є незначною (Рис. 34).

Серед респондентів, які мають офіційну реєстрацію ВПО, 13,3 % періодично відвідують свої домівки. Для осіб, що не мають відповідного статусу, цей показник є майже удвічі нижчим – лише 6,3 % (Рис. 35).

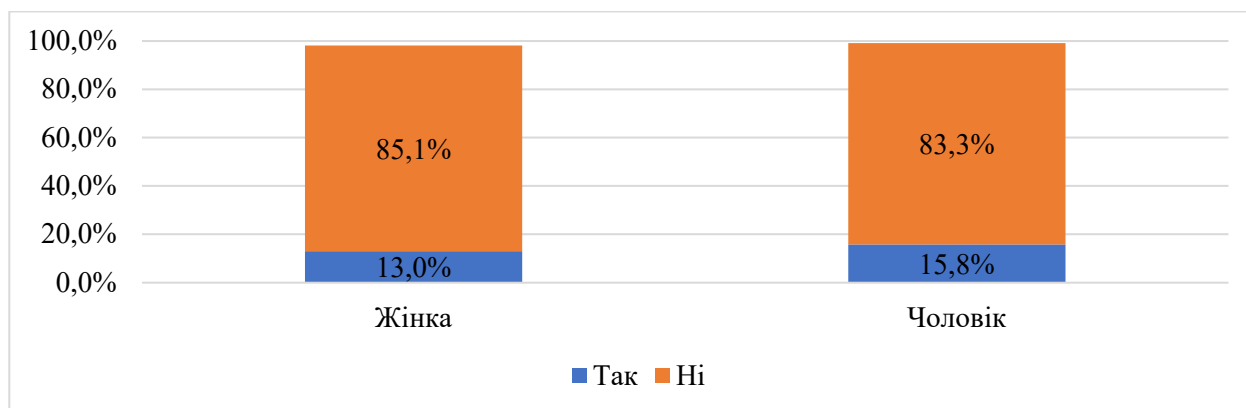

Рис. 34. Гендерний розподіл респондентів за фактом поїздки до колишніх місць проживання на підконтрольних Україні територіях

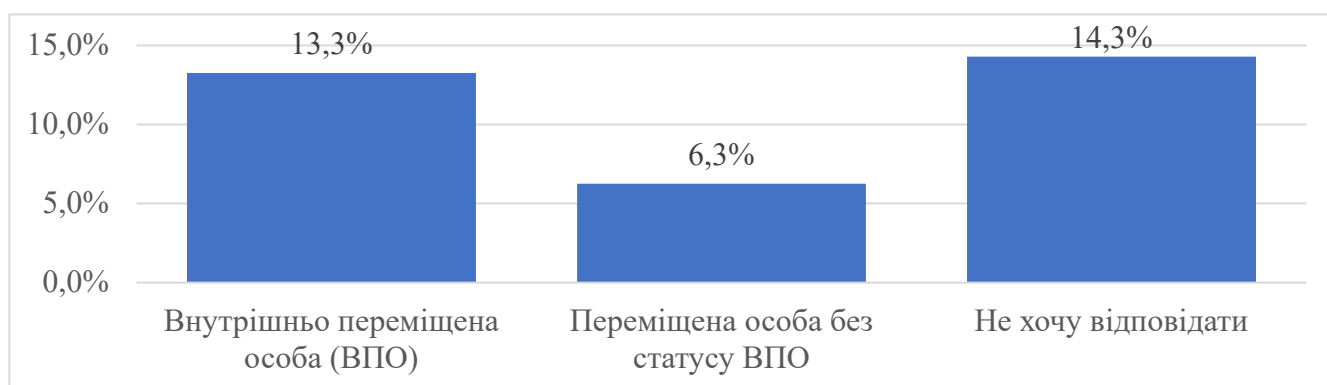

Рис. 35. Відсоток респондентів, що відвідують колишні місця проживання на підконтрольних Україні територіях в розрізі наявності в них статусу ВПО

З представлених на рис. 36 даних видно, що найвищий рівень відвідувань спостерігається серед працюючих осіб (51,3% від усіх позитивних відповідей), зокрема тих, хто має постійне місце роботи або зайнятий у приватному секторі. Це може бути пов'язано з наявністю стабільного доходу, що дає змогу покривати витрати на поїздки, а також з потребою підтримувати соціальні чи професійні зв'язки у попередніх місцях проживання. Помітно нижчими показниками (8,5%) характеризуються безробітні респонденти та особи, які працюють без трудового договору або отримують соціальний захист (по 10,3% відповідно). Їхні можливості для подорожей обмежені фінансовими чинниками або сімейними обставинами.

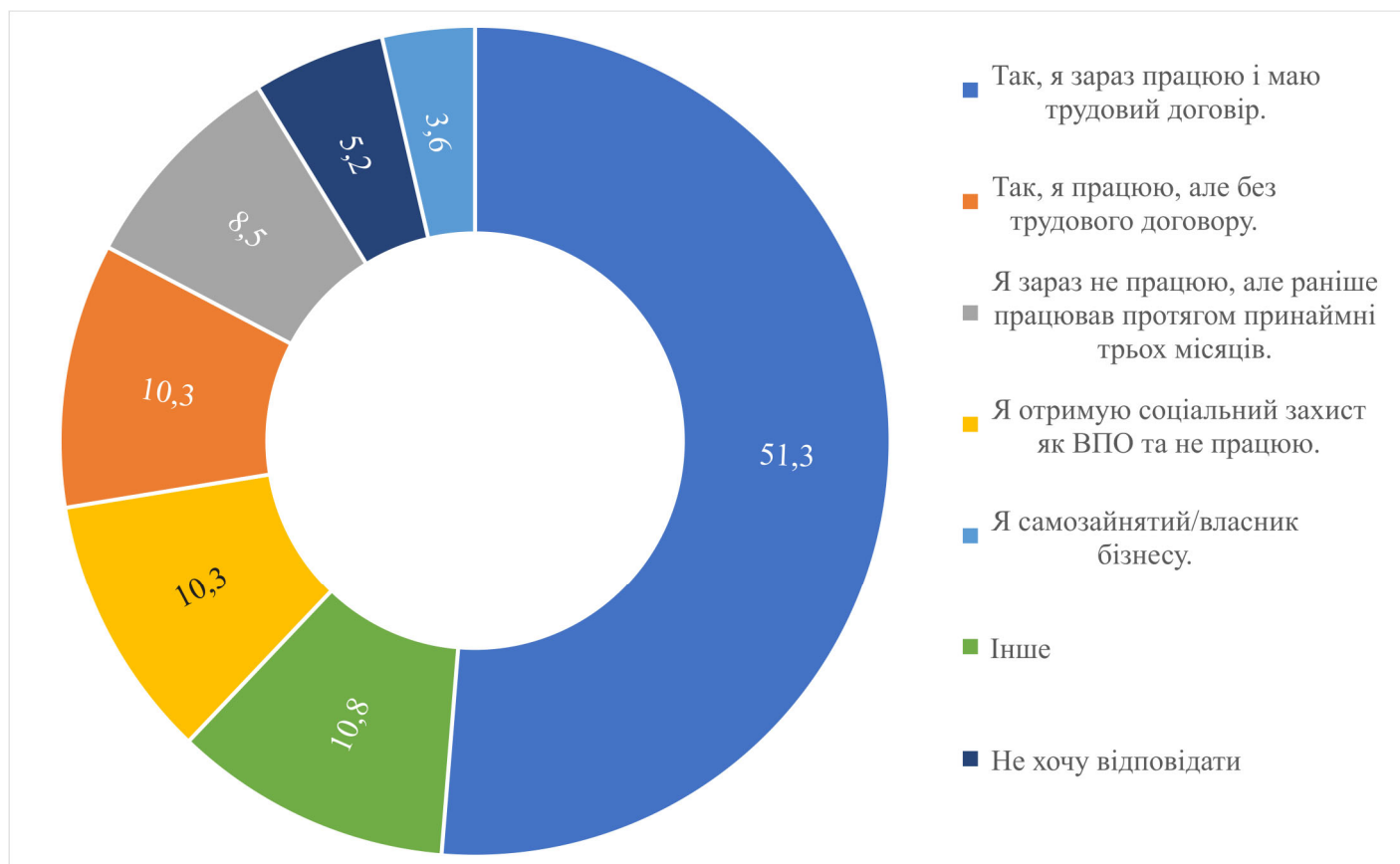

Рис. 36. Розподіл респондентів, які відвідують колишні місця проживання на підконтрольних Україні територіях залежно від їх статусу зайнятості, % та осіб

Найменша частка відвідувань (3,6%) зафіксована серед самозайнятих та власників бізнесу, ймовірно через високу інтенсивність та відповідальність їхньої роботи, що не дає змогу часто відлучатись з робочого місця.

Таким чином, отримані результати свідчать про чітку залежність інтенсивності відвідування колишніх місць проживання від економічної активності респондентів: чим вищий рівень зайнятості, тим частіше вони здійснюють такі поїздки, проте чим вищий рівень відповідальності – тим рідше респонденти бувають в місцях колишнього проживання.

Безпечність поїздки – це ключовий фактор при прийнятті рішення щодо відвідування попереднього місця проживання. Люди з прифронтових територій практично не мають змоги повертатися, на відміну від переселенців із більш віддалених від фронту областей. Молодь і старші покоління – найбільш мобільні

категорії переселенців. Вони частіше відвідують домівки, тоді як люди середнього віку роблять це рідше.

Варто також акцентувати увагу на соціально-психологічному аспекті: лише кожен сьомий опитаний ВПО має можливість повертатися на попереднє місце проживання, що свідчить про поступове поглиблення розриву із рідною домівкою та активну соціальну інтеграцію на новому місці проживання.

Додаткові фактори, що спричинили внутрішнє переміщення респондентів (окрім війни та її наслідків)

Дослідження демонструє, що внутрішня міграція в Україні має доволі багатофакторну природу. Хоч війна й надалі лишається її домінантним рушієм, лише близько половини опитаних – 54,4% (211 осіб) – обмежились при відповіді на питання: «Окрім війни та її наслідків, які ще причини спонукали Вас до внутрішнього переміщення?» поясненням «тільки війна». Решта 45,6% (177 осіб) назвали принаймні одну додаткову «невоєнну» причину (Рис. 37).

Найчастіше згадувалися сімейні обставини – 17,5% (68 осіб) та внутрішня мотивація – 14,2% (55 осіб); далі – довготривале працевлаштування з кращою оплатою – 9,8% (38 осіб), кращі житлово-побутові умови – 4,6% (18 осіб), освіта – 3,4% (13 осіб) та стан здоров'я – 2,1% (8 осіб). Важливо враховувати той факт, що «невоєнні» чинники були мультивибірними: 200 позначок на 177 осіб свідчать, що частина ВПО поєднувала декілька мотивів.

Рис. 37. Основні причини (окрім війни), що спонукали респондентів до внутрішнього переміщення, кількість осіб, що зазначили вказаний фактор

Аналіз відповідей ВПО в розрізі регіонів поточного перебування демонструє різні «профілі» переміщення (Рис. 38). Так, серед опитаних у Дніпропетровській області відповідь «тільки війна» зафіксована у 35,1% осіб (39/111), натомість «сімейні обставини» – у 23,4% опитаних (26/111), «внутрішня мотивація» – 22,5% (25/111), «краще працевлаштування» – 16,2% (18/111).

Для м. Києва типовим для респондентів при відповіді на питання про причини міграції є баланс безпекового та інтеграційного мотивів: «тільки війна» – 67,3% (35/52), «внутрішня мотивація» – 13,5% (7/52) та «працевлаштування» – 11,5% (6/52). У Київській області переважає виключно воєнне пояснення причин міграції – 76,0% (38/50), інші причини фіксуються поодинокі («сім'я» і «праця» по 6,0% (3/50), внутрішня мотивація – 2,0% (1/50)).

Для Чернівецької області характерний високий показник відповідей респондентів «тільки війна» – 75,9% (44/58), тоді як інші мотиви мають одноцифрові частки («внутрішня мотивація» – 8,6% (5/58), «сім'я» – 6,9% (4/58)).

У відповідях опитаних з Івано-Франківської області безпековий фактор домінує ще виразніше – 83,9% (26/31), а невоєнні причини є поодинокими («внутрішня мотивація» – 6,5% (2/31)).

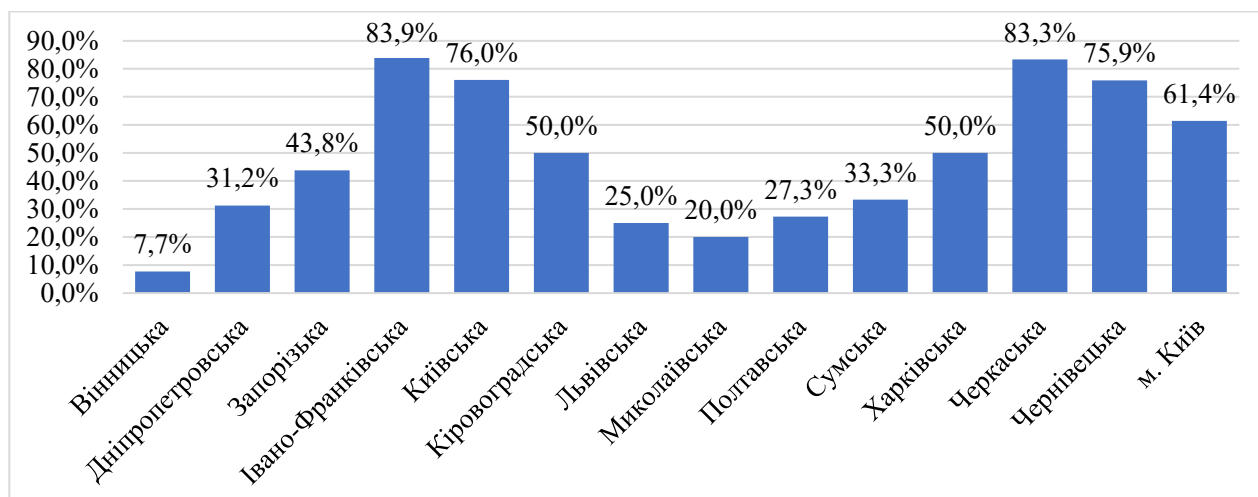

Рис. 38. Частка респондентів, для яких основною причиною переміщення була військова агресія росії, в розрізі регіонів поточного перебування

Аналіз відповідей в різних вікових групах (Рис. 39) фіксує різні стратегії адаптації. Так, молодь (18–24 роки) частіше апелює до кар’єрно-освітніх стимулів: «працевлаштування» – 27,5% (11/40), «освіта» – 22,5% (9/40), «житлові умови» – 15,0% (6/40), тоді як кількість відповідей «тільки війна» у цій групі – 22,5% (9/40).

У когорті опитуваних віком 25–34 років домінує безпековий мотив – 52,7% (29/55), але помітні також «внутрішня мотивація» – 14,5% (8/55) та «сім’я» – 16,4% (9/55).

У групі респондентів 35–44 років частка відповідей «тільки війна» становить 53,3% (57/107), при цьому відносно висока частка відповідей «внутрішня мотивація» – 20,6% (22/107), «сімейні обставини» – 18,7% (20/107).

Для респондентів з вікових груп 45–54 років і 55–65 років безпековий чинник є ще більш відчутним – 62,0% (57/92) та 63,0% (58/92) відповідно; у старшій групі зростає роль внутрішньої мотивації – 15,2% (14/92) та відмічається проблематика «стан здоров’я» – 4,3% (4/92).

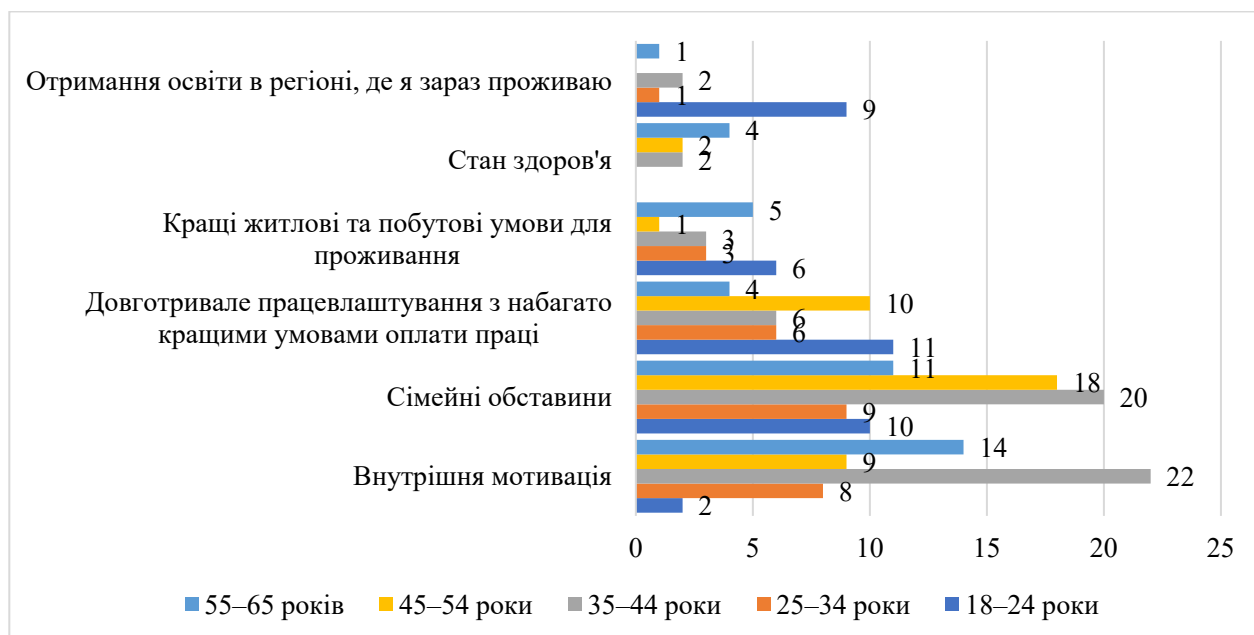

Рис. 39. Основні причини (окрім війни), що спонукали респондентів до внутрішнього переміщення в розрізі вікових груп, осіб, що зазначили вказану причину

Аналіз відповідей в гендерному розрізі та розрізі статусу респондентів підтверджують «комбіновані» траєкторії.

Так, жінки частіше за чоловіків в якості причин міграції називають «тільки війну» (166 випадків проти 42), а також «сімейні обставини» (36 проти 31) (Рис. 40). Серед офіційно зареєстрованих ВПО в основному фіксуються такі відповіді як: «тільки війна» – 203, «внутрішня мотивація» – 52, «сімейні обставини» – 59, «працевлаштування» – 35, «житло» – 17, «здоров'я» – 7, «освіта» – 12.

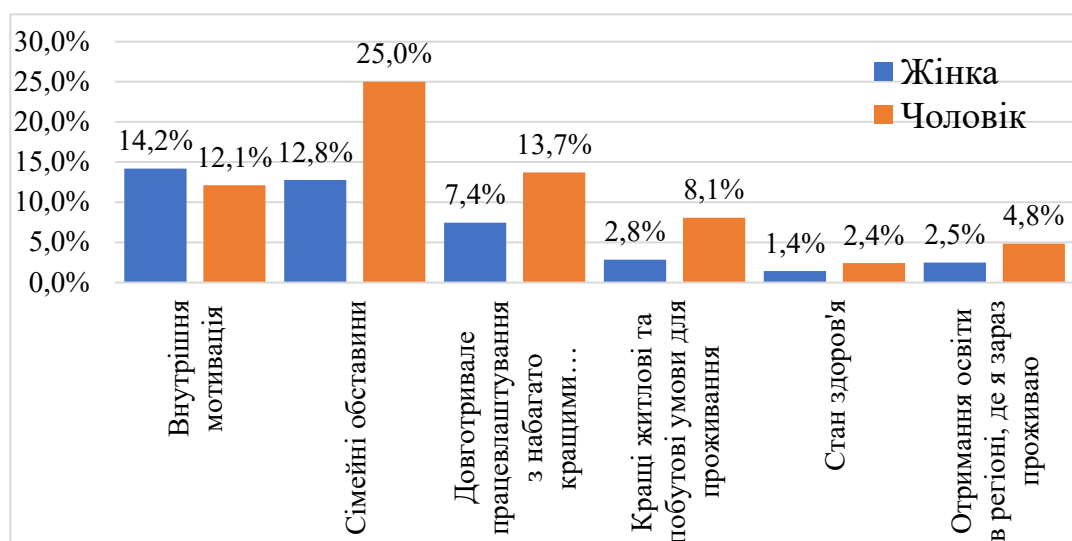

Рис. 40. Гендерний розподіл відповідей щодо основних причин (окрім війни), які спонукали респондентів до внутрішнього переміщення

Ситуація щодо працевлаштування серед опитаних корелює з їх невоєнними мотивами. Так, серед тих, хто має трудовий договір, частіше фіксується орієнтація на економічні можливості – працевлаштування – 30 випадків, внутрішня мотивація – 28, тоді як у групі, що отримує соціальний захист і не працює, провідним лишається безпековий вибір («тільки війна» – 25) із поодинокими індикаторами житла (4) та здоров'я (2).

Тож політика підтримки ВПО має виходити за межі одномірного «воєнного» пояснення. Адже навіть за високої частки відповіді «тільки війна» – 54,4% (211/388), майже половина респондентів вказує на комбінації соціально-економічних мотивів: «сім'я» – 17,5% (68/388), «внутрішня мотивація» – 14,2% (55/388), «праця» – 9,8% (38/388), «житло» – 4,6% (18/388), «освіта» – 3,4% (13/388), «здоров'я» – 2,1% (8/388) (Табл. 8).

Опитування в рамках дослідження осіб, які офіційно мають статус ВПО, виявило чітку закономірність: головним і практично безальтернативним чинником їхнього вимушеного переселення є війна.

Таблиця 8.

Кореляція між невоєнними причинами внутрішнього переміщення та наявності в респондентів роботи за новим місцем проживання, кількість осіб, що їх зазначили

Позначки рядків	Внутрішня мотивація	Сімейні обставини	Довготривале працевлаштування з набагато кращими умовами оплати праці	Кращі житлові та побутові умови для проживання	Стан здоров'я	Отримання освіти в регіоні, де я зараз проживаю	Тільки війна

Так, я зараз працюю і маю трудовий договір.	28	33	30	10	4	5	100
Так, я працюю, але без трудового договору.	6	14	3	1	1	2	17
Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців.	5	4	1	-	-	1	24
Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю.	3	6	-	4	2	2	25
Я самозайнятий/власник бізнесу.	4	5	2	2		1	3
Інше	5	3	-	1	1	1	31
Не хочу відповідати	4	3	2	-	-	1	11
Загальний підсумок	55	68	38	18	8	13	211

Згідно з отриманими даними, саме цю причину назвали 203 респонденти, що становить абсолютну більшість (Рис. 41).

Натомість інші фактори, хоч і відіграють певну роль, мають значно менший вплив. Так, сімейні обставини стали підставою для переміщення у 59 осіб, а внутрішня мотивація – у 52 осіб. Питання працевлаштування з кращими умовами оплати праці було вирішальним тільки для 35 респондентів, тоді як пошук кращих житлово-побутових умов став визначальним лише у 17 випадках. Ще менш значущими виявилися такі мотиви, як стан здоров'я (7 осіб) та отримання освіти в регіоні теперішнього проживання (12 осіб).

Рис. 41. Структура невоєнних причин для переміщення серед опитаних осіб, які мають статус ВПО, кількість осіб, що їх зазначили

Ці результати, на нашу думку, означають, що ефективні інструменти допомоги для ВПО з боку держави в перспективі мають поєднувати безпекові, економічні, житлові, освітні та медичні рішення, адаптовані до вікових і регіональних відмінностей.

Освітній рівень ВПО

Результати проведеного опитування свідчать про достатньо високий освітній потенціал серед респондентів (Рис. 42). Так, найчисельнішою є група респондентів з вищою освітою – 177 осіб (45,6% від загальної кількості), ще 70 осіб (18,0%) здобули фахову передвищу освіту, а 81 особа (20,9%) мають професійно-технічну. Лише 27 осіб з числа опитаних (7,0%) закінчили школу на рівні повної загальної середньої освіти, а базову середню мають 17 респондентів (4,4%). Частка тих, хто утримався від відповіді, становить 16 осіб (4,1%).

Тож, загалом майже дві третини вибірки (63,6%) володіють освітніми кваліфікаціями коледжів або університетів, що вказує на досить високий рівень освіти ВПО.

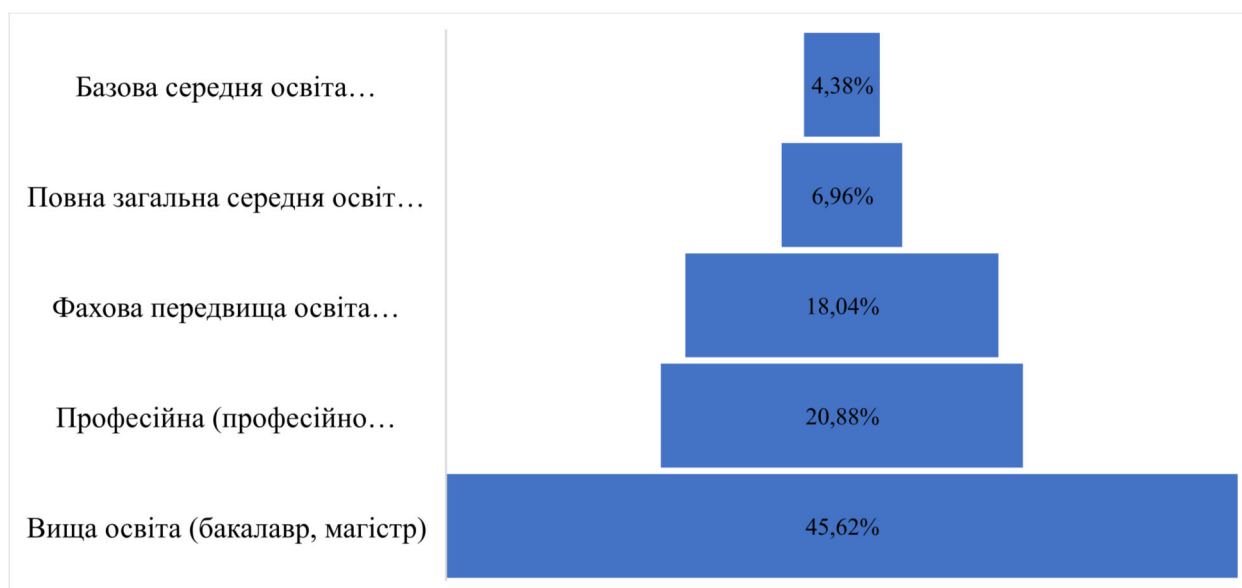

Рис. 42. Розподіл респондентів за здобутим рівнем освіти

Найбільш формально освіченими серед опитаних переселенців є ті, які на поточний момент проживають у великих освітніх та економічних центрах. Так, у м. Києві частка осіб з вищою освітою серед респондентів сягає 67,3%, у Чернівецькій області – 53,4%, у Київській області – 48,0%, а в Дніпропетровській області 53,2% мають освітні кваліфікації вишів чи коледжів (Рис. 43).

Подібна тенденція простежується і в розрізі регіонів походження ВПО (Рис. 44). Так, найвищий рівень освіти характерний для опитаних з Донецької області – 74 особи з вищою освітою (47,7%), Харківської – 21 особа (67,7%), Луганської – 19 осіб (43,2%) відповідно.

У той самий час, опитані вихідці з Херсонщини мають нижчу частку дипломованих фахівців (лише 25,9%), що може бути пов'язано з відмінностями у структурі місцевої економіки та освітніх можливостей.

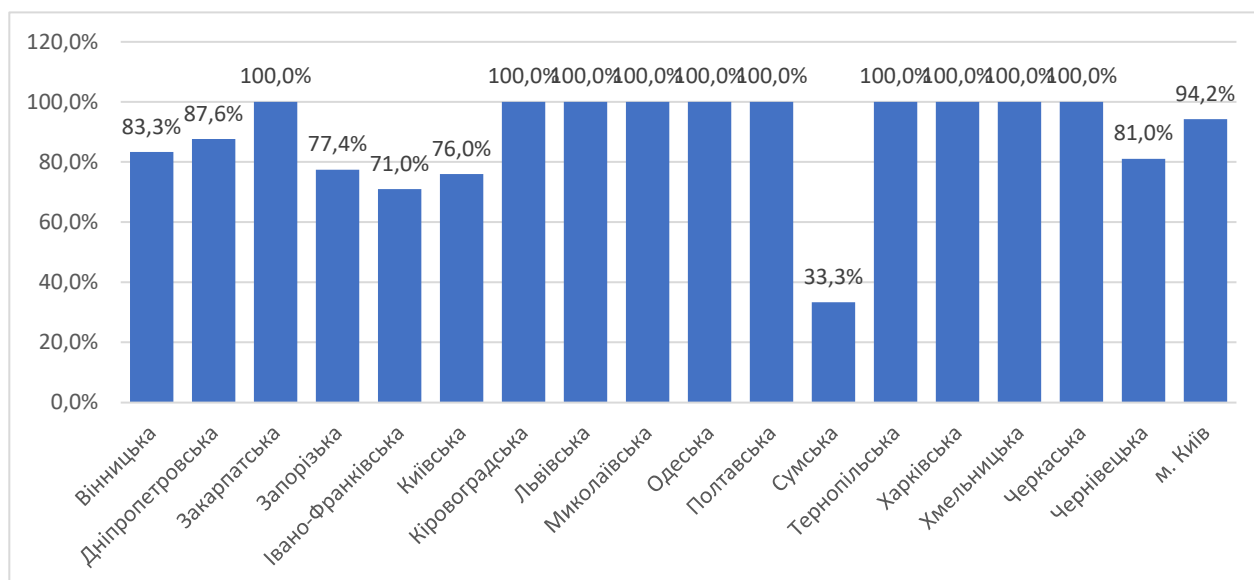

Рис. 43. Частка респондентів, що мають фахову/професійну/вищу освіту в розрізі регіонів поточного перебування

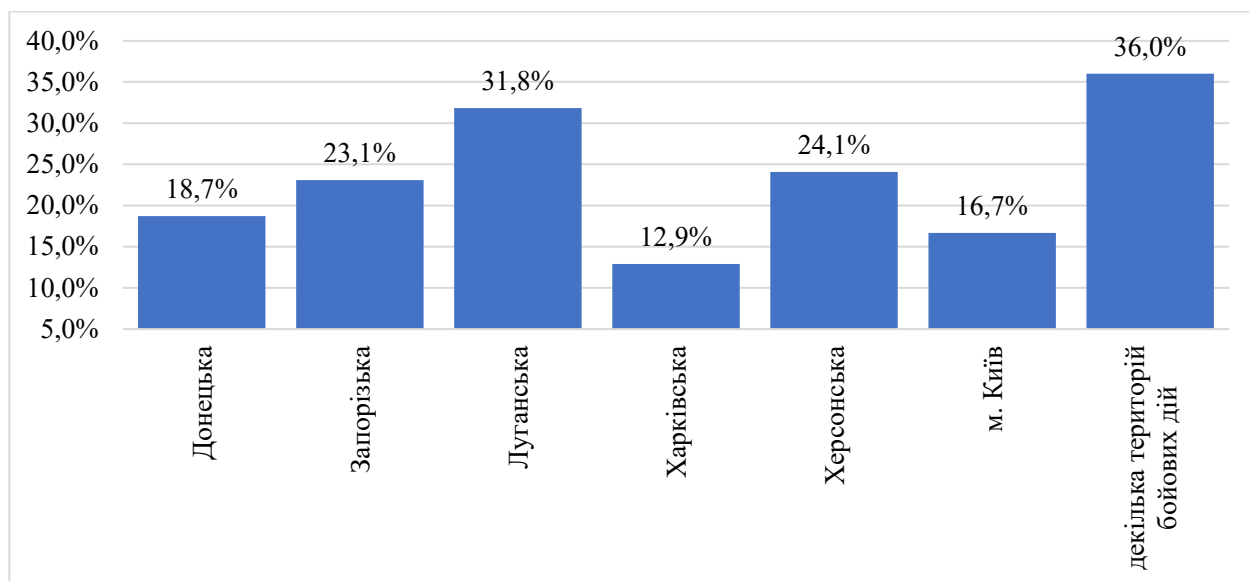

Рис. 44. Частка респондентів, що мають фахову/професійну/вищу освіту в розрізі регіонів походження

Аналіз отриманих відповідей в розрізі вікових груп респондентів відповідає життєвій логіці (Рис. 45). Так, молодь 18–24 років здебільшого перебуває в процесі здобуття освіти, тому серед опитаних цієї вікової групи переважають ті, хто має професійно-технічну (45,0%) чи фахову передвищу (17,5%) підготовку. Вища освіта поширена серед небагатьох молодих людей – лише 7,5%.

Натомість серед опитаних з вікової групи 25–34 роки більшість респондентів (69,1%) мають диплом університету, що відповідає віку закінчення ЗВО для переважної частини населення.

Серед респондентів з вікової групи 35–44 роки показник наявності вищої освіти становить 56,1%, проте серед представників старших вікових категорій він поступово знижується (до 35,9% у групі 55–65 років).

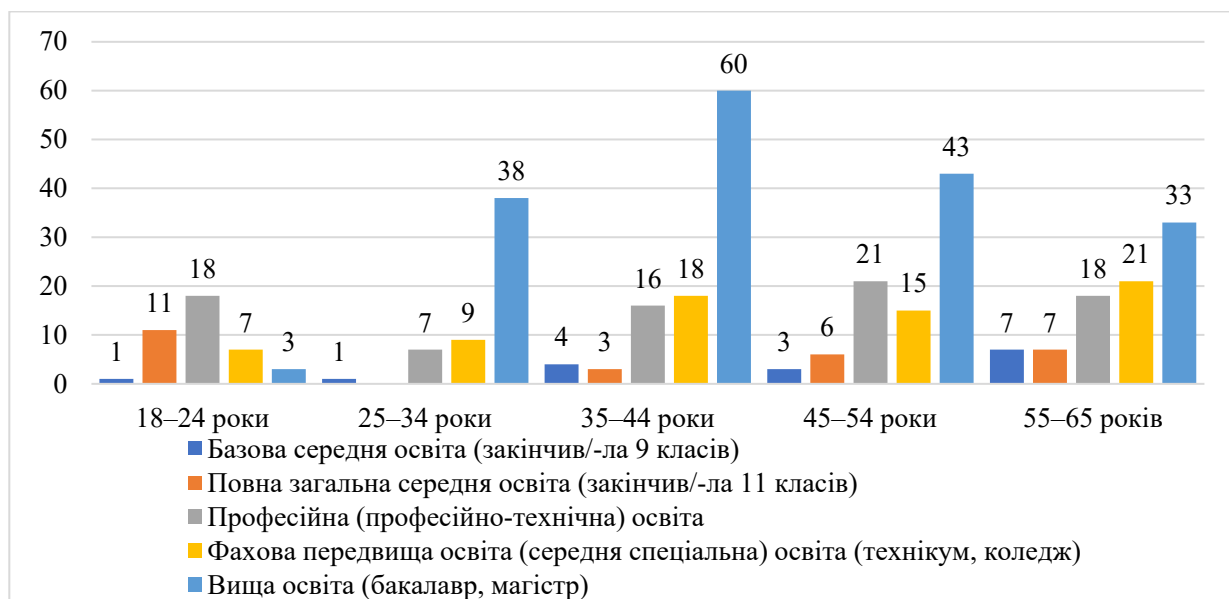

Рис. 45. Освітній рівень респондентів в розрізі вікових груп, осіб

Цікаво, що в цілому опитані жінки виявилися формально освіченішими за чоловіків. Зокрема, найвищу частку жінок за рівнями освіти респондентів зафіксовано серед осіб із вищою освітою – 78,3%, тоді як частка чоловіків у цій групі становить лише 21,7%. Подібне співвідношення спостерігається і серед осіб із базовою середньою освітою (відповідно 76,5% жінок і 23,5% чоловіків) (Рис. 46).

У категорії фахової передвищої освіти жінки також переважають (63,8% проти 36,2% чоловіків). Професійна (професійно-технічна) освіта характеризується дещо вищою часткою чоловіків (42,0%), однак жінки все одно залишаються домінуючою групою (58,0%). Схожа тенденція простежується і серед осіб із повною загальною середньою освітою – 61,5% жінок і 38,5% чоловіків.

Вказані результати свідчать передусім про гендерну перевагу жінок у структурі респондентів, а також можуть свідчити про вищу освітню активність жінок, гендерну специфіку соціальної мобільності та участі у соціологічних дослідженнях серед ВПО.

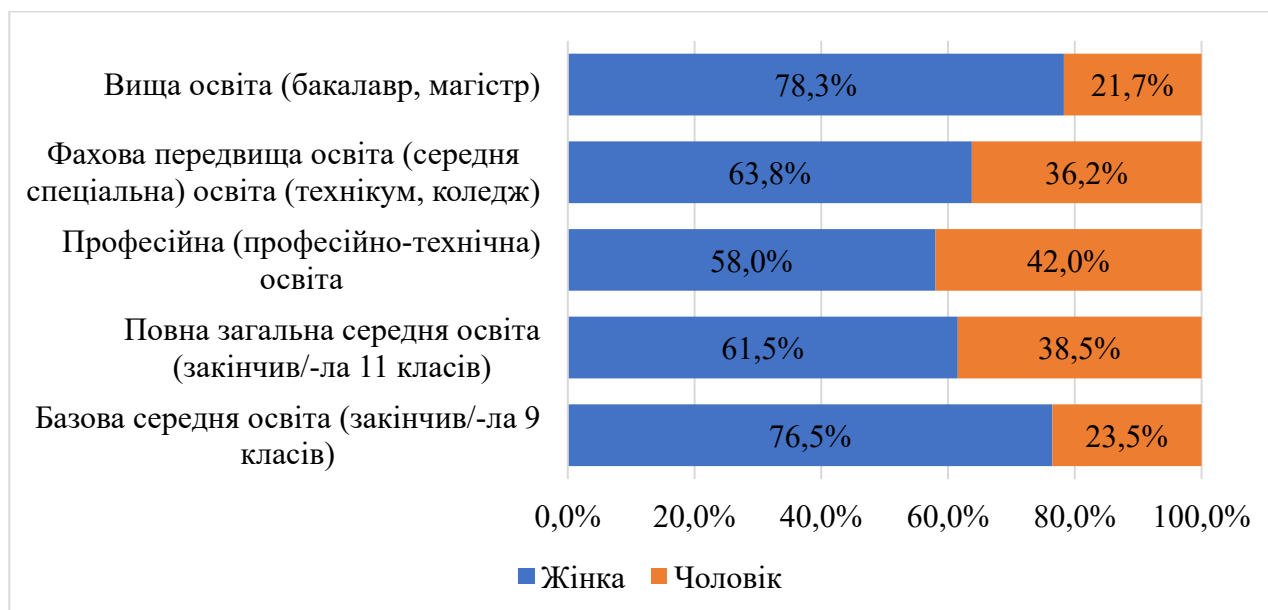

Рис. 46. Гендерний розподіл респондентів за рівнем здобутої освіти

Серед респондентів особи з офіційним статусом ВПО дещо частіше мають вищу освіту (47,9 %), ніж ті, хто не оформив офіційний статус (37,5%) (Табл. 9).

Таблиця 9.

Кореляція між рівнем освіти та наявності в респондентів роботи за новим місцем проживання, осіб

Позначки рядків	Базова середня освіта (закінчив/-ла 9 класів)	Повна загальна середня освіта (закінчив/-ла 11 класів)	Професійна (професійно-технічна) освіта	Фахова передвища освіта (середня спеціальна) освіта (технікум, коледж)	Вища освіта (бакалавр, магістр)
Внутрішньо переміщена особа (ВПО)	14	23	77	66	166
Переміщена особа без статусу ВПО	1	3	4	2	6
Так, я зараз працюю і маю трудовий договір.	10	11	47	38	89
Так, я працюю, але без трудового договору.	-	3	8	13	16
Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців.	-	2	9	6	15
Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю.	3	4	6	6	18
Я самозайнятий/власник бізнесу.	-	-	1	-	13

Серед офіційно працевлаштованих вища освіта поширена у 45,6%, а серед самозайнятих або власників бізнесу – у майже 93% опитаних. Водночас серед

безробітних, що перебувають на соціальному забезпеченні, домінують респонденти із середньою чи професійно-технічною освітою.

Таким чином, освітній портрет переселенців характеризується значною концентрацією людей із вищою освітою. Це свідчить про потенційно високий рівень конкурентоспроможності ВПО на ринку праці. Водночас молодь ще перебуває на етапі здобуття освіти, що потребує підтримки у вигляді її доступу до університетів та програм перекваліфікації.

Найвищий рівень здобутої освіти в регіоні теперішнього проживання респондентів

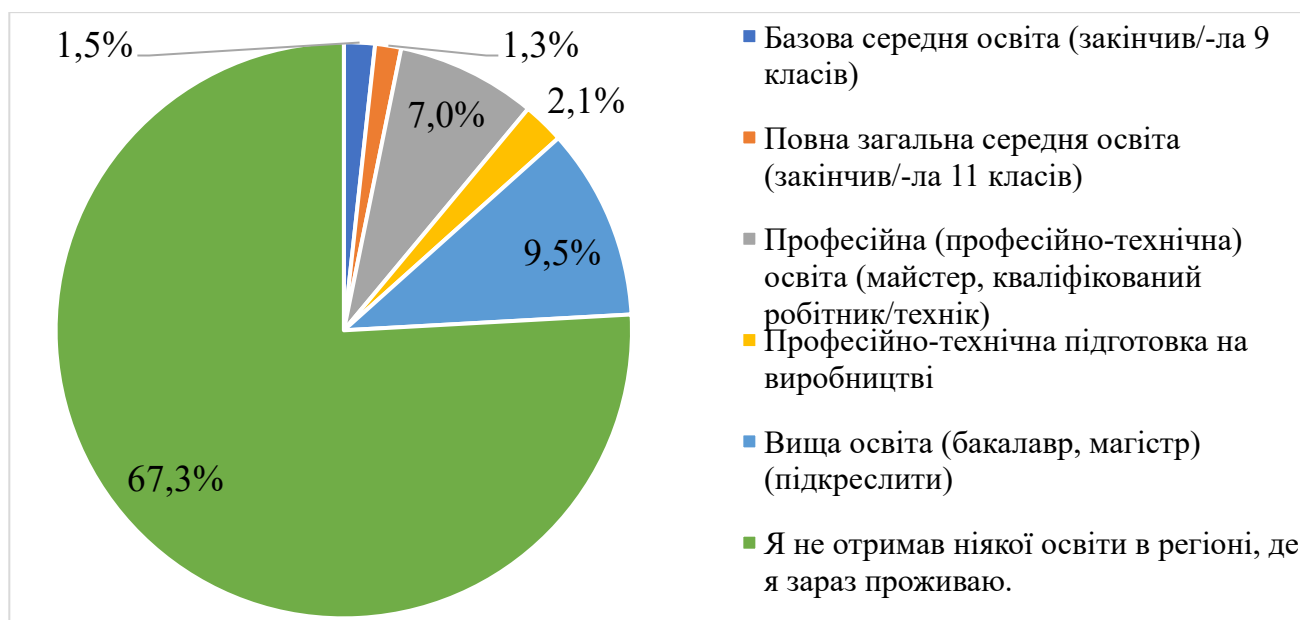

Рис. 47. Розподіл респондентів за типом освіти, отриманої в регіоні поточного проживання

Результати опитування засвідчують відносно низький рівень здобуття нової освіти респондентами після їх переміщення: лише 32,7% ВПО пройшли навчання за новим місцем проживання (Рис. 47). Водночас переважна більшість респондентів (67,3%) продовжують спиратися на власний попередній освітній потенціал, сформований ще до вимушеного переїзду.

Аналіз відповідей респондентів у розрізі вікових груп демонструє прогнозовану закономірність: молодь кваліфікаційно більш мобільна. Так, у групі

18–24 років нову освіту здобули 35,0%, тоді як у старшій групі 55–65 років – лише 15,2% (Рис. 48). Це можна пояснити тим, що молоді респонденти більше орієнтовані на адаптацію та перекваліфікацію, тоді як старші – схильні зберігати вже набутий фах/професію та не бажають змінювати спеціалізацію в другій половині життя.

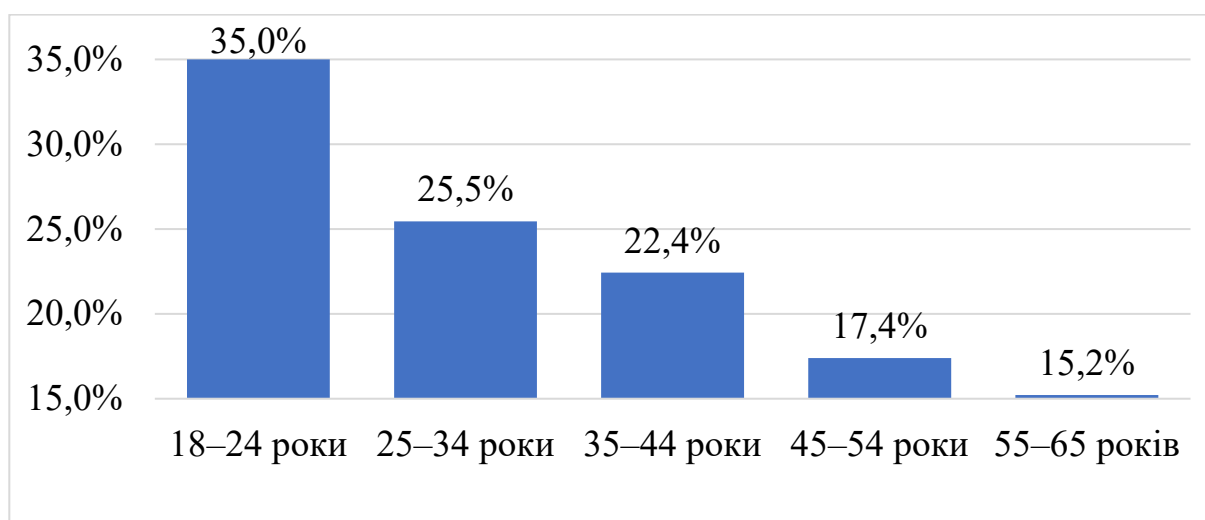

Рис. 48. Частка ВПО, які отримали освіту в регіоні поточного проживання, в розрізі вікових груп

Регіональні відмінності в питаннях здобуття ВПО нової освіти теж доволі значущі (Рис. 49). У Вінницькій та Харківській областях цей показник становив 50,0%, у Запорізькій – 35,5% відповідно. Натомість у Чернівецькій області – лише 6,9% опитаних отримали нову освіту після переміщення, що вказує на потенційно обмежені освітні можливості для ВПО у цьому регіоні.

Як проміжний висновок можна зазначити, що освітня мобільність опитаних ВПО має чітку вікову та регіональну специфіку. Молодь і мешканці регіонів з більш розвиненою освітньою інфраструктурою демонструють вищу активність у здобутті нових знань, тоді як старші групи та ВПО у західних регіонах України помітно відстають від них.

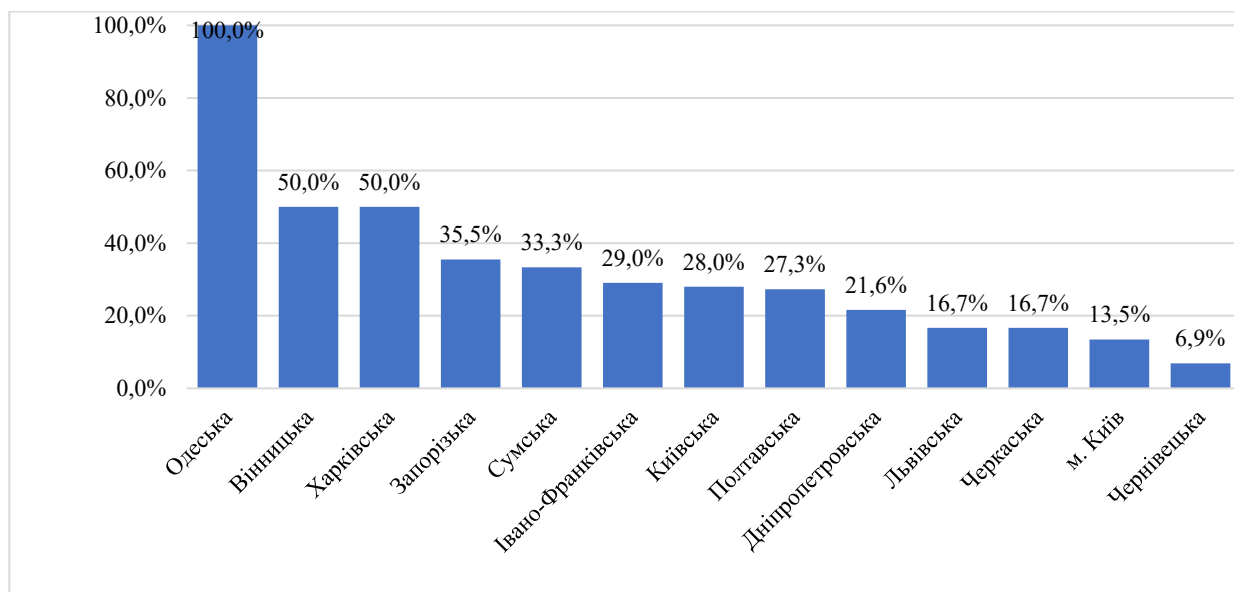

Рис. 49. Частка респондентів, які отримали освіту на новому місці, за регіонами поточного проживання

Галузь знань із найвищою кваліфікацією респондентів

Найпопулярнішими напрямками професійної підготовки серед опитаних переселенців стали:

- бізнес, адміністрування та право – 28,6% (111 осіб із загальної кількості респондентів);
- інженерія, виробництво та будівництво – 22,7% (88 осіб);
- освіта – 17,3% (67 осіб) (Рис. 50).

Ці дані показують, що значна частина ВПО орієнтується на сфери, які забезпечують відносну стабільність і затребуваність на ринку праці. Здобуття бізнес- та адміністративно-правової підготовки відображають прагнення до самозайнятості та кар'єрної гнучкості, тоді як здобуття інженерно-технічних спеціальностей демонструють збереження кадрового потенціалу у виробничих галузях.

Якщо розглядати отримані відповіді в контексті статевої структури опитаних, то серед них зберігаються традиційні для України в цілому тенденції (Рис. 51):

- жінки переважно обирають гуманітарні та економічні сфери: бізнес – 95 із 266 опитаних жінок (35,7%) і освіту – 51 із 266 відповідно (19,1%);
- чоловіки концентруються на технічних напрямках: інженерія та будівництво – 46 із 114 опитаних чоловіків (40,4%).

Рис. 50. Основні напрями професійної підготовки серед респондентів, кількість осіб*, які навчалися за цим напрямом

* з 388 опитаних 385 дав відповідь на вказане питання.

Попри вимушене переміщення, переселенці зберігають традиційний гендерний поділ сфер зайнятості. Водночас висока частка бізнес-освіти може вказувати на прагнення ВПО адаптуватися до нових умов через підприємництво чи сферу послуг.

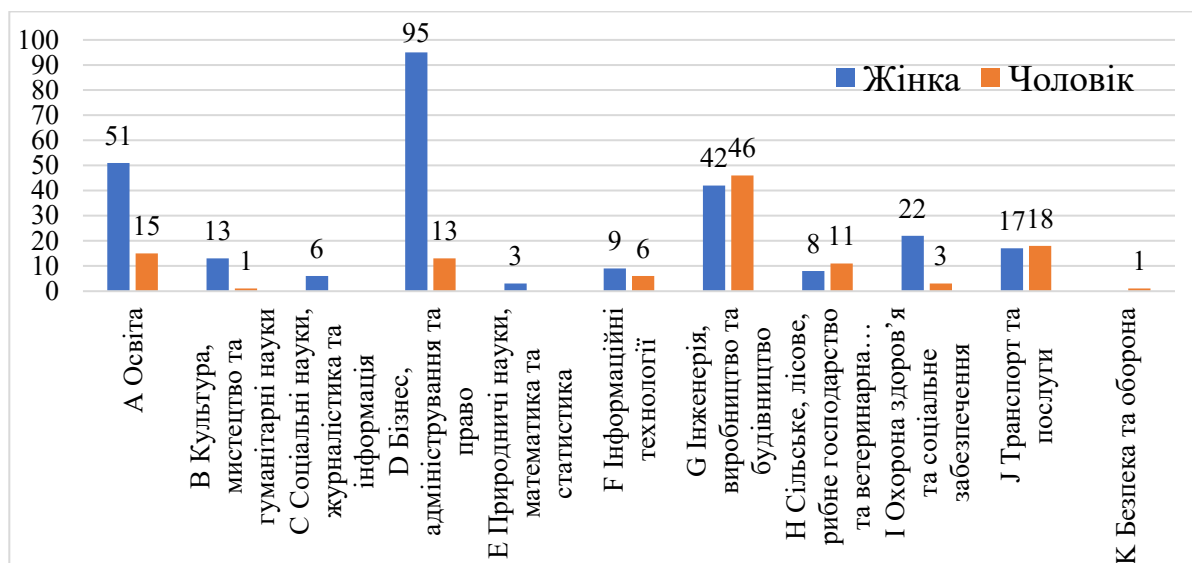

Рис. 51. Гендерний розподіл респондентів за напрямками професійної підготовки, осіб *

* з 388 опитаних 380 дали відповідь на вказане питання.

Визнання дипломів та інших документів про освіту, здобутих у закладах на тимчасово окупованих територіях

Проблема визнання дипломів про освіту серед респондентів не носить вираженого характеру, оскільки переважна більшість опитаних (62,9%) здобули освіту ще до початку окупації (Рис. 52). Серед ВПО частка тих, чий дипломи були повністю визнані, становить 27,1%, проте більшість з них – це переселенці з дипломами, отриманими не на тимчасово окупованих територіях (ТОТ), а особи, які також навчались до війни, але самі дипломи могли ними бути отримані ще за СРСР, або пізніше в країнах СНД (включно з росією), тому відповідаючи на це питання, вони обирали саме таку категорію.

У цілому, частка респондентів, які так чи інакше стикалися з проблемами визнання дипломів, становить 10,3%. Із них 5,7% мають дипломи, визнані частково, тоді як 4,6% – це особи, документи про освіту яких не були визнані взагалі.

Це означає, що лише кожен десятий переселенець стикається з перешкодами у використанні власного освітнього потенціалу.

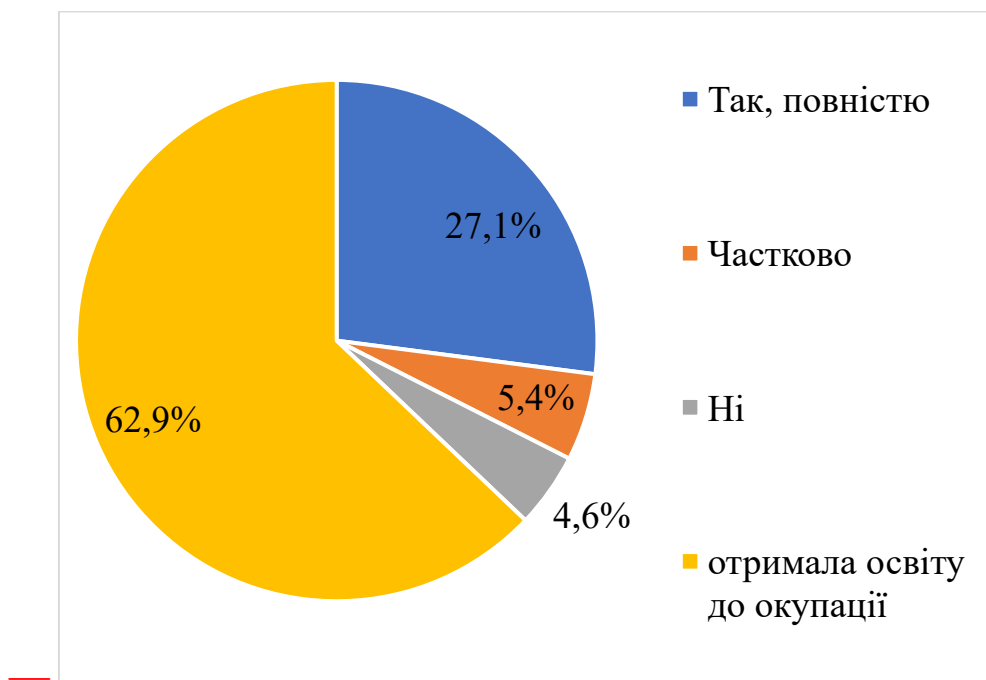

Рис. 52. Розподіл відповідей респондентів щодо стану визнання їх дипломів про освіту в регіонах поточного перебування

При цьому отримана нами в процесі опитування регіональна картина демонструє аналогічні тенденції (Рис. 53).

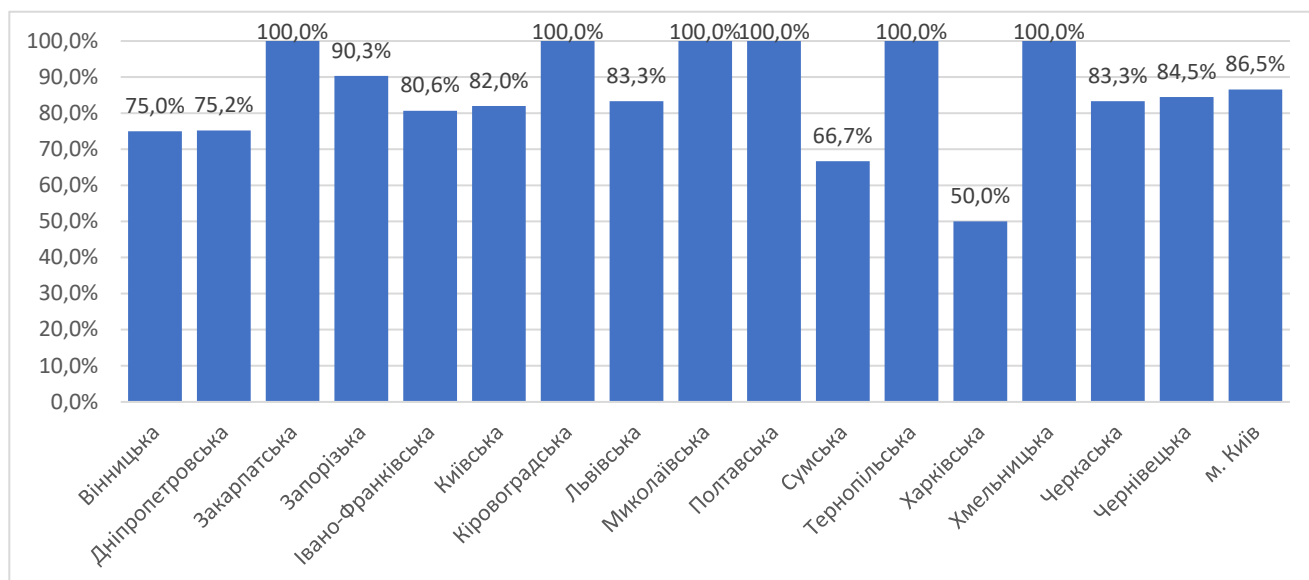

Рис. 53. Частка ВПО, диплом про освіту яких приймається при працевлаштуванні у регіоні поточного перебування

Віковий аспект також важливий: серед молоді 18–24 років диплом приймається при працевлаштуванні у регіоні поточного перебування у 82,5% (33 особи), тоді як серед респондентів 25–34 роки – лише у 72,7% (40 осіб) (Рис. 54).

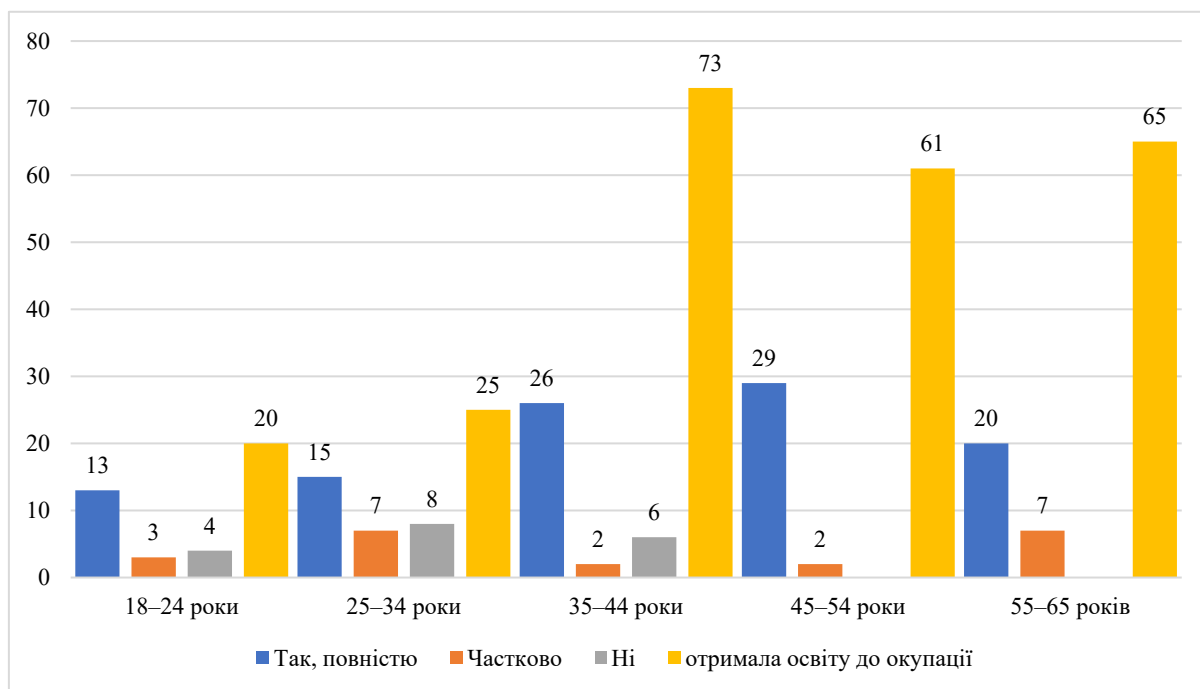

Рис.53. Розподіл відповідей респондентів щодо прийняття дипломів при працевлаштуванні у регіоні поточного перебування у віковому розрізі, осіб

* із 388 опитаних 2 особи не вказали свій вік

Як проміжний висновок варто зауважити, що в цілому, суттєвих складнощів з визнанням дипломів серед ВПО не спостерігається. Як молодь, так і старші респонденти майже не мають бюрократичних перепон, пов'язаних з визнанням їх дипломів при працевлаштуванні.

Професійна підготовка в новому регіоні: основні інституції та форми навчання

При проведенні опитування 195 з 388 осіб зазначили, що вони взагалі не проходили професійну підготовку після переміщення (50,3%), решта (49,7%) – так чи інакше навчались на новому місці проживання. Такий баланс показує, що освітні ініціативи та курси перекваліфікації охоплюють лише частину (хоча й досить вагому) цільової групи.

Загалом отримано 231 позитивну відповідь щодо місця навчання респондентів після переміщення (інколи вказувалися декілька місць одночасно). Результати опитування наведено на Рис. 54, з якого видно, що більшість опитаних навчались безпосередньо вже на новому робочому місці (80 відповідей). Також частина опитаних проходили навчання в ЗВО (57) або закладі П(ПТ)О – 37 осіб відповідно.

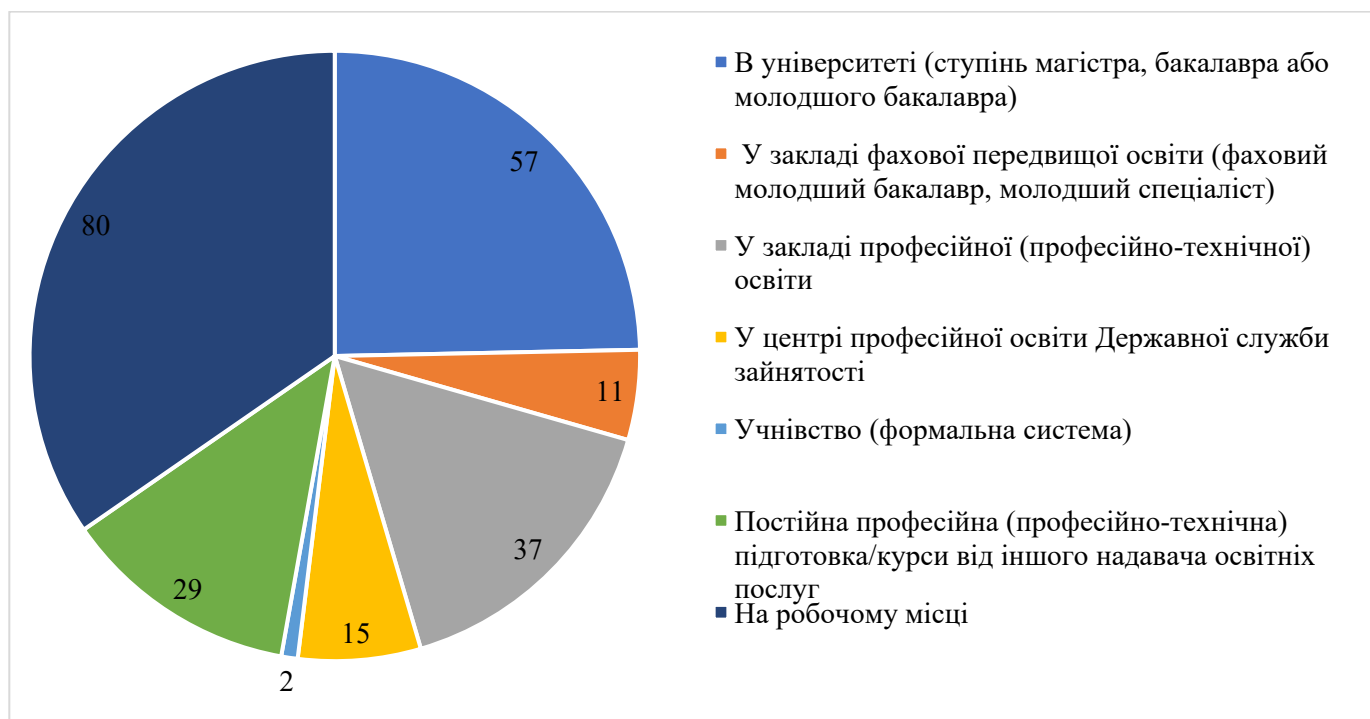

Рис. 54. Відповіді респондентів що місця проходження професійної підготовки, кількість позитивних відповідей

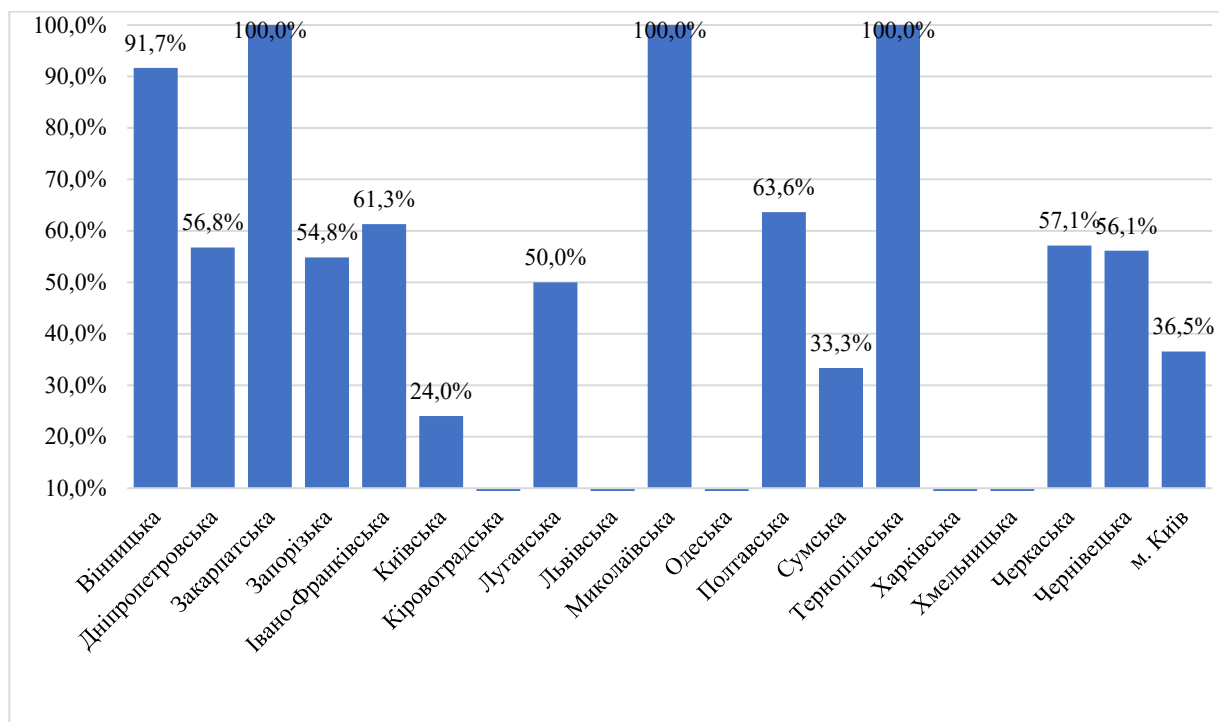

Рис. 55. Частка ВПО, що проходило професійну підготовку, в розрізі регіонів переміщення

Найбільш релевантними на Рис. 55. можна вважати дані по Дніпропетровській (56,8%), Київській (24,0%), Івано-Франківській (61,3%), Запорізькій (54,8%), Чернівецькій (56,1%) областях та м. Києву (36,5%), де було опитано досить велику кількість респондентів, що дає змогу отримати релевантні результати. На їх основі можна зробити висновок, що в усіх крупних містах опитані ВПО мали змогу пройти навчання після переміщення, чим і скористалися більше половини з них. Цікаві дані отримано по м. Києву та області. Такий низький показник перепідготовки можна пояснити наявністю більшої кількості вакансій, коли не потрібно додатково отримувати професійні навички, а можна просто знайти підходящу/аналогічну роботу.

Рис. 56 демонструє розподіл відповідей щодо місця проходження професійної підготовки в розрізі віку респондентів. Тут можна попередньо зробити висновок щодо того, що більшість осіб молодого віку (18-24 роки) навчались передусім безпосередньо на робочому місці, що свідчить про те, що серед цієї вікової групи

переважає працевлаштування, яке часто супроводжується паралельним навчанням у ЗВО та інших закладах освіти.

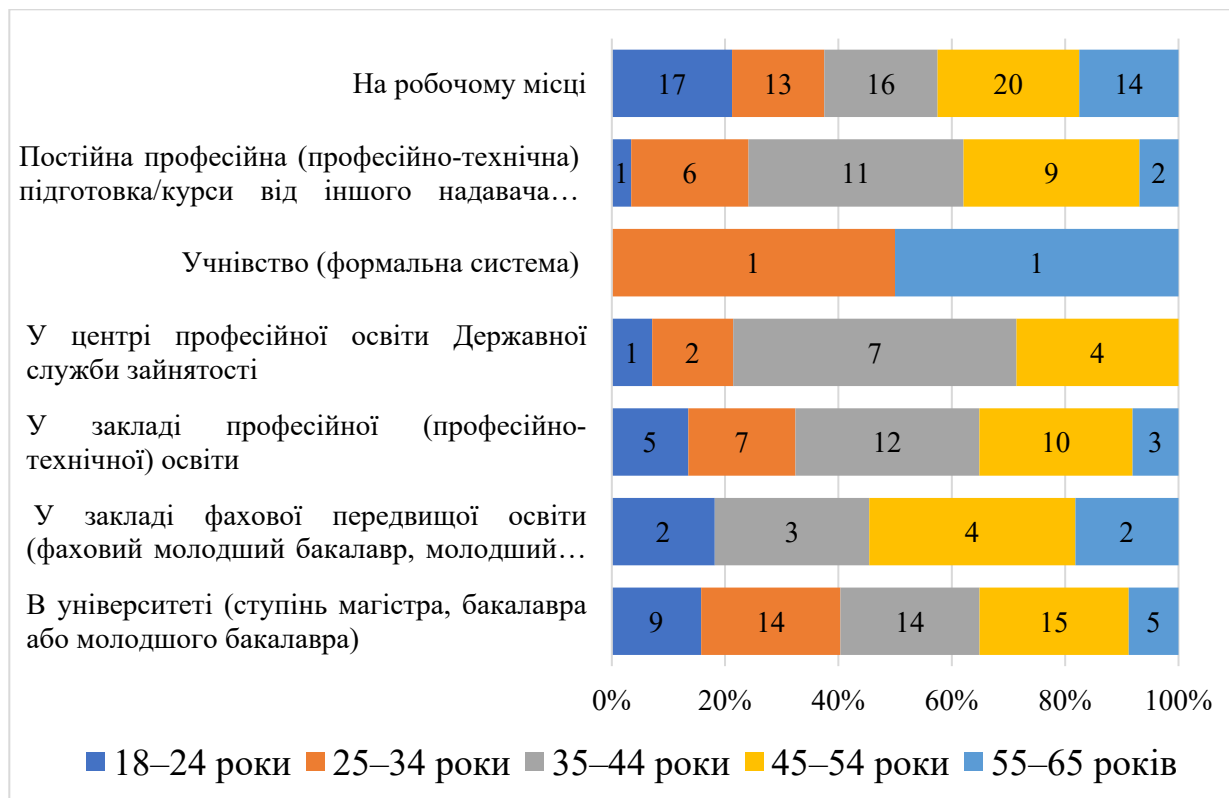

Рис. 56. Розподіл відповідей щодо місця проходження професійної підготовки в розрізі віку респондентів

Так само на робочих місцях/на виробництві навчаються і особи старшого віку, але кількість тих, що паралельно проходять держане навчання суттєво нижча. Звертає на себе увагу й доволі незначна частка тих, хто проходив навчання у центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості в усіх вікових категоріях опитаних, що говорить про недостатню залученість цих інституцій до процесів професійної адаптації ВПО.

Дії роботодавців щодо адаптації переселенців до роботи у новому середовищі

Після отримання першої роботи в новому регіоні важливим елементом інтеграції ВПО стає можливість професійного навчання та підвищення кваліфікації. Проте результати дослідження свідчать про неоднозначну ситуацію.

Так, найбільша частка респондентів – майже 38,7% (150 осіб) – повідомила, що жодних форм навчання чи адаптації на робочому місці не відбувалося. Це свідчить про обмежену увагу з боку роботодавців до розвитку працівників, особливо новоприбулих.

Водночас п'ята частина опитаних (20,4%) мала можливість навчатися безпосередньо на робочому місці, що стало ключовим механізмом швидкої адаптації. Близько 11% скористалися схемою наставництва, ще стільки ж пройшли внутрішню професійно-технічну підготовку або перебували під постійним контролем за роботою (Рис. 57).

Помітна частина переселенців (10,1%) ініціювала самостійне навчання – онлайн-курси, приватні заняття чи тренінги, що вказує на прагнення компенсувати брак можливостей від роботодавця власними зусиллями. Натомість такі сучасні інструменти, як конференції та семінари (5,9%), ротація робочих місць (2,3%), обміни чи навчальні візити (0,8%), застосовувалися вкрай мало.

Таким чином, наведені дані демонструють певний парадокс: з одного боку, у частини ВПО була можливість долучитися до професійного розвитку, але з іншого – майже 4 із 10 опитаних залишилися без жодної підтримки у сфері навчання. Це обмежує їхню довгострокову конкурентоспроможність на ринку праці та зменшує шанси на кар'єрне зростання в майбутньому.

У більш широкому сенсі ця тенденція відображає структурну проблему українського ринку праці: роботодавці переважно зацікавлені у швидкому використанні робочої сили, але не в інвестиціях в людський капітал. Для ВПО це означає, що адаптація часто відбувається «методом проб і помилок» або завдяки власним ресурсам працівників.

Домінування такого виду підготовки як навчання безпосередньо на робочому місці пояснюється тим, що для багатьох ВПО важливо отримати швидку інтеграцію у професійне середовище та постійний заробіток. Університетські програми, хоч і менш доступні, приваблюють тих, хто розраховує на довгострокову перспективу.

Переселенці тяжіють до практичних форм підготовки, що забезпечують швидке працевлаштування, але попит на університетську освіту та курси теж зберігається. Це свідчить про потребу у гнучких освітніх траєкторіях.

Рис. 57. Розподіл відповідей респондентів щодо видів професійного навчання та підвищення кваліфікації, отриманого на новому робочому місці

Поточна професійна діяльність (спеціалізація) респондентів

Аналіз професійної належності серед ВПО свідчить про високу різноманітність сфер зайнятості. Найбільша кількість респондентів працює у сфері менеджменту та економіки (74 особи; 19,1%), обіймає виробничі або робітничі посади чи робочі місця (48 осіб; 12,4%), а також працює у сфері медицини та лабораторної діяльності (14 осіб; 3,6%). Значну частку становлять також державні службовці, працівники сфери безпеки та соціального захисту (18 осіб; 4,6%), а також сфери освіти (54 особи; 13,9%).

За регіоном теперішнього проживання простежується висока концентрація зайнятості в Дніпропетровській області (111 осіб; 28,6%) та у м. Києві (52 особи; 13,4%). У цих регіонах респонденти переважно працюють у галузях менеджменту, виробництва, транспорту та ритейлу. Натомість у західних областях (Чернівецька, Івано-Франківська) більш виражений акцент на соціальній сфері, медицині, освіті та сфері обслуговування.

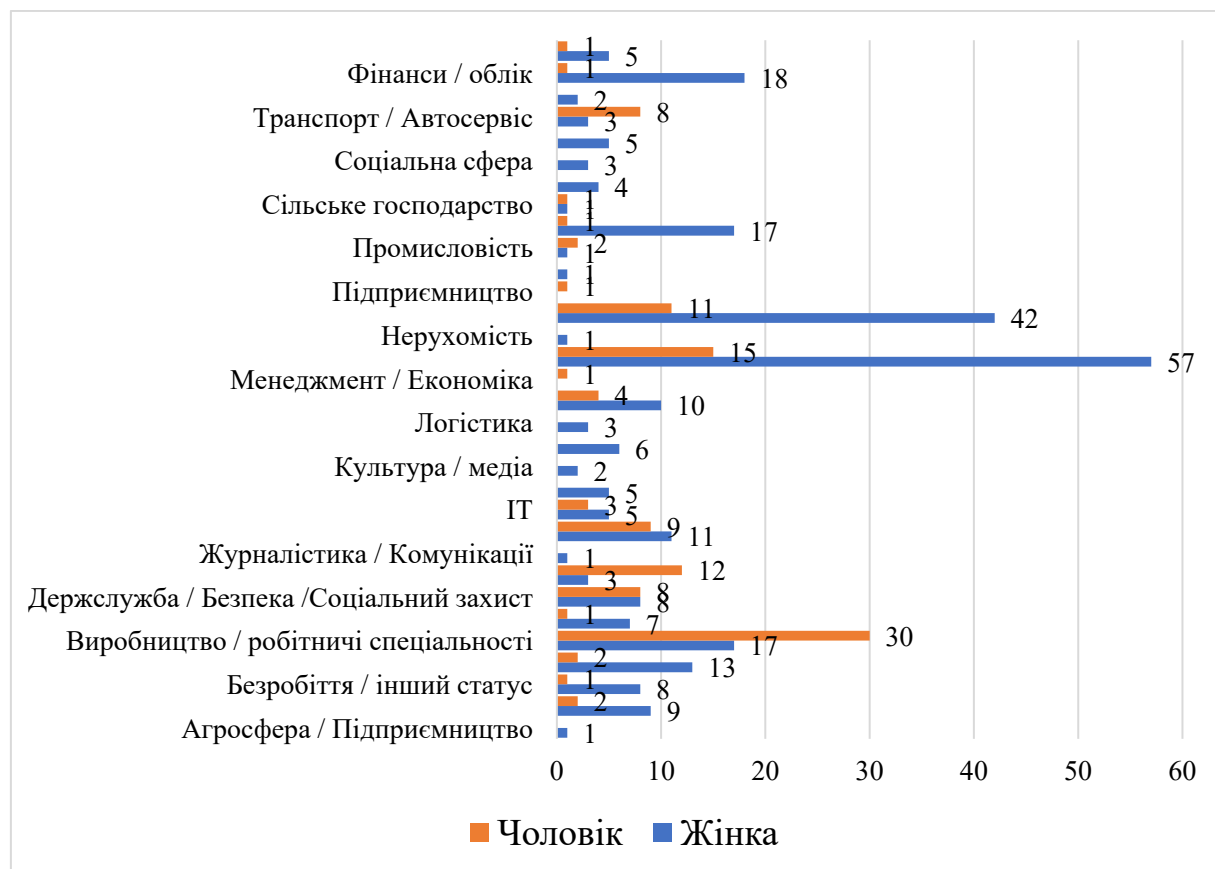

Рис. 58. Гендерний розподіл респондентів за видами їх поточної професійної діяльності, осіб

Гендерний аналіз (Рис. 58) демонструє чітку диференціацію: серед жінок більш поширена зайнятість в сфері освіти (42 жінки; 15,6%), соціальній сфері (17; 6,3%), медицині (10; 3,7%) та торгівлі (18; 6,7%). Натомість чоловіки частіше працюють на виробничих посадах/робочих місцях (30 осіб; 26,3%), інженерії та енергетиці (15; 13,2%), а також у транспортно-логістичному секторі (11; 9,6%).

Характеристика підприємств/установ, в яких працюють опитані, за типом власності та підпорядкованості

Результати опитування показують, що найбільше респондентів працює у приватному секторі (131 особа; 33,8%), проте вагому частку становлять також державні підприємства/установи, заклади (112 осіб; 28,9%). Це вказує на відносно збалансовану зайнятість ВПО між державним та приватним секторами (Табл. 10).

Таблиця 10.

Розподіл респондентів за типом підпорядкованості та власності підприємства (установи, закладу, організації) в якому вони працюють, осіб

	Кількість респондентів
Державний сектор (наприклад, місцеві органи самоврядування або державна лікарня)	112
Неприбуткова організація (наприклад, благодійна організація, інша організація)	7
Приватний сектор (наприклад, компанія)	131
Самозайнятість	34
наразі не працюю	32
Немає відповіді	72
Загальний підсумок	388

Важливо, що 34 особи (8,8%) відзначили самозайнятість, що демонструє прояв адаптивних стратегій у вигляді малого підприємництва. Натомість 72 респонденти (18,6%) не надали відповіді, що може свідчити як про неформальну зайнятість, так і про невизначеність професійного статусу.

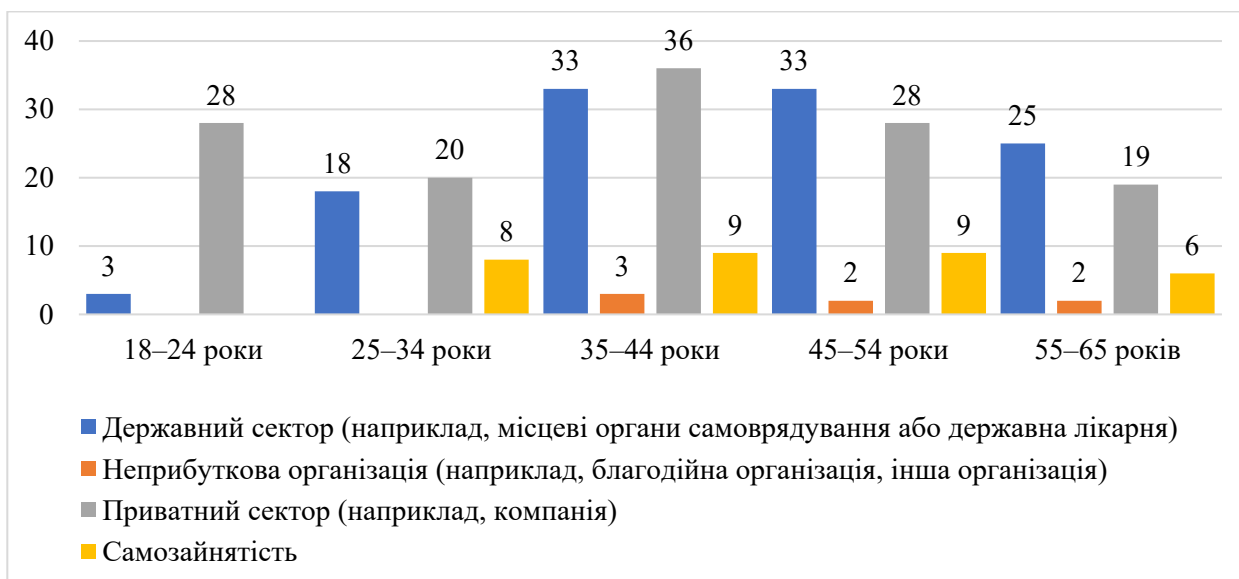

Рис. 59. Розподіл респондентів за типом підпорядкованості та власності підприємства (установи, закладу, організації) на якому вони працюють в розрізі вікових груп, осіб

Аналіз відповідей респондентів в розрізі їх віку (Рис. 59) підтверджує прогнозовану картину: молодь (18–24 роки) переважно працює у приватних компаніях (28 осіб; 70,0%), тоді як серед старших груп (45–65 років) зростає частка працівників державного сектору (58 осіб; 31,5%).

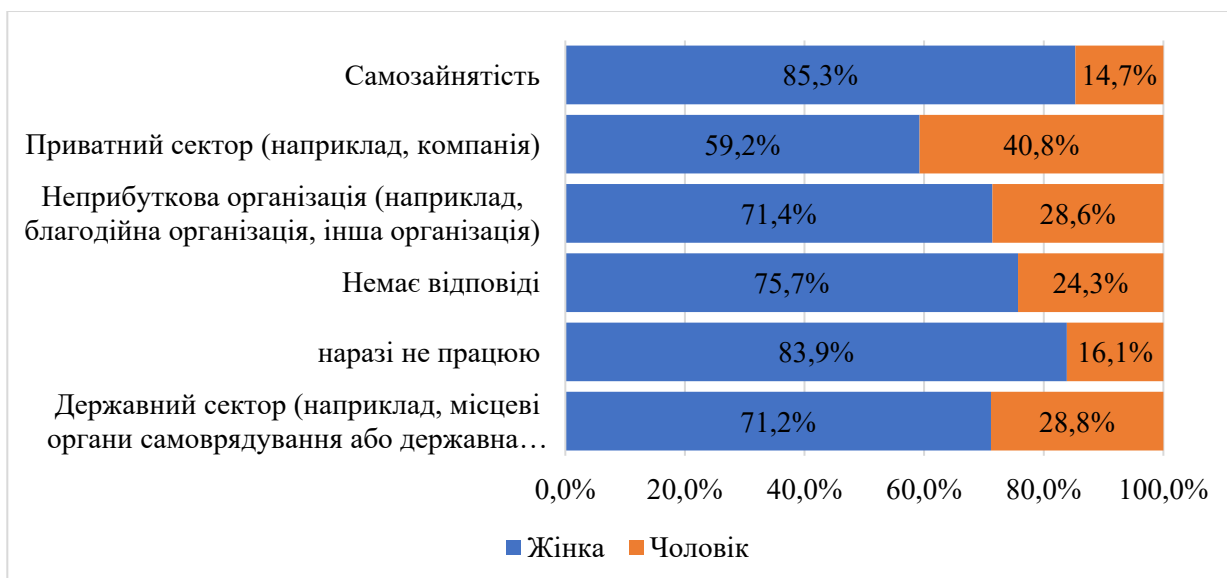

Рис. 60. Гендерний розподіл респондентів за типом підпорядкованості та власності підприємства (установи, закладу, організації) у якому вони працюють

Проведене дослідження свідчить про наявність виразних гендерних відмінностей у структурі зайнятості опитаних ВПО. Зокрема, жінки частіше працевлаштовані у державному секторі (79 осіб; 29,4%). Натомість чоловіки більшою мірою орієнтовані на роботу у приватних компаніях (53 особи; 46,5%) і схильні до самозайнятості (11 осіб; 9,6%) (Рис. 60).

Галузева належність місця роботи опитаних ВПО

Аналіз відповідей респондентів свідчить про концентрацію зайнятих ВПО переважно у сфері освіти (79 осіб; 20,4%), переробній промисловості (34 особи; 8,8%), сфері послуг (29 осіб, 7,5%) та добувній промисловості (26 осіб, 6,7%), (Рис.61).

Помітною є також частка респондентів, задіяних у торгівлі та рітейлі (17 осіб; 4,4%), сфері охорони здоров'я (17 осіб, 4,4%), на транспорті (13 осіб, 3,6%) та в будівництві (10 осіб; 2,6%), що вказує на значний рівень інтеграції ВПО у базові галузі національної економіки. Натомість сфери інформаційних технологій (8 осіб; 2,1%) та фінансово-страхової діяльності (4 особи; 1,0%) демонструють набагато нижчий рівень представленості.

Рис. 61. Розподіл респондентів за галузевою приналежністю підприємства (установи, закладу, організації), на якому він(вона) працює, осіб

Тривалість зайнятості на поточному місці роботи

Результати проведеного опитування свідчать про переважно коротку тривалість зайнятості серед ВПО. Так, найбільша частка респондентів має стаж роботи на нинішньому місці до двох років (Табл. 11). Зокрема, менше одного року працюють 77 осіб (19,8%), тоді як у межах 1–2 років – 107 осіб (27, %).

Відносно незначною є частка респондентів зі стажем 3–5 років (55 осіб; 14,2%) та понад 5 років (39 осіб; 10,05%). Водночас значна частина опитаних (102 особи; 26,3%) не надала відповіді на це питання, що може ускладнювати інтерпретацію загальної картини зайнятості.

Віковий розподіл респондентів за ознакою тривалості зайнятості понад п'ять років демонструє, що серед молоді віком 18–24 роки така категорія відсутня. Водночас у віковій групі 25–34 роки цей показник становить 14,5% (від загальної кількості опитаних цього віку), у групі 35–44 роки – 9,3% відповідно, серед

респондентів віком 45–54 роки – 13,0%, а серед осіб 55–65 років – 8,7% відповідно (Рис. 62).

Таблиця 11.

Розподіл респондентів за тривалістю перебування на поточній роботі/посаді в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Область (регіон)	Менше року	1–2 роки	3–5 років	Більше 5 років	Немає відповіді
Вінницька	2	6	2	1	1
Дніпропетровська	35	37	18	10	13
Закарпатська	-	1	-	-	-
Запорізька	6	17	2	4	2
Івано-Франківська	6	5	4	1	15
Київська	10	9	1	5	25
Кіровоградська	-	-	-	2	-
Львівська	2	1	-	-	3
Миколаївська	1	4	-	-	-
Одеська	-	-	-	1	-
Полтавська	6	3	2	-	-
Сумська	-	-	-	1	2
Тернопільська	-	-	1	-	-
Харківська	-	-	1	-	1
Хмельницька	-	2	1	-	-
Черкаська	2	3	-	-	1
Чернівецька	8	7	9	7	27
м. Київ	7	12	14	7	12
Всього	85	107	55	39	102

Таким чином, саме «дорослі» групи (25–34 та 45–54 роки) характеризуються відносно вищою часткою тривалих трудових позицій, тоді як молодь і представники старшої вікової когорти частіше перебувають у сегменті нової або перерваної зайнятості.

Отримані дані підтверджують, що вимушене переміщення стало чинником суттєвого професійного «перезапуску»: понад половина опитаних (57,6%) мають стаж у новій місцевості не більше двох років. Водночас наявність групи з тривалою зайнятістю (понад 5 років) може свідчити про респондентів, які перемістилися ще у 2014–2015 роках і вже адаптувалися до нових професійних умов.

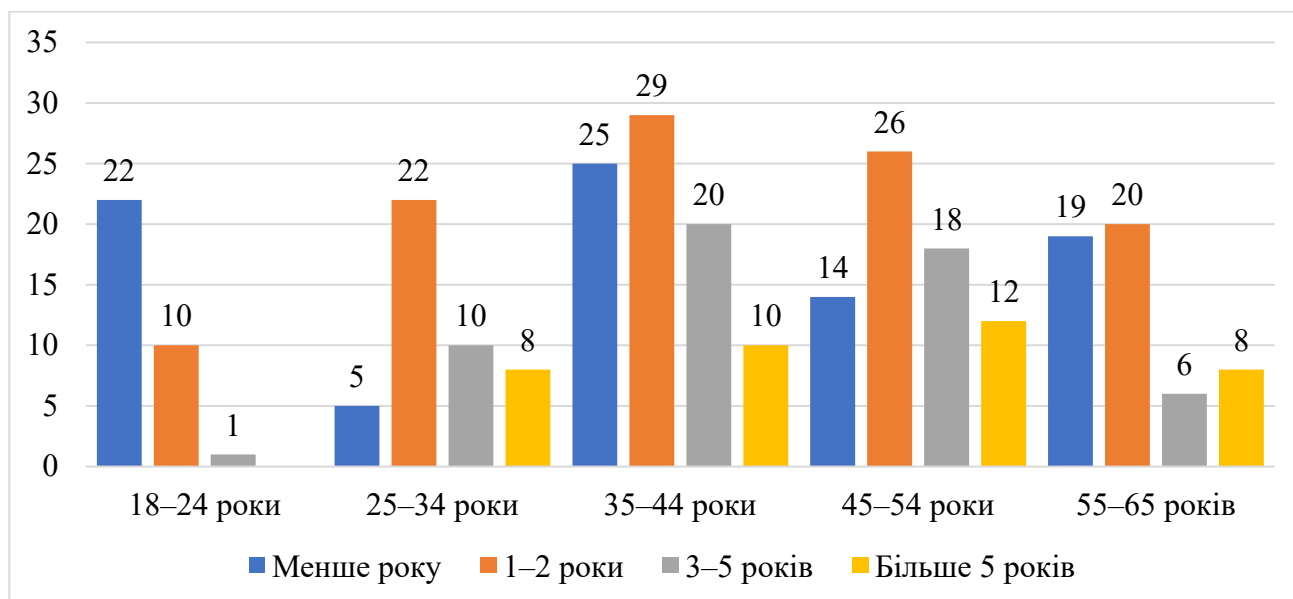

Рис. 62. Розподіл респондентів за віком та тривалістю перебування на поточній роботі/посаді в регіоні поточного проживання, осіб

Закріплення респондентів за постійним місцем роботи

Аналіз відповідей респондентів свідчить, що протягом останніх п'яти років більшість опитаних переселенців працювали лише на одному місці роботи у регіоні поточного проживання (180 осіб; 46,4% від загальної кількості опитаних відповідно) (Рис. 63). Менша частка змінювала місце роботи двічі (86 осіб; 22,2%) або тричі (15 осіб; 3,9%). Лише 6 респондентів (1,6%) мали досвід чотирьох і більше змін роботи. При цьому значна частина опитаних (101 особа; 26,0%) не надала відповіді на це запитання, що може свідчити як про труднощі зі збором достовірної інформації, так і про можливі проблеми з офіційним оформленням зайнятості.

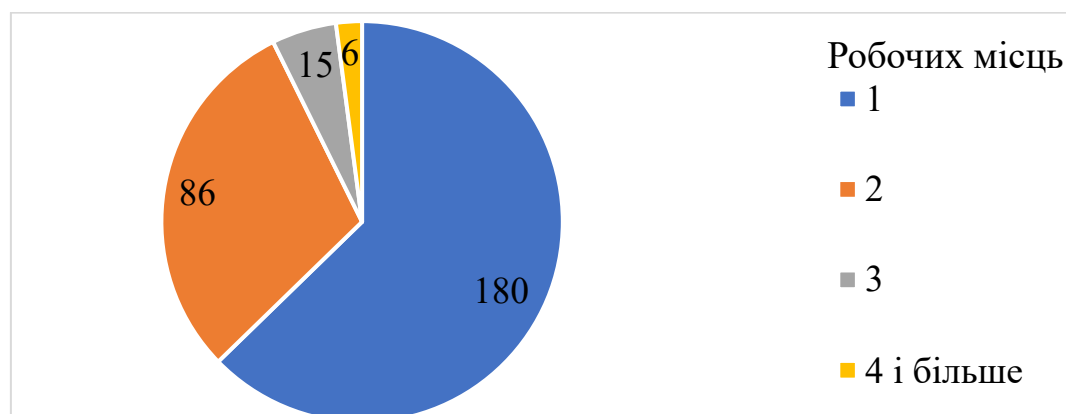

Рис. 63. Розподіл респондентів за кількістю місць працевлаштування за останні 5 років, осіб

Найбільша частка респондентів, які протягом останніх п'яти років працювали лише на одному робочому місці, спостерігається у Дніпропетровській області – 70 осіб (63,0% від кількості опитаних в області ВПО). У м. Києві та Чернівецькій області значною є частка тих, хто займав мав від 2 до 3 посад/робочих місць (разом понад 45,0%).

В окремих регіонах (Закарпатська, Одеська, Тернопільська, Луганська області) зафіксовано поодинокі випадки працевлаштування, що радше свідчить про низьку чисельність вибірки (Рис. 64).

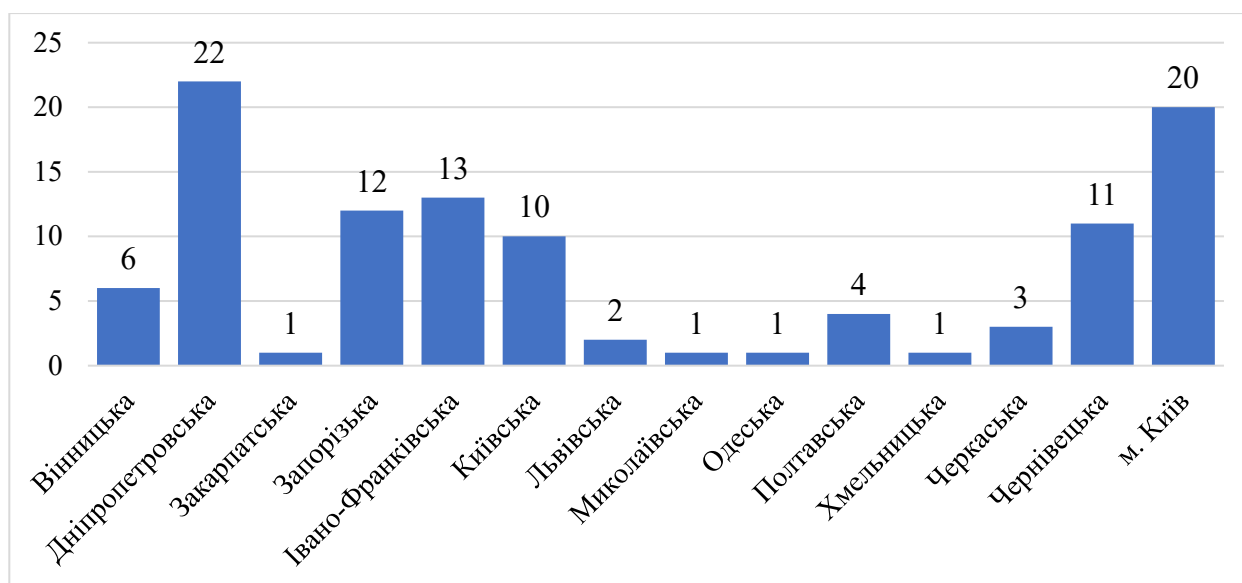

Рис. 64. Кількість респондентів, що мали за останні п'ять років понад 2 робочих місця в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Аналіз також показує, що в Донецькій області до переміщення 80 осіб (52,0% від кількості опитаних в області ВПО) працювали лише на одному робочому місці, у Луганській – 20 осіб (45,0%) відповідно (Рис. 65).

Натомість у Харківській та Херсонській областях більші частки становлять ті, хто змінював місце роботи двічі і більше (понад 30,0%).

Опитування показало, що молодь (18–24 роки) більш мобільна: 22 особи (55,0% від кількості опитаних ВПО в цій віковій групі) працювали лише на одному місці, але 11 (27,0% відповідно) – уже змінювали роботу двічі й більше (Рис. 66).

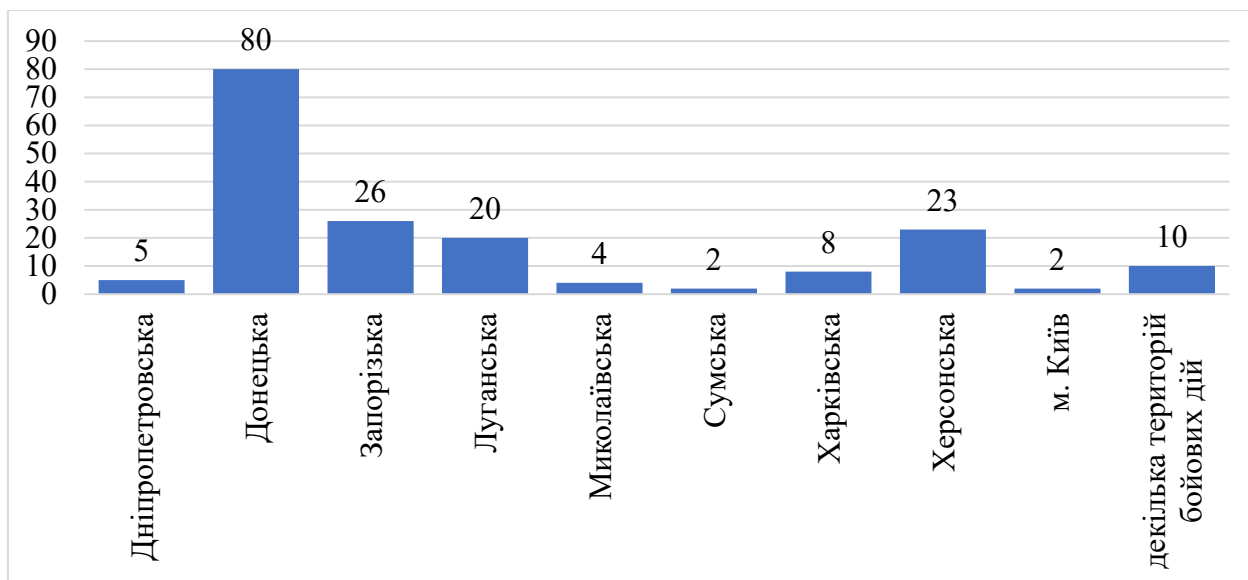

Рис. 65. Кількість респондентів, що мали за останні п'ять років лише одне робоче місце в розрізі регіонів походження, осіб

Найвищий рівень стабільності зайнятості зафіксовано серед респондентів вікової категорії 55–65 років: 41 особа (45,0% від кількості опитаних ВПО в цій віковій групі) зазначила, що протягом останніх п'яти років працювала лише на одному місці. Водночас значна частка представників цієї групи (39 осіб; 42,0% відповідно) не надали відповіді, що ускладнює однозначну інтерпретацію результатів (Рис. 66).

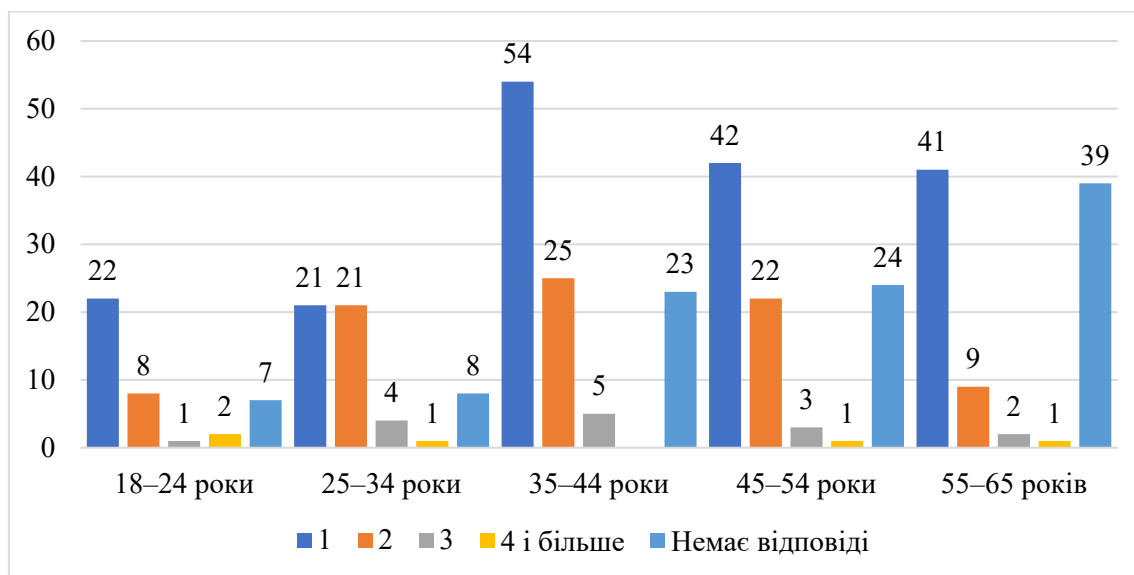

Рис. 66. Розподіл респондентів за кількістю робіт за останні 5 років у розрізі вікових груп, осіб

У розрізі статусу переміщення встановлено, що серед офіційно зареєстрованих ВПО 168 респондентів (46,4% від загальної кількості опитаних зі статусом ВПО) мали лише одне місце роботи у новому регіоні (Рис. 67).

Для групи неформально переміщених відповідний показник становив 7 осіб (43,8% від загальної кількості опитаних без статусу ВПО), що є близьким за значенням, однак відображає нижчий рівень охоплення та потребує додаткового уточнення.

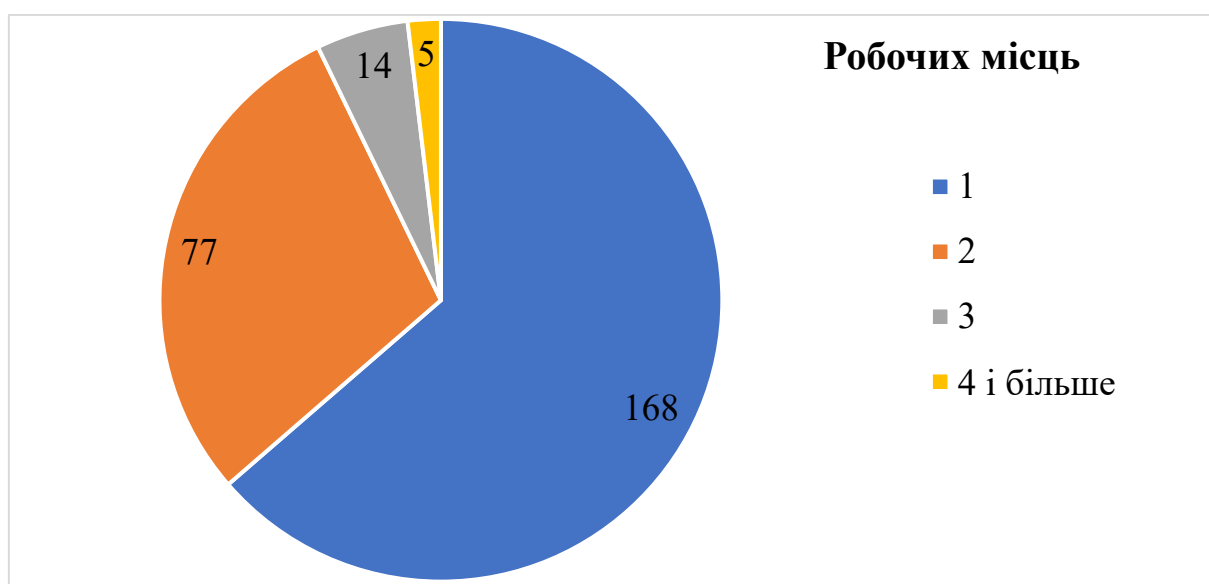

Рис. 67. Розподіл респондентів, що мають статус ВПО, за кількістю робіт за останні 5 років, осіб

Найвищий рівень стабільності продемонструвала група респондентів, які мають укладений трудовий договір: 126 осіб (63,3% від кількості зайнятих осіб з трудовим договором) працюють лише на одному робочому місці (Рис. 68). Цей показник може свідчити про вищу надійність та формалізованість зайнятості у цієї категорії опитаних працівників із числа ВПО.

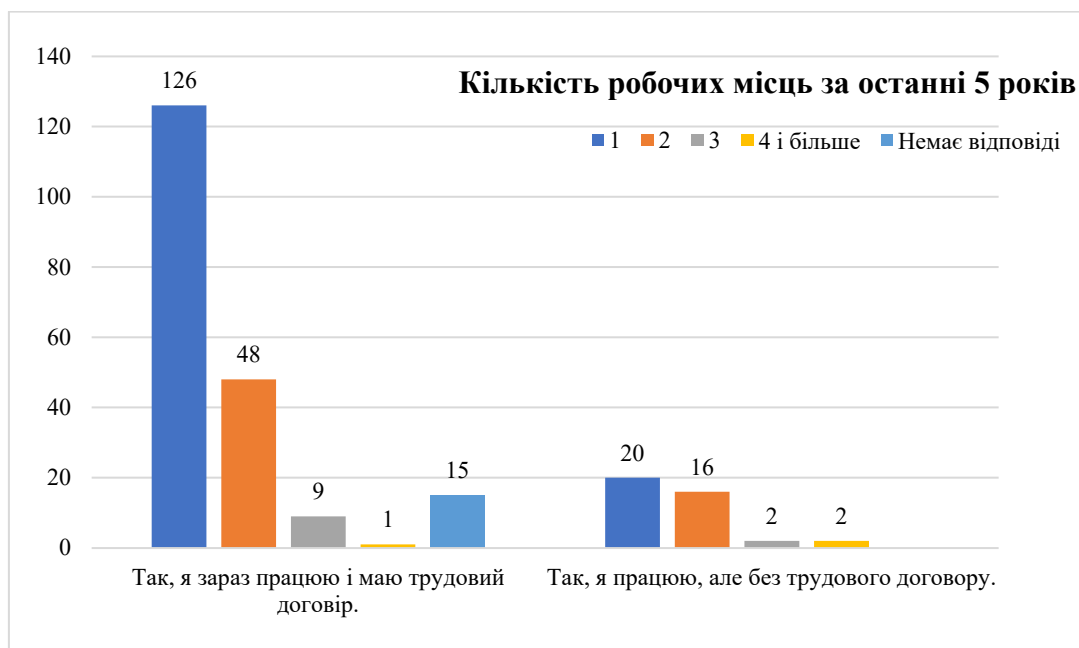

Рис. 68. Розподіл респондентів за типом трудового договору та кількістю обійманий посад за останні п'ять років, осіб

Серед тих, хто працює без договору, такий показник дещо нижчий (50,0% відповідно).

Професійна діяльність до отримання поточної роботи

Більшість респондентів не змінювали професію після переїзду: 206 осіб (53,0% від загальної кількості опитаних). Ті, хто мав іншу професію перед поточною – 112 осіб (29,0% відповідно) (Табл. 12). Значна частка (70 осіб; 18,0% відповідно) не відповіли на це питання.

У Запорізькій області більшість опитаних (24 особи; 77,0% від кількості опитаних ВПО, що наразі проживають в області) зберегли попередню професійну спеціалізацію. Подібна тенденція простежується й у Миколаївській області, де 4 з 5 респондентів (80,0% відповідно) продовжують працювати за тією ж професією.

Водночас найбільша частка тих, хто змінив професію, зафіксована у Чернівецькій області (41,0%) та м. Києві (46,0%).

Віковий аналіз показує, що найбільш консервативною щодо збереження професійної належності є група опитаних 45–54 років, серед якої 63,0% респондентів даного віку залишилися у межах своєї первинної професійної сфери (Рис. 69).

Таблиця 12.

Кількість респондентів за наявністю іншої професії перед поточним працевлаштуванням в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Область (регіон)	Відповідь «Так»	Відповідь «Ні»
Вінницька	10	1
Дніпропетровська	41	57
Закарпатська	1	-
Запорізька	6	24
Івано-Франківська	9	13
Київська	8	23
Кіровоградська	1	1
Львівська	3	3
Миколаївська	1	4
Одеська	1	-
Полтавська	3	8
Сумська	1	2
Тернопільська	-	1
Харківська	-	2
Хмельницька	-	2
Черкаська	3	3
Чернівецька	11	34
м. Київ	13	28
Всього	112	206

Найбільшою професійною мобільністю вирізняється група респондентів віком 55–65 років.

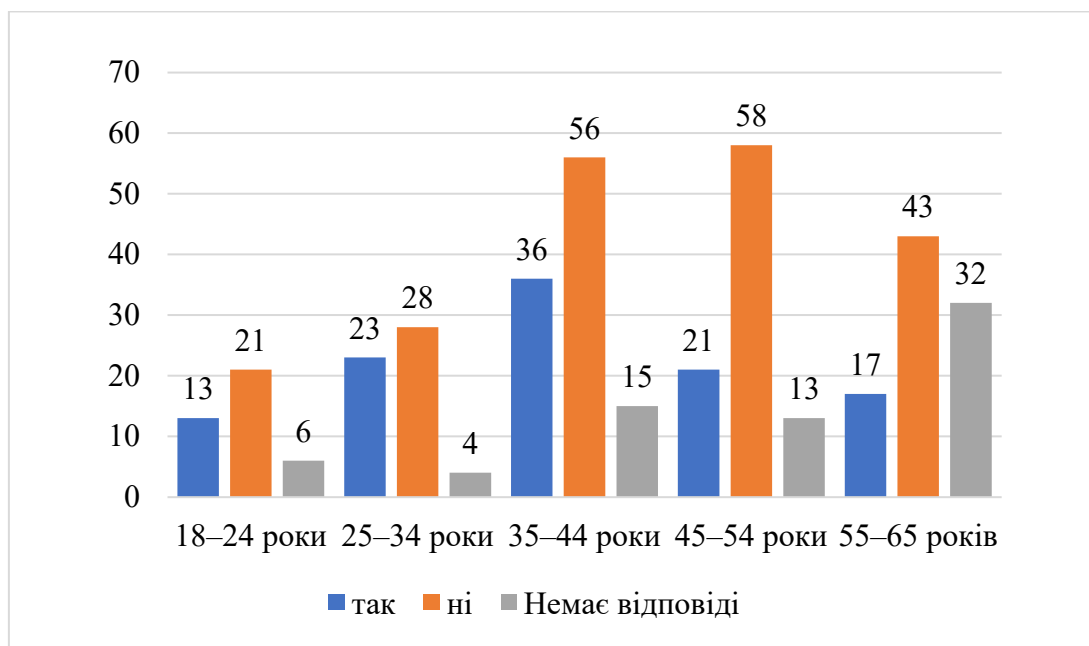

Рис. 69. Розподіл респондентів, за наявністю іншої професії перед поточним працевлаштуванням в розрізі вікових груп, осіб

Лише менш ніж половина з них (47,0% від кількості опитаних даної вікової групи) не змінювали професію, тоді як близько третини не надали відповіді взагалі.

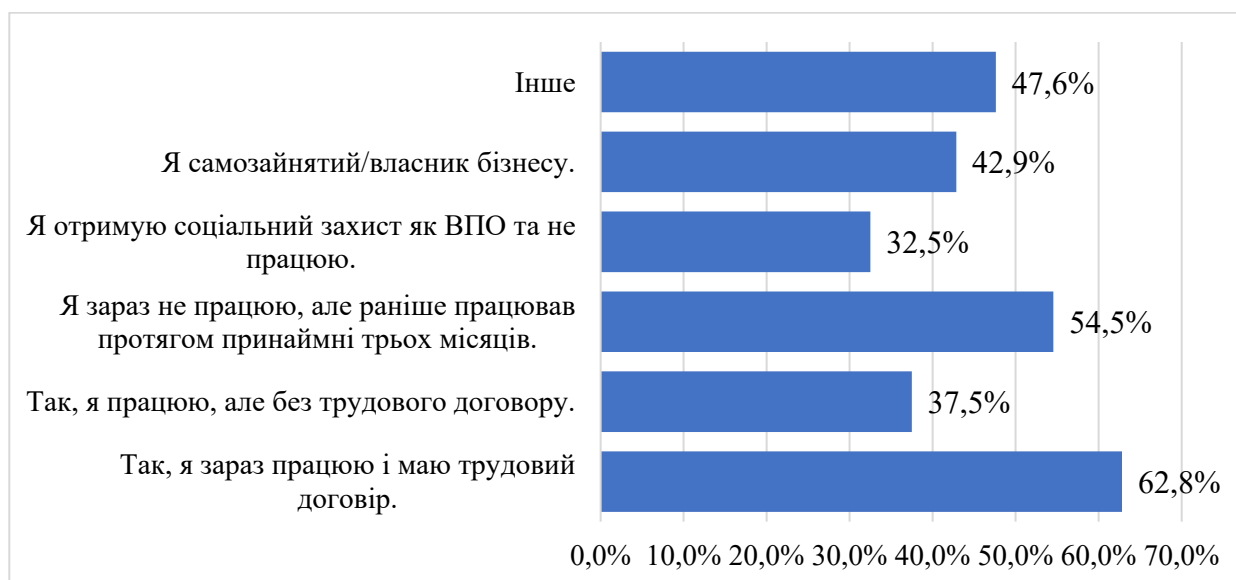

Рис. 70. Частка респондентів, що мали за останні п'ять років лише одне робоче місце в розрізі типу трудових відносин

Особливу стабільність демонструє група осіб, які мають укладений трудовий договір: серед них 125 респондентів (62,8% від кількості опитаних, що працевлаштовані офіційно) продовжують працювати у своїй професійній сфері. Натомість працівники без офіційного договору частіше змінюють професію (37,0%

відповідно), а серед самозайнятих зміна професійної діяльності зафіксована у половині випадків (Рис. 70).

Тип трудового договору респондента на новому місці роботи

Понад половина опитаних ВПО мають стабільний трудовий договір: 201 особа (51,8% від загальної кількості опитаних). Ще 11 осіб (3,0%) працюють за сезонними/тимчасовими договорами. Проте вагомою є група тих, хто працює без договору – 74 особи (19,1%). Водночас 93 респонденти (24,0%) не дали відповідь на дане питання.

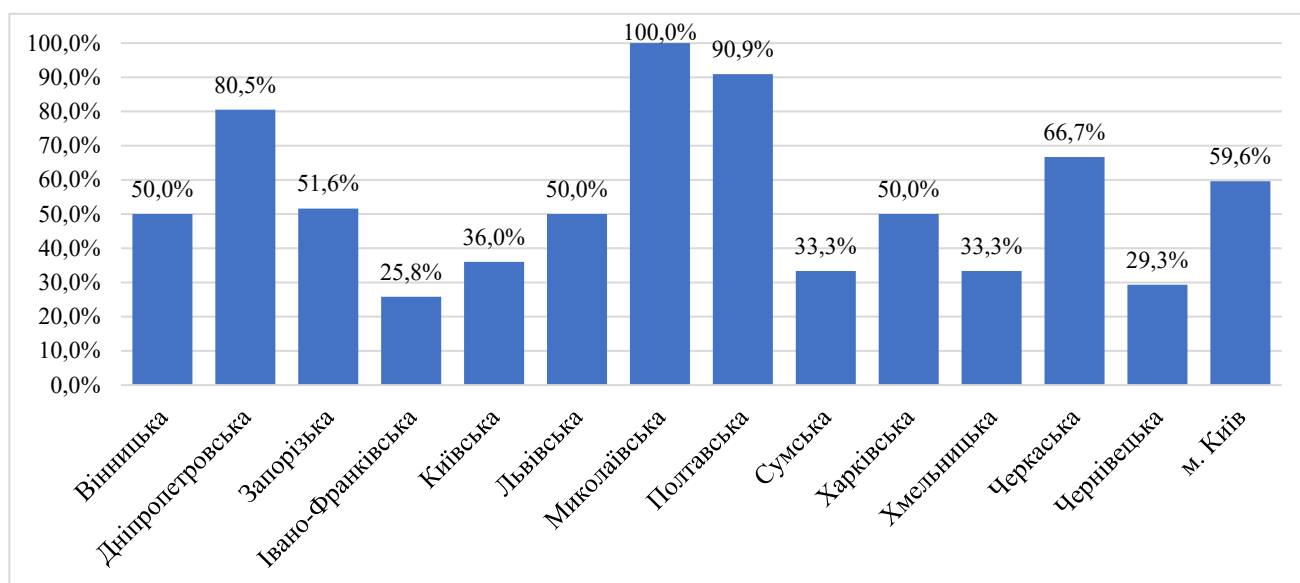

Рис. 71. Частка респондентів, що працюють за офіційним трудовим договором за регіонами поточного перебування.

Найвищий рівень офіційної зайнятості (наявність постійного або сезонного трудового договору) зафіксовано у Дніпропетровській області (80,0% від кількості опитаних ВПО) та Полтавській (91,0%). Вкрай низький – у Закарпатській, Одеській, Тернопільській областях, що свідчить радше про малі вибірки. У Чернівецькій області значну частку опитаних становлять працевлаштовані без договору – 13 осіб (29,0%) (Рис. 71).

В розрізі вікових груп (Рис. 72) ситуація виглядає наступним чином: молодь (18–24 роки) має найвищий рівень офіційного працевлаштування (73,0% від

загальної кількості опитаних ВПО даного віку). Серед представників старших вікових груп спостерігається зниження даного показника. Так, у групі 55–65 років лише 39,0% працюють за офіційним договором.

Чоловіки частіше працюють за офіційними договорами (70,0%) ніж жінки (48,0%). Серед жінок більше тих, хто працює без договору (22,0%) (Рис. 73).

Найвищий рівень офіційної зайнятості – серед тих, хто має трудовий договір (Табл. 13): 173 особи (89,0% від загальної кількості ВПО, які згідно опитування працювали на момент інтерв'ю).

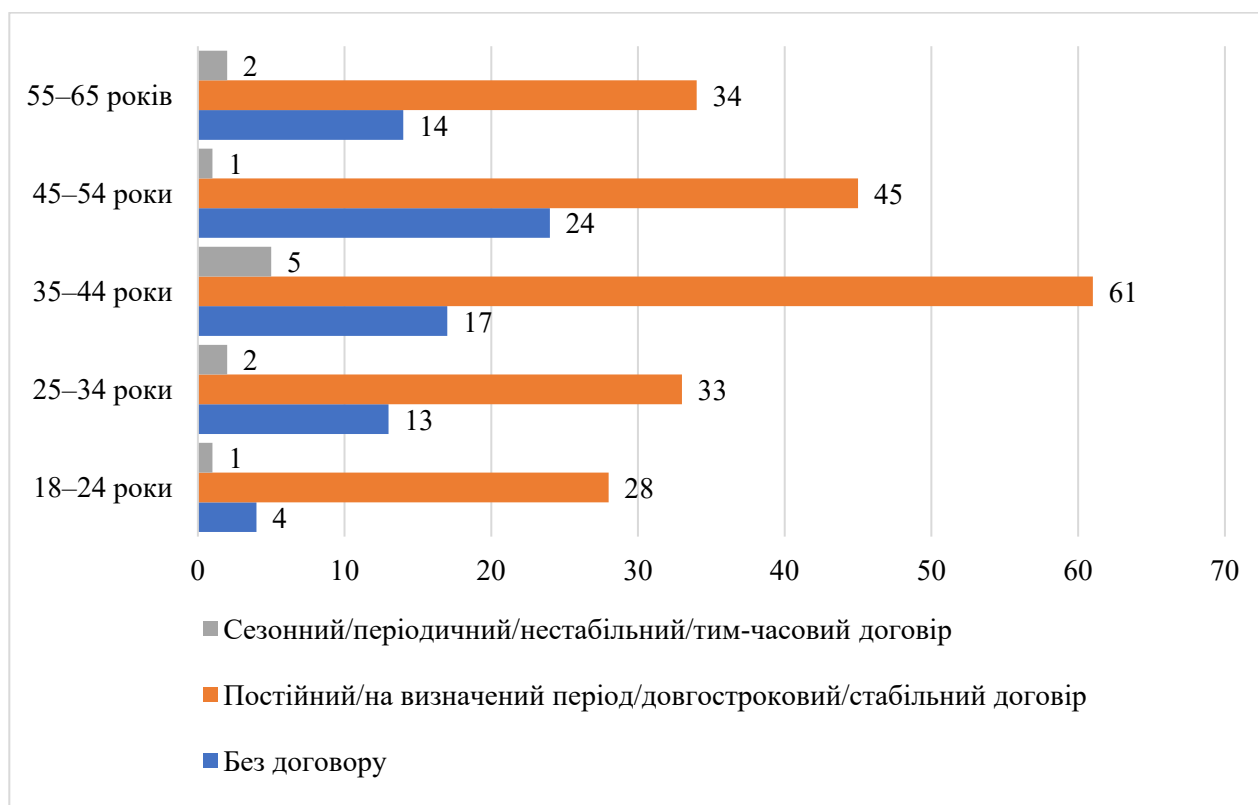

Рис. 72. Кількість респондентів, що офіційний договір про працевлаштування в розрізі вікових груп, осіб

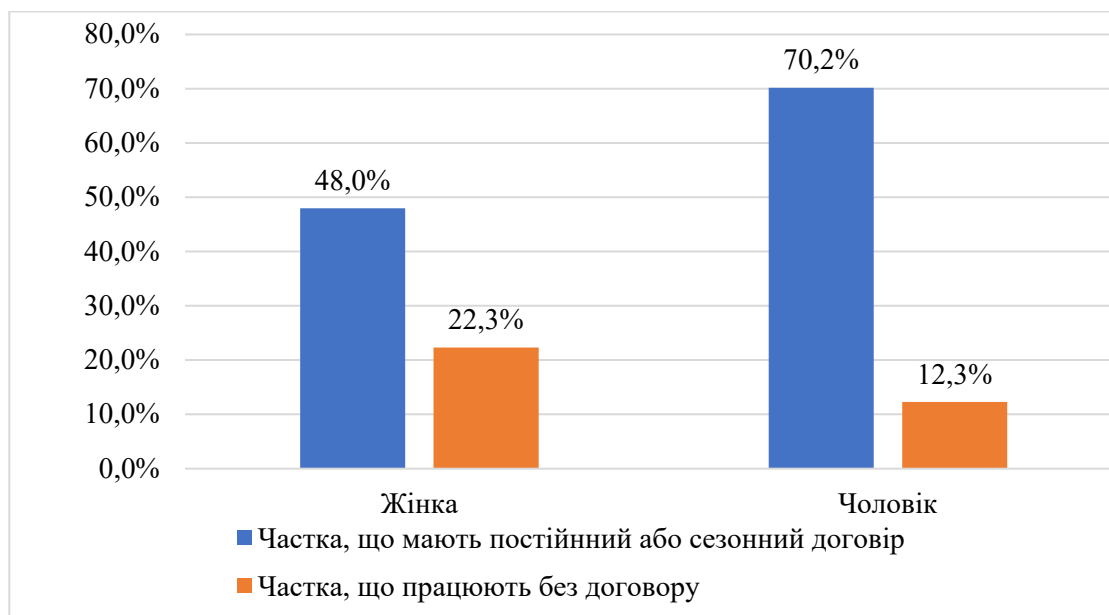

Рис. 73. Гендерний розподіл респондентів в розрізі наявності офіційного трудового договору

Таблиця 13.

Співвідношення типу трудового договору респондента та стану його поточного працевлаштування, осіб

Стан працевлаштування респондента	Без договору	Постійний/на визначений період/довгостроковий/стабільний договір	Сезонний/періодичний/нестабільний/тимчасовий договір
Так, я зараз працюю і маю трудовий договір	14	173	4
Так, я працюю, але без трудового договору	33	5	2
Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців	9	5	1
Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю	3	4	-
Я самозайнятий/ власник бізнесу	7	4	1
Інше	3	4	3

Найбільш проблемна група – особи, що працюють без договору: лише 7 осіб (17,5% відповідно) мають офіційне оформлення. Серед отримувачів соціальної допомоги – лише 4 особи (10,0% відповідно) мають офіційне працевлаштування.

Форма зайнятості респондента (повна/ неповна)

Більшість респондентів працюють на робочому місці повний робочий день – 268 осіб (69,0% від загальної кількості респондентів). Неповний робочий день мають 63 особи (16,0% відповідно), часткову зайнятість – 30 (8,0% відповідно). Високим залишається показник безробіття серед ВПО – 27 осіб (7,0%).

Найбільша концентрація ВПО, що працюють повний робочий день, у Дніпропетровській (86,5%) та Запорізькій (74,2%) областях (рис. 74), а найбільша частка безробітних серед опитаних ВПО спостерігається у Львівській (17,0%) та Чернівецькій областях (13,0%). В контексті вікового розподілу варто зазначити, що представники молодшої вікової групи (18–24 роки) переважно працюють повний день (70,0% від загальної кількості опитаних цієї вікової групи), але значна частина також має неповний день (19,0%) (Рис. 75).

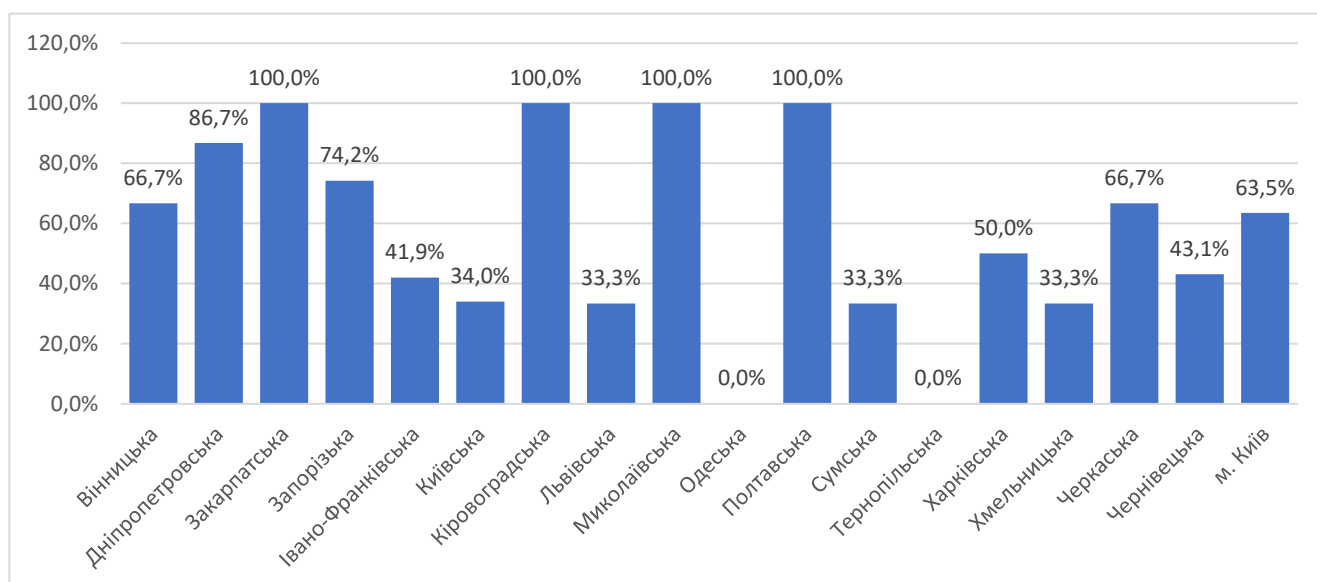

Рис. 74. Частка респондентів, що працюють повний робочий день, за регіонами поточного перебування

Серед представників старшої вікової групи (55–65 років) рівень безробіття є найвищим – 12,0% відповідно, тоді як повну зайнятість серед цієї групи мають лише 56,0%.

Чоловіки частіше працюють повний робочий день (74,0%), а жінки – неповний (19,0%) або мають часткову зайнятість (9,0%). Рівень безробіття серед опитаних жінок вище – 8,0% проти 5,0% у чоловіків.

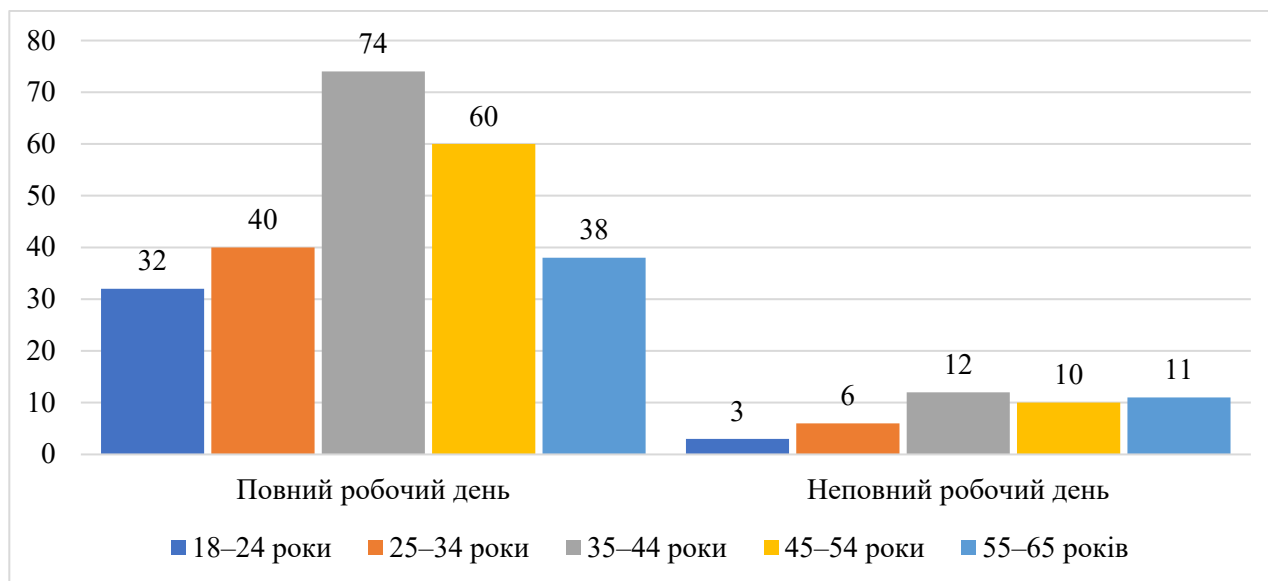

Рис. 75. Розподіл відповідей респондентів щодо тривалості робочого дня в розрізі вікових груп, осіб

Таблиця 14.

Співвідношення тривалості робочого дня респондента, його юридичного статусу та стану поточного працевлаштування, осіб

Стан працевлаштування респондента	Повний робочий день	Неповний робочий день
Так, я зараз працюю і маю трудовий договір	185	13
Так, я працюю, але без трудового договору	26	13
Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців	8	4
Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю	2	1
Я самозайнятий/власник бізнесу	9	5
Внутрішньо переміщена особа (ВПО)	228	37

<i>Переміщена особа без статусу ВПО</i>	11	3
---	----	---

Серед офіційно зареєстрованих ВПО – 288 осіб (80,0% від загальної кількості опитаних з цим статусом) працюють повний день (Табл. 14). У групі респондентів, які відповіли на питання про юридичний статус «інше» відзначено найвищу частку неповної зайнятості (21,0%).

Кількість працівників на підприємстві/в організації, де працює респондент

Респонденти найчастіше працевлаштовувалися у компаніях середнього розміру (50–249 осіб) – 131 особа (33,8% від загальної кількості опитаних). В мережі малих підприємств (10–49 працівників) працювали відповідно 112 респондентів (28,9% відповідно), а у великих компаніях (250 і більше зайнятих) – 67 опитаних (17,3% відповідно). Найменш поширеним виявилось працевлаштування в мікропідприємствах (до 10 осіб) – 37 осіб (9,6%). При цьому, значна частка респондентів не дала відповідь на це питання – 41 особа (10,6%).

Таблиця 15.

Розподіл відповідей респондентів щодо чисельності працівників у компанії/організації, де вони працевлаштовані в розрізі регіонів поточного перебування, осіб

Область (регіон)	Більше 250	10–250	1–10	Самозайняті
Вінницька	-	7	2	2
Дніпропетровська	52	36	6	2
Закарпатська	-	-	1	-
Запорізька	1	20	6	2
Івано-Франківська	3	5	6	-
Київська	7	9	3	6
Кіровоградська	1	-	1	-
Львівська	-	1	1	1
Миколаївська	5	-	-	-
Одеська	-	-	-	1

Полтавська	9	1	-	-
Сумська	-	1	-	-
Тернопільська	-	-	-	1
Харківська	1	-	-	1
Хмельницька	-	1	2	-
Черкаська	1	1	3	1
Чернівецька	4	16	6	6
м. Київ	13	16	8	3
Загальний підсумок	97	114	45	26

У Дніпропетровській області найвищий рівень працевлаштування у великих компаніях серед опитаних (46,0% від кількості ВПО опитаних в цій області). У місті Києві 31,0% працюють у середніх компаніях. У Запорізькій області переважає працевлаштування на малих підприємствах (19,5% відповідно).

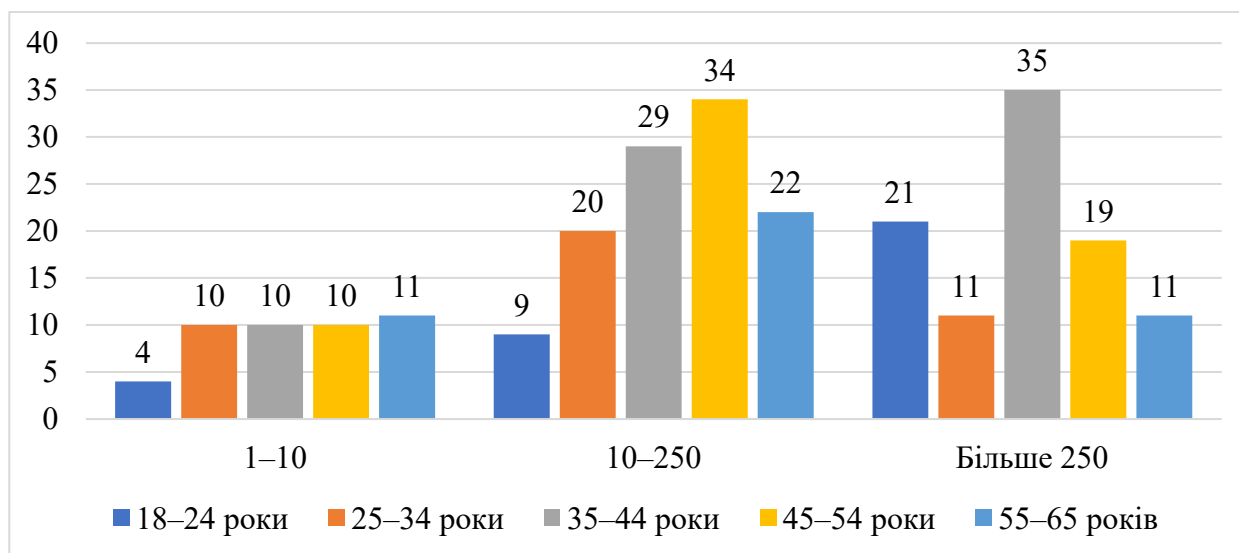

Рис. 76. Розподіл відповідей респондентів щодо чисельності працівників у компанії/організації, де вони працевлаштовані в розрізі вікових груп, осіб

Молодь (18–24 роки) частіше працює у великих (52,5% від загальної кількості опитаних ВПО цієї вікової групи) і середніх (22,5% відповідно) компаніях (Рис. 76). Представники старшої вікової групи (55–65 років) більш зосереджені в структурі середніх підприємств (24,0% відповідно) і рідше працюють в малих та великих компаніях (по 12,0% відповідно).

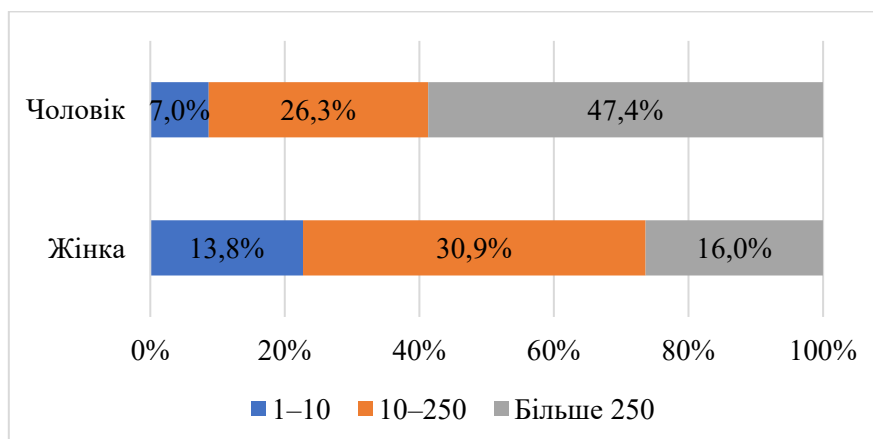

Рис. 77. Гендерний розподіл респондентів за чисельністю працівників у компанії/організації, де вони працюють

Чоловіки частіше працюють у великих (47,4%) і середніх (26,3%) компаніях. Жінки частіше працюють у середніх за розміром підприємствах (30,9%) та мікробізнесі (12,0%) (рис. 77).

Шляхи пошуку першого місця роботи після переміщення

Анкетування ВПО дає змогу простежити, як саме переселенці знаходили першу роботу після переміщення. Загальний масив відповідей складає 388 респондентів. З них:

- 57 осіб (14,7%) знайшли роботу ще до прибуття до нового регіону;
- 223 особи (57,5%) – після прибуття;
- 108 осіб (27,8%) залишили це питання без відповіді.

Ці цифри демонструють, що більшість ВПО змушені були шукати роботу вже на місці, пристосовуючись до нового ринку праці. Водночас невелика частина респондентів мала можливість домовитися про працевлаштування заздалегідь, що свідчить про більш високий рівень соціального капіталу чи попередні професійні зв'язки. Можливо у цьому випадку мова йде про переміщення за релокованим підприємством.

Найбільше випадків пошуку роботи після прибуття зафіксовано в Дніпропетровській області (80 осіб або ж 72,1% від загальної кількості опитаних ВПО в цій області), що пояснюється як концентрацією ВПО в цьому регіоні, так і розвиненим ринком праці в області (Рис. 78).

Значна частка ВПО, які знайшли роботу після прибуття, спостерігається також у Івано-Франківській (48,4%) , Запорізькій (71,0%) та Київській (40,0%) областях та у місті Києві (50,0%) (Рис. 78).

Водночас у низці областей частка тих, хто не відповів на запитання, є дуже високою: наприклад, в Івано-Франківській (15 із 31 осіб), Київській (26 із 50 опитаних) та Чернівецькій (31 із 58 відповідно). Це може свідчити як про невизначеність трудових стратегій переселенців, так і про їхню зайнятість у неформальному секторі.

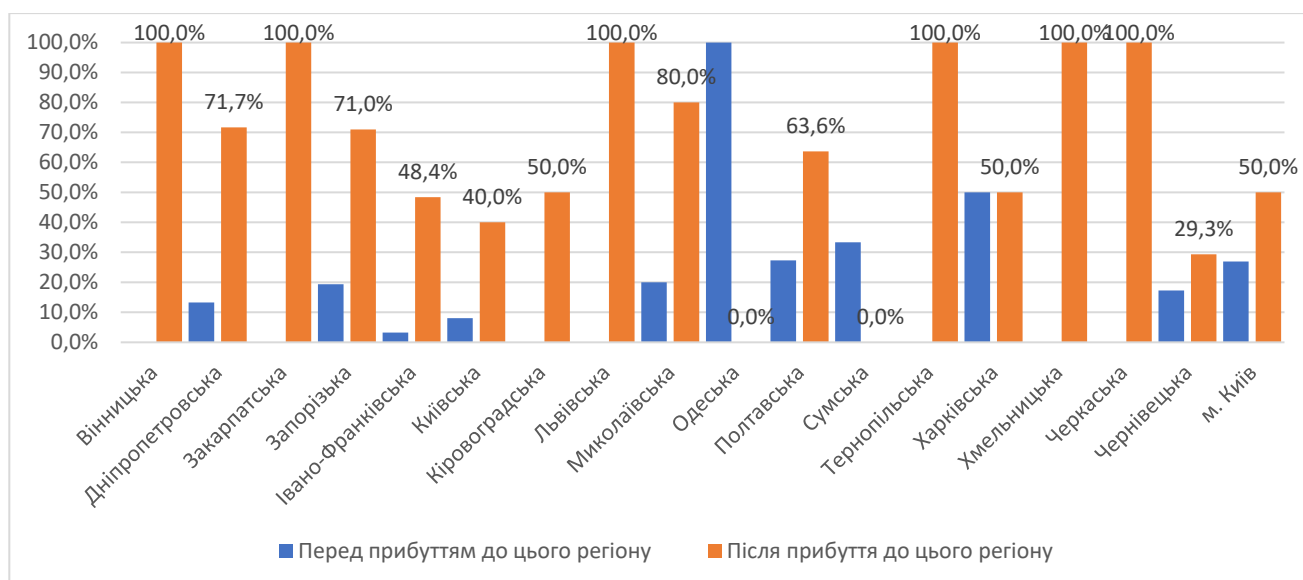

Рис. 78. Розподіл відповідей респондентів щодо шляхів пошуку першого місця роботи після переміщення в розрізі регіону поточного перебування

Загалом можна стверджувати, що великі промислові й адміністративні центри (Дніпро, Київ, Запоріжжя) стали головними осередками працевлаштування ВПО, тоді як у менш урбанізованих регіонах роль офіційного працевлаштування є обмеженою.

Ці дані демонструють, що більшість працевлаштованих ВПО походили з регіонів, безпосередньо охоплених бойовими діями:

Донецька – 155 осіб;

Луганська – 44 особи;

Херсонська – 54 особи;

Запорізька область – 52 особи.

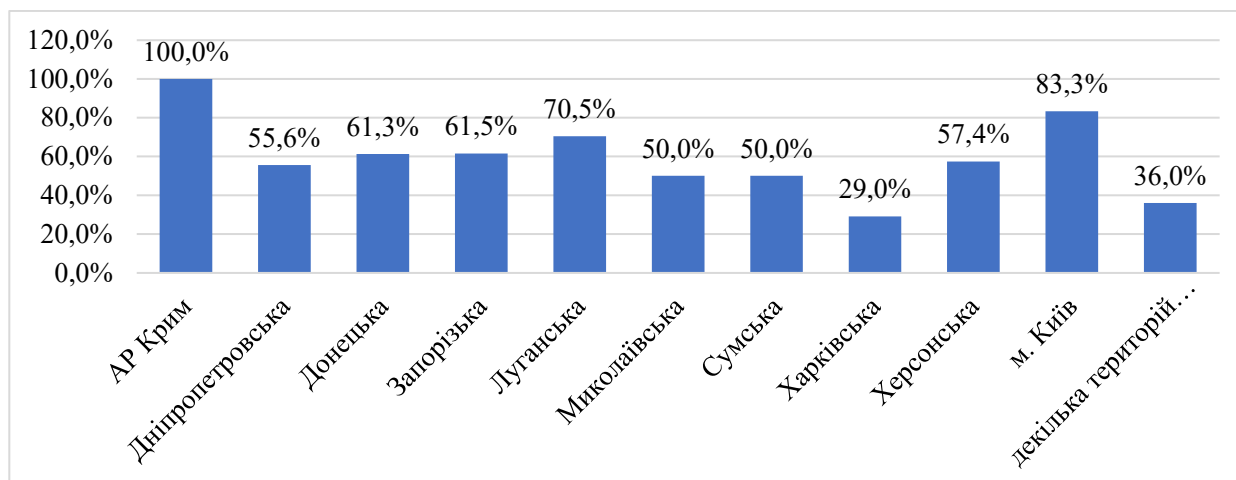

Рис. 79. Частка респондентів, які знайшли роботу після прибуття на нове місце проживання в розрізі регіонів походження

У структурі відповідей респондентів із цих регіонів домінує категорія «після прибуття». Наприклад, із Донецької області 95 осіб (61,3% від загальної кількості опитаних ВПО, що походять з цієї області) знайшли роботу після переїзду, тоді як лише 22 осіб (14,2% відповідно) змогли працевлаштуватися завчасно (Рис. 79).

Подібна ситуація і з Херсонською (31 або 57,4% проти 7 або 13,0% відповідно) та Луганською областями (31 або 70,5% проти 5 або ж 11,4% відповідно).

Цей розподіл підтверджує, що для більшості переселенців із тимчасово окупованих та прифронтових територій процес працевлаштування починався вже після переміщення, що робило адаптацію складнішою та вимагало додаткових ресурсів.

Отримані дані свідчать про чітку кореляцію між віком і стратегіями пошуку роботи (Рис.80): молодь 18–24 роки практично не мала домовленостей про роботу до переїзду, але 35 молодих осіб знайшли роботу після прибуття, що демонструє мобільність і адаптивність цієї групи.

У вікових групах 25–34 та 35–44 роки спостерігається баланс між тими, хто знайшов роботу до та після прибуття (разом 30 осіб до прибуття й 95 – після).

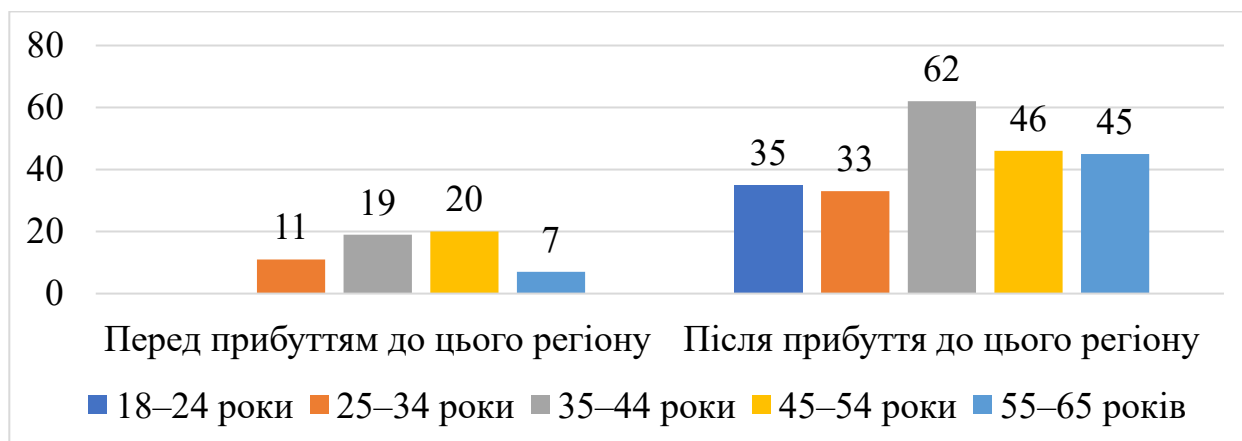

Рис. 80. Кількість респондентів за шляхами пошуку першого місця роботи після переміщення в розрізі вікових груп, осіб

Представники старшої вікової групи (45–65 років) значно частіше потрапляли до тих, хто не дав відповіді на питання про шляхи пошуку роботи (66 із 184 осіб). Це може свідчити про проблеми з працевлаштуванням, невизначеність у статусі або більшу залежність від соціальних виплат.

Таким чином, найбільш конкурентоспроможною групою на ринку праці серед ВПО є молодь і люди середнього віку (25–44 роки), тоді як старші переселенці відчувають суттєві бар'єри при працевлаштуванні.

Серед тих, хто має офіційний статус ВПО, 205 осіб знайшли роботу після прибуття, і лише 52 – завчасно (Рис. 81). Для переміщених осіб без статусу ситуація виглядає ще складнішою: 10 знайшли роботу після прибуття, та лише 4 – до нього.

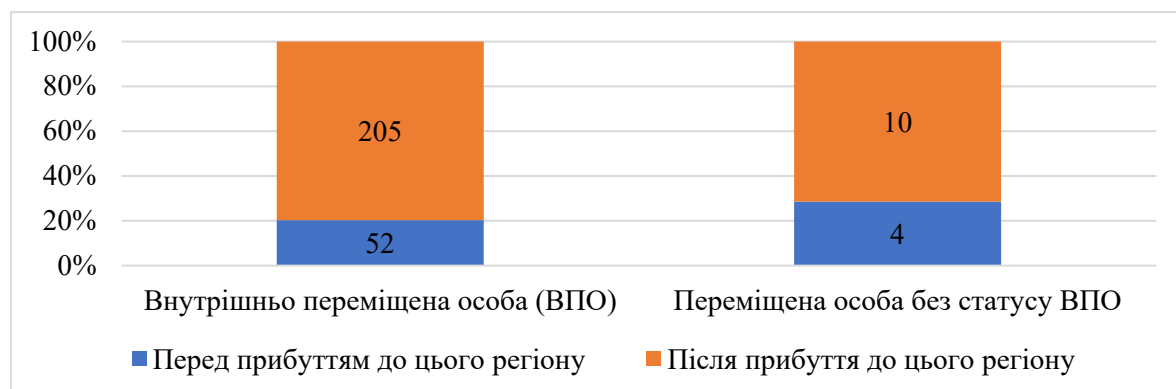

Рис. 81. Розподіл респондентів за шляхами пошуку першого місця роботи залежно від наявності юридичного статусу ВПО, осіб (%)

Це свідчить про те, що наявність офіційного статусу ВПО дещо полегшує процес інтеграції на ринок праці, відкриваючи доступ до програм підтримки та соціальних гарантій, проте не гарантує швидкого працевлаштування.

Часові витрати на пошук першого місця праці після переміщення

Адаптація ВПО на нових місцях проживання проявляється не лише в тому, чи вдалося їм знайти роботу в принципі, а й у тому, скільки часу це потребувало. Адже часові витрати на пошук роботи відображають як стан місцевого ринку праці, так і ресурси самих переселенців – їхній соціальний капітал, професійний досвід та стресостійкість.

Значна група респондентів знайшла роботу протягом одного місяця після переміщення (33,0% або 70 осіб з 210 опитаних, які взагалі шукали роботу після переміщення). Це свідчить, що у частини переселенців був достатній ресурс – як професійний, так і соціальний – для швидкої інтеграції. Водночас, 38,1% (або 80 осіб) потребували від двох до трьох місяців, а 14,0% (30 осіб) шукали роботу понад пів року. Отже, адаптація зайнятих ВПО була неоднорідною: для одних вона відносно безболісна, для інших – розтягнута в часі і більш травматична.

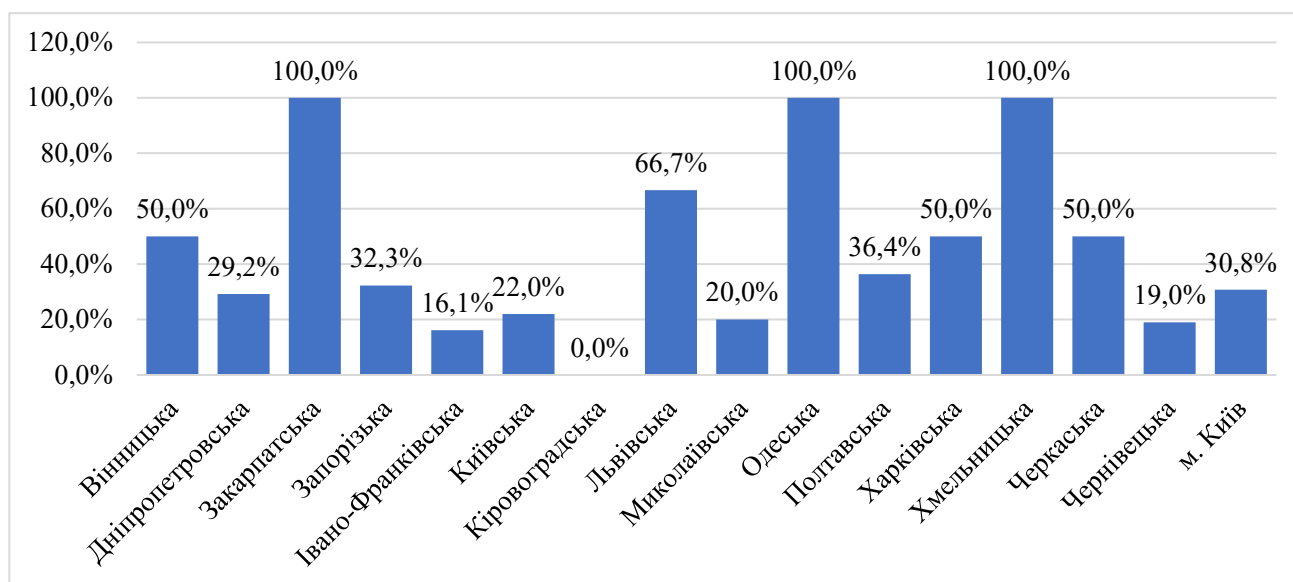

Рис. 82. Частка ВПО, що знайшла роботу після переміщення протягом перших півроку, в розрізі регіону поточного перебування

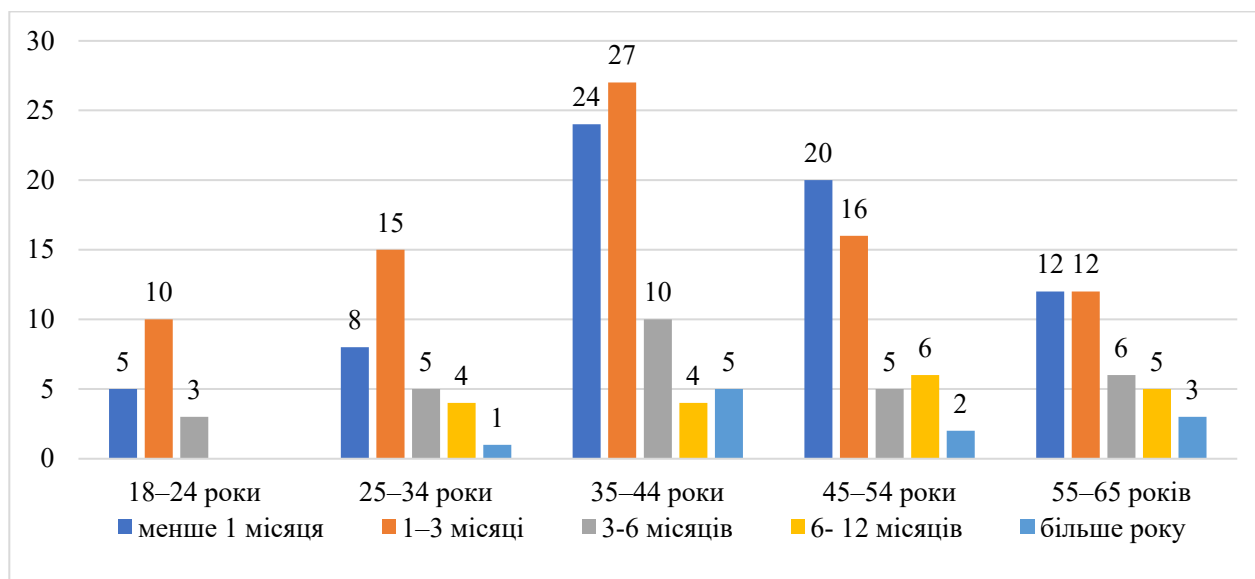

Рис. 83. Розподіл респондентів за часом на пошук першої роботи в регіоні поточного перебування в розрізі вікових груп, осіб

Респонденти, що належать до старшої вікової групи (55–65 років) продемонстрували значно вищий рівень тривалості пошуків роботи: понад 21,1% (8 з 38 осіб) респондентів цієї вікової групи, які хотіли знайти роботу на новому місці, витратили на це більше ніж пів року (Рис. 83). Тож можемо констатувати наявність суттєвої прихованої вікової дискримінації та низьку конкурентоспроможність літніх людей на ринку праці.

Часові витрати на пошук першої роботи демонструють, що інтеграція ВПО до ринків праці відбувається нерівномірно. Молодь і мешканці промислових регіонів адаптуються швидше, тоді як старші вікові групи та переселенці до менш економічно активних областей стикаються з довготривалими труднощами. Це підкреслює необхідність запровадження цільових програм підтримки старших за віком ВПО та розширення можливостей працевлаштування в регіонах із менш диверсифікованою економікою.

Молодь (18–24 роки) також демонструє і найшвидшу адаптацію: 83,3% (15 з 18 опитаних, які шукали роботу) знайшла роботу вже протягом перших трьох місяців. Це можна пояснити гнучкістю молодих працівників і готовністю погоджуватися на нижчі вимоги до умов праці.

Канали отримання першої роботи на новому місці

Не менш показовим є питання щодо того, як саме переселенці знаходили першу роботу. Цей показник дає уявлення про роль соціальних зв'язків, ефективність інституцій та готовність ринку приймати нових працівників.

Рис. 84. Розподіл респондентів за каналами отримання першої роботи, осіб

Найпоширеніший шлях працевлаштування для ВПО – через допомогу друзів, родини чи знайомих (Рис. 84). Так знайшла роботу майже половина опитаних (27,4% або 70 з 270 осіб, що мають роботу, враховуючи тих, хто перемістився разом з компанією або працює віддалено). Це свідчить про те, що у кризових умовах саме неформальні зв'язки виступають головним ресурсом адаптації. Фактично, переселенці «вмонтовуються» у локальні спільноти через особисті контакти, а не через державні чи офіційні канали.

На другому місці – пошук через інтернет-ресурси та оголошення (61 особа або 22,6% відповідно). Це канал, який більш активно використовує молодь: серед респондентів 18–24 років близько чверті знайшли роботу саме так. Це демонструє різницю між поколіннями щодо стратегій пошуку: молоді більш властиве

використання онлайн-платформ, тоді як люди старшого віку покладаються на особисті зв'язки.

Лише 6,7% (18 з 270 осіб) респондентів скористалися послугами державних центрів зайнятості. Така низька частка засвідчує вкрай слабку інституційну роль держави у процесі працевлаштування переселенців. Це може свідчити як про недовіру до державних сервісів, так і про їхню обмежену ефективність.

Жінки частіше знаходили роботу завдяки своїм соціальним контактам (47,0% проти 42,0% чоловіків), тоді як чоловіки частіше зверталися безпосередньо до роботодавців (16,0% проти 11,0% жінок).

У столиці та Дніпропетровській області велике значення при пошуку роботи мали цифрові канали (Рис. 85). Натомість у Чернівецькій області 33,0% (8 з 24 осіб) покладалися на друзів і знайомих, що свідчить про значення горизонтальної підтримки у менш індустріалізованих регіонах.

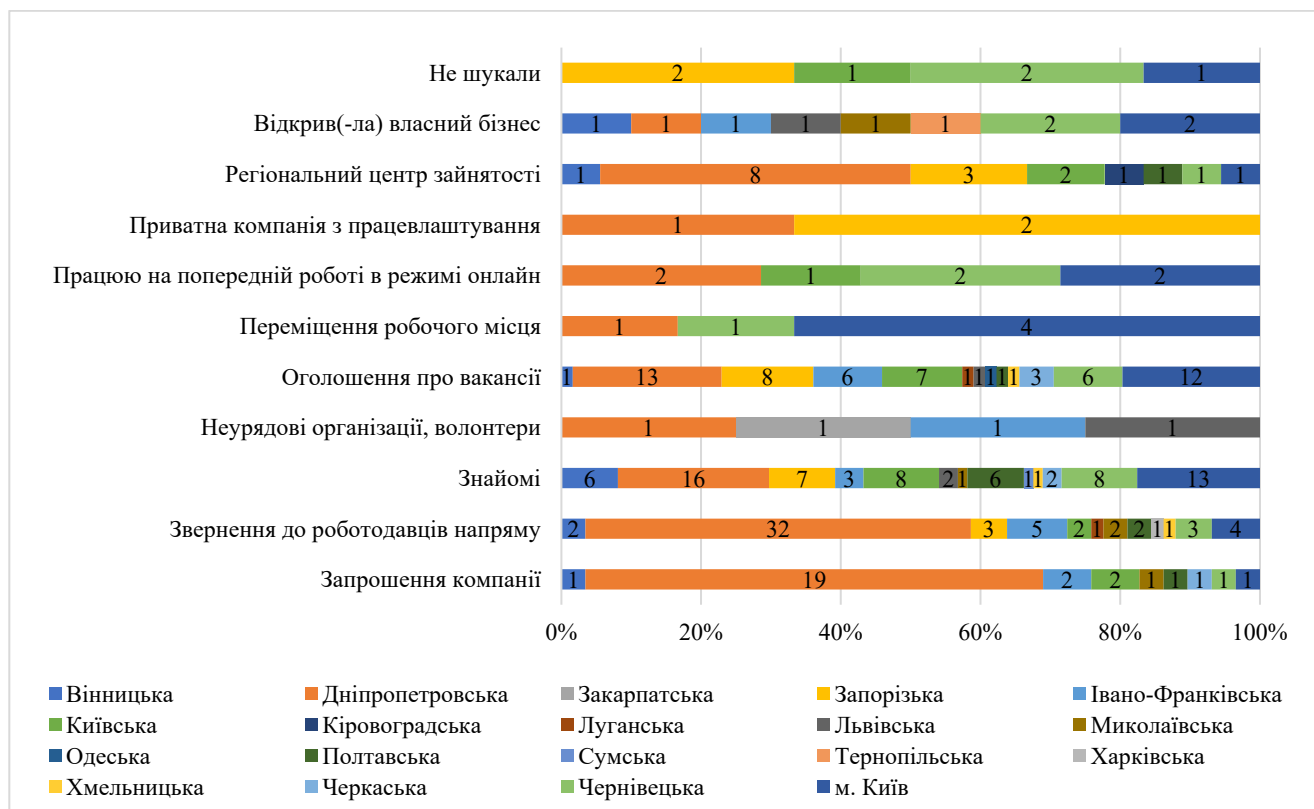

Рис. 85. Розподіл респондентів за каналами отримання першої роботи у регіональному розрізі, осіб, %

Канали пошуку роботи показують, що інтеграція переселенців в економіку є більш соціально, ніж інституційно зумовленою. На перший план виходить довіра до особистих мереж, тоді як офіційні сервіси (зокрема державні служби зайнятості) залишаються майже непомітними. Це підкреслює потребу в посиленні інституційної ролі держави та громадських організацій у забезпеченні прозорих і доступних каналів працевлаштування.

Рівень задоволеності поточними умовами праці

Понад дві третини опитаних (68,5%), з тих, хто дав відповідь на поставлене питання, загалом задоволені своєю роботою. Водночас лише 14,0% респондентів відзначили себе як «дуже задоволених», тоді як майже кожен четвертий займає нейтральну позицію («ані задоволений, ані незадоволений»), а близько 9,0% виявили відверте невдоволення. Таким чином, задоволеність теперішньою роботою серед ВПО є відносно високою, проте й досить нестабільною: чимала частка працівників перебуває у «зоні невизначеності», що може перерости у негативне ставлення за умови погіршення економічних чи організаційних факторів.

У залежності від регіону нинішнього проживання опитуваних можемо побачити значну неоднорідність відповідей. Так, у центральних та західних регіонах (Закарпатська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька області) рівень задоволеності поточними умовами праці сягає 100,0%. Це, однак, радше виняток, зумовлений малою вибіркою, ніж стабільна загальноукраїнська тенденція. Водночас у місті Києві та Київській області частка задоволених коливається в межах 73–78%, що підтверджує значення столичного регіону як ключового центру для працевлаштування (Табл. 16).

На противагу цьому, Східні та Південні області фіксують помітно нижчі показники задоволеності. Особливо показовими є Луганська та Одеська області, де жоден із респондентів не виявив задоволеності умовами поточної роботи. Це можна пояснити як обмеженими можливостями ринку праці вказаних регіонів, так і високим рівнем загальної невизначеності, що ускладнює трудову інтеграцію переселенців. Таким чином, задоволеність роботою виявляється не лише

індивідуальним, а й просторовим явищем, що тісно залежить від економічної активності регіонів.

Цікаво, що рівень задоволеності поточною роботою корелює також з регіоном походження переселенців (Рис. 86). Найбільш позитивні оцінки висловили вихідці з Херсонської (83,3%) та Запорізької областей (82,1%), а також значна частка донеччан (76,5%).

Таблиця 16.

**Розподіл респондентів за рівнем задоволеності поточними умовами праці
в розрізі регіонів поточного перебування, осіб**

Область (регіон) поточного перебування	Дуже задоволений	Задоволений	Ані задоволений, ані незадоволений	Незадоволений	Дуже незадоволений
Вінницька	3	5	3	1	-
Дніпропетровська	15	56	21	9	-
Закарпатська	1	-	-	-	-
Запорізька	4	15	8	1	-
Івано-Франківська	4	6	2	2	1
Київська	2	17	5	2	-
Кіровоградська	-	1	1	-	-
Луганська	-	-	2	-	-
Львівська	-	1	2	-	-
Миколаївська	-	3	2	-	-
Одеська	-	-	-	-	1
Полтавська	4	5	2	-	-
Сумська	1	-	-	-	-
Тернопільська	-	1	-	-	-
Харківська	-	1	-	1	-
Хмельницька	1	2	-	-	-
Черкаська	-	2	3	1	-
Чернівецька	2	17	9	3	1
м. Київ	4	27	6	2	1

Натомість серед переселенців із Луганщини частка задоволених виявилася найнижчою (64,1%). Цей показник може відображати як специфіку ринку праці до

війни, так і відмінності в мобільності, кваліфікації чи доступі до соціальних ресурсів, а також тривалості часу з моменту переміщення.

Розподіл відповідей в розрізі вікової структури респондентів також виявив важливі закономірності. Найбільш задоволеними умовами поточної роботи виявилися представники середнього віку (45–54 роки) – 75,4%. Ймовірно, саме вони поєднують достатній професійний досвід із відносною мобільністю (Рис. 87).

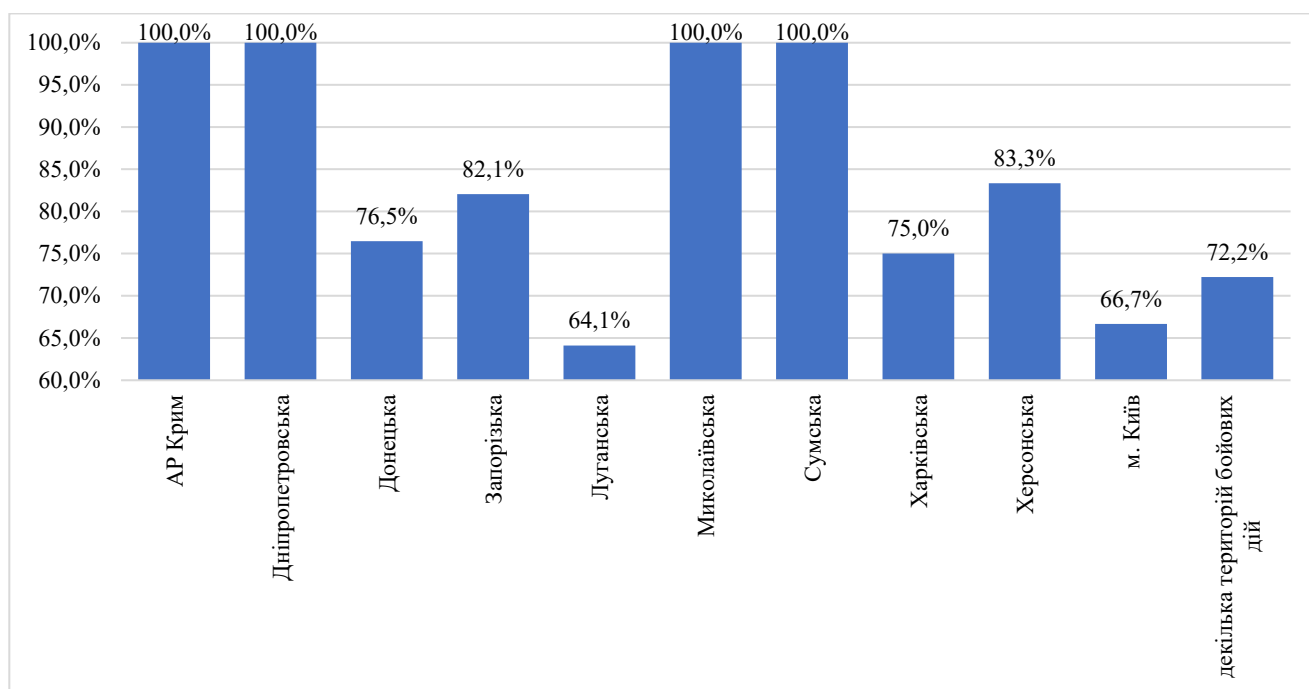

Рис. 86. Рівень задоволеності поточними умовами праці серед респондентів у розрізі регіонів походження

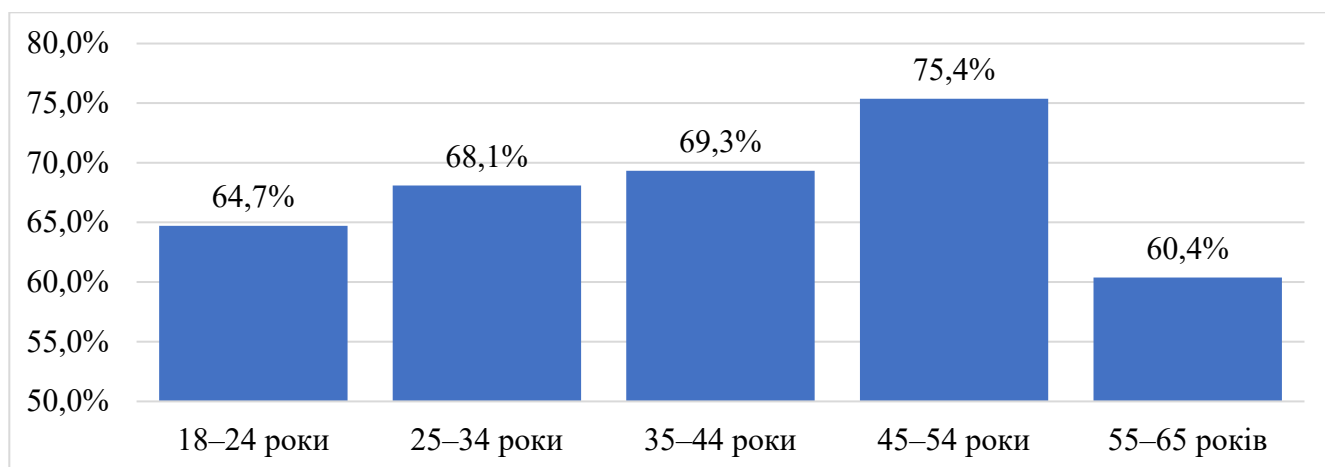

Рис. 87. Рівень задоволеності поточними умовами праці серед респондентів в розрізі вікових груп

Серед молоді (18–24 роки) рівень задоволеності нижчий – лише 64,7%, що свідчить про невизначеність початкових етапів професійної траєкторії та конкуренцію на ринку праці. Найбільш вразливою групою є старші за віком працівники (55–65 років), серед яких рівень задоволеності роботою не перевищує 60,0%. Тут можна говорити про значні вікові бар'єри, зокрема приховані елементи дискримінації за віком та труднощі в перенавчанні (Рис. 87).

Наявність чи відсутність офіційного статусу ВПО також має певне значення, але не є вирішальним фактором. Офіційно зареєстровані переселенці демонструють середній рівень задоволеності роботою – 68,0% (Рис. 88). Натомість ті, хто не має статусу ВПО, продемонстрували ще вищі показники – 85,7%. Це може свідчити про відмінності в ресурсах і стратегіях: частина людей, які не звернулися по державну допомогу, ймовірно, мають більший рівень автономності та самозабезпечення.

Рис. 88. Рівень задоволеності поточними умовами праці серед респондентів залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування

Найбільш виразна залежність простежується між формою зайнятості ВПО та їхнім рівнем задоволеності поточною роботою. Так, працівники з офіційним трудовим договором виявили найвищу частку задоволених (74,1%), тоді як ті, хто працює без договору, – лише 48,7% (Рис. 88). Ця різниця підтверджує значення соціально-правових гарантій і стабільності робочих відносин. Самозайняті та власники бізнесу перебувають у «середній зоні» (64,3%), що можна пояснити нестабільністю доходів та високим рівнем особистої відповідальності. Найнижчий рівень задоволеності – серед тих, хто не працює й отримує лише соціальну допомогу (57,1%).

Отримані результати дозволяють зробити кілька важливих висновків.

По-перше, задоволеність роботою серед ВПО має позитивний, але вразливий (нестабільний) характер: більшість респондентів інтегрувалася у соціально-трудові відносини, однак майже третина опитаних ВПО перебуває в «зоні ризику».

По-друге, на рівень задоволеності умовами зайнятості впливають як об'єктивні умови (економічний потенціал регіону, форма зайнятості), так і суб'єктивні фактори (вік, професійний досвід, наявність ресурсів).

По-третє, ключовим чинником задоволеності залишається офіційне працевлаштування, яке забезпечує стабільність та підвищує відчуття безпеки.

У перспективі політика інтеграції ВПО до регіональних та місцевих ринків праці має враховувати ці аспекти: уряду та органам влади регіонального та місцевого рівнів, громад потрібно стимулювати офіційне працевлаштування, створювати можливості для перекваліфікації переселенців, зменшувати вікові бар'єри та сприяти розвитку регіонів, де ринок праці є обмеженим. Лише комплексний підхід здатний забезпечити не тільки задоволеність роботою, а й вищий рівень соціального добробуту серед переміщених осіб.

Загальна оцінка умов зайнятості

Узагальнені показники свідчать, що понад дві третини респондентів (199 з 290 осіб, які відповіли на це питання, або ж 68,6%) відзначають себе як такі, що

задоволених роботою в цілому, тоді як 36 респондентів виявились «дуже задоволеними». Водночас 22,8% (66 з 290) респондентів займають нейтральну позицію («ані задоволений, ані незадоволений»), а 8,6% (25 з 290 осіб) демонструють відверте невдоволення загальними умовами зайнятості. Це засвідчує, що хоча більшість переселенців інтегрувалася у нові трудові умови, рівень стабільності є відносно крихким і залежить від низки факторів.

У розрізі місця поточного перебування також спостерігаються значні контрасти щодо загальної оцінки умов зайнятості респондентами (Табл. 17 та Рис. 89). У Центральних та Західних областях (Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька) показники задоволеності сягнули 100,0%, що, однак, пояснюється невеликим обсягом вибірки. Місто Київ та Київська область демонструють відносно високі результати (78% і 76,9% відповідно), підтверджуючи роль столичного регіону як центру трудової інтеграції.

Таблиця 17.

**Оцінка загальних умов зайнятості респондентами в розрізі місця їх
поточного проживання, осіб**

Область (регіон) поточного проживання	Дуже задоволений	Задоволений	Ані задоволений, ані незадоволений	Незадоволений	Дуже незадоволений
Вінницька	1	7	3	1	
Дніпропетровська	13	57	24	6	
Закарпатська	1				
Запорізька	4	16	6	2	
Івано-Франківська	3	6	2	3	2
Київська	2	18	6		
Кіровоградська		1	1		
Львівська		1	3		
Миколаївська		3	2		
Одеська					1
Полтавська	3	6	1		

Сумська	1				
Тернопільська		1			
Харківська		1			1
Хмельницька	1	2			
Черкаська		2	3	1	
Чернівецька	3	14	10	3	1
м. Київ	4	28	5	3	1

Натомість у низці регіонів простежується протилежна ситуація. Так, у Львівській області – лише 25,0% задоволених, а в Черкаській – 33,3% відповідно (Табл. 17 та Рис. 89). Це вказує на неоднорідність місцевих ринків праці та нерівність можливостей для переселенців залежно від економічної активності регіонів перебування та локальних соціальних ресурсів.

Якщо розглядати відповіді у розрізі регіонів походження переселенців (Рис. 90), то найбільш задоволеними умовами праці є вихідці з Харківської (87,5%), Київської (80,0%) та Донецької областей (71,4%).

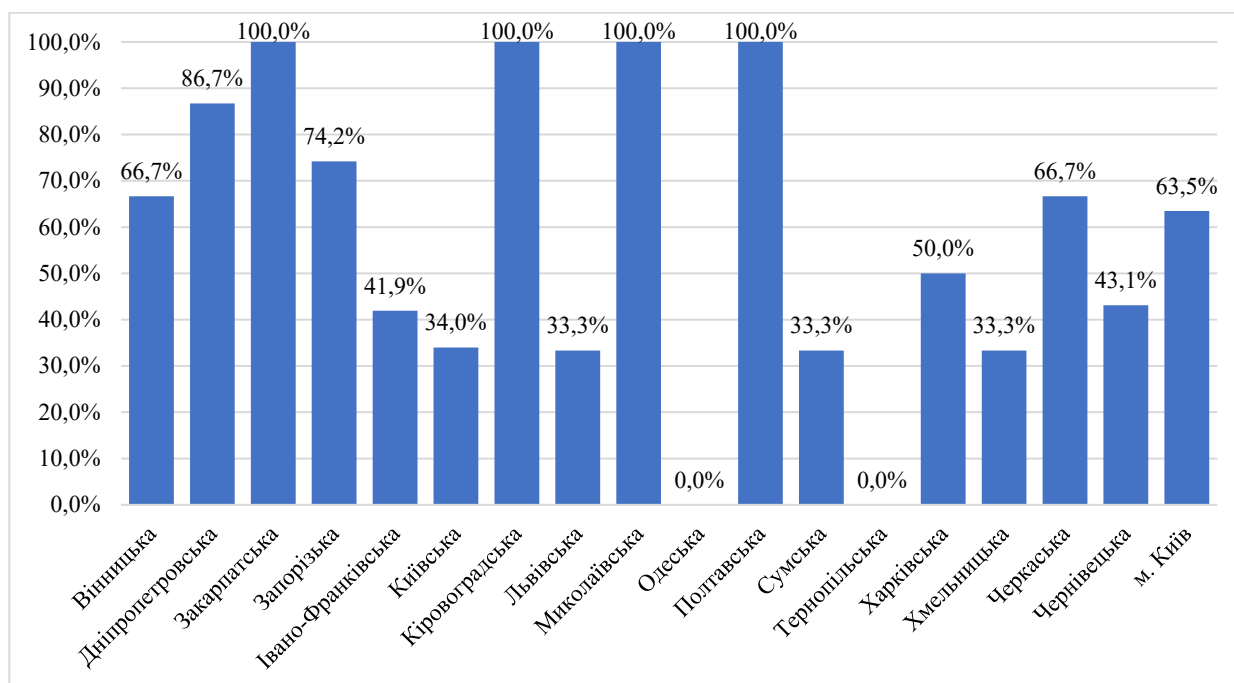

Рис. 89. Рівень задоволеності респондентів загальними умовами зайнятості в розрізі регіонів поточного перебування

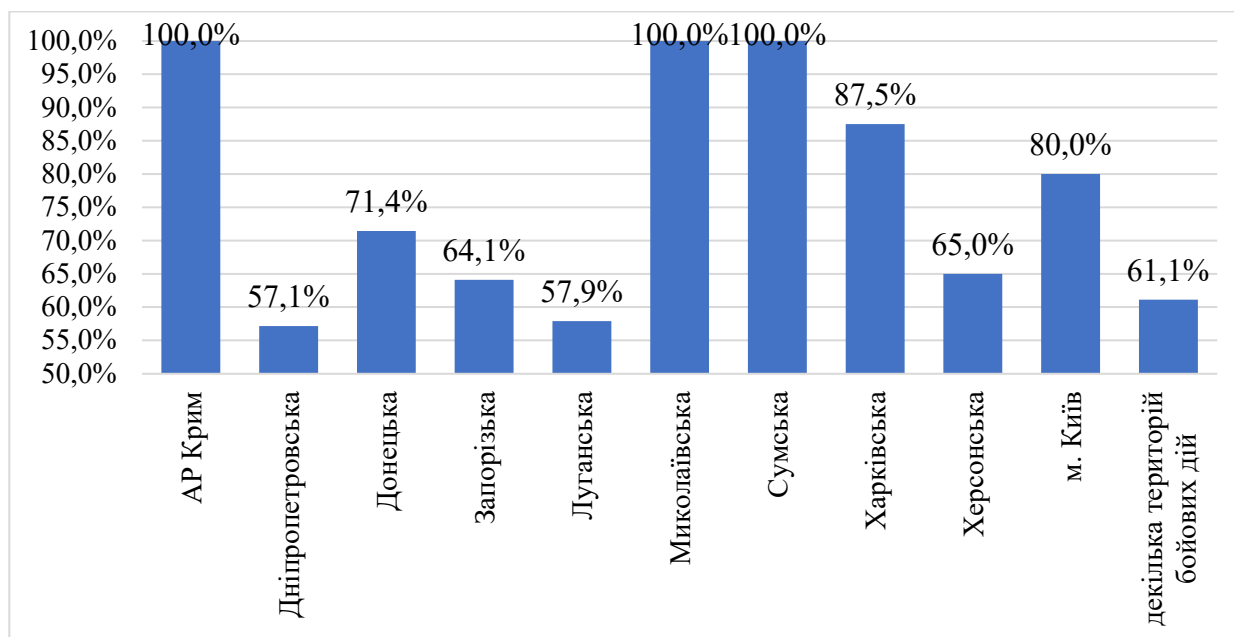

Рис. 90. Рівень задоволеності респондентів загальними умовами зайнятості залежно від регіонів їх походження

Натомість найнижчі показники зафіксовано серед переселенців із Луганщини (57,9%) та Дніпропетровщини (57,1%). Це свідчить, що адаптація на новому робочому місці залежить не лише від середовища приймаючих регіонів, а й від сформованого професійного досвіду та характеру трудових практик у регіонах походження.

Аналіз відповідей в розрізі вікових груп виявив помірні, але значущі відмінності (Рис. 91). Найбільш задоволеними виявилися респонденти віком 35–44 роки (73,0%), що пояснюється поєднанням професійного досвіду, соціальної стабільності та достатнього рівня мобільності. Молодь 18–24 років демонструє нижчі показники задоволеності (57,6%), що відображає невизначеність початкових етапів професійної кар'єри та складнощі виходу на ринок праці (Рис. 91).

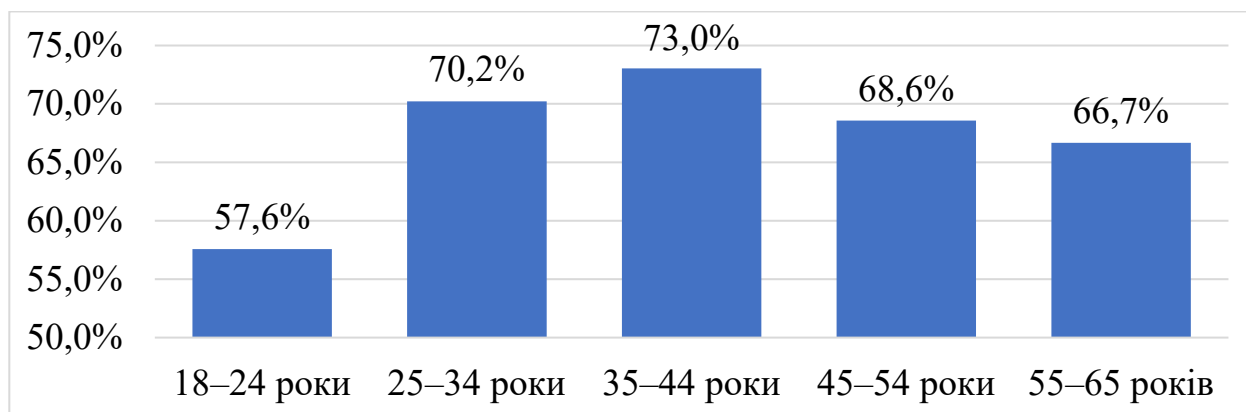

Рис. 91. Рівень задоволеності респондентів загальними умовами зайнятості в розрізі вікових груп

Наявність чи відсутність офіційного статусу ВПО не є вирішальним чинником позитивної оцінки загальних умов зайнятості, але певна тенденція також простежується. Так, серед зареєстрованих ВПО рівень задоволеності становить 68,2% (Табл. 18), тоді як серед переселенців без цього статусу – 85,7%. Можна припустити, що ті, хто не звертається за офіційним підтвердженням, часто мають більші ресурси самозабезпечення, ширший доступ до неформальних мереж або можливості адаптації без державної підтримки.

Найбільш виразний чинник, що впливає на задоволеність – це форма зайнятості респондента. Працівники з офіційним трудовим договором значно частіше відзначають себе як задоволених (74,6%), ніж ті, хто працює без договору (53,8%). Самозайняті й власники бізнесу демонструють середній рівень задоволеності (71,4%), що пояснюється поєднанням підприємницької свободи з високими ризиками ведення власного бізнесу. Найнижчі показники характерні для осіб, які не працюють і отримують лише соціальний захист (42,9%) (Табл. 18). Це підкреслює важливість формалізації трудових відносин і гарантій стабільного доходу для підвищення рівня соціальної безпеки.

Таблиця 18.

Рівень задоволеності респондентів загальними умовами зайнятості залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування

Позначки рядків	Частка задоволених
-----------------	--------------------

Внутрішньо переміщена особа (ВПО)	68.2%
Переміщена особа без статусу ВПО	85.7%
Так, я зараз працюю і маю трудовий договір.	74.6%
Так, я працюю, але без трудового договору.	53.8%
Я зараз не працюю, але раніше працював протягом принаймні трьох місяців.	64.3%
Я отримую соціальний захист як ВПО та не працюю.	42.9%
Я самозайнятий/власник бізнесу.	71.4%

Таким чином, рівень задоволеності умовами зайнятості серед ВПО в Україні можна оцінювати як відносно високий, проте нерівномірний. На нього істотно впливають регіональні відмінності, вік, соціально-правовий статус і форма зайнятості. Найбільш позитивні оцінки фіксуються серед осіб середнього віку, із трудовим договором і тих, хто не потребує державної підтримки. Найбільш уразливими групами залишаються старші працівники, особи без формального працевлаштування та ті, хто проживає у регіонах зі слабкою економічною динамікою.

ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ І

Результати соціологічного опитування ВПО засвідчили виразну соціально-демографічну структуру, що відображає наслідки війни та спричинених нею масштабних внутрішніх переміщень населення в Україні. У структурі вибірки переважають жінки (69,3%), що демонструє характерну для внутрішнього переміщення гендерну асиметрію, пов'язану з мобілізацією чоловіків і вищою мобільністю жінок із дітьми. Віковий профіль респондентів демонструє переважання осіб віком 35–54 роки (51,4 %), тобто представників активного працездатного віку, які виконують ключові економічні та соціальні функції. Приблизно кожен четвертий опитаний належить до старшої групи працездатного віку (55–65 років – 23,7 %), тоді як молодь до 24 років становить лише десяту частину вибірки. Такий розподіл свідчить, що переміщення охопило не лише

мобільну молодь, а й більш зрілі вікові когорти, що мають сімейні й професійні зобов'язання.

Переважає більшість ВПО походить із прифронтових і тимчасово окупованих регіонів: понад половину становлять вихідці з Донецької (39,9 %) і Луганської (11,9 %) областей, ще близько третини – із Запорізької (13,4 %), Херсонської (13,9 %) та Харківської (8,0 %) областей. Це підтверджує безпековий характер внутрішнього переміщення та безпосередній зв'язок міграційних потоків з бойовими діями.

Абсолютна більшість респондентів (93,3 %) мають офіційний статус ВПО, що свідчить про відносну ефективність державних механізмів реєстрації та соціального супроводу. Водночас близько 4,0 % залишаються поза офіційною системою підтримки – це група, яка потребує додаткової уваги з боку держави й гуманітарних організацій через ризик соціальної маргіналізації.

У структурі домогосподарств переважають сім'ї з двома дітьми, а серед старших респондентів зростає частка багатодітних родин. Це свідчить про збереження традиційних сімейних моделей навіть у стані вимушеної міграції, що, зі свого боку, впливає на стратегії економічної поведінки та адаптації на новому місці проживання.

Показники зайнятості демонструють відносно високий рівень соціально-економічної активності ВПО: 65,2 % респондентів мають роботу – офіційно, неофіційно або як самозайняті. Проте близько п'ятої частини опитаних не працюють, а серед причин найчастіше називаються побоювання втратити державні виплати, догляд за дітьми чи родичами, а також нестабільність місцевого ринку праці. Така ситуація вказує на потребу в більш гнучких підходах до поєднання соціальної допомоги та стимулювання зайнятості.

Зайнятість корелює з тривалістю перебування у новій громаді: серед тих, хто проживає там понад п'ять років, більш як 80,0 % є працевлаштованими, тоді як у групі, що мешкає менше року, цей показник нижчий. Молодь (18–24 роки) демонструє найвищу інтегрованість у сферу праці – понад 80,0 % мають роботу,

тоді як у групі старших респондентів (55–65 років) цей рівень знижується до близько 65,0 %. Це свідчить про вікові бар'єри та обмеження в доступі до ринку праці.

Професійна структура зайнятих ВПО характеризується високою різноманітністю: найбільше респондентів працюють у сфері менеджменту, економіки, освіти, виробництва та соціального захисту. Такий розподіл відображає значний людський потенціал переселенців і підтверджує, що ця група може бути активним ресурсом розвитку місцевих громад. Водночас майже половина опитаних не проходили професійної перепідготовки після переміщення, що підкреслює потребу в більш системній політиці держави щодо перекваліфікації та інтеграції.

Рівень задоволеності умовами праці залишається помірно позитивним: близько двох третин респондентів зазначають, що загалом задоволені своєю роботою, ще близько чверті демонструють нейтральну позицію, а частка незадоволених не перевищує 9,0%. Це свідчить про відносну стабілізацію трудових практик серед ВПО, але також вказує на вразливість системи зайнятості та залежність від зовнішніх соціально-економічних чинників.

Узагальнюючи відповіді респондентів на питання Частини I, можна констатувати той факт, що ВПО в Україні становлять соціально активну, але структурно вразливу групу. Їхня адаптація до нових умов життя відбувається поступово – через включення в місцеві ринки праці, розбудову освітніх і соціальних стратегій, формування нових горизонтів само- та життєзабезпечення. Наявні тенденції свідчать про перехід від стану кризової мобільності до стабілізації та інтеграції, що створює потенціал для залучення ВПО до процесів регіонального розвитку та відновлення.

ЧАСТИНА II: ПРОБЛЕМАТИКА СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Справедливість у трудових відносинах

Відповідність рівня оплати праці на поточному робочому місці трудовим зусиллям респондента

Загальний результат щодо відповідей на питання відповідності оплати праці зусиллям, які докладають респонденти, виявився доволі стриманим: лише 47,4% опитаних повністю або частково погоджуються з твердженням, що їхня оплата праці є справедливою. Середній показник за шкалою Лайкерта склав 3,2 бали, що відображає помірний рівень задоволеності, близький до нейтрального (Рис. 92).

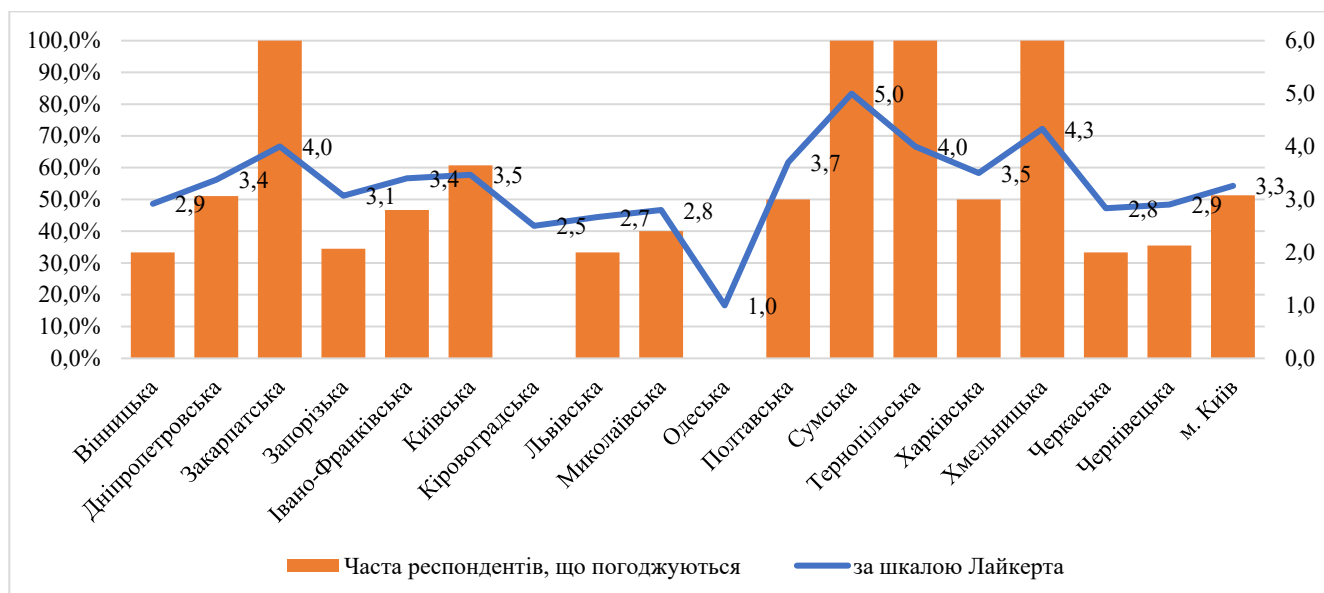

Рис. 92. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що їхня оплата праці є справедливою в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Розподіл відповідей на це питання за регіонами проживання демонструє різку поляризацію: найвищі значення спостерігаються у Сумській (5,0; 100,0%), Хмельницькій (4,3; 100,0%) та Тернопільській (4,0; 10,0%) областях, однак варто враховувати малі вибірки респондентів у цих регіонах. Більш репрезентативні дані свідчать, що Київська область (3,5; 60,7%) та місто Київ (3,3; 51,3%) мають кращі

оцінки. Водночас Луганська (2,0; 0%) та Одеська області (1,0; 0%) демонструють критично низький рівень задоволеності.

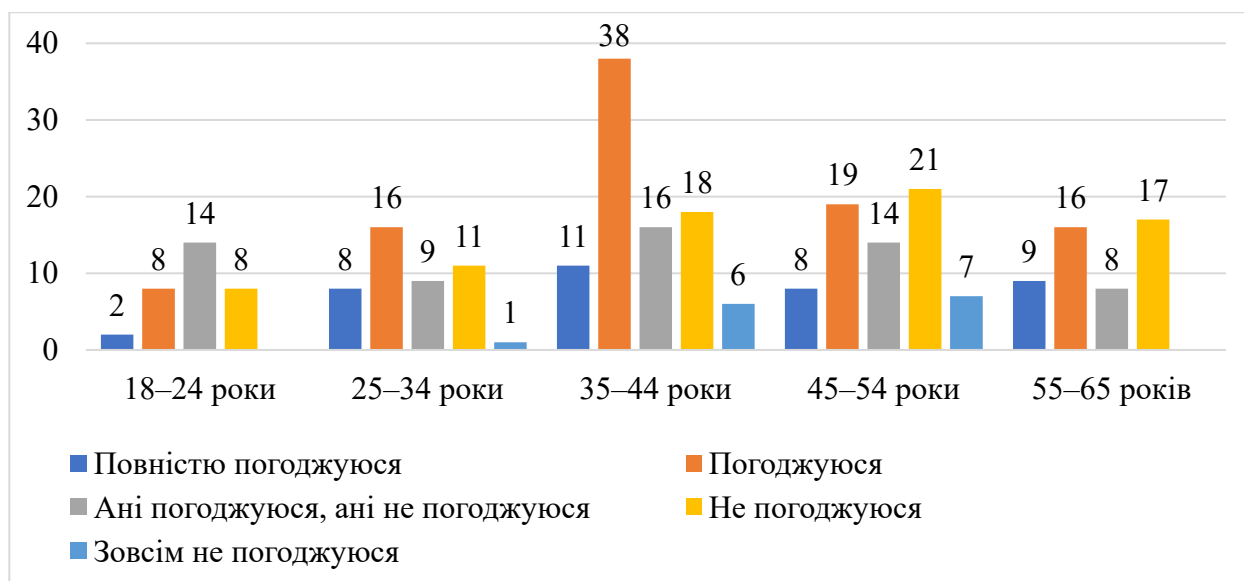

Рис. 93. Розподіл відповідей респондентів щодо відповідності доходу зусиллям, докладеним на робочому місці в розрізі вікових груп, осіб

У молодіжному сегменті вибірки простежується підвищений рівень скепсису: лише 31,3% (10 з 32 опитаних цього віку) респондентів віком 18–24 років відзначили відповідність отриманих доходів витраченим трудовим зусиллям (Рис. 93). Трохи менш критично налаштована група респондентів 45–54 років (39,1% або ж 27 осіб з 69 опитаних цього віку), представники якої мають найбільший професійний досвід, проте демонструють відчутну невідповідність між роботою та матеріальною винагородою. Водночас серед респондентів вікових груп 25–34 роки та 35–44 роки рівень задоволеності є дещо вищим і перевищує 50,0%. Несподівано позитивно налаштовані респонденти вікової групи 55–65 років, де також 50% опитаних схвально відповіли на це питання (Рис. 93).

Гендерний аспект виявився несуттєвим: жінки (47,3%) та чоловіки (47,4%) продемонстрували майже ідентичний рівень згоди, що свідчить про наявність загальнонаціональної тенденції, а не про прояви гендерного дисбалансу.

Серед офіційно зареєстрованих ВПО рівень згоди становить 46,2%, тоді як серед переміщених осіб без офіційного статусу він є вищим – 64,3%. Така різниця

може бути зумовлена більш сприятливими умовами працевлаштування для осіб, які не оформлювали офіційний статус ВПО (Рис. 94).

Найвищий рівень задоволеності доходами демонструють самозайняті особи та власники бізнесу (76,9%), що вказує на прямий зв'язок між рівнем контролю над власною економічною діяльністю та відчуттям справедливості винагороди. У той час серед респондентів, які наразі не працюють, але мають попередній трудовий досвід, лише 21,4% поділяють подібне бачення. Офіційно працевлаштовані оцінюють відповідність доходів трудовим зусиллям на рівні 48,4%, тоді як серед осіб, зайнятих без трудового договору, цей показник є ще нижчим – 41,0% (Рис. 94).

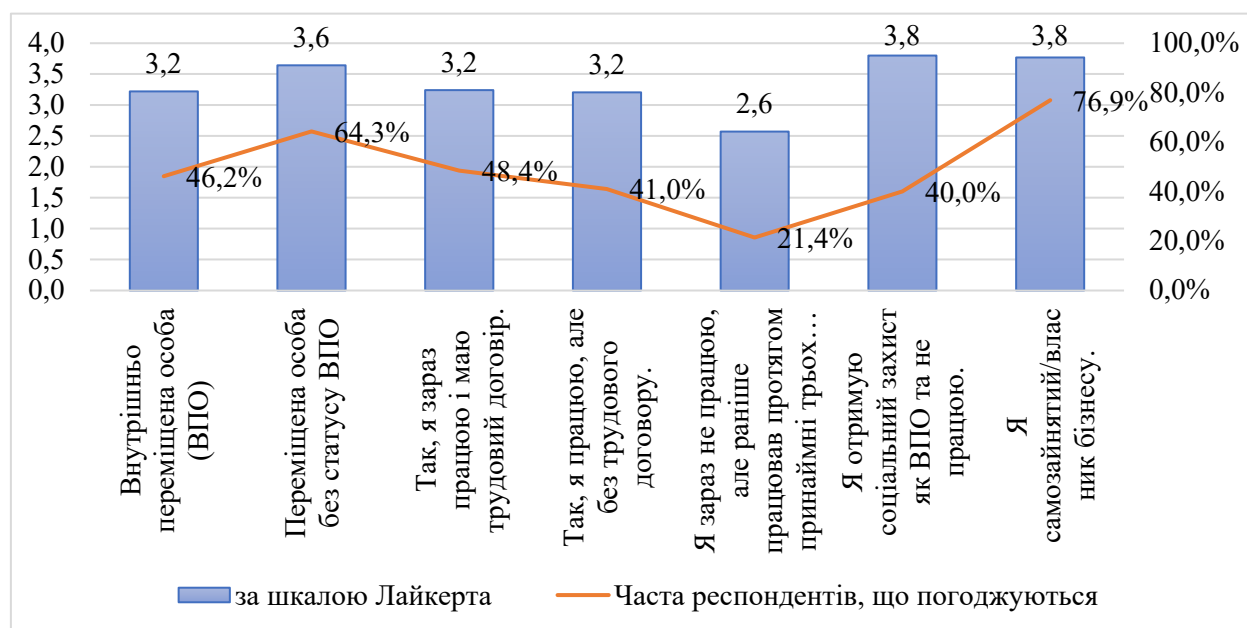

Рис. 94. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що їхня оплата праці є справедливою, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отримані результати засвідчують наявність системної проблеми: більшість опитаних не вважають власний дохід адекватним витраченим трудовим ресурсам. Це стосується як офіційно працевлаштованих, так і ВПО. Водночас найбільшу задоволеність демонструють ті респонденти, які мають вищий рівень автономії у виборі та здійсненні професійної діяльності.

Таким чином, простежується криза довіри до ринку праці, що виражається у відчутті дисбалансу між вкладеною працею та матеріальною віддачею. Наслідками цього можуть бути зниження трудової мотивації та обмеження мобільності працівників. Для подолання зазначених проблем необхідними є не лише заходи економічної стабілізації, але й формування системних умов прозорості та справедливої оплати праці.

Оцінка респондентами умов праці та рівня ризику для безпеки на їх поточному робочому місці

Загалом лише 32,9% респондентів погодилися з твердженням про високий ризик для їх безпеки на робочому місці: середній показник за шкалою Лайкерта становить 2,8 бали (Рис. 95). Це свідчить про відносно невисокий, але й не незначущий рівень небезпеки, який відчувають ВПО.

Отримані дані демонструють значну різницю у відповідях залежно від місця проживання опитуваних. Найвищі показники згоди зафіксовані у Луганській (4,0; 100,0%), Миколаївській (4,0; 80,0%) та Сумській областях (4,0; 100,0%), що може відображати як специфіку регіональних ринків праці, так і близькість до зон бойових дій (Рис. 95).

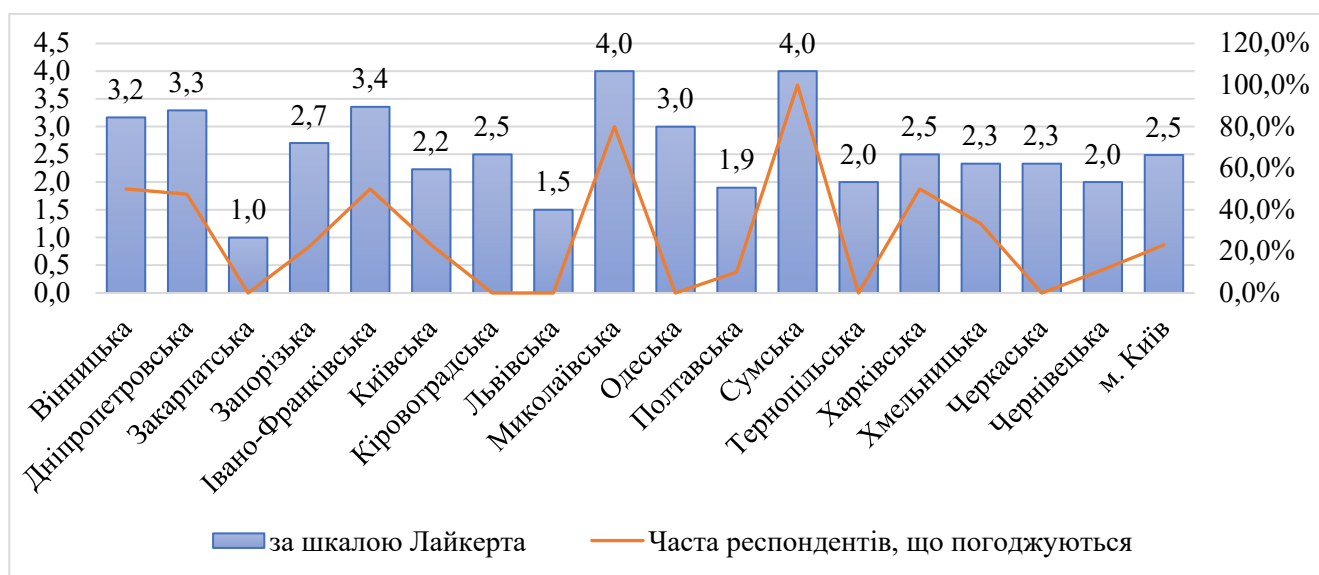

Рис. 95. Частка респондентів, які погодилися з твердженням щодо високого ризику для їх безпеки на робочому місці в розрізі регіонів поточного перебування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найнижчі оцінки мають опитані з Полтавської (1,9; 10,0%) та Чернівецької областей (2,0; 11,1%), що свідчить про відносно безпечніші умови праці у цих регіонах.

Відчуття небезпеки більш притаманне представникам молодшої вікової групи: серед 25–34 років 45,7% (21 із 46 опитаних цього віку) респондентів погоджуються із цим твердженням. Натомість у старшій категорії (55–65 років) цей показник значно нижчий – лише 25,0% (12 із 48 відповідно). Можна припустити, що молодь частіше залучена до фізично небезпечних або менш захищених видів праці, тоді як старші працівники виконують інші професійні ролі (Рис. 96).

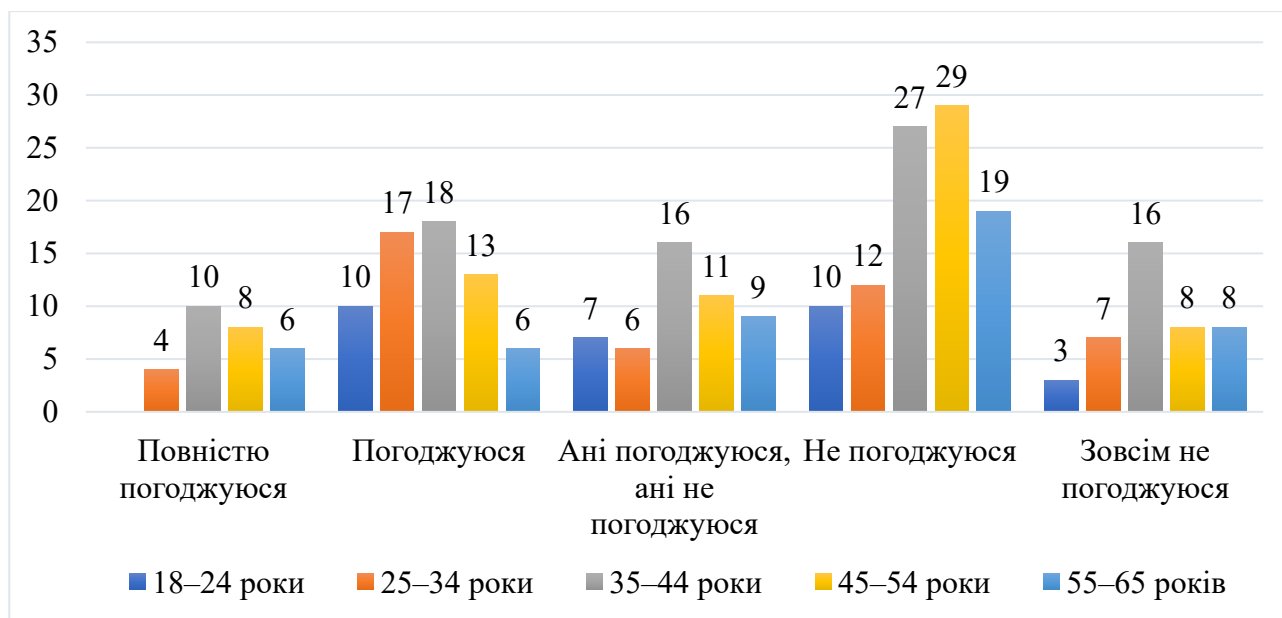

Рис. 96. Розподіл відповідей респондентів щодо рівня ризику для їх безпеки на робочому місці в розрізі вікових груп, осіб

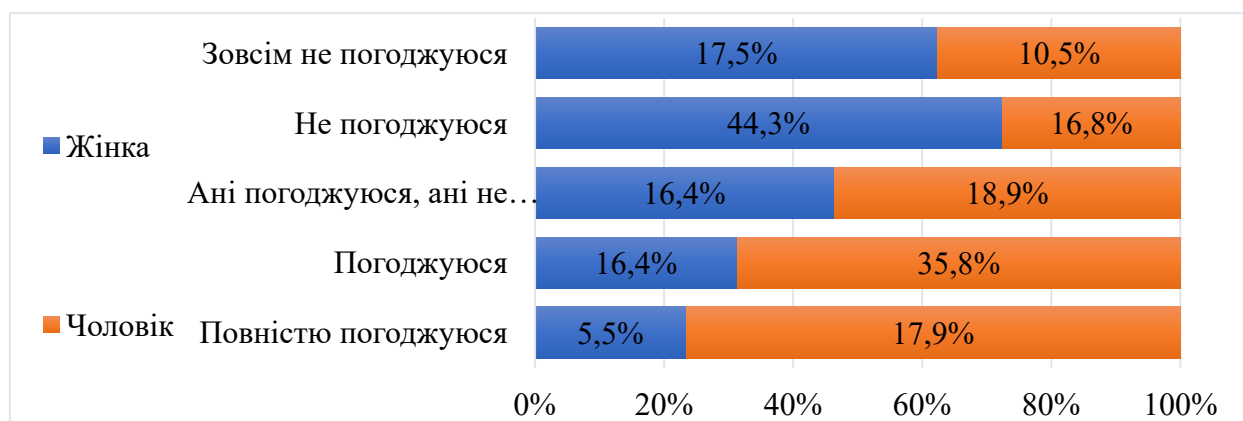

Рис. 97. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо рівня ризику для їх безпеки на робочому місці

Отримані результати засвідчують наявність виразних гендерних відмінностей у сфері зайнятості. Зокрема, 53,7% чоловіків відзначили власну залученість до роботи з підвищеним рівнем ризику, тоді як серед жінок цей показник становить лише 21,9% (Рис. 97). Така різниця відображає збереження традиційного розподілу праці, за якого чоловіки частіше виконують професійну діяльність у сферах, пов'язаних із підвищеними фізичними та технічними ризиками.

Серед осіб з офіційним статусом ВПО рівень згоди відповідає загальному – 32,9%. Водночас серед переміщених осіб без офіційного статусу показник трохи вищий (35,7%), що може свідчити про неформальне працевлаштування та більш слабкий працеворонний захист цих працівників (Рис. 98).

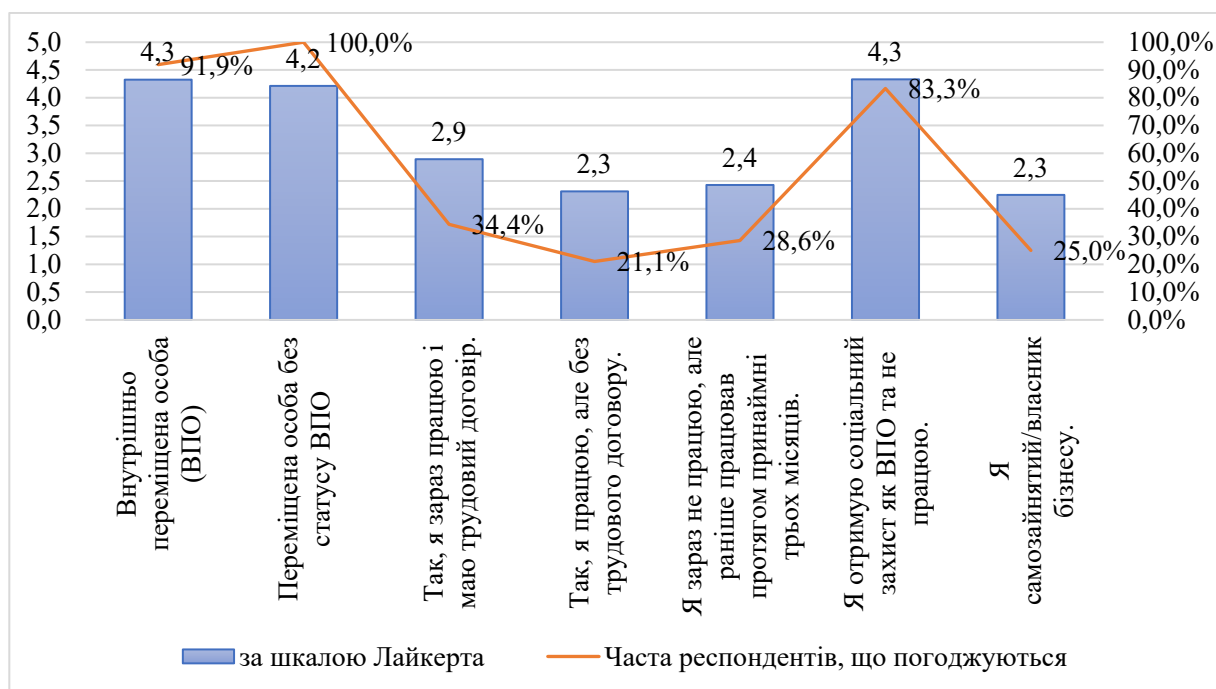

Рис. 98. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням щодо високого рівня ризику на робочому місці залежно від наявності в них офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найбільш високий рівень відчуття небезпеки мають ті, хто отримує соціальний захист як ВПО та не працює (4,3; 83,3%), що може бути наслідком їхнього попереднього досвіду небезпечної праці чи умов вимушеного переміщення.

Натомість серед офіційно працевлаштованих цей показник становить 34,4%, а серед тих, хто працює без трудового договору, він ще нижчий – 21,1%. Це може вказувати на своєрідний “фільтр”: працівники з високими ризиками частіше або легалізовані в системі, або зовсім не залучені до формальної зайнятості (Рис. 98).

Отримані результати свідчать про те, що третина українських працівників вважає свою роботу небезпечною, а найбільше це відчувають чоловіки, молодь та мешканці регіонів, близьких до місць бойових зіткнень.

Проблема небезпечних умов праці в Україні носить комплексний характер: вона залежить від регіону, гендеру, віку та соціального статусу. Але в першу чергу, від наявних шкідливих та небезпечних виробництв та робочих місць в них. Водночас існує очевидна потреба у посиленні стандартів охорони та безпеки праці та державних програм підтримки, які б зменшили ризики для найбільш уразливих груп.

Інформованість респондентів щодо техніки безпеки та охорони праці на робочому місці

Загалом 91,8% опитаних підтвердили наявність достатньої інформації з вказаного питання (за шкалою Лайкерта середнє значення склало 4,3).

У більшості регіонів простежується виразна позитивна динаміка: наприклад, у Дніпропетровській області 95,8% респондентів заявили про обізнаність, а в Івано-Франківській, Львівській, Сумській, Полтавській та ряді інших областей цей показник сягнув 100,0%. Водночас у Запорізькій області фіксується дещо нижчий показник (76,3%), що вказує на певну неоднорідність регіонального розподілу (Рис. 99).

У всіх вікових групах спостерігається високий рівень інформованості – від 87% серед молодших респондентів (25–34 роки) до майже 96,0% серед категорії 45–54 роки (розрахунки на основі Рис. 100). Це може свідчити про сталість практик ознайомлення працівників з технікою безпеки незалежно від віку, хоча старші групи демонструють трохи вищу усвідомленість.

Чоловіки виявили вищий рівень обізнаності (95,8%) порівняно з жінками (90,2%). Така різниця може пояснюватись характером зайнятості: чоловіки частіше працюють у сферах із підвищеними вимогами до дотримання правил безпеки та охорони праці.

Серед ВПО рівень поінформованості склав 91,9%, а серед тих, хто має досвід переміщення без офіційного статусу – навіть 100% (Рис. 101).

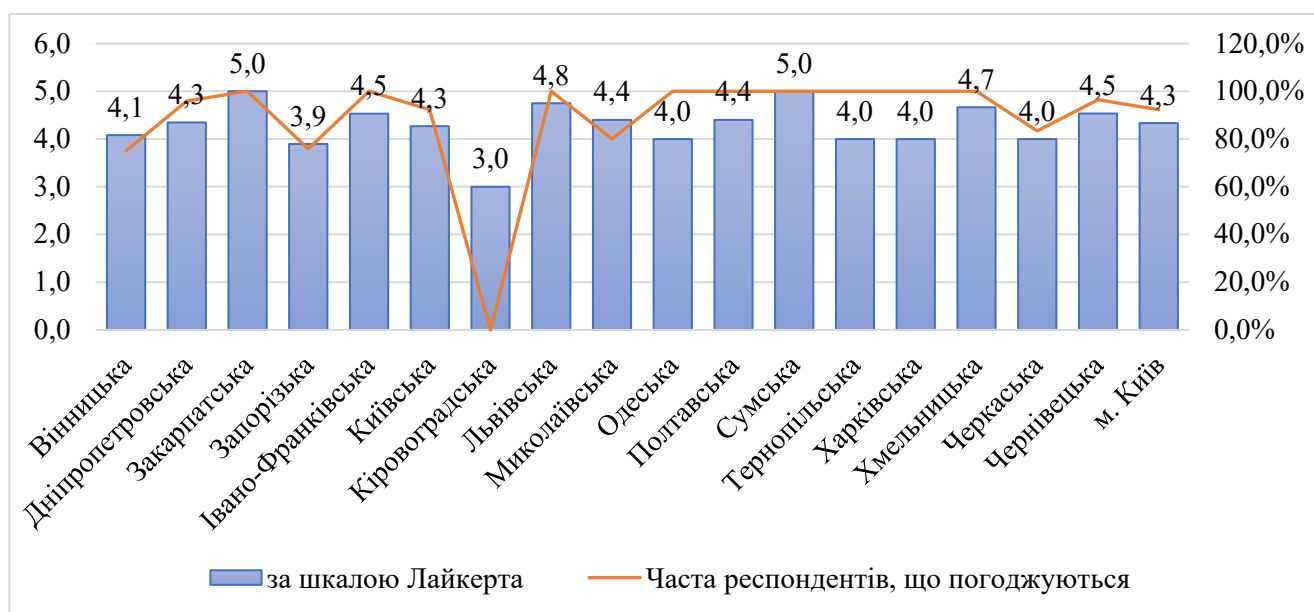

Рис. 99. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони проінформовані щодо техніки безпеки та охорони праці на робочому місці в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

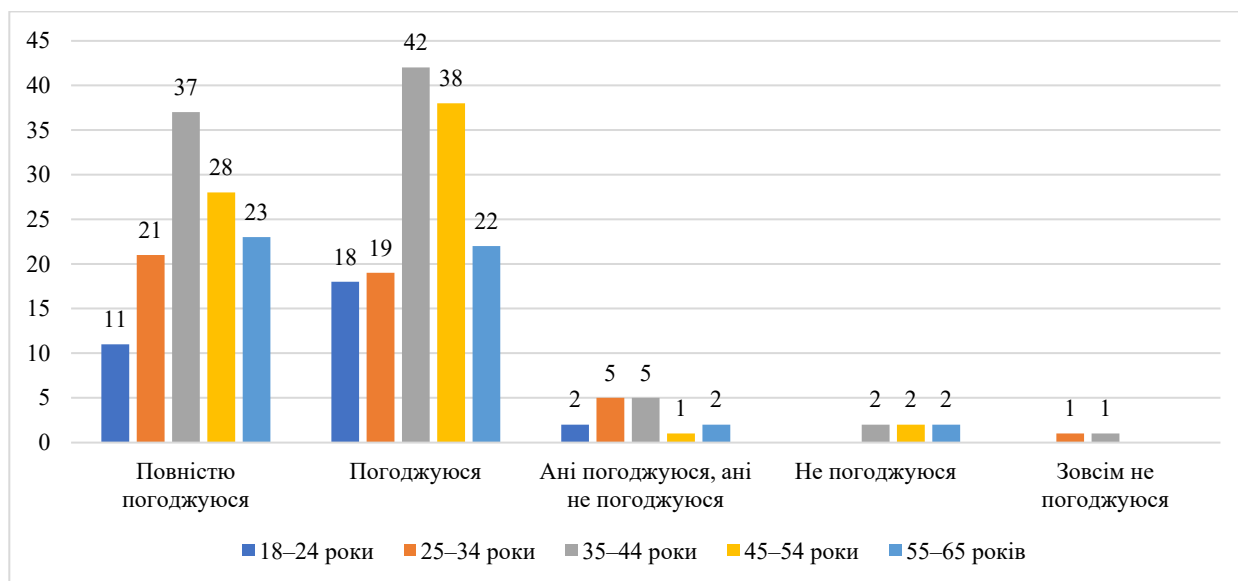

Рис. 100. Розподіл відповідей респондентів про інформованість щодо техніки безпеки та охорони праці на робочому місці в розрізі вікових груп, осіб

Це свідчить про те, що умови працевлаштування переміщених осіб часто супроводжуються ретельним інструктажем із безпеки. Водночас група «Інше» демонструє найнижчий рівень поінформованості (50,0%).

Найвищий рівень поінформованості спостерігається серед офіційно працевлаштованих (94,7%) та самозайнятих (100,0%). Натомість серед тих, хто отримує лише соціальний захист як ВПО та не працює, поінформованість суттєво нижча (20,0%), що підкреслює залежність рівня знань від участі в трудових відносинах (Рис 101).

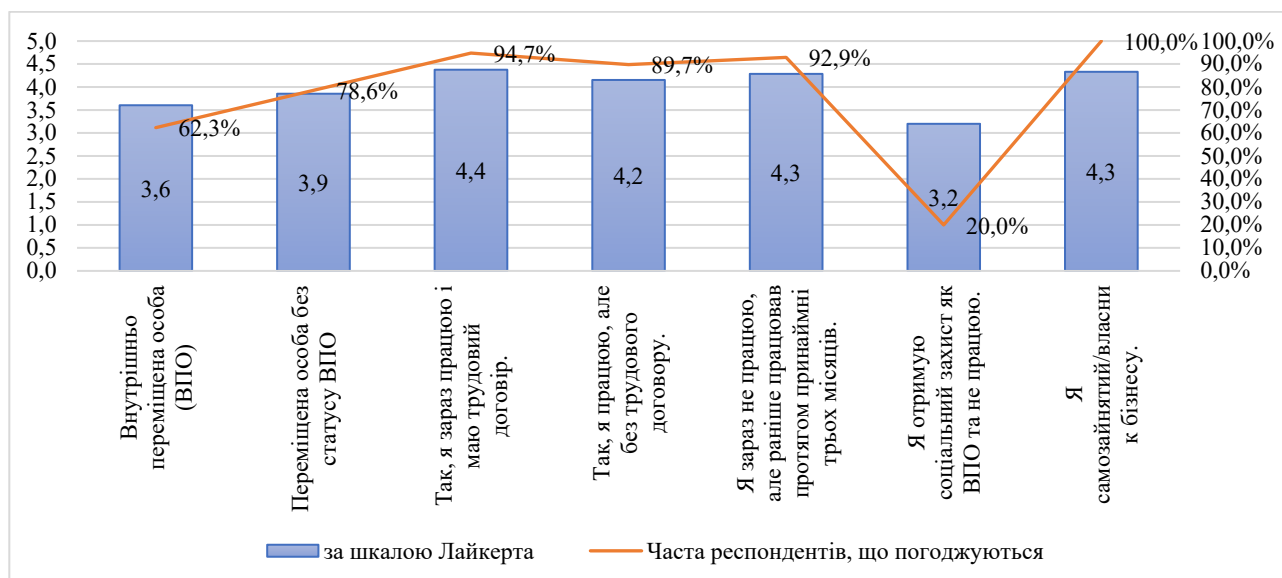

Рис. 101. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони проінформовані щодо техніки безпеки та охорони праці на робочому місці, залежно від наявності в них офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Таким чином, загальна тенденція за цим напрямком позитивна: більшість респондентів мають достатній рівень інформації з питань охорони праці. Регіональні відмінності вказують на потребу посилення навчальних заходів у окремих областях. Вік і стать впливають на результати, проте не кардинально. Найбільш вразливою групою залишаються ті, хто не працює або перебуває поза формальними трудовими відносинами.

Таким чином, можна стверджувати той факт, що ефективна комунікація та систематичне інформування працівників про правила безпеки є ключовими факторами забезпечення їхнього здоров'я та життя.

Вплив статусу ВПО на відчуття професійної стабільності

Аналіз отриманих результатів демонструє доволі неоднорідне ставлення респондентів до питання звільнення з роботи у зв'язку зі статусом ВПО.

За місцем поточного проживання, найвищий рівень впевненості у збереженні роботи спостерігається в Закарпатській, Луганській, Сумській та Тернопільській областях, де всі респонденти обрали позитивні варіанти відповіді. Водночас у низці регіонів (Миколаївська, Одеська, Харківська) спостерігається повна відсутність впевненості: тут переважають нейтральні або негативні оцінки.

У середньому по країні 63,1% респондентів погоджуються з твердженням, що вони не бояться звільнення через наявність в них статусу ВПО.

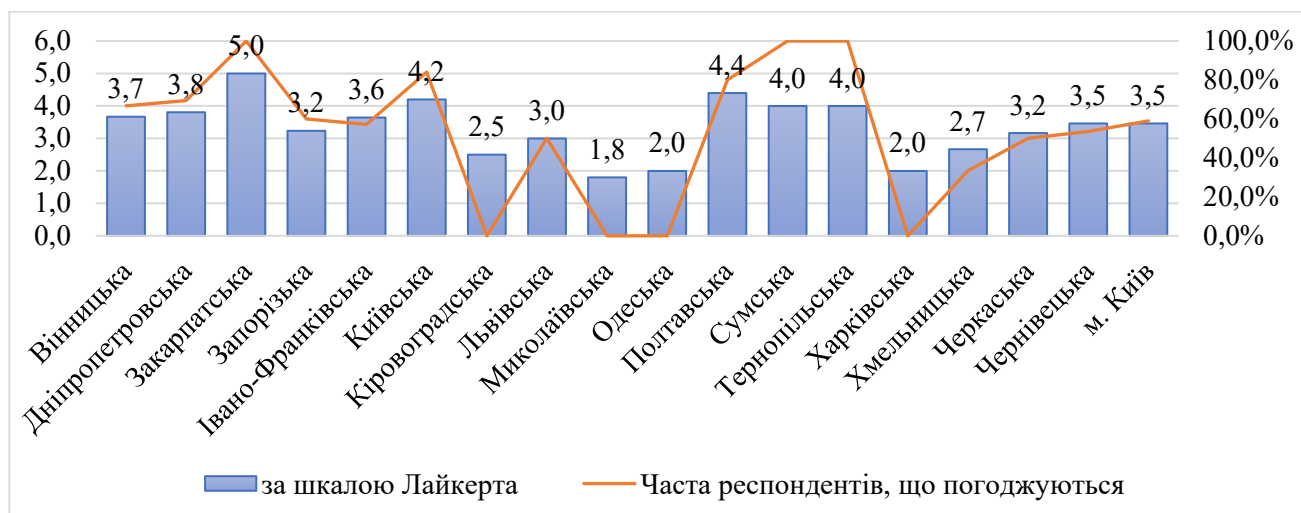

Рис. 102. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що наявність статусу ВПО не впливає на відчуття професійної стабільності, в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Якщо розглядати відповіді респондентів в розрізі місця проживання до переміщення, ситуація подібна: найвищий рівень довіри зафіксовано серед мешканців АР Крим та Києва, а також серед тих, хто виїхав із територій активних бойових дій (Рис. 103). Натомість жителі Запорізької, Сумської та Луганської областей демонструють суттєво нижчі показники впевненості.

Найбільший оптимізм щодо питання збереження роботи серед ВПО демонструють молодь 18–24 роки (77,4%) та старші респонденти 55–65 років (71,2%) (розраховано на основі даних рис. 104). Це може пояснюватися, з одного боку, гнучкістю та адаптивністю молодих людей, а з іншого – життєвим досвідом та стійкістю старшого покоління. Натомість вікова група 25–44 роки демонструє знижений рівень упевненості (близько 55–61%).

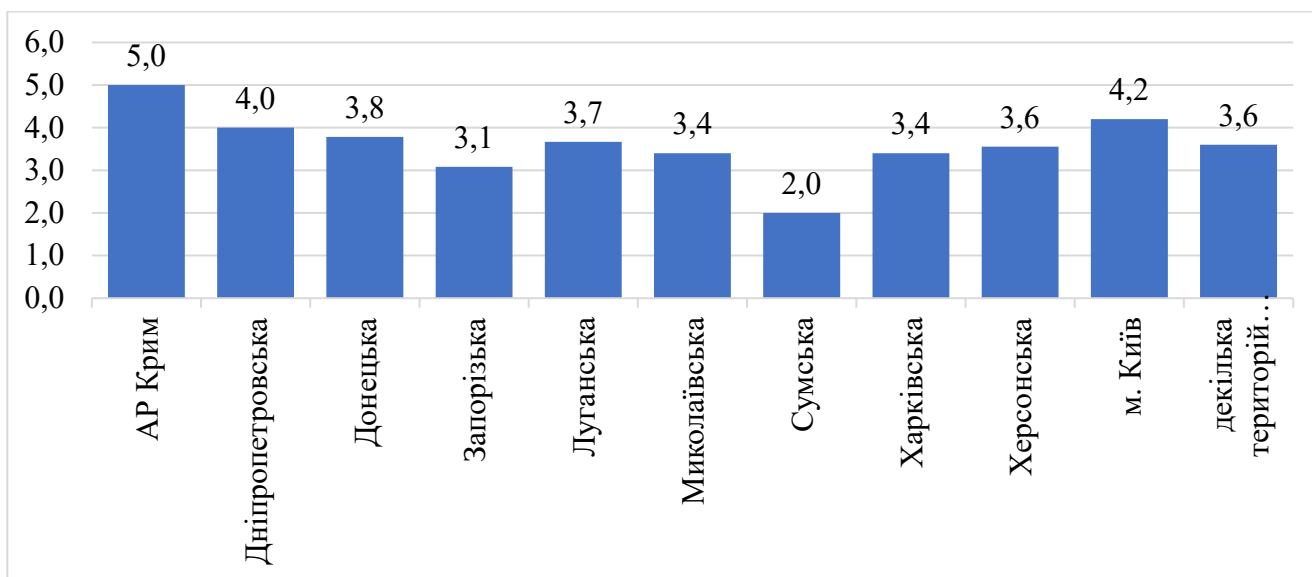

Рис. 103. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що наявність статусу ВПО не впливає на відчуття професійної стабільності, в розрізі регіонів походження, балів

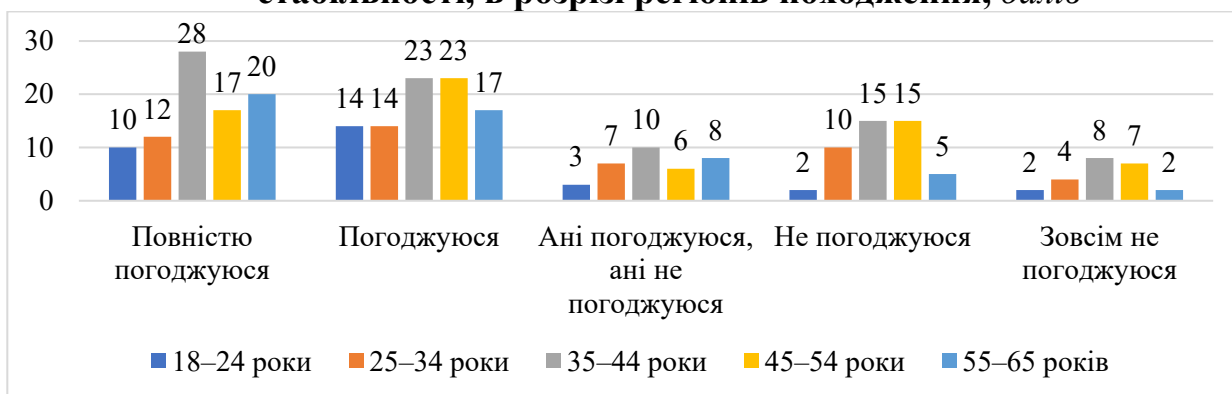

Рис. 104. Розподіл відповідей респондентів про вплив статусу ВПО на відчуття професійної стабільності в розрізі вікових груп, осіб

Чоловіки загалом трохи впевненіші у своїй зайнятості, ніж жінки (64,6% проти 62,5%), хоча різниця не є критичною (Рис. 105).

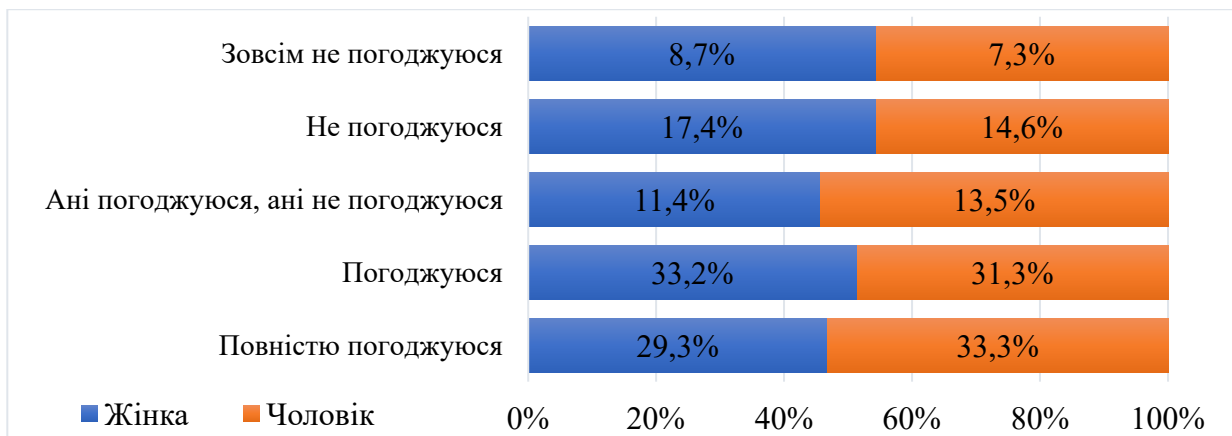

Рис. 105. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо впливу статусу ВПО на відчуття професійної стабільності

Серед офіційно зареєстрованих ВПО лише 62,3% респондентів відчують захищеність від звільнення. Значно вищий рівень впевненості мають ті, хто перемістився, але не отримав офіційного статусу ВПО (78,6%). Це може свідчити про певні стереотипи чи приховану дискримінацію саме зареєстрованих ВПО (Рис. 106).

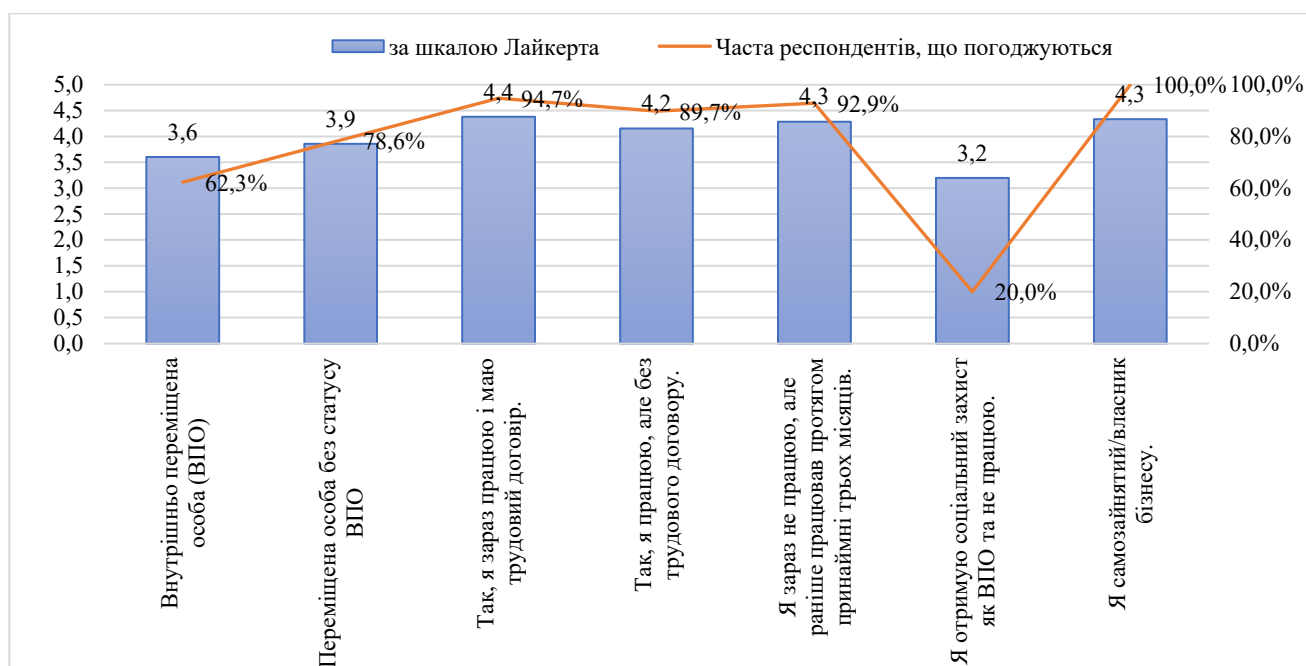

Рис. 106. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що статус ВПО не впливає на відчуття професійної стабільності, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Загальний результат опитування свідчить, що менш ніж дві третини ВПО (63,1%) не хвилюються щодо звільнення через свій статус. Це означає, що певна частина респондентів усе ж відчуває ризик дискримінації або нестабільності зайнятості.

Особливо вразливими є працівники без офіційного працевлаштування та мешканці окремих регіонів (Запорізька, Миколаївська області).

Отже, результати дослідження підкреслюють необхідність посилення заходів із захисту трудових прав ВПО, зокрема забезпечення гарантій офіційного працевлаштування та подолання прихованих упереджень на ринку праці.

Соціальне визнання та повага на робочому місці.

Загалом 81,1% опитаних погоджуються з твердженням, що їх цінують і шанують у трудовому колективі. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 4,1, що відповідає високому рівню згоди.

У розрізі регіонів простежується досить цікава динаміка. Найвищі показники відчуття поваги зафіксовані у Закарпатській, Луганській, Сумській, Тернопільській, Харківській та Полтавській областях, де 100,0% респондентів повністю погодилися з цим твердженням. Водночас у Миколаївській (40,0%) та Черкаській (40,0%) областях цей показник значно нижчий, що може свідчити про менший рівень інтеграції або про локальні проблеми трудових відносин (Рис. 107).

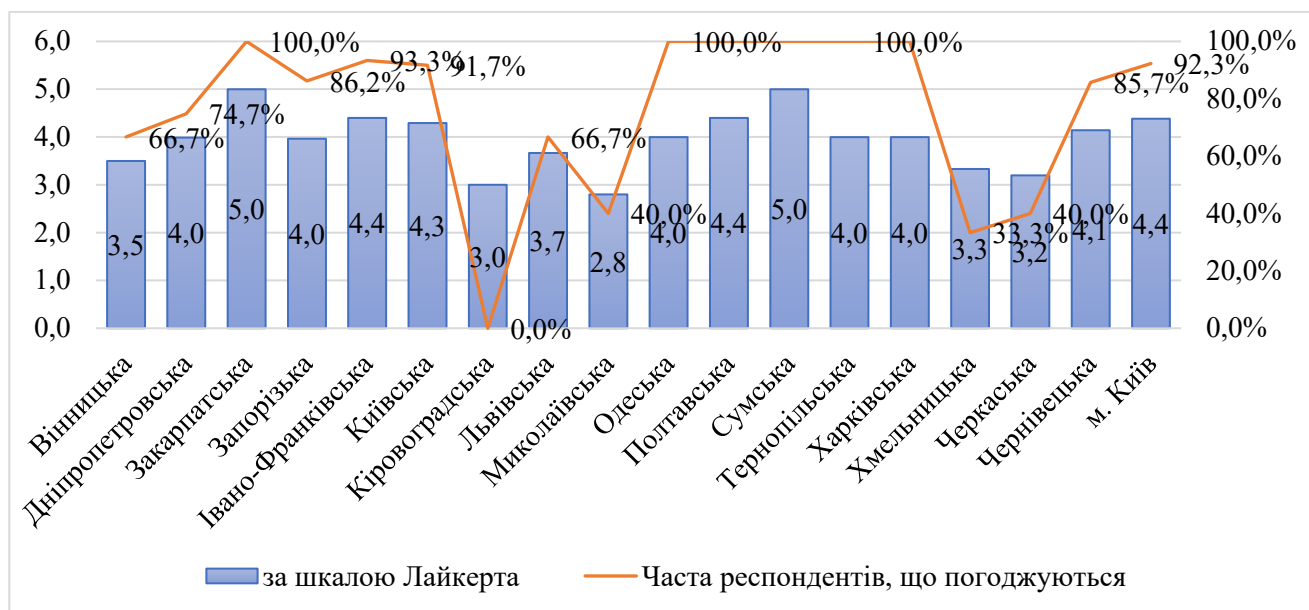

Рис. 107. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що їх цінують і шанують у трудовому колективі в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

У місті Києві 92,3% респондентів підтвердили, що відчувають повагу на робочому місці, що є одним із найвищих показників серед усіх регіонів.

Аналіз відповідей за регіонами попереднього проживання свідчить про загальну стабільність високих значень (рис. 108): зокрема, у Харківській області 93,3% опитаних засвідчили наявність досвіду поважного ставлення на роботі. Водночас у Херсонській області цей показник є нижчим і становить 67,6%, що дещо відрізняється від середнього загальноукраїнського рівня.

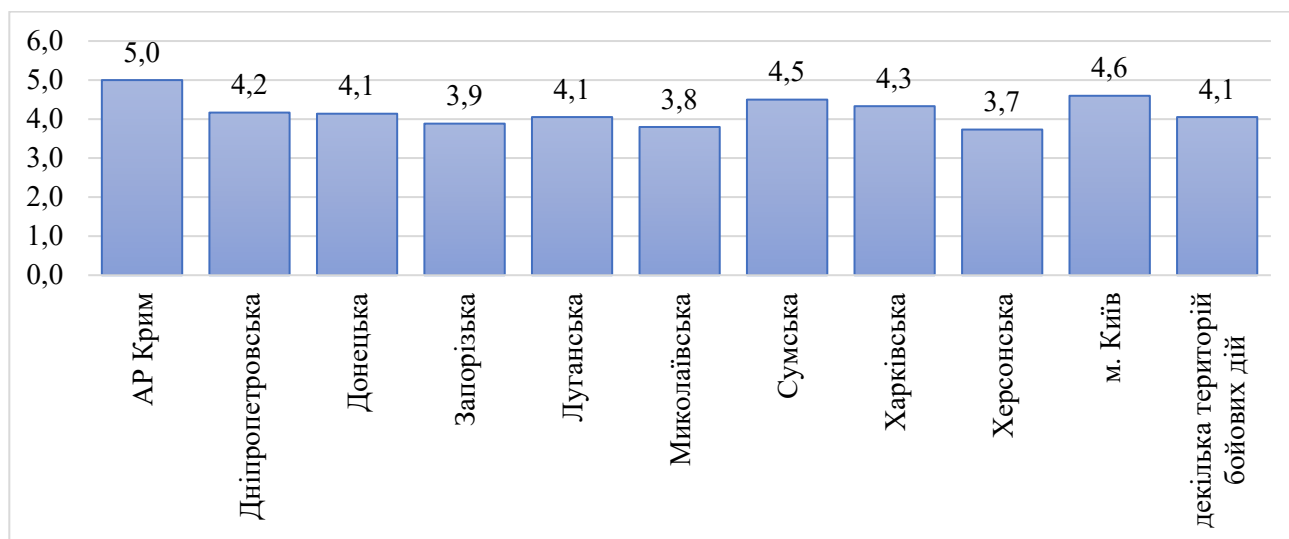

Рис. 108. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що їх цінують і шанують у трудовому колективі в розрізі регіонів попереднього проживання, балів

Виявлено статистично значущу залежність між віком респондентів та відчуттям поваги на робочому місці (Рис. 109). Найнижчі показники спостерігаються серед молоді віком 18–24 роки (45,2% - розраховано на основі Рис. 109), що може бути зумовлено як їхньою меншою інтегрованістю в трудові колективи, так і специфічними віковими викликами на ринку праці.

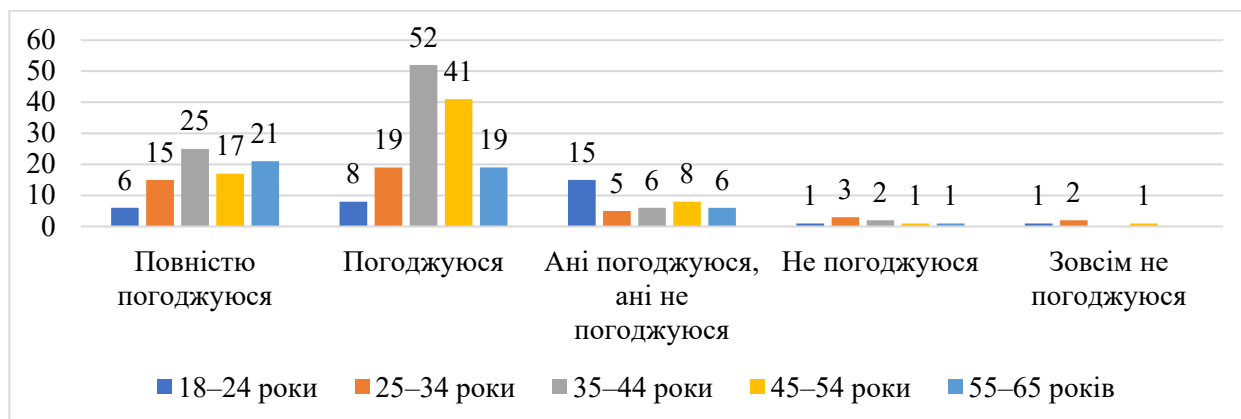

Рис. 109. Розподіл відповідей респондентів стосовно того, що їх цінують і шанують у трудовому колективі розрізі вікових груп, осіб

Найвищий рівень згоди мають респонденти 35–65 років, де частка тих, хто відчуває повагу, перевищує 85,0%.

Серед жінок (Рис. 110) рівень згоди становить 84,3%, що навіть вище за середній показник. Чоловіки продемонстрували дещо нижчий результат (74,7%). Це може свідчити про те, що жінки, попри традиційні бар'єри на ринку праці, частіше відзначають позитивний досвід поваги у трудових колективах.

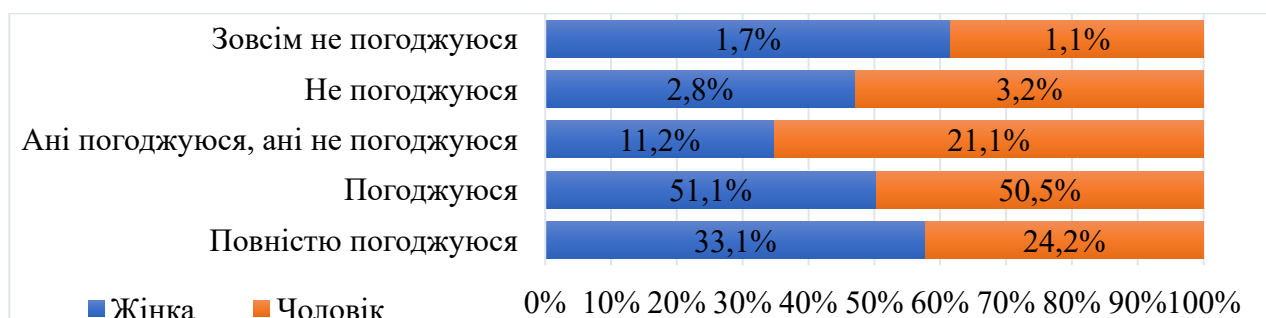

Рис.110. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно того, що їх цінують і шанують у трудовому колективі

ВПО загалом підтверджують високий рівень поваги – 79,8%, хоча цей показник дещо нижчий за респондентів без офіційного статусу ВПО (100,0%). Це свідчить про те, що навіть у ситуації вимушеної мобільності трудові колективи здебільшого інтегрують та підтримують нових працівників (Рис. 111).

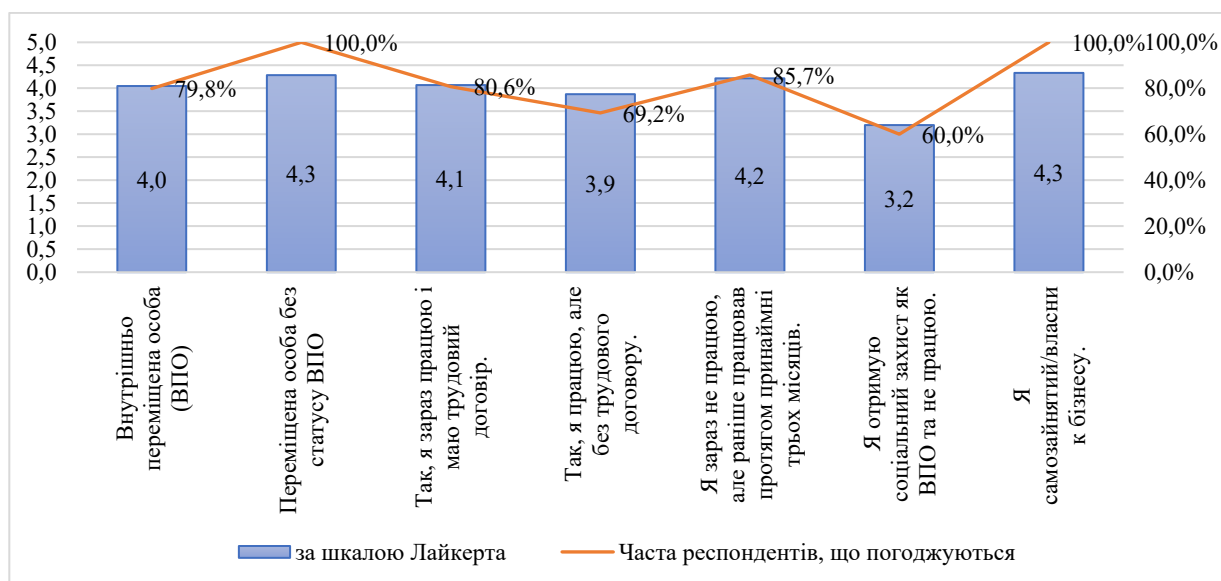

Рис. 111. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що їх цінують і шанують у трудовому колективі,

**залежно від наявності в них офіційного статусу ВПО та стану поточного
працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)**

Найвищий рівень упевненості у відчутті поваги на робочому місці продемонстрували самозайняті та власники бізнесу (100,0%), а також офіційно працевлаштовані за трудовим договором (80,6%). Натомість серед осіб, зайнятих без офіційного оформлення, рівень згоди є нижчим і становить 69,2%, що може свідчити про більш вразливі умови праці та обмежені гарантії соціального захисту (Рис. 111).

Загалом результати опитування підтверджують високий рівень міжособистісної поваги до працівників. Найнижчі показники спостерігаються серед молоді та осіб, які працюють без трудових договорів, тоді як старші вікові групи, самозайняті та власники бізнесу демонструють найвищий рівень задоволеності цим аспектом.

Отримані результати свідчать, що навіть в умовах воєнних викликів та вимушеної міграції в українському суспільстві зберігається високий рівень культури та взаємоповаги у трудовому середовищі, що виступає важливим чинником соціальної згуртованості та економічної стійкості.

**Оцінка респондентами можливості вільного висловлення думки щодо
умов праці**

Результати дослідження свідчать, що загалом 77,3% опитаних погоджуються або повністю погоджуються з твердженням, що вони можуть вільно висловлювати свою думку на робочому місці. Середній показник за шкалою Лайкерта становить 4,0, що вказує на переважно позитивне, хоча й нерівномірне сприйняття цього аспекту трудового середовища (Рис. 112).

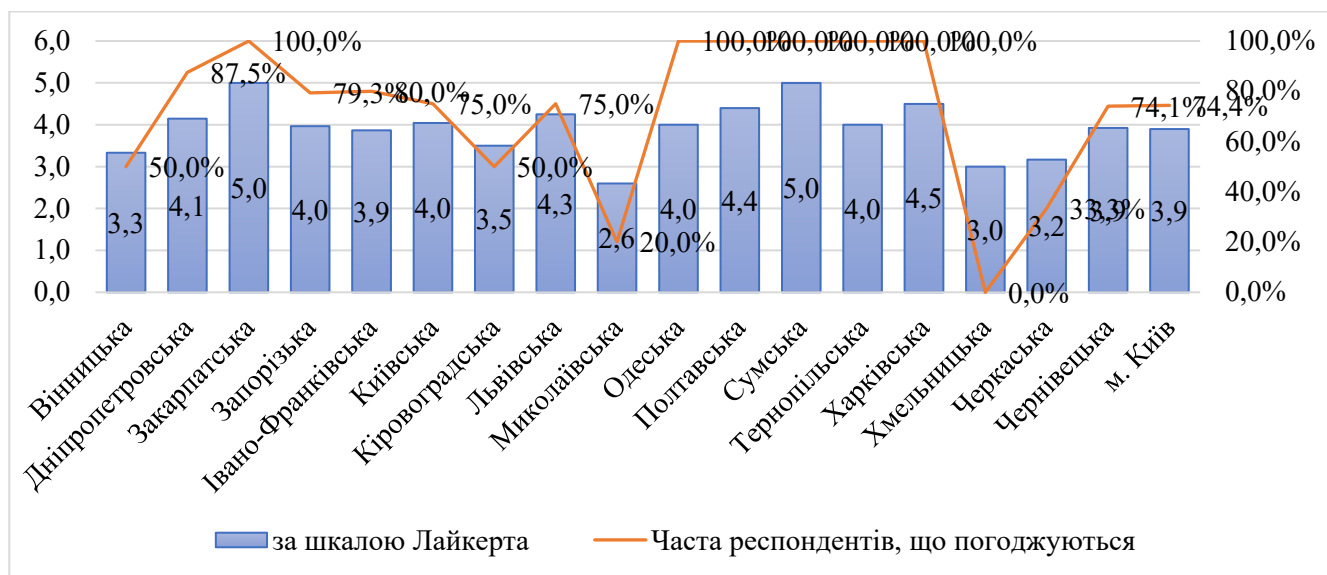

Рис. 112. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони можуть вільно висловлювати свою думку на робочому місці в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень відчуття свободи у висловлюванні власних думок продемонстрували респонденти із Закарпатської, Луганської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської та Одеської областей – у цих регіонах 100,0% опитаних зазначили, що можуть відкрито говорити про умови праці. Натомість найнижчі показники зафіксовано у Миколаївській (20%) та Хмельницькій областях, що свідчить про наявність структурних бар'єрів у комунікації працівників із керівництвом.

Найвищий рівень підтримки вільного висловлювання – у вікових групах 55–65 років (80,4%) та 18–24 років (80,0%). Найнижчий рівень – у групі 45–54 років (72,1%), що може бути зумовлено більшою обережністю у висловлюваннях серед працівників середнього віку (розраховано на основі даних Рис. 113).

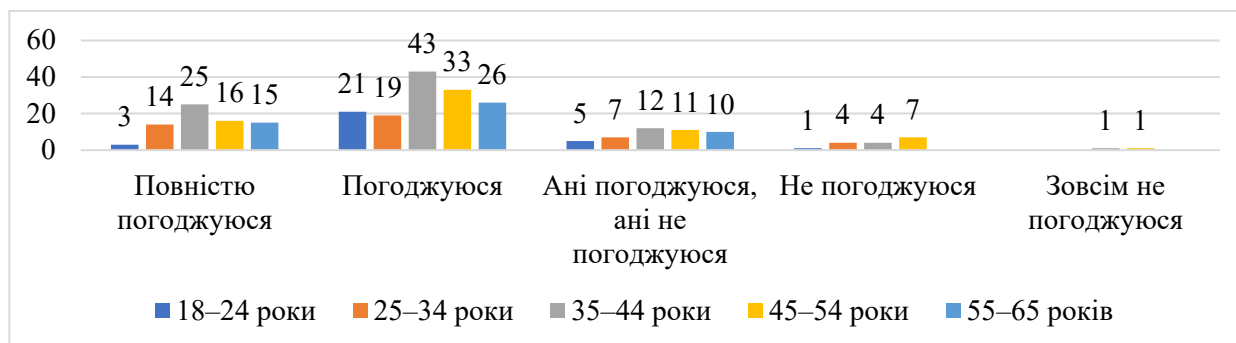

Рис. 113. Розподіл відповідей респондентів щодо можливості вільно висловлювати свою думку на робочому місці в розрізі вікових груп, осіб

Чоловіки демонструють вищий рівень згоди (80,8%) у порівнянні з жінками (75,3%). Це може відображати різницю у сприйнятті внутрішньої корпоративної культури та готовності відстоювати свою позицію (Рис. 114).

Вільно висловлювати свою думку вважають можливим:

- 77,3% внутрішньо переміщених осіб,
- 78,6% переміщених без офіційного статусу ВПО,
- 100% тих, хто відніс себе до категорії «інше» або відмовився конкретизувати статус.

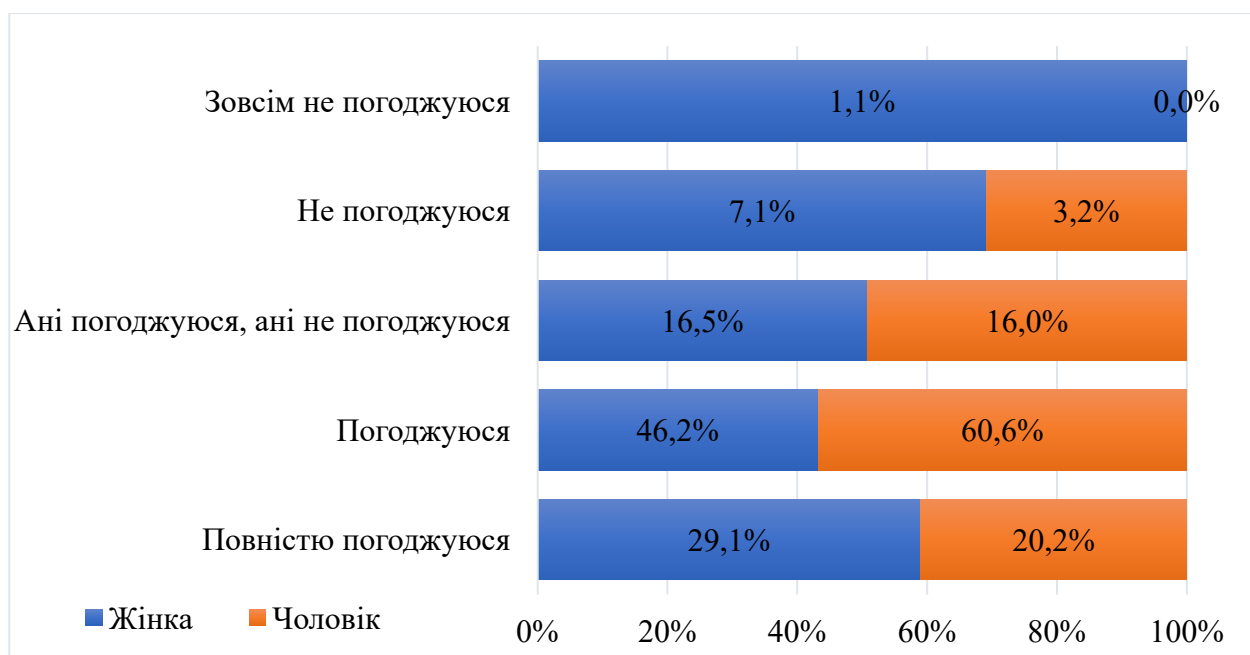

Рис. 114. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо можливості вільно висловлювати свою думку на робочому місці

Ці дані демонструють, що наявність чи відсутність офіційного статусу ВПО не має визначального впливу на суб'єктивне відчуття свободи у трудовій сфері (рис. 115).

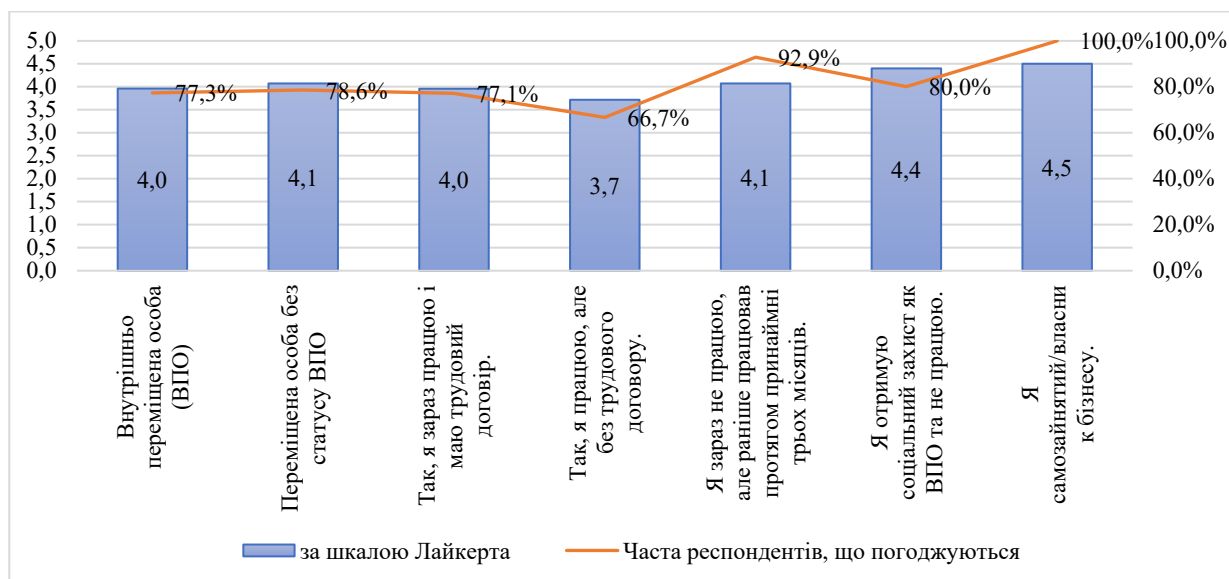

Рис. 115. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони можуть вільно висловлювати свою думку на робочому місці залежно від наявності в них офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень впевненості у можливості вільно висловлювати власну думку продемонстрували самозайняті особи та власники бізнесу (100,0%). Високі показники також зафіксовані серед респондентів, які мають попередній трудовий досвід, але на момент опитування не були працевлаштованими (92,9%). Найнижчі значення спостерігаються серед осіб, що працюють без офіційного договору (66,7%), та серед отримувачів соціального захисту як внутрішньо переміщених осіб (60,0%).

Такі результати підтверджують гіпотезу про те, що формалізація трудових відносин та автономність працівника безпосередньо впливають на відчуття свободи у висловлюваннях щодо умов праці. Загалом рівень свободи висловлювань оцінюється як високий, проте виявлено й суттєві регіональні та соціально-демографічні відмінності. Найбільші ризики відчуження та замовчування проблем спостерігаються серед працівників без офіційного оформлення та у регіонах із низьким рівнем соціального діалогу.

Таким чином, підвищення рівня довіри між працівниками та роботодавцями, а також інституційне закріплення ефективних механізмів зворотного зв'язку

можуть стати ключовими передумовами формування більш відкритого та справедливого трудового середовища.

Об'єктивність оцінювання результатів трудової діяльності респондентів

У середньому 69,9% опитаних повністю або частково погоджуються з тим, що результати їх трудової діяльності оцінюються об'єктивно, тоді як майже третина висловлює сумніви або заперечення. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,8, що відображає переважно позитивне сприйняття, проте із суттєвими коливаннями залежно від регіону, віку та професійного статусу (Рис. 116).

За місцем поточного проживання найбільш високий рівень згоди з твердженням продемонстрували респонденти з Полтавської, Хмельницької, Тернопільської та Сумської областей (100,0%). Водночас у таких регіонах, як Кіровоградська, Луганська та Одеська, рівень згоди виявився нульовим.

Віковий аналіз показує, що найбільш критичними щодо об'єктивності оцінювання виявилися молоді респонденти 18–24 років: лише 48,4% з них погодилися з твердженням.

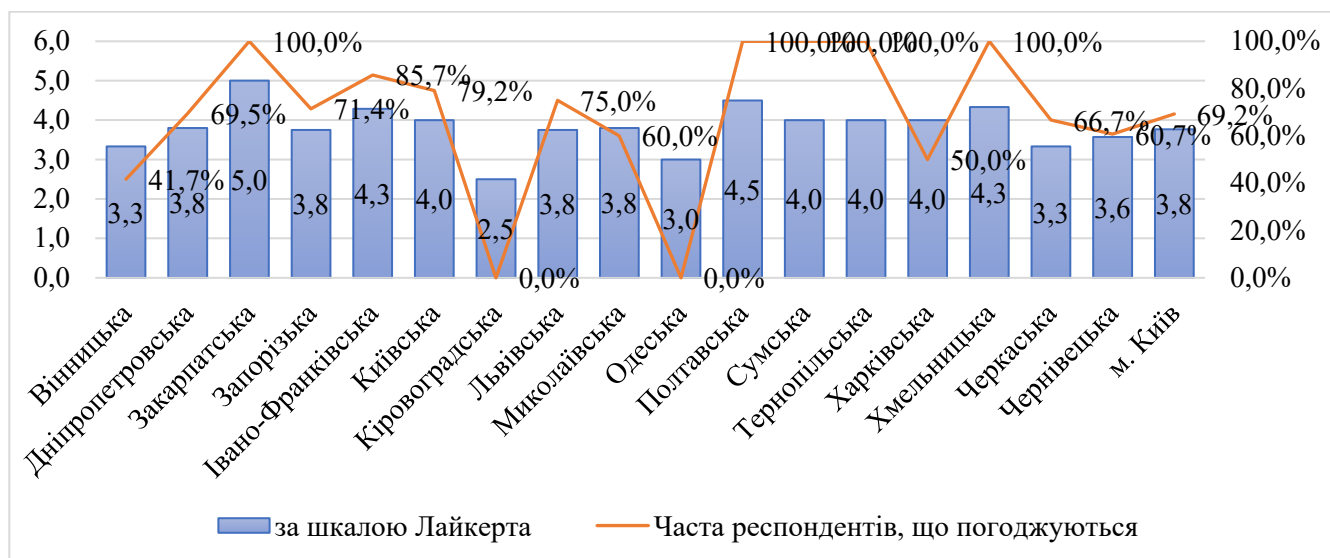

Рис. 116. Частка респондентів, які погодилися з твердженням що результати їх трудової діяльності оцінюються об'єктивно в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Натомість серед респондентів віком 55–65 років позитивні оцінки сягають 90,0%, що може свідчити як про більшу толерантність, так і про відмінності у досвіді сприйняття трудових відносин (розраховано на основі даних Рис. 117).

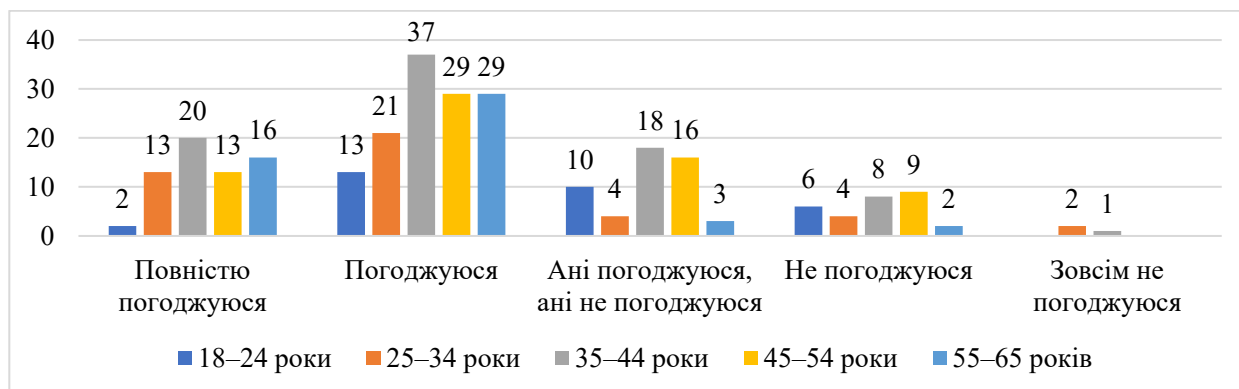

Рис. 117. Розподіл відповідей респондентів щодо об'єктивності оцінки результатів їх трудової діяльності, осіб

Жінки дещо частіше, ніж чоловіки, схильні погоджуватися з об'єктивністю оцінювання їхньої праці (72,1% проти 65,3%). Це може відображати специфіку зайнятості за статтю та різні очікування від робочого середовища (Рис. 118).

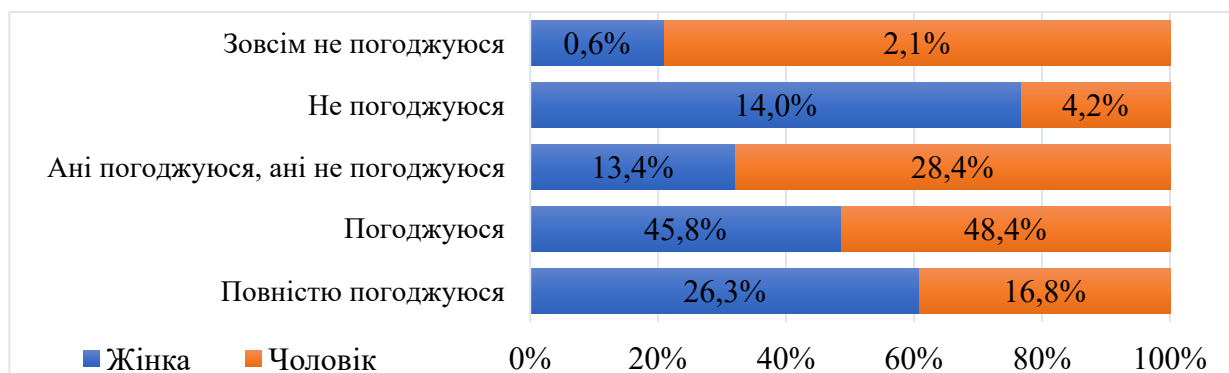

Рис. 118. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо об'єктивності оцінки результатів їх трудової діяльності

Серед ВПО 70,2% респондентів вважають оцінювання їхньої праці об'єктивним. Подібні результати зафіксовані серед осіб без офіційного статусу ВПО (69,2%). Водночас у категорії «Інше» рівень довіри до справедливості оцінювання є значно нижчим і становить 50,0% (рис. 119).

Найвищі показники згоди спостерігаються серед самозайнятих осіб та власників бізнесу (100,0%), а також серед респондентів, які на момент опитування не працювали, але мали попередній трудовий досвід (76,9%). Натомість серед

працюючих без офіційного трудового договору рівень згоди є істотно нижчим – 61,5%, що свідчить про більшу вразливість цієї категорії на ринку праці.

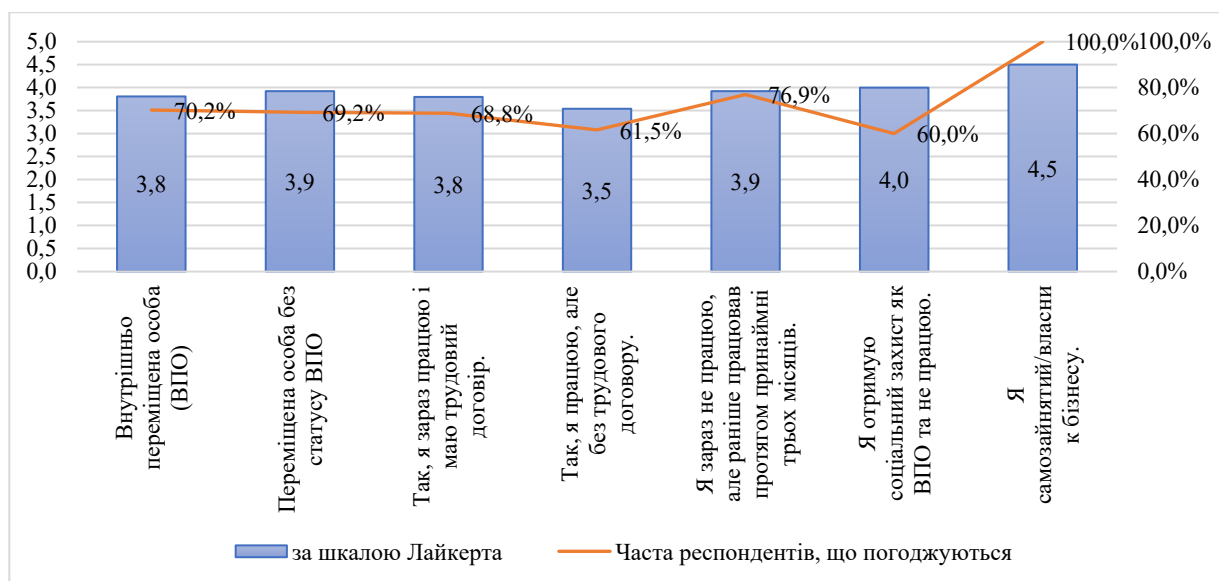

Рис. 119. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що результати їх трудової діяльності оцінюються об'єктивно, залежно від наявності в них офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отримані результати підтверджують той факт, що проблема об'єктивності оцінювання трудових результатів залишається дискусійною. Загалом близько 70,0% респондентів визнають оцінку своєї праці справедливою, однак простежуються суттєві розбіжності залежно від регіонального походження, віку та трудового статусу. Найбільш вразливими групами виступають молодь і працівники без офіційного оформлення, тоді як старші вікові категорії та самозайняті демонструють найвищий рівень упевненості у справедливості оцінювання.

Баланс між професійними обов'язками та особистим життям

Загалом 65,0% респондентів погодилися з твердженням, що мають можливість присвятити достатньо часу власному життю та родині, при цьому середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,7 бали (Рис. 120). Такі результати свідчать про відносно позитивну оцінку балансу між професійною діяльністю та сімейним життям.

Водночас аналіз регіональних відмінностей демонструє істотні коливання у рівнях задоволеності. Найвищі показники зафіксовані у Полтавській області (4,4 бали; 90%) та Львівській області (4,3 бали; 100%). Найнижчі значення спостерігаються у Миколаївській області (2,4 бали; 0%) та місті Києві (3,4 бали; 53,8%). Подібний дисбаланс може пояснюватися відмінностями у соціально-економічних умовах та інтенсивності робочих навантажень у різних регіонах.

Віковий аналіз засвідчив, що найбільшою мірою задоволені наявністю часу для родини представники старших вікових груп. Зокрема, у категорії 55–65 років рівень згоди сягає 77,6%, тоді як у групі 25–34 роки цей показник становить лише 58,1%.

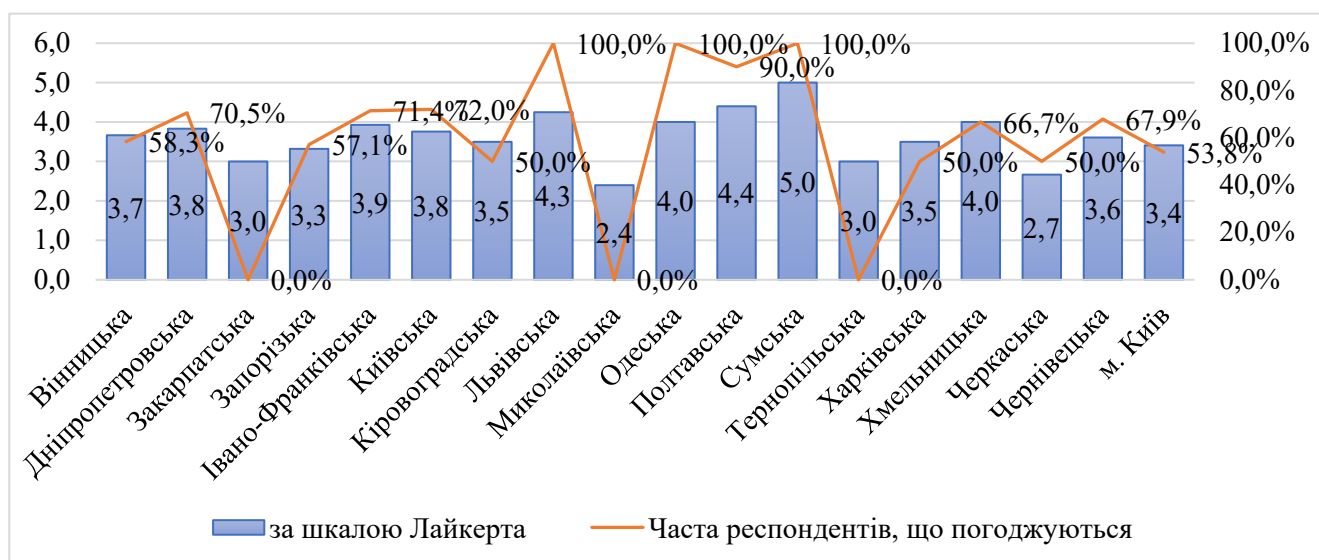

Рис. 120. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони мають можливість присвятити достатньо часу власному життю та родині, в розрізі регіонів походження, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Така різниця може пояснюватися різним способом життя, рівнем професійної зайнятості та наявністю стабільніших життєвих пріоритетів у старшому віці (розраховано на основі даних Рис. 121).

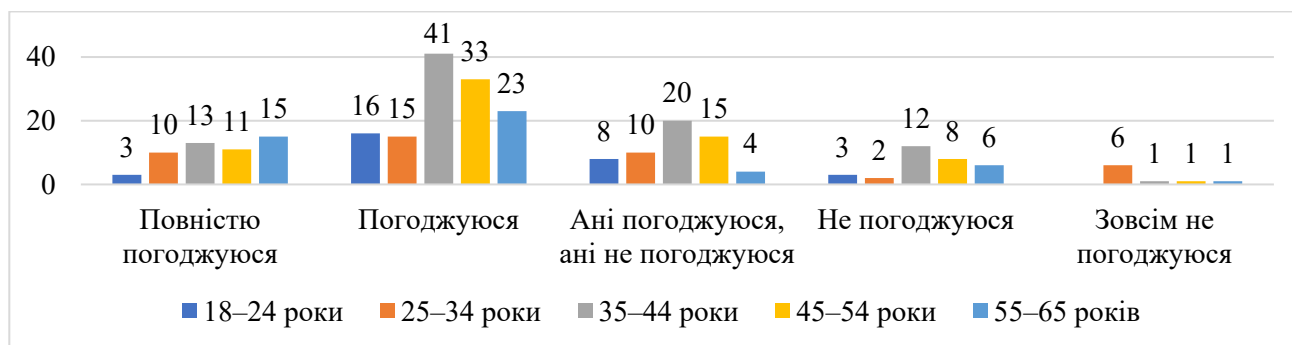

Рис. 121. Розподіл відповідей респондентів про достатність часу для власного життя та родини, в розрізі вікових груп, осіб

За гендерною ознакою спостерігається незначна різниця: жінки (65,9%) дещо частіше, ніж чоловіки (62,8%), погоджуються із твердженням (Рис. 122). Це може свідчити про певний перерозподіл ролей у родині, де жінки, навіть перебуваючи у складних умовах, знаходять способи поєднання роботи та сімейних обов'язків.

На особливу увагу заслуговує аналіз відповідей в розрізі статусу зайнятості респондентів. Найбільшу задоволеність демонструють ті, хто працює офіційно (67,6%) або мав попередній досвід роботи (76,9%).

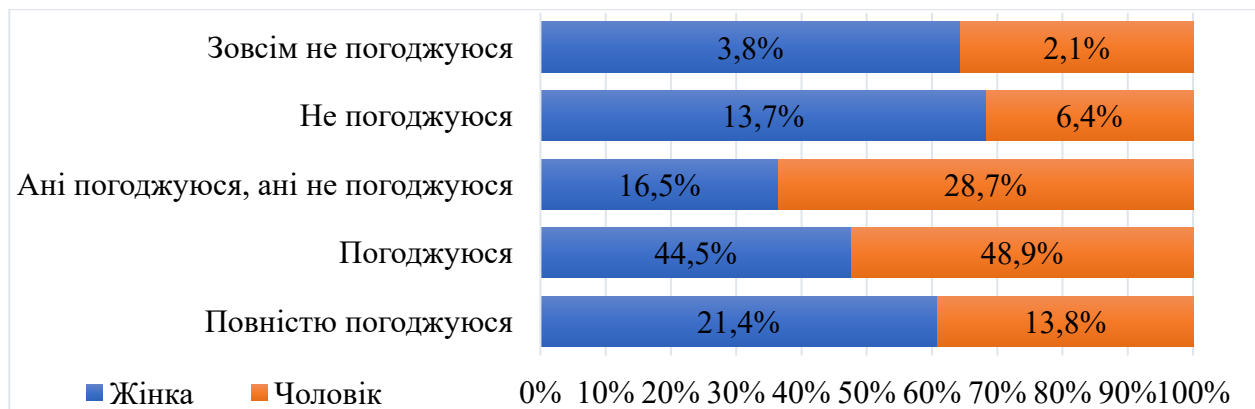

Рис. 122. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо достатності часу для власного життя та родини

Натомість серед тих, хто отримує соціальний захист і не працює, рівень згоди є найнижчим – лише 20,0%. Це свідчить про важливість трудової інтеграції для збереження балансу між трудовим і приватним життям (Рис. 123).

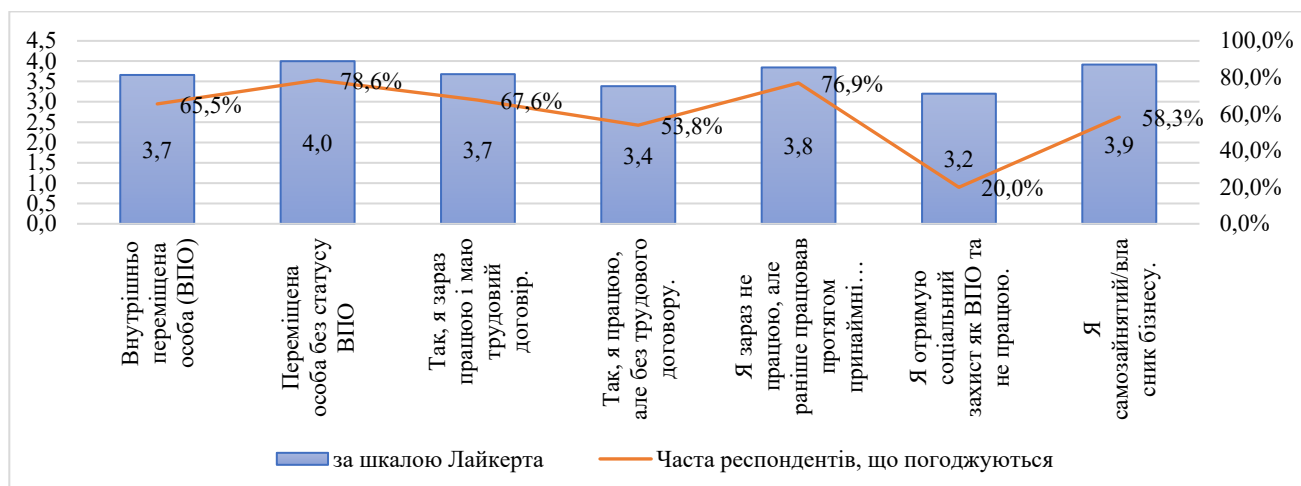

Рис. 123. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони мають можливість присвятити достатньо часу власному життю та родині, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування (% та балів за шкалою Лайкерта)

Таким чином, результати дослідження вказують на неоднорідність соціального досвіду ВПО та населення України в цілому. Хоча загальний показник задоволеності балансом життя можна оцінити як відносно позитивний, у різних регіонах та соціальних групах він істотно варіюється. Це підкреслює необхідність цільових програм підтримки, орієнтованих на специфічні потреби різних вікових, гендерних і соціально-економічних категорій населення.

Участь ВПО у соціальному житті та реалізації громадянських прав

Відчуття свободи у місцевій громаді проживання

Загалом 350 респондентів відповіли на питання «Чи відчувають вони себе вільно у місцевій громаді?». Понад чотири п'ятих з них (273 особи, 80,9%) відчувають себе вільними (повністю погодилися або погодилися), середня оцінка склала 4,0 бали.

Найвищий рівень свободи зафіксовано у Сумській, Харківській та Хмельницькій областях (100,0%), найнижчий – у Миколаївській та Тернопільській областях (Рис. 124).

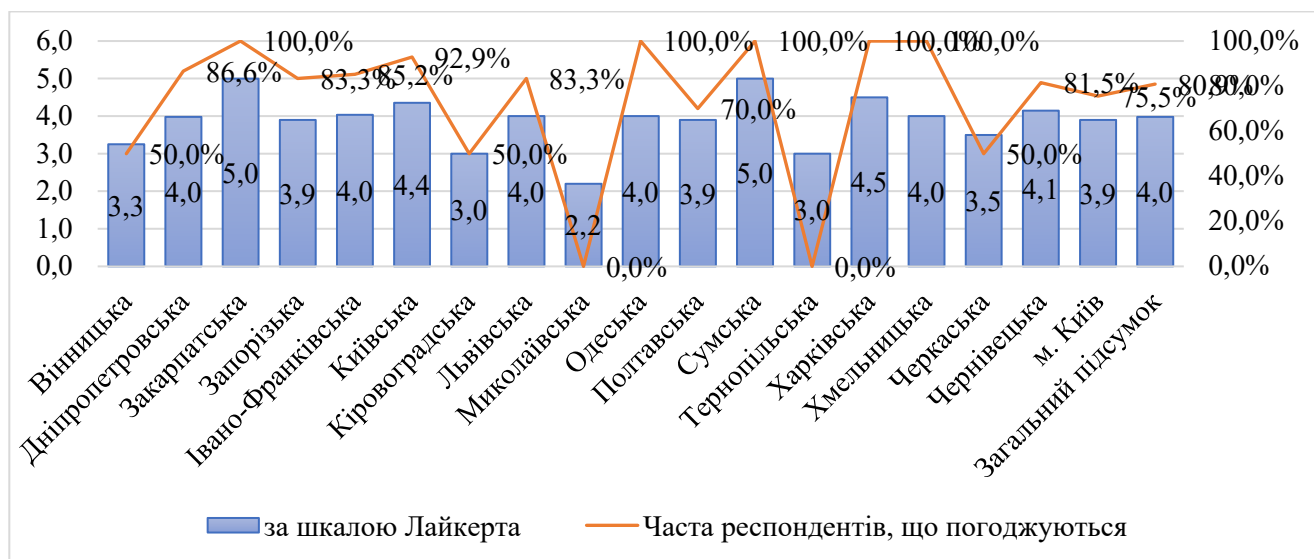

Рис. 124. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони відчувають себе вільно у місцевій громаді, в розрізі регіонів поточного перебування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найбільш упевнені у свободі респонденти належать до вікової групи 55–65 років (88,0% погоджуються, 4,3 бали), а найменш упевненою виявилась група респондентів у віці 25–34 роки (71,2%, 3,9 бали) (розраховано на основі даних Рис. 125).

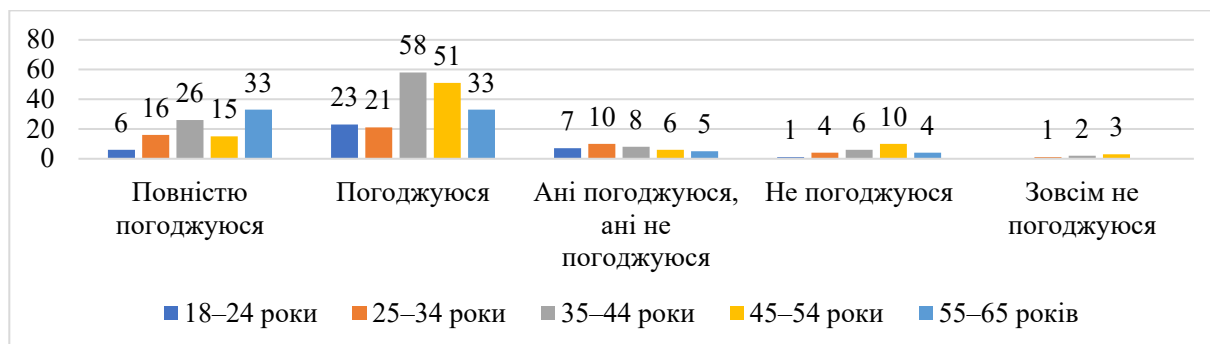

Рис. 125. Розподіл відповідей респондентів щодо відчуття свободи у місцевій громаді проживання в розрізі вікових груп, осіб

Стать: жінки трохи частіше, ніж чоловіки, висловлюють згоду (81,7% проти 78,5%) (Рис. 126).

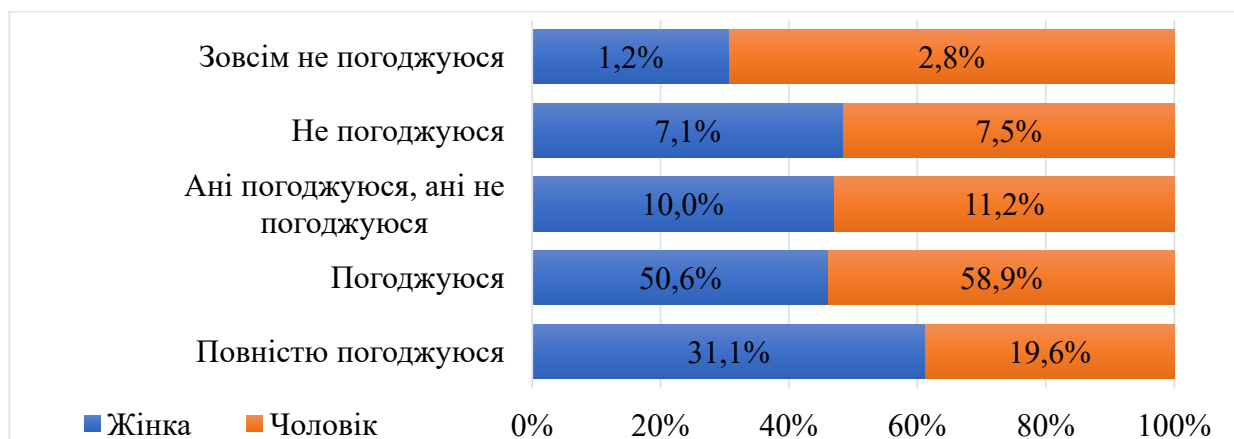

Рис. 126. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо відчуття свободи у місцевій громаді проживання

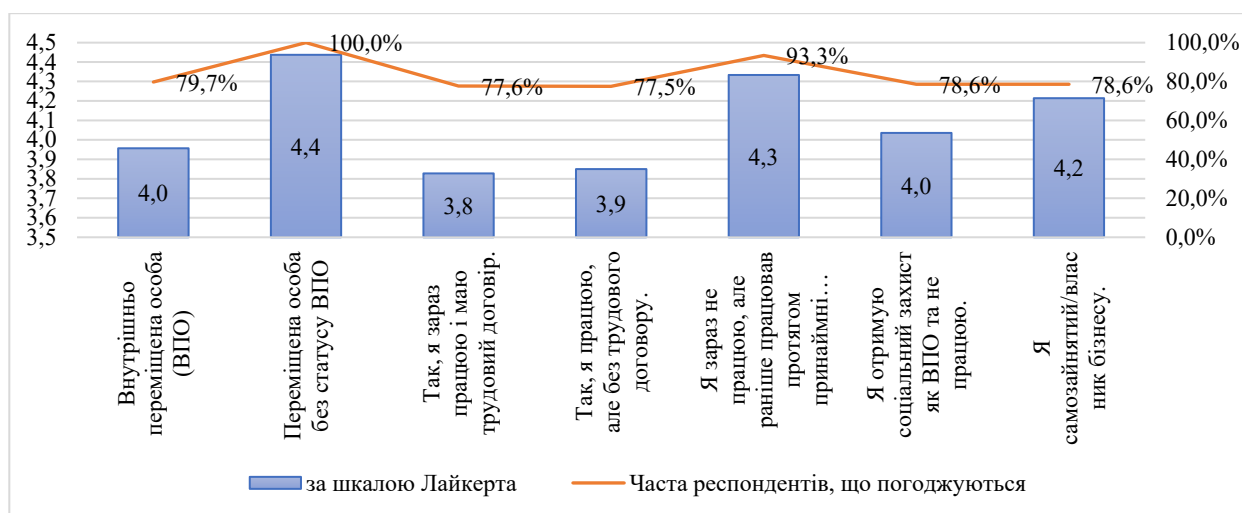

Рис. 127. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони відчувають себе вільно у місцевій громаді, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Офіційно зареєстровані ВПО оцінюють рівень свободи нижче (79,7%) порівняно з незареєстрованими (100,0%) (Рис. 127).

Попри домінування позитивних оцінок, значні регіональні відмінності свідчать про нерівність у доступі ВПО до повноцінної інтеграції.

Участь у заходах, організованих представниками регіону походження респондентів

Середній показник за шкалою Лайкерта становить 3,1, а частка тих, хто погоджується із твердженням, що вони беруть участь у заходах, організованих

представниками регіону походження, сягає 45,2%. Це вказує на те, що майже половина переселенців підтримує культурні та соціальні ініціативи своїх земляцтв, однак значна частина або дистанціюється від них, або займає нейтральну позицію.

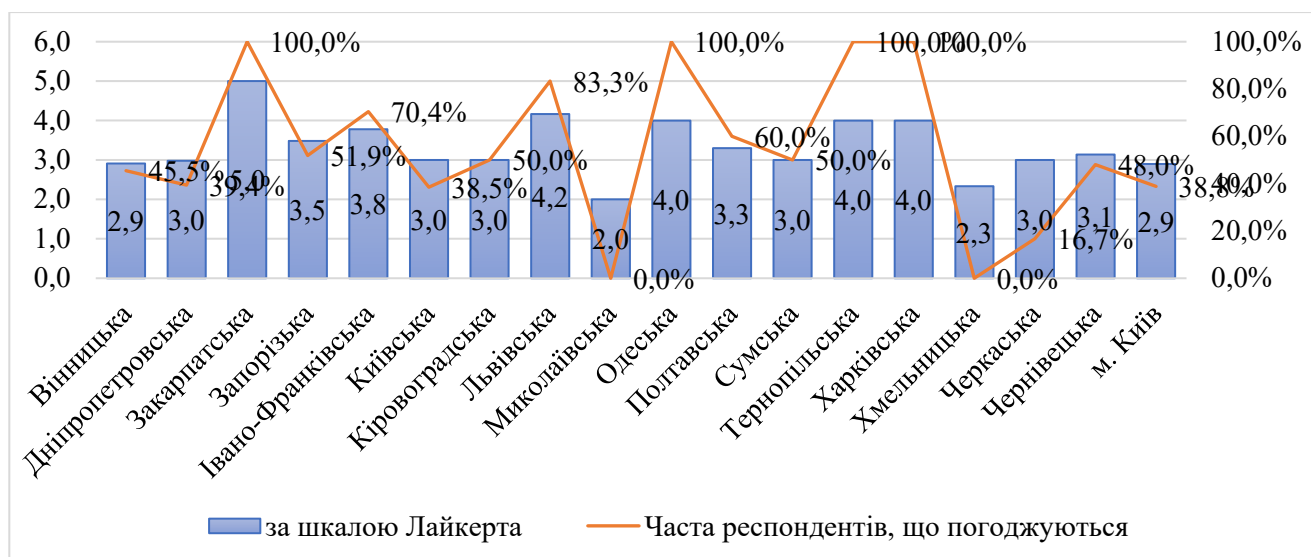

Рис. 128. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони беруть участь у заходах, організованих представниками регіону походження в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Аналіз відповідей в розрізі областей поточного проживання свідчить про нерівномірність рівня такої участі (Рис. 128):

— Найвищі показники мають респонденти з Закарпатської, Одеської, Тернопільської, Харківської (100,0%) та Львівської (83,3 %) областей. Це свідчить про активність земляцтв і високий рівень самоорганізації.

На середньому рівні участі в житті місцевих громад позиціонують себе ВПО-мешканці Полтавської (60,0%), Сумської (50,0%), Кіровоградської та Луганської (по 50,0%) областей. А найнижчі показники продемонстрували: Миколаївська (0%), Хмельницька (0%), Черкаська (16,7%) області. Тут земляцтва або не мають достатніх ресурсів, або переселенці менш охоче беруть участь у таких ініціативах.

В столиці лише 38,8% погоджуються з цим твердженням, що демонструє розпорошеність земляцьких зв'язків у великому мегаполісі.

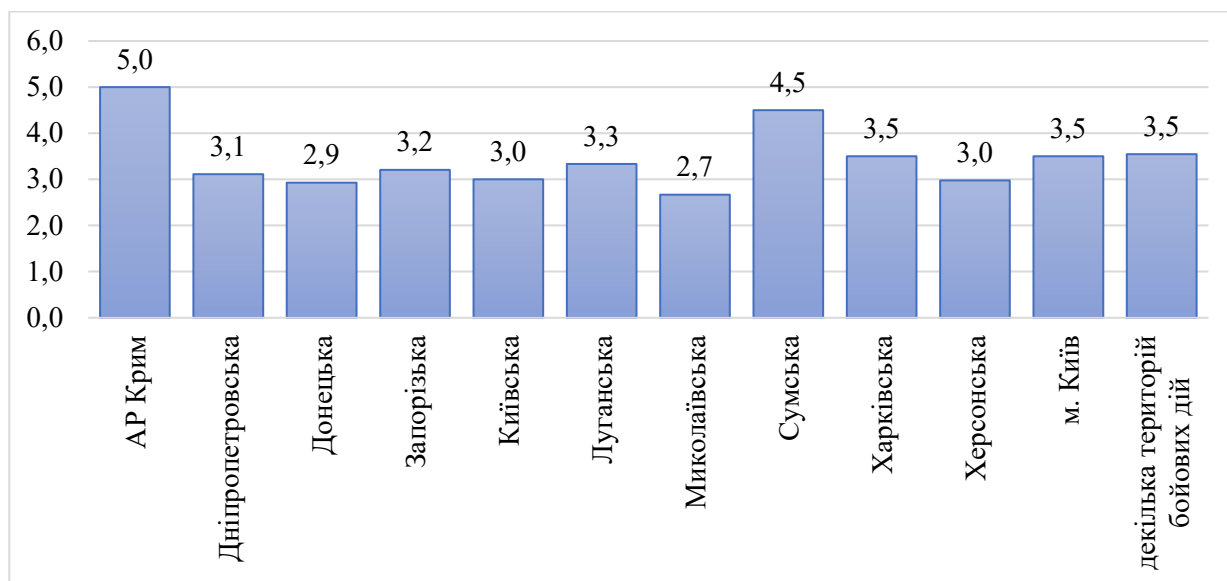

Рис. 129. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони беруть участь у заходах, організованих представниками регіону походження, в розрізі регіонів походження, балів

Показники участі також залежать від того, з якого регіону виїхали респонденти (Рис. 129). Максимальні значення мають переселенці з АР Крим та Сумської (100,0%), Харківської (65,4%) та Луганської (53,8%) областей, ВПО з кількох територій бойових дій (63,6%). Низька активність спостерігається серед представників Донецької (38,7%), Херсонської (37,2%) та Дніпропетровської (33,3%) областей.

Все це свідчить про те, що, як правило, спільноти з регіонів, які довше перебувають у стані війни (АР Крим, Луганщина), частіше формують тісні земляцькі мережі.

Найбільш активно в заходах земляцтв беруть участь респонденти вікової групи 35–44 роки (55,7%), що можна пояснити їхньою соціальною стабільністю та активністю. Старші переселенці (55–65 років) також мають відносно високий рівень залучення (47,9%).

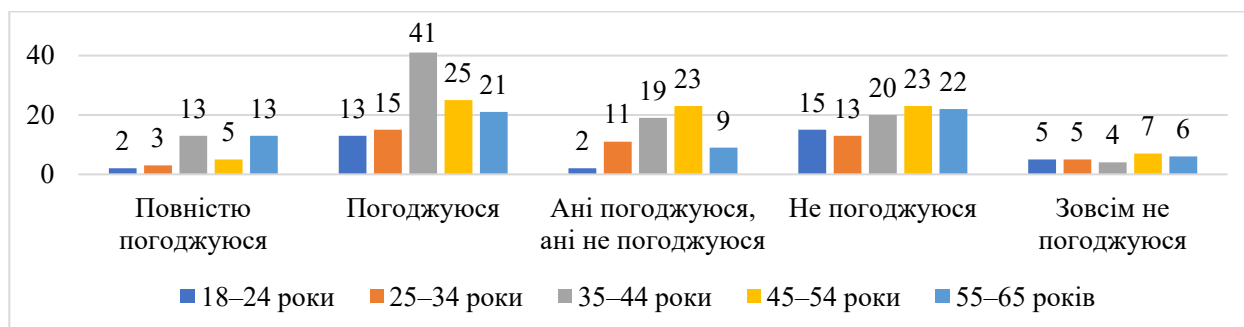

Рис. 130. Розподіл відповідей респондентів щодо участі у заходах, організованих представниками регіону походження в розрізі вікових груп, осіб

Найменше беруть участь молодь 18–24 роки (40,5%) та група 25–34 роки (38,3%). Це може бути пов'язано з тим, що молодші люди легше інтегруються у нові середовища та менше потребують земляцької підтримки (розраховано на основі даних Рис. 130).

Жінки активніші у підтримці заходів земляцтва: 48,5% погоджуються із твердженням. Чоловіки демонструють нижчий рівень участі – 37,9%. Це відображає загальну тенденцію до більшої соціальної активності жінок у громадських і культурних ініціативах (Рис. 131).

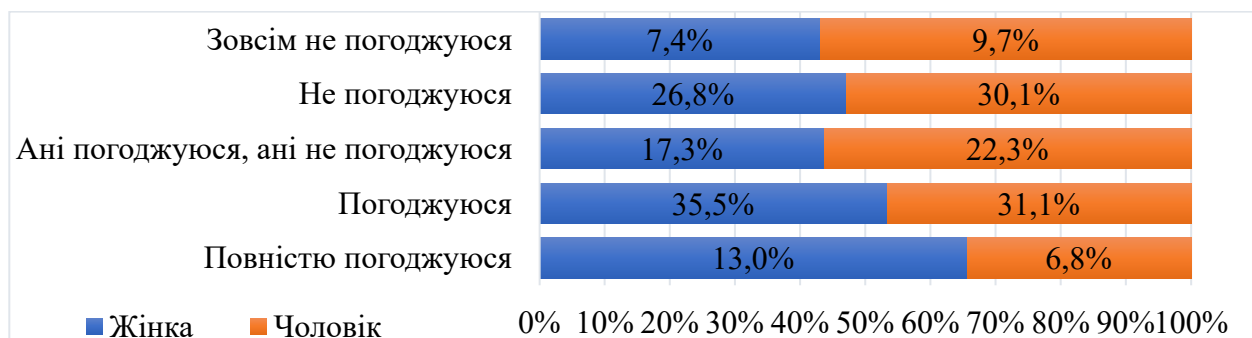

Рис. 131. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо участі у заходах, організованих представниками регіону походження

Серед осіб, що мають офіційний статус ВПО, 44,6% беруть участь у заходах, організованих представниками регіону походження (рис. 132). Переміщені без статусу ВПО демонструють дещо вищий показник залучення – 56,3%, що може свідчити про більшу потребу у неформальних спільнотах через відсутність

державної підтримки. Особи, які не хочуть ідентифікувати свій статус, теж демонструють відносно високі рівні участі (50,0%).

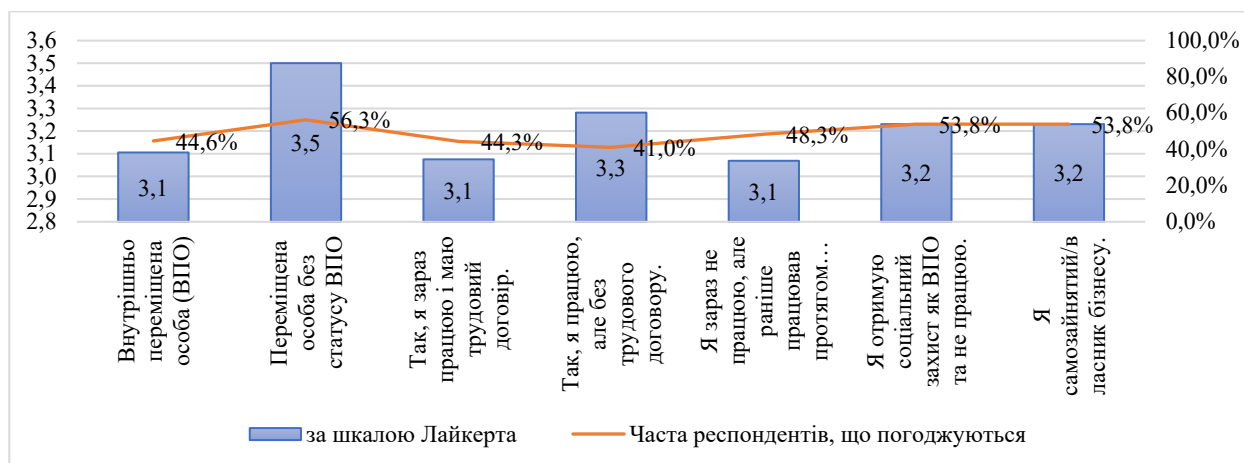

Рис. 132. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони беруть участь у заходах, організованих представниками регіону походження, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Залежність між економічним становищем та участю у заходах земляцтв виявляється досить цікавою:

— Найактивніші – це ті, хто отримує соціальний захист як ВПО і не працює (53,8%), а також самозайняті/власники бізнесу (53,8%).

— Серед офіційно працевлаштованих лише 44,3% приймають участь у заходах, організованих представниками регіону походження.

— Найнижча участь – серед неофіційно зайнятих (41,0%) та безробітних із попереднім досвідом праці (48,3%).

У цілому участь переселенців у заходах земляцтв становить приблизно 45,0%, що відображає середній рівень згуртованості.

Найбільш активні групи – переселенці середнього віку, жінки, вихідці з Криму, Харківщини, Луганщини, а також ті, хто не має офіційного статусу ВПО, але прагне зберігати культурну ідентичність.

Найменш залучені – молодь, переселенці з Донецької та Херсонської областей, офіційно працевлаштовані чоловіки.

Регіональні відмінності засвідчують, що земляцтва виконують різну роль у різних громадах: у деяких вони є потужними осередками культурного життя, в інших – залишаються слабкими або майже відсутніми.

Залученість респондентів до місцевих соціальних і культурних заходів

Участь ВПО у місцевому соціально-культурному житті перебуває на помірному рівні. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,1 бали, а частка тих, хто погоджується з твердженням, що вони долучаються до таких заходів, – 42,4%. Це свідчить про те, що менше половини опитаних відчувають себе інтегрованими у соціокультурний простір громад, де вони нині проживають.

Аналіз за регіонами виявив доволі суттєві контрасти (Рис. 133). Найвищий рівень згоди демонструють респонденти із Закарпатської, Одеської, Сумської та Тернопільської областей (100,0%), а також Івано-Франківської (59,3%), Полтавської (60,0%) і Чернівецької (56,9%) областей. Натомість у Миколаївській, Кіровоградській, Луганській та Хмельницькій областях зафіксовано повну або майже повну відсутність згоди на участь у таких заходах.

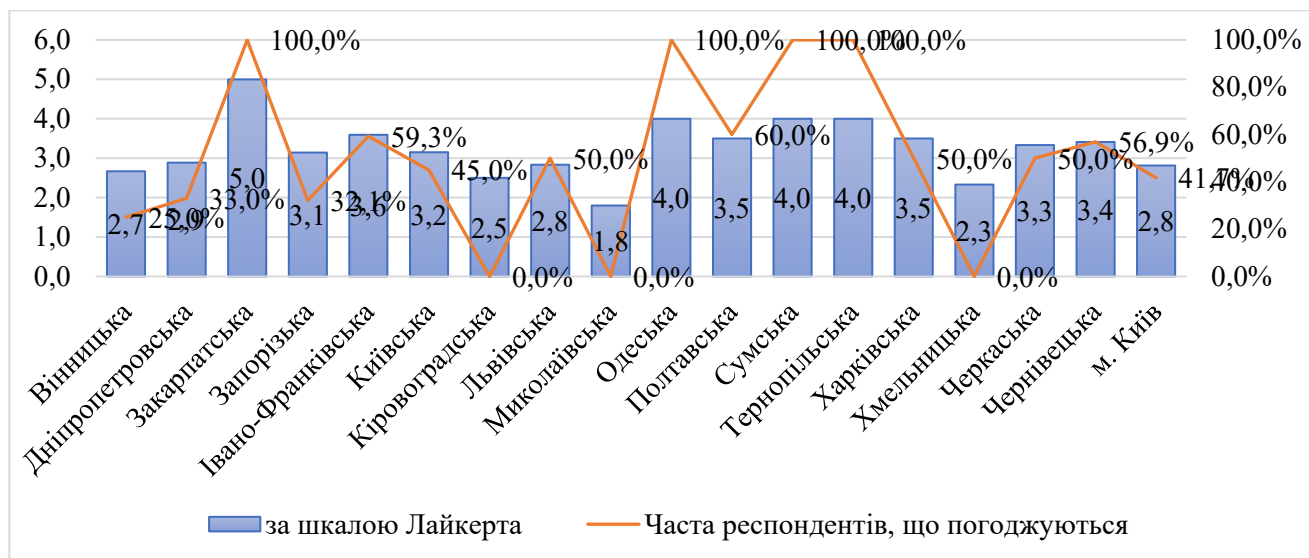

Рис. 133. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони приймають участь у місцевих соціальних і культурних заходах, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Таким чином, у «західному регіоні» країни (Закарпаття, Івано-Франківськ, Чернівці) та у Полтавській області ВПО демонструють більшу відкритість і включеність у місцеве життя, тоді як на окремих територіях центрального та південного регіонів інтеграційні процеси помітно слабші.

Найбільш активними у відвідуванні соціокультурних заходів є респонденти вікової групи 35–44 роки (51,0%), що вказує на прагнення цієї категорії до формування нових соціальних зв'язків. Молодь (18–24 роки) залишається менш інтегрованою – лише 35,1% підтвердили свою участь. Важливо, що навіть у старших групах (55–65 років) спостерігається відносно вищий рівень залученості (44,3%), що може бути зумовлено прагненням до соціальної підтримки (розраховано на основі даних Рис. 134).

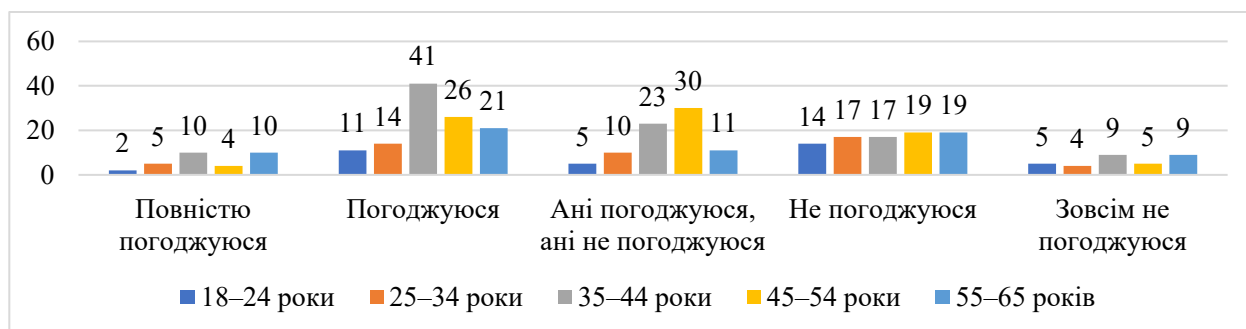

Рис. 134. Розподіл відповідей респондентів стосовно участі у місцевих соціальних і культурних заходах в розрізі вікових груп, осіб

Жінки частіше за чоловіків повідомляють про участь у місцевих подіях: 46,8% проти 32,1%. Це може бути пов'язано з традиційно вищою соціальною активністю жінок у громадах, а також з їхньою більшою орієнтацією на комунікацію та підтримку соціальних мереж (Рис. 135).

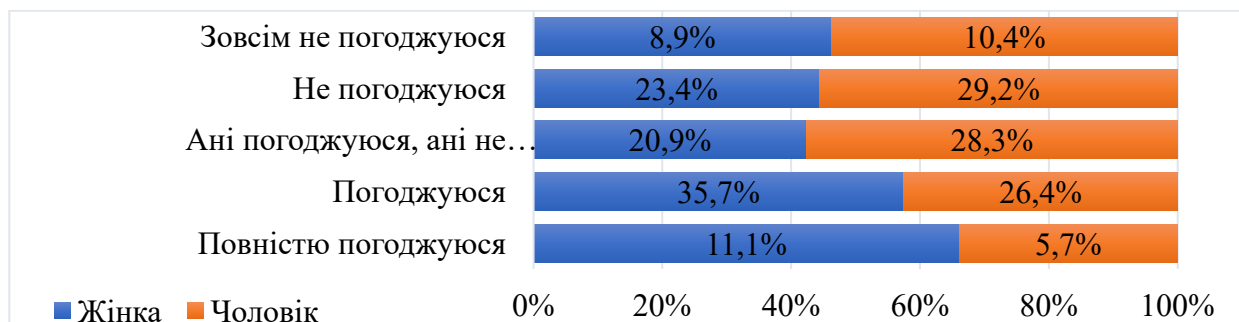

Рис. 135. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо участі у місцевих соціальних і культурних заходах

Власне наявність офіційного статусу ВПО не стала суттєвим чинником залученості (Рис. 136): рівень участі серед офіційних ВПО становить 42,8%, а серед тих, хто не має формального статусу, – 43,8%. Це свідчить, що питання правового оформлення меншою мірою впливає на соціокультурну інтеграцію, ніж інші фактори (регіон, вік, зайнятість).

Рівень зайнятості респондентів виявився більш суттєвим фактором соціокультурної інтеграції: найвищі показники участі демонструють самозайняті/власники бізнесу (53,8%) та ті, хто отримує соціальний захист і не працює (50,0%), а найнижчий рівень спостерігається серед працюючих без офіційного договору (32,5%). Серед офіційно працевлаштованих частка залучених становить 40,7%.

Це дозволяє зробити висновок про те, що економічна стабільність і соціальні гарантії сприяють більшій інтегрованості до культурного життя громади.

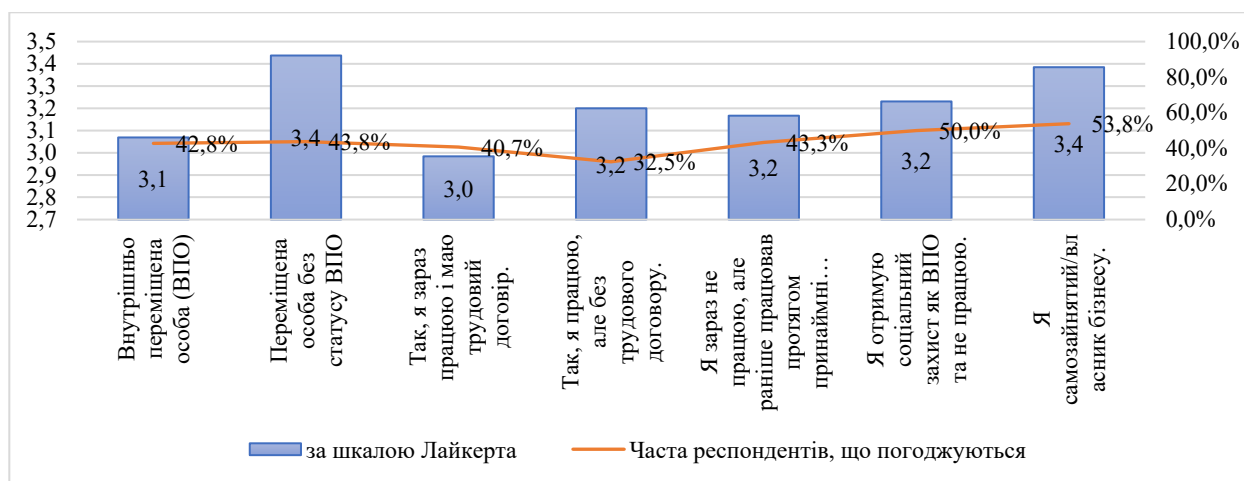

Рис. 136. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони приймають участь у місцевих соціальних і культурних заходах, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отримані результати свідчать про те, що процес соціокультурної інтеграції ВПО відбувається нерівномірно: він залежить від регіональних особливостей, віку, статі та економічного становища респондентів. Попри те, що середній рівень

залученості залишається помірним (3,1 бали), окремі групи демонструють високу активність, що відкриває потенціал для розвитку локальних програм підтримки.

Загалом можна констатувати: культурні практики є важливим ресурсом для інтеграції ВПО, але вони потребують додаткової підтримки та створення інклюзивних можливостей у тих регіонах, де рівень залучення залишається низьким.

Участь у волонтерській діяльності та роботі благодійних організацій

Лише 28,2% респондентів заявили, що хоча б раз на місяць займаються волонтерством або беруть участь у діяльності благодійних чи неприбуткових організацій. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 2,6 бали, що відповідає рівню «переважно не погоджуюся». Це вказує на обмежену регулярність та сталість волонтерської участі (рис. 137).

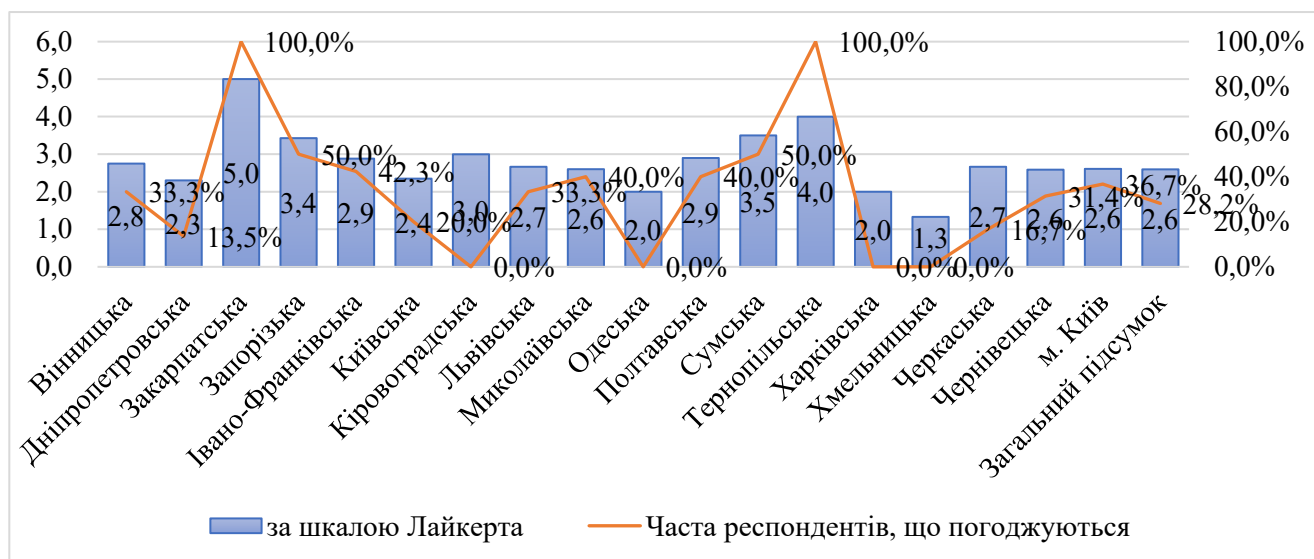

Рис. 137. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони займаються волонтерством і працюю на благодійні або неприбуткові організації принаймні один раз на місяць в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Картина регіонального розподілу волонтерської активності виявляється суттєво диференційованою. Найвищі показники зафіксовано серед респондентів із Закарпатської та Тернопільської областей (100,0%), а також серед мешканців Запорізької області (50,0%). Натомість у ряді регіонів, зокрема у Харківській,

Хмельницькій та Одеській областях, випадки системної волонтерської діяльності зовсім відсутні. Це засвідчує виразну територіальну нерівномірність у структурі соціальної активності.

Подібна неоднорідність простежується і за регіонами вимушеного переміщення (Рис. 138). Найбільшу волонтерську активність демонструють переселенці із Запорізької області (48,8%) та Сумщини (50,0%). Водночас респонденти з числа жителів Харківської області, які зазнали вимушеного переміщення, виявляють істотно нижчий рівень залученості до волонтерської діяльності – лише 15,4%.

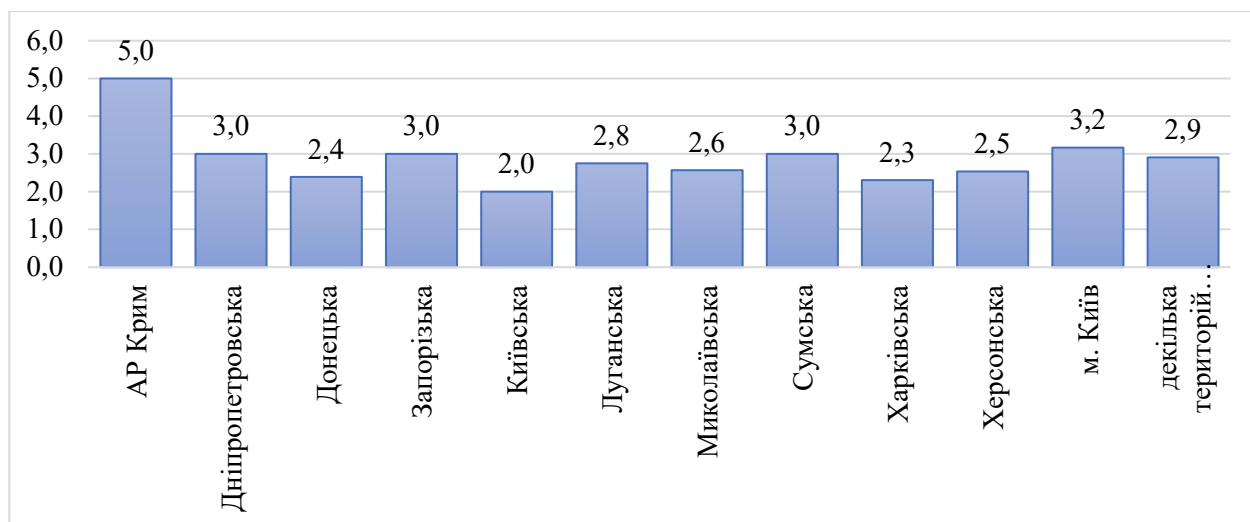

Рис. 138. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони займаються волонтерством і працюю на благодійні або неприбуткові організації принаймні один раз на місяць, в розрізі регіонів походження, балів

Волонтерська діяльність найхарактерніша для молодших вікових груп, хоча і в цих групах рівень активності не є високим. Так, серед респондентів 25–34 років участь у волонтерстві відзначили 32,7% опитаних, тоді як у групі 18–24 років цей показник знижується до 18,9%. Найменш активними є респонденти старших вікових категорій – зокрема 55–65 років (25,7%). Таким чином, хоча молодь виявляє більшу готовність до участі, масовим явищем волонтерство серед ВПО не є (розраховано на основі даних Рис. 139).

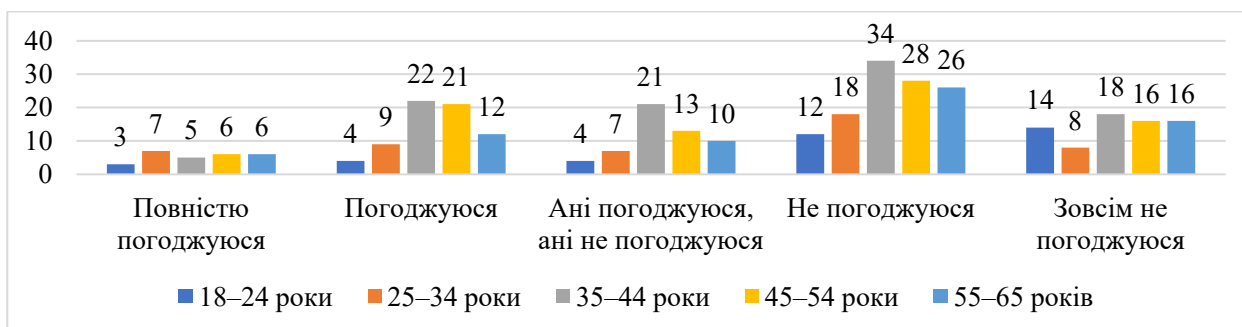

Рис. 139. Розподіл відповідей респондентів стосовно того, що вони займаються волонтерством і працюю на благодійні або неприбуткові організації принаймні один раз на місяць, в розрізі вікових груп, осіб

Гендерні відмінності у волонтерській активності виражені досить чітко. Серед жінок рівень участі становить 33,6%, тоді як серед чоловіків лише 16,3%. Це підтверджує тенденцію, зафіксовану й в інших соціологічних дослідженнях: жінки є більш активними учасниками соціальних та благодійних ініціатив (Рис. 140).

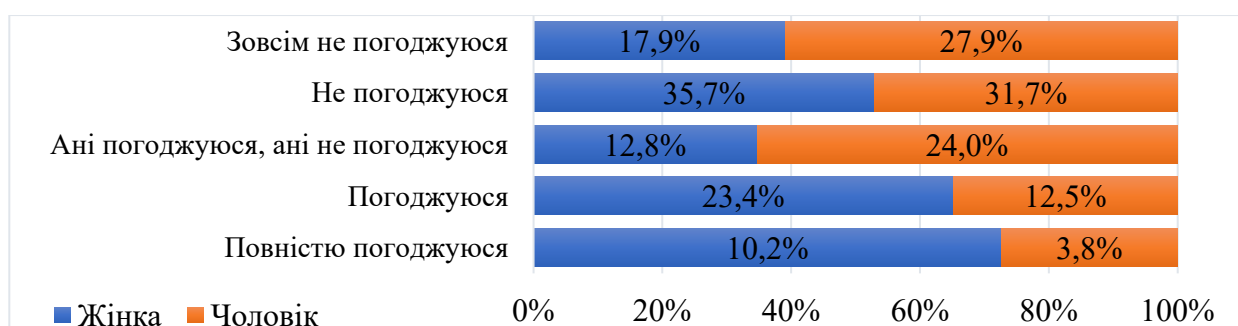

Рис. 140. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо того, що вони займаються волонтерством і працюю на благодійні або неприбуткові організації принаймні один раз на місяць

Статус зайнятості істотно впливає на рівень волонтерської активності (рис. 141). Найбільш активно у волонтерство залучені самозайняті та власники бізнесу (61,5%), що, ймовірно, пов'язано з вищим рівнем ресурсної автономії та можливістю самостійно розпоряджатися часом. Значно нижчий рівень спостерігається серед офіційно працевлаштованих (26,1%) та безробітних, які отримують соціальний захист (23,1%). Це може свідчити про обмежені можливості для участі внаслідок економічних чи психологічних факторів.

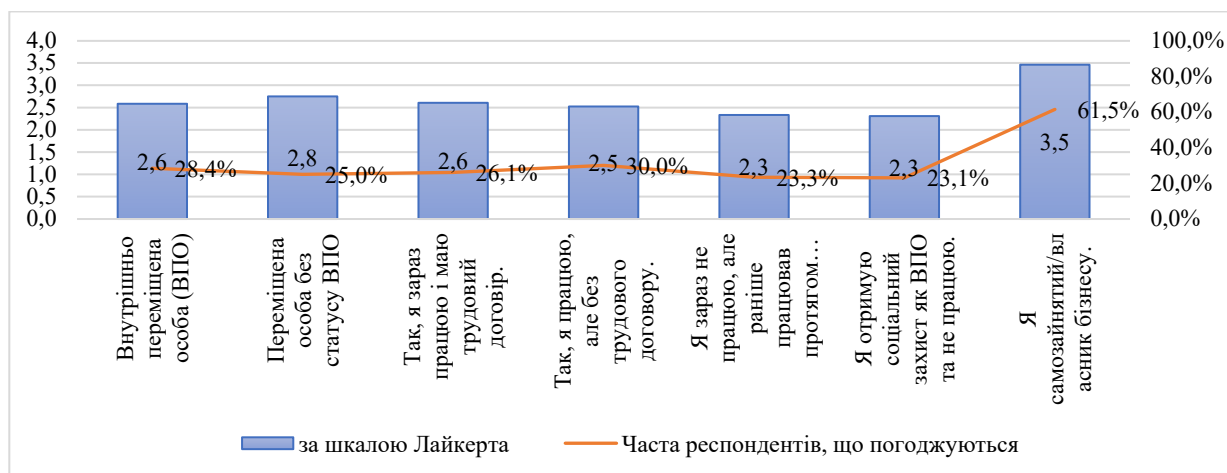

Рис. 141. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони займаються волонтерством і працюю на благодійні або неприбуткові організації принаймні один раз на місяць, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отримані результати свідчать про те, що волонтерська діяльність серед ВПО поки що не має масового характеру. Активність обмежується незначною часткою населення та демонструє виразну варіативність залежно від регіону проживання, вікових і гендерних характеристик, а також соціально-економічного статусу. Найвищий рівень залученості зафіксовано серед жінок, молоді та представників підприємницьких і самозайнятих груп.

Низькі загальні показники участі можуть інтерпретуватися як наслідок значного психологічного та матеріального навантаження на ВПО, що обмежує їхню здатність долучатися до волонтерських практик. Водночас наявність окремих регіонів і соціальних груп із високими показниками демонструє потенціал для подальшого розвитку культури взаємодопомоги за умови забезпечення належної інституційної підтримки та створення сприятливих умов.

Можливість возз'єднання з родиною у місці проживання

При аналізі відповідей на питання щодо можливості запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом, середній показник за шкалою Лайкерта становить 2,9 бали, а частка респондентів, які підтвердили таку можливість,

дорівнює 37,9%. Отже, близько третини переселенців визнають реальність залучення членів родини до спільного проживання.

Найвищі рівні згоди зафіксовані серед переселенців у Сумській області (66,7%), на Полтавщині (60,0%) та в низці західних регіонів (Львівська, Івано-Франківська та частково Чернівецька області), де частка позитивних відповідей перевищує 40,0%. Помітно високий рівень також виявлено у Дніпропетровській області (50,0%). Водночас у ряді регіонів – зокрема у Миколаївській, Одеській, Тернопільській, Харківській та Хмельницькій областях – показники дорівнюють нулю, що свідчить про суттєві соціально-економічні та житлові обмеження для переселенців у цих громадах.

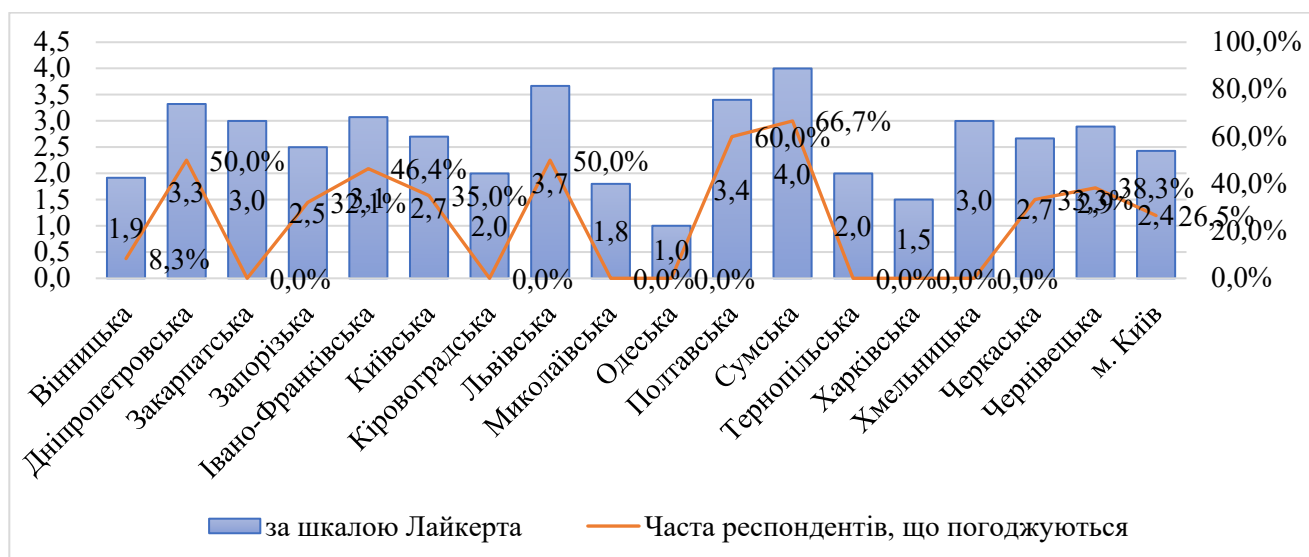

Рис. 142. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони мають можливість запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Серед ВПО за регіоном походження (Рис. 143) найсприятливішими умовами для возз'єднання родини відзначаються переселенці з Херсонщини (50,0%) та тих, хто перемістився з кількох територій бойових дій (52,2%). Натомість у вихідців із Запорізької та Миколаївської областей рівень згоди суттєво нижчий – лише 26,8% та 16,7% відповідно.

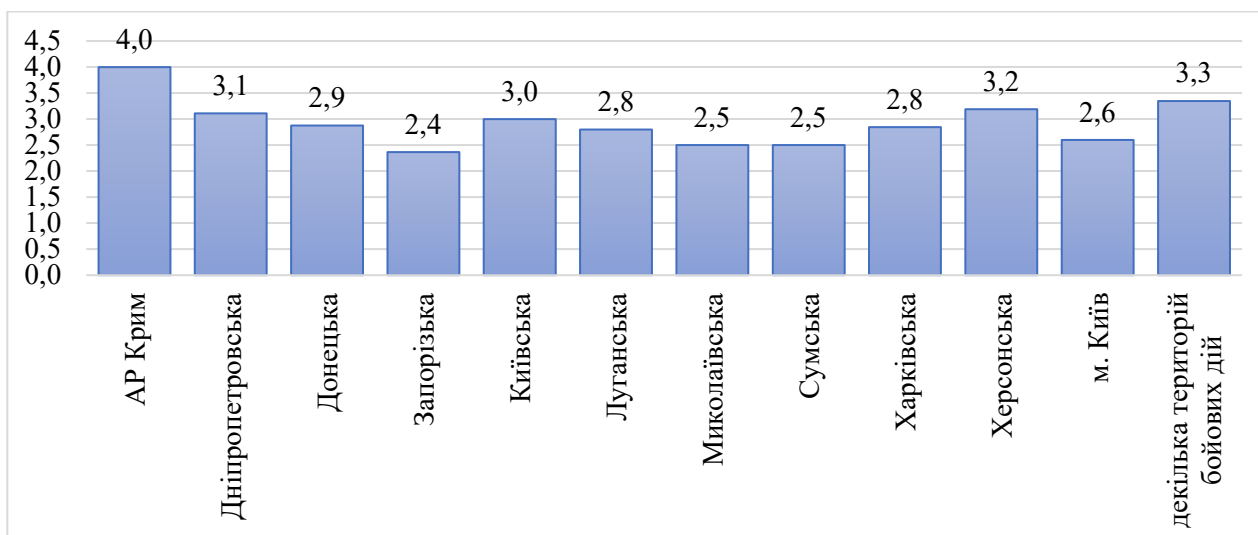

Рис. 143. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони мають можливість запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом, в розрізі регіонів походження, балів

Найчастіше можливість запросити рідних декларують респонденти віком 55–65 років (42,9%), а також представники молодшої вікової групи 25–34 роки (39,2%). Середня група (35–44 роки) демонструє близький до середнього результат (37,0%). Найнижчий показник серед молоді у віці 18–24 роки (29,7%), що може бути зумовлено слабшими матеріальними ресурсами та нестабільністю життєвої ситуації (розраховано на основі даних Рис. 144).

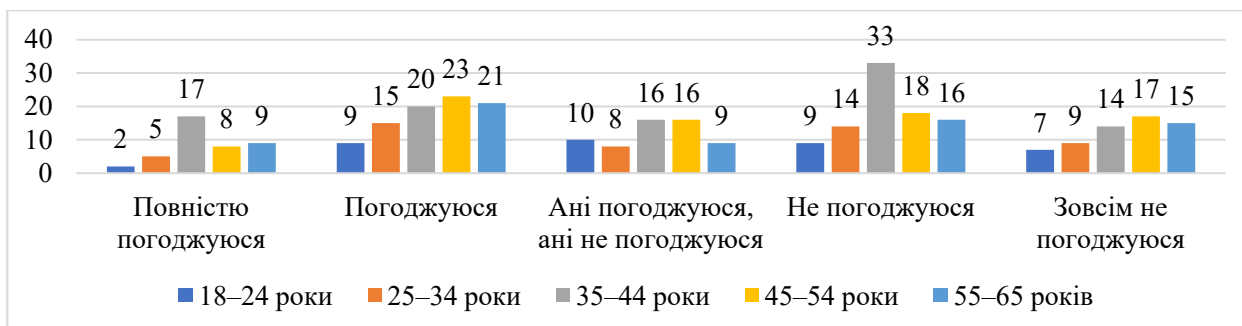

Рис. 144. Розподіл відповідей респондентів стосовно можливості запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом, в розрізі вікових груп, осіб

Чоловіки частіше за жінок повідомляли про можливість запросити родичів для спільного проживання: 42,5% проти 35,8% (Рис. 145). Це може бути пов'язано як із відмінностями у матеріальних ресурсах, так і з більшою ймовірністю чоловіків орендувати чи утримувати окреме житло.

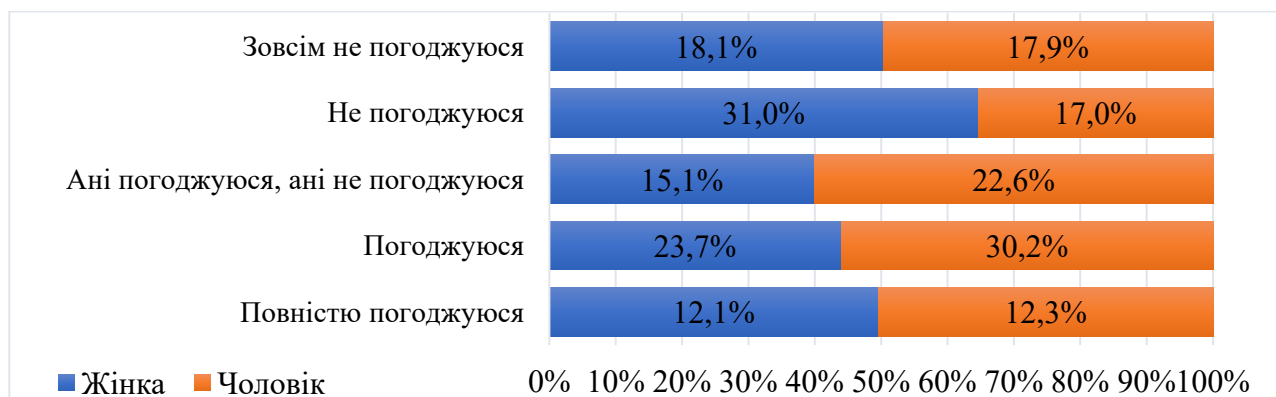

Рис. 145. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо можливості запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом

Найвищий рівень позитивних відповідей спостерігається серед офіційно працевлаштованих респондентів (38,9%) та серед тих, хто перебуває на соціальному забезпеченні як ВПО (39,3%). Натомість самозайняті/власники бізнесу демонструють парадоксально низький показник (23,1%), що може свідчити про інші пріоритети або складнощі із забезпеченням житлових умов, попри формально вищі доходи (Рис. 146).

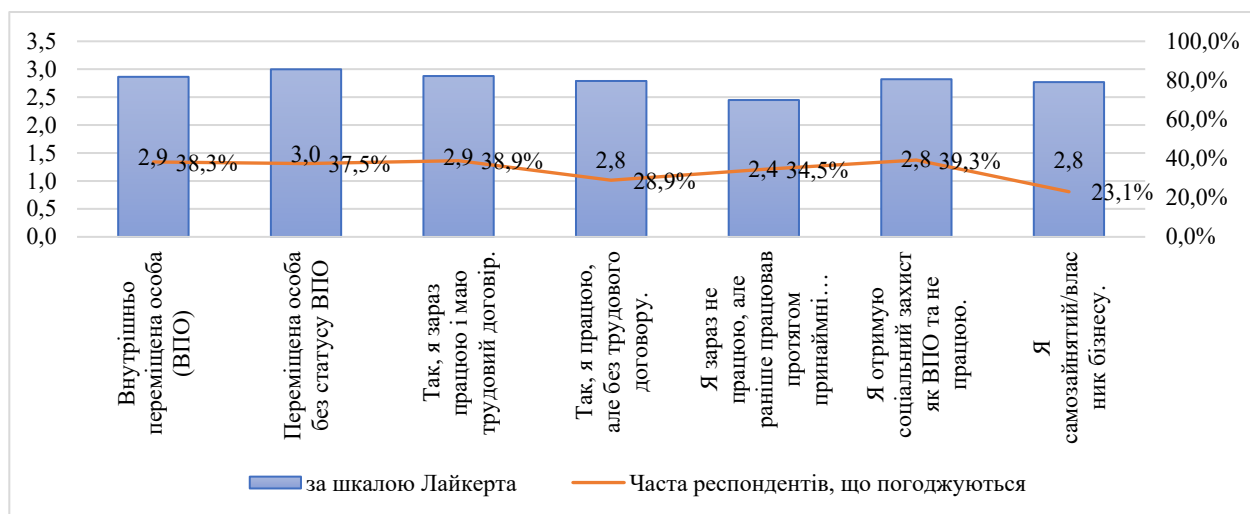

Рис. 146. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони можуть запросити членів родини переїхати до себе та мешкати разом, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отримані результати засвідчують, що можливості возз'єднання родин для ВПО залишаються вкрай обмеженими та значною мірою зумовлені регіоном проживання, походженням, статевими та віковими характеристиками

респондентів. Лише близько третини переселенців повідомили про реальну змогу запросити членів родини для спільного проживання.

Виявлена тенденція відображає системні структурні виклики, серед яких ключовими є дефіцит доступного житла, недостатній рівень доходів і нестабільність соціально-економічного становища значної частини ВПО. Подолання цих бар'єрів вимагає реалізації цілеспрямованої державної політики, зокрема у сфері підтримки житлових програм та стимулювання інтеграційних процесів родин переселенців у громадах прийому.

Членство у професійних профспілкових організаціях

Щодо профспілкової залученості, середній показник за шкалою Лайкерта становить 2,5 бали з 5, що свідчить про низький рівень інтегрованості ВПО у профспілкові структури (Рис. 147). Частка респондентів, які підтвердили своє членство у профспілках, дорівнює 31,8%.

Найвищі значення зафіксовано у Миколаївській та Луганській областях (100,0%), а також на Полтавщині (66,7%). Водночас у ряді регіонів, зокрема в Закарпатській, Харківській та Одеській областях, рівень членства практично нульовий. Така регіональна нерівномірність свідчить про фрагментарність профспілкової активності та відсутність рівномірного доступу до відповідних структур для ВПО.

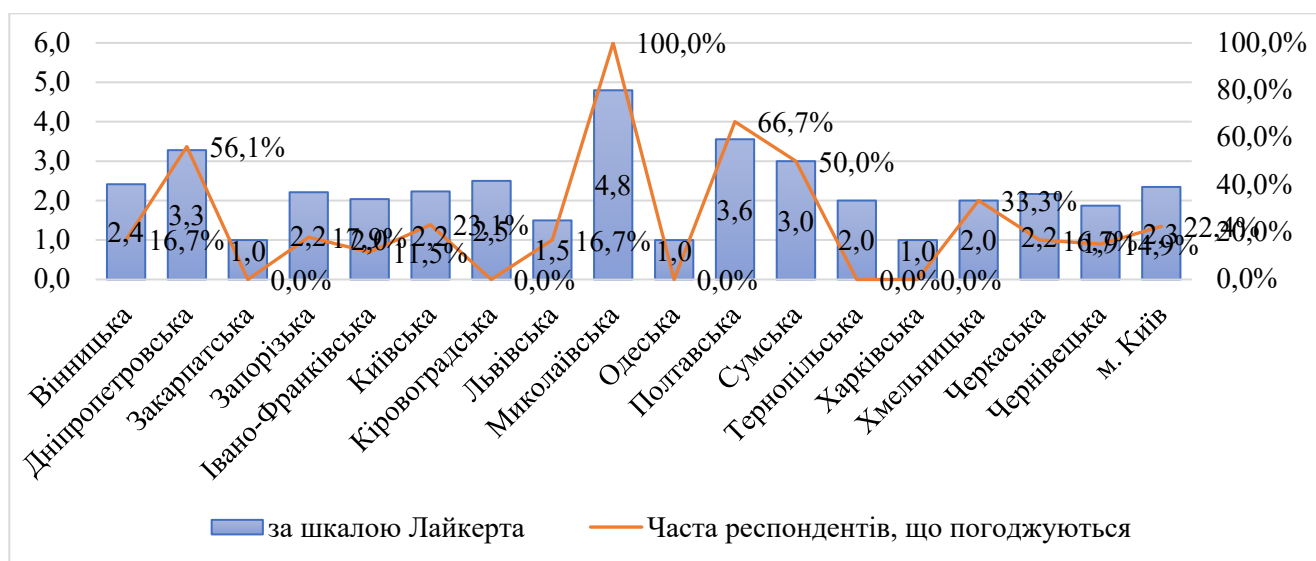

Рис. 147. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони є членами профспілки, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найбільш активно членами профспілок себе визнає молодь 18–24 років (41,7%), тоді як серед вікової групи 25–34 років показник упав до 18,8%. Це може бути пов'язано з більшим досвідом студентського чи першого трудового колективу, де профспілки зберігають свою роль (розраховано за даними Рис. 148).

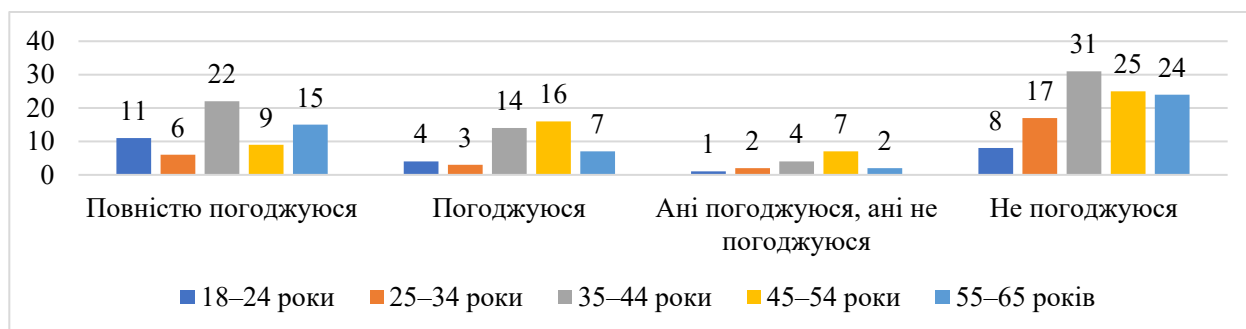

Рис. 148. Розподіл відповідей респондентів стосовно членства в профспілках, в розрізі вікових груп, осіб

Зафіксовано суттєві відмінності у рівні профспілкової залученості за статевою ознакою: чоловіки виявляють вищу активність (43,8%) порівняно з жінками (26,1%). Середній показник для чоловіків становить 3,0 бали, що перевищує аналогічний показник для жінок (2,3) (Рис. 149).

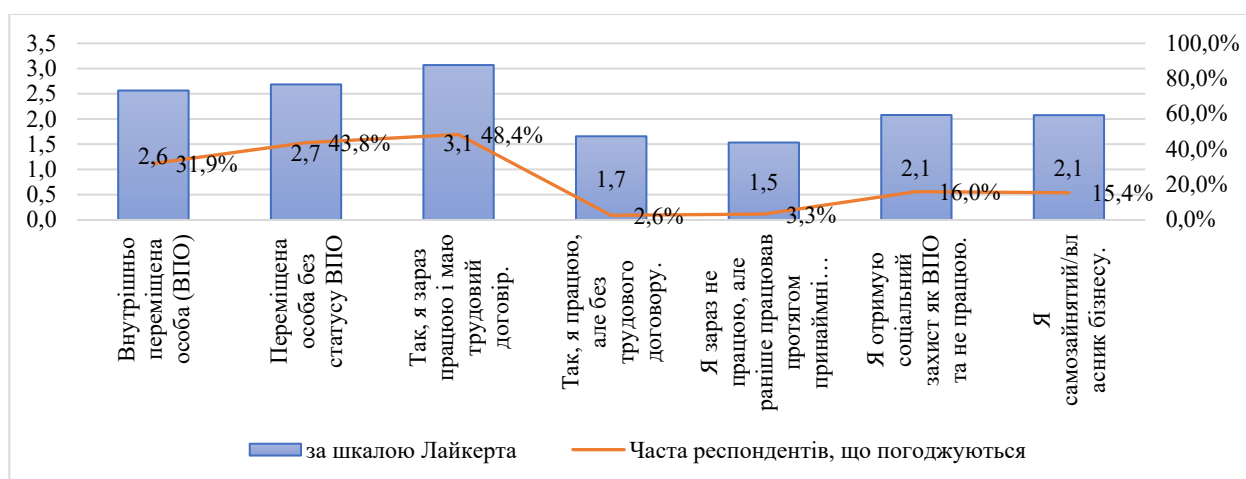

Рис. 149. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони є членами профспілки, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найбільш високі рівні членства у профспілках спостерігаються серед офіційно працевлаштованих респондентів (48,4%) та осіб із неформальним статусом ВПО (43,8%). Водночас серед непрацюючих або зайнятих без офіційних трудових договорів членство майже відсутнє. Це свідчить про те, що інституційна інтеграція ВПО у профспілковий рух залишається низькою: найвищі показники властиві групам із відносно стабільною зайнятістю, тоді як соціально вразливіші категорії фактично виключені з профспілкових процесів.

Оцінка достатності доступу до послуг раннього розвитку та дошкільної освіти для ВПО

Загальні результати опитування демонструють відносно позитивне сприйняття: середній бал становить 3,6, тоді як частка респондентів, які повністю або частково погодилися із твердженням про достатність дошкільної освіти для ВПО, дорівнює 55,9%. Це свідчить про переважне визнання респондентами доступності освітніх послуг на ранніх етапах розвитку дитини. Опитування виявило також певні регіональні відмінності: так, найвищі показники позитивної оцінки зафіксовано у Чернівецькій (68,8%), Івано-Франківській (63,0%), а також у Сумській та Львівській областях, де всі опитані (100,0%) підтвердили достатність доступу до дошкільної освіти. Водночас у низці регіонів, зокрема в Одеській, Тернопільській та Харківській областях, зафіксовані випадки повної незгоди, що свідчить про регіональну нерівномірність у доступності освітніх послуг для ВПО (Рис. 150).

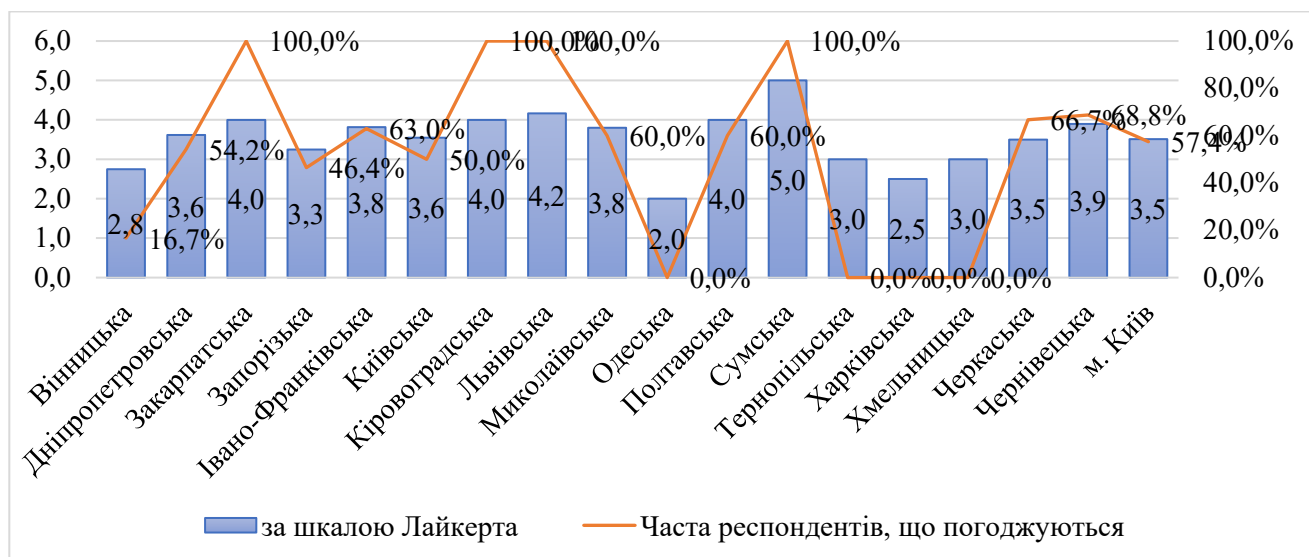

Рис. 150. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що ранній розвиток/дошкільна освіта, доступні для ВПО, та є достатніми, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

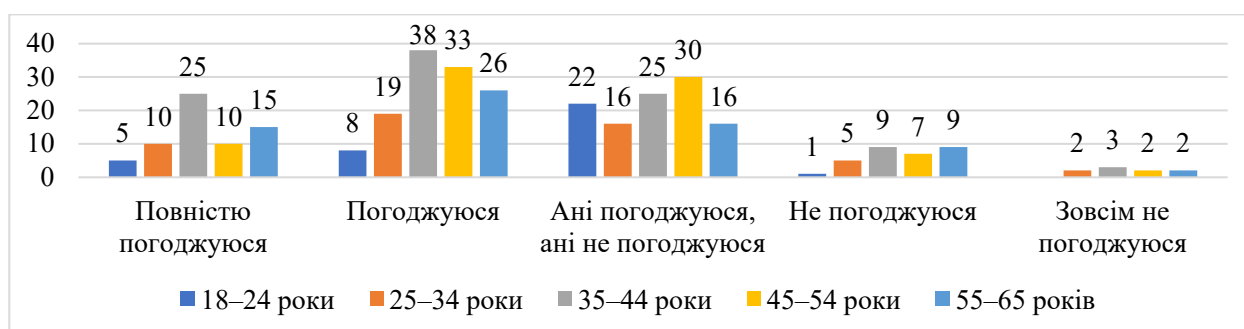

Рис. 151. Розподіл відповідей респондентів стосовно доступності для ВПО раннього розвитку/дошкільної освіти, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш критичні оцінки отримано від молодших респондентів у віці 18–24 роки (лише 36,1% згодних). Найвищий рівень задоволеності – у віковій групі 35–44 роки (63,0%) та серед представників старшої вікової групи 55–65 років (60,3%) (розраховано за даними Рис. 151). Це свідчить про те, що саме батьки з дітьми дошкільного віку краще оцінюють рівень доступності таких послуг.

Жінки загалом більш позитивно оцінюють доступність таких послуг (58,4% проти 50,0% у чоловіків), логічним поясненням чого є їхнє більше залучення до виховання дітей (Рис. 152).

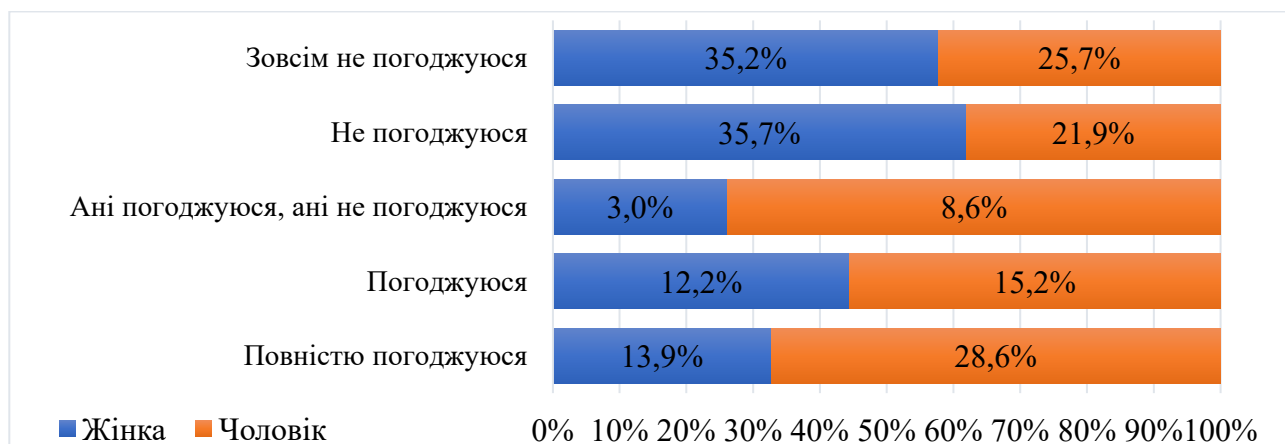

Рис. 152. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо доступності для ВПО раннього розвитку/дошкільної освіти

Найбільш позитивно оцінюють дошкільну освіту ті, хто отримує соціальний захист, не маючи роботи (66,7%) та офіційно працевлаштовані (56,6%). Найнижчі оцінки – серед самозайнятих респондентів (30,8%) (рис. 153).

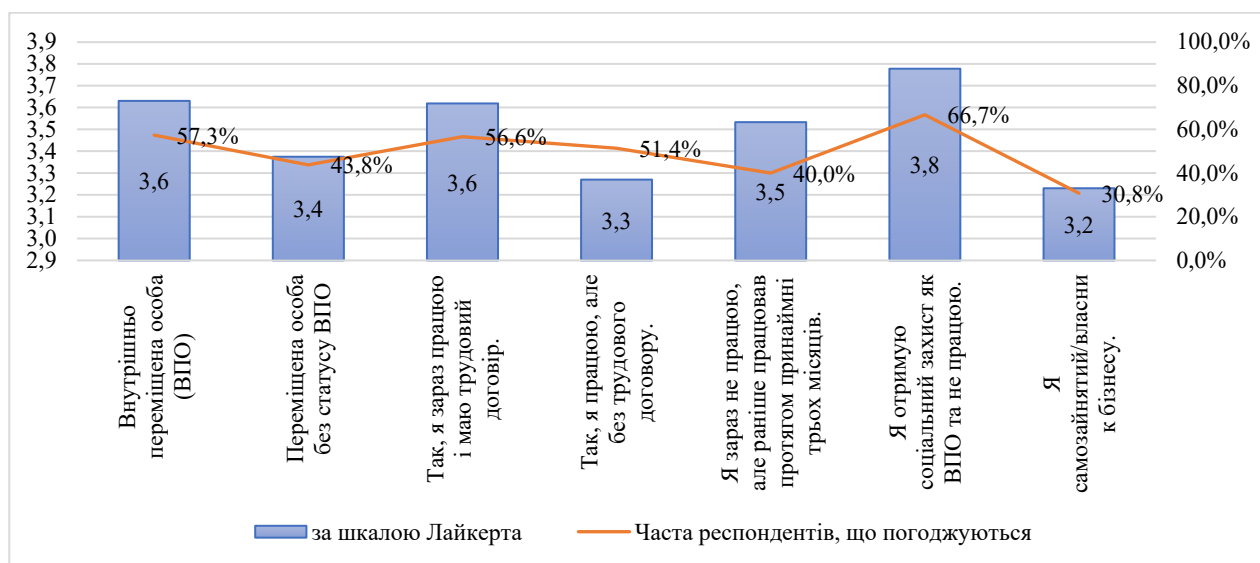

Рис. 153. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що ранній розвиток/дошкільна освіта, доступні для ВПО, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Система дошкільної освіти у сприйнятті більшості ВПО виглядає загалом доступною, проте спостерігаються виразні регіональні диспропорції та вікові відмінності в оцінках. Особливо критичні результати фіксуються серед молоді та представників самозайнятих груп, що свідчить про нерівномірність доступу до

освітніх послуг залежно від соціально-демографічних характеристик або теперішньою відсутністю потреби в цих послугах.

Оцінка достатності послуг по догляду за дітьми для ВПО

Оцінка доступності та достатності послуг догляду за дитиною серед ВПО демонструє відносно низькі результати: середній бал становить 3,2, а лише 40,5% респондентів вважають такі послуги достатніми.

У регіональному розрізі найвищий рівень задоволеності зафіксовано у Сумській області (100,0%), на Полтавщині (60,0%) та у Чернівецькій області (52,0%). Водночас у більшості регіонів показники залишаються критично низькими. Особливо негативна ситуація спостерігається у Миколаївській та Одеській областях, де фактично відсутні позитивні відповіді. Це свідчить про суттєві територіальні диспропорції у забезпеченні дитячими послугами.

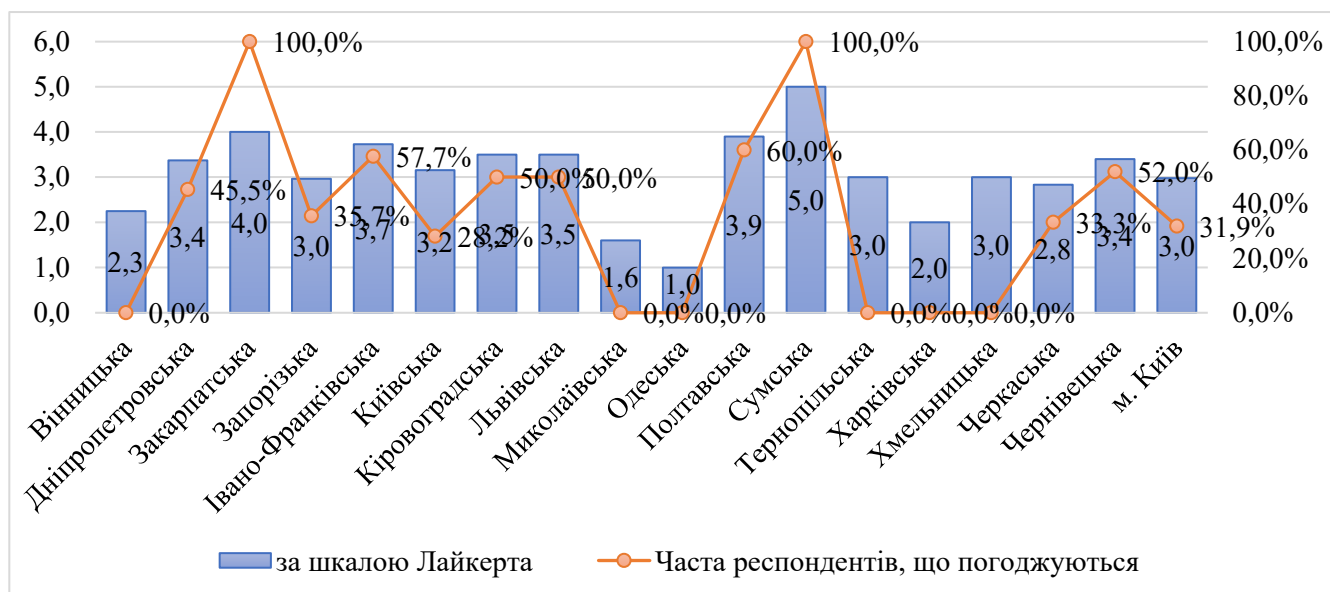

Рис. 154. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що послуги догляду за дитиною, що надаються ВПО, є достатніми, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найнижчі рівні задоволеності зафіксовані серед респондентів вікової групи 18–24 роки (22,9%), що вказує на обмежений доступ молодих батьків до відповідних послуг. Вищі показники продемонстрували респонденти вікових

категорій 35–44 роки (47,5%) та 55–65 років (47,8%). Це може свідчити як про більшу ресурсну спроможність старших груп, так і про наявність більш адаптованих умов для догляду за дітьми у середньому та старшому віці (розраховано за даними Рис. 155).

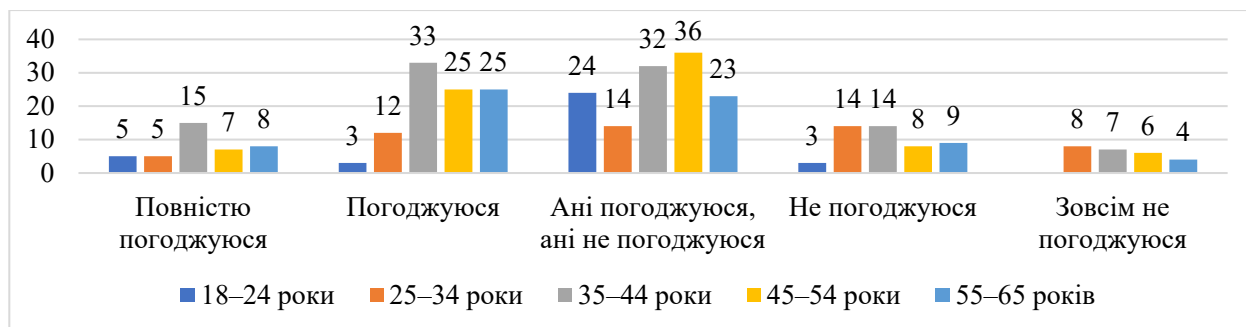

Рис. 155. Розподіл відповідей респондентів стосовно достатності послуг по догляду за дитиною для ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

Опитування показало, що жінки й чоловіки по-різному оцінюють достатність послуг із догляду за дітьми. Серед жінок (233 опитаних) середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,6 бала. Більшість з них – 58,4% – вважають послуги достатніми (19,3% повністю погоджуються, а 39,1% частково погоджуються). Водночас майже третина (30,5%) залишилася нейтральною, а 11,2% висловили незгоду (Рис. 156).

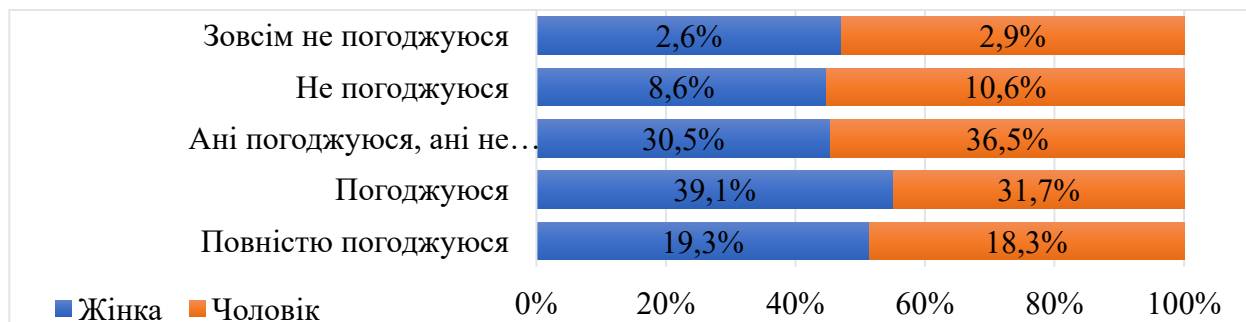

Рис. 156. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно достатності послуг по догляду за дитиною для ВПО

Серед чоловіків (104 опитаних) середня оцінка є дещо нижчою – 3,5 бала. Половина (50,0%) респондентів погодилися з твердженням про достатність послуг (з них 18,3% повністю, 31,7% частково). Нейтральну позицію зайняли 36,5%, а 13,5% виявили незгоду. Найнижчі показники задоволеності послугами догляду за дитиною зафіксовано серед офіційно працевлаштованих респондентів (35,6%).

Водночас найвищі рівні демонструють особи, що перебувають на соціальному захисті (50,0%), а також ті, хто раніше мав досвід працевлаштування, але на момент опитування не працює (48,3%).

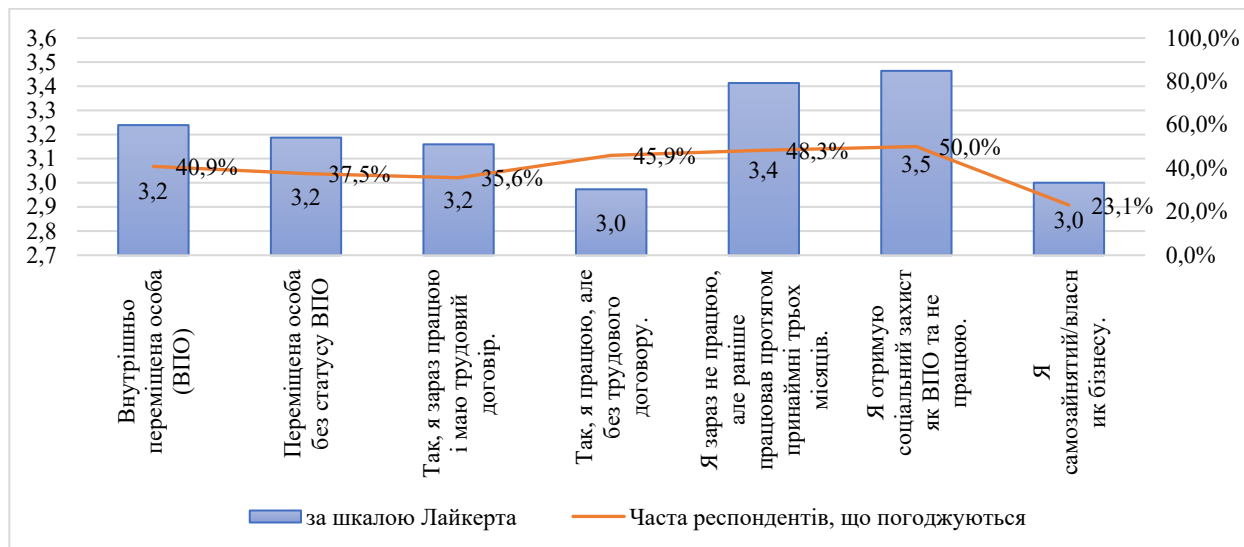

Рис. 157. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що послуги догляду за дитиною, що надаються ВПО, є достатніми, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Оцінка достатності послуг по догляду за літніми членами родини для ВПО

У середньому по вибірці показник за шкалою Лайкерта становить 3,0 бала (за п'ятибальною шкалою), тоді як частка респондентів, які погодилися з твердженням про достатність послуг по догляду за літніми людьми для ВПО, складає лише 29,8%. Це свідчить про низький рівень задоволеності та вказує на суттєвий розрив між потребами населення та реальною доступністю відповідних послуг (Рис. 158).

Найвищий рівень згоди зафіксовано у Сумській області (100,0%), хоча цей результат може бути частково зумовлений малою кількістю респондентів. Високі оцінки також спостерігаються у Полтавській (40,0%), Запорізькій (39,3%) та Київській (37,5%) областях. Водночас у низці регіонів – Одеській, Миколаївській, Тернопільській, Харківській, Закарпатській та Хмельницькій областях – респонденти повністю заперечують достатність наявних послуг із догляду.

Особливу увагу привертає ситуація у столиці: у місті Києві лише 16,3% опитаних вважають послуги догляду за літніми людьми достатніми. Це вказує на виразний дисбаланс між високим попитом на проживання у мегаполісі та обмеженими можливостями задоволення потреб для цієї категорії населення. Відносно високі оцінки надали ВПО із Харківської області (48.1%) та з «декількох територій бойових дій» (50,0%).

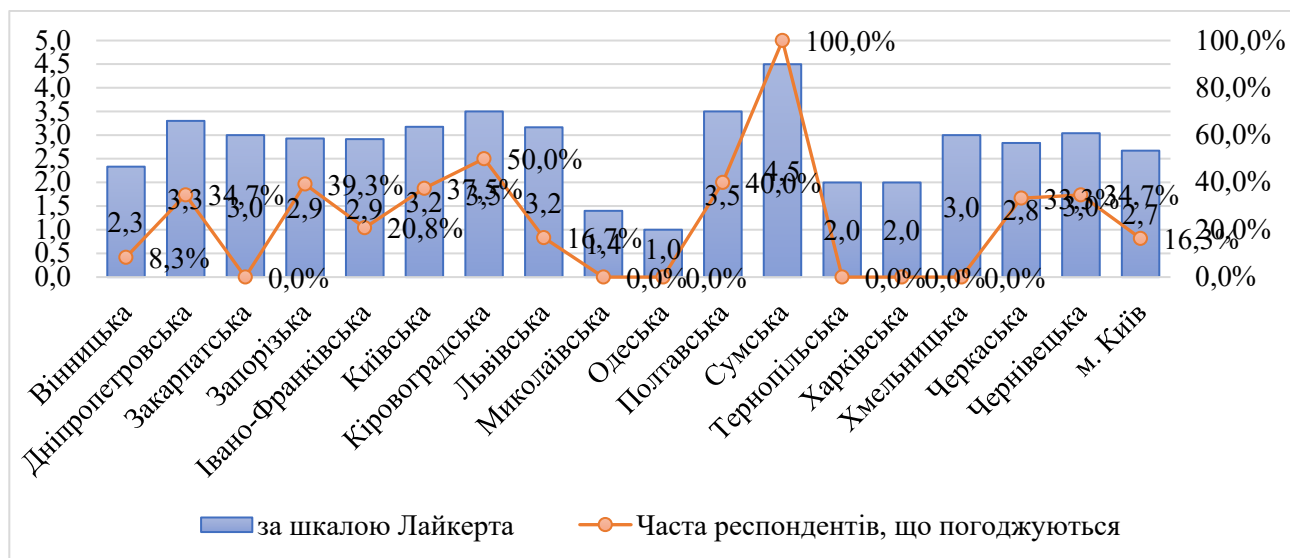

Рис. 158. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що послуги догляду за літніми членами родини, доступні ВПО, є достатніми, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

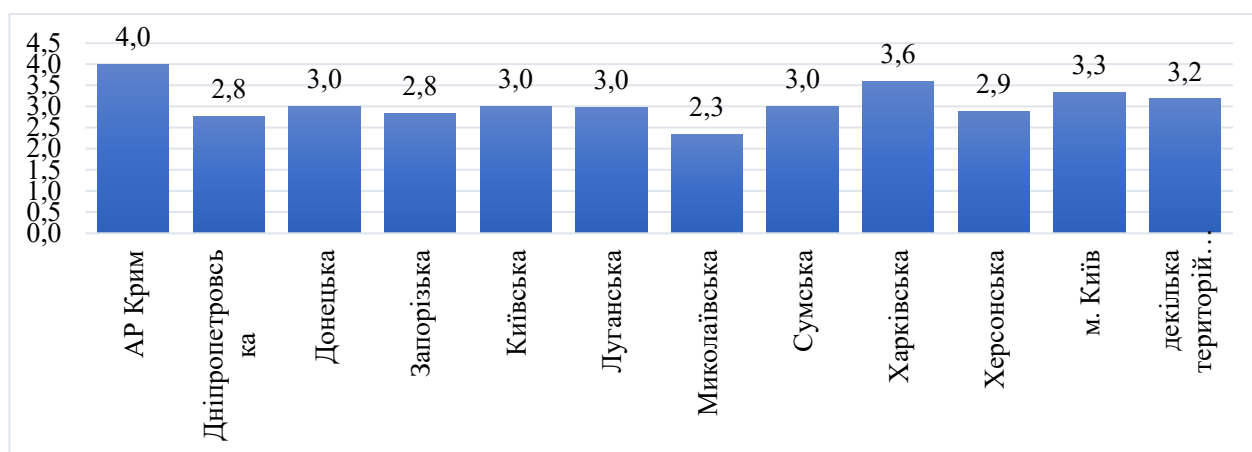

Рис. 159. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що послуги догляду за літніми членами родини, доступні ВПО, є достатніми, в розрізі регіонів походження, балів

Найнижчий рівень згоди зафіксовано серед переселенців із Дніпропетровської області (11,1%) та Миколаївської (16,7%).

Найбільш критичними у своїх оцінках є молоді респонденти (18–24 роки): лише 22,2% вважають послуги догляду достатніми. Вищі показники спостерігаються серед старших груп, зокрема у віці 55–65 років (34,8%). Це може свідчити про різницю у сприйнятті: молодші схильні оцінювати якість системно, тоді як старші – порівнювати з наявним мінімумом (розраховано за даними Рис. 160).

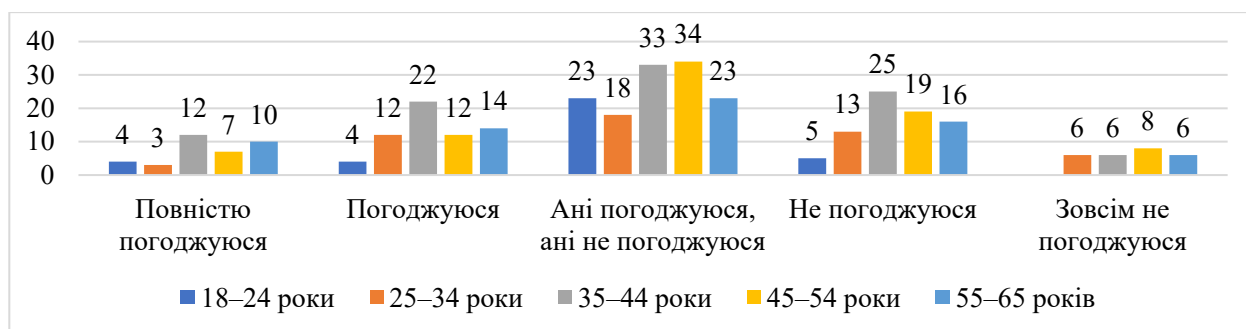

Рис. 160. Розподіл відповідей респондентів стосовно достатності послуг догляду за літніми членами родини, доступних ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

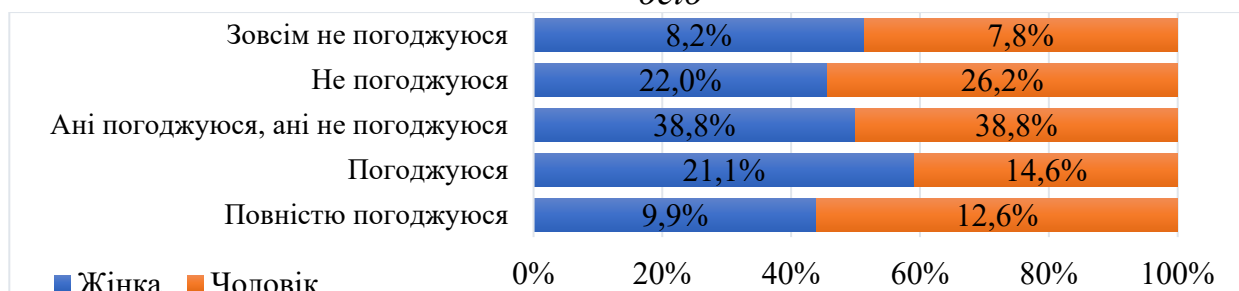

Рис. 161. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно достатності послуг догляду за літніми членами родини, доступних ВПО

Жінки та чоловіки мають близькі середні оцінки (3,0 бали), проте рівень згоди вищий серед жінок (31,0%), ніж серед чоловіків (27,2%). Це може відображати більш активну залученість жінок у процес догляду за літніми членами родини (Рис. 161).

Серед офіційно зареєстрованих ВПО рівень згоди із твердженням про достатність послуг становить 30,1%, тоді як серед осіб без офіційного статусу ВПО цей показник знижується до 25,0%. Найвищі рівні задоволеності демонструють респонденти, які не працюють, але мають попередній досвід зайнятості (44,8%), а також ті, хто перебуває під соціальним захистом як ВПО (39,3%). Натомість найнижчий рівень оцінок зафіксовано серед самозайнятих (7,7%), що може свідчити про обмеженість їхніх часових та матеріальних ресурсів для отримання й організації послуг догляду (Рис. 162).

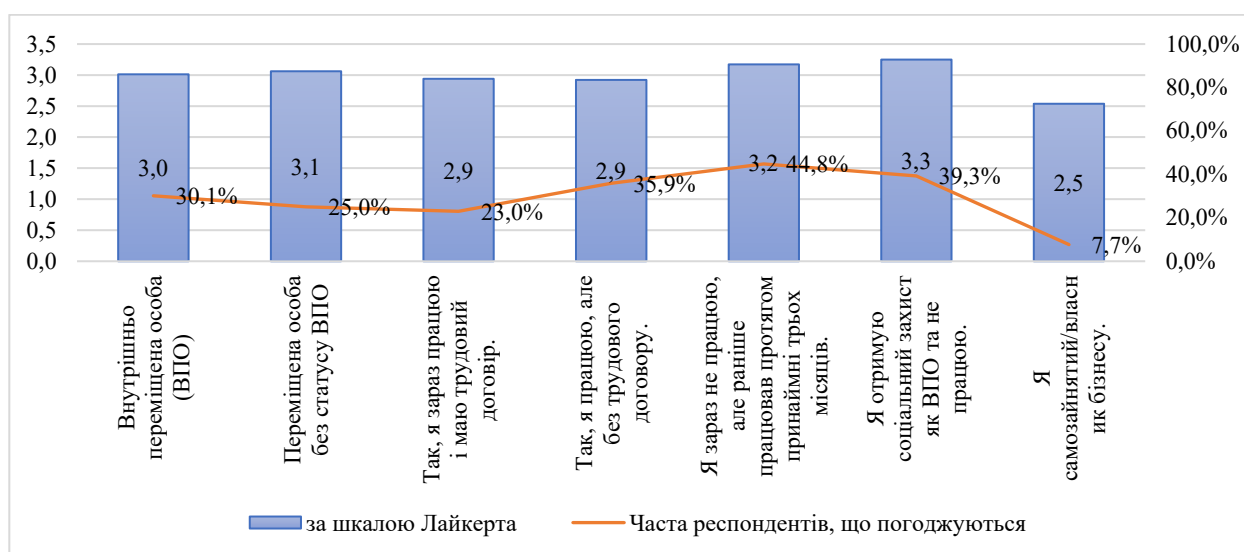

Рис. 162. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що послуги догляду за літніми членами родини, доступні ВПО, є достатніми, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Загалом ці результати опитування підтверджують, що доступність послуг догляду за літніми членами родини для ВПО оцінюється як недостатня. Лише близько третини респондентів висловили задоволення наявною ситуацією, тоді як більшість відзначають істотні прогалини у цій сфері послуг чи догляду.

Оцінка активності у захисті прав ВПО

У середньому 47,8% опитаних вважають, що вони активно захищають свої права як ВПО. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,3 бали, що свідчить про помірний рівень залученості. Таким чином, майже половина

переселенців не демонструє активної позиції у правозахисному полі, що може бути зумовлено як інституційними бар'єрами, так і браком інформаційної та ресурсної підтримки.

Найвищий рівень активності фіксується у Запорізькій області (89,3%), а також у Львівській, Харківській, Сумській, Тернопільській та Одеській областях (понад 80–100%). Найнижчий – у Чернівецькій та Черкаській областях (33,3%), а також у м. Києві (35,4%). Ці дані можуть відображати різну якість інституційної підтримки ВПО в регіонах та специфіку місцевих громадських ініціатив (Рис. 163).

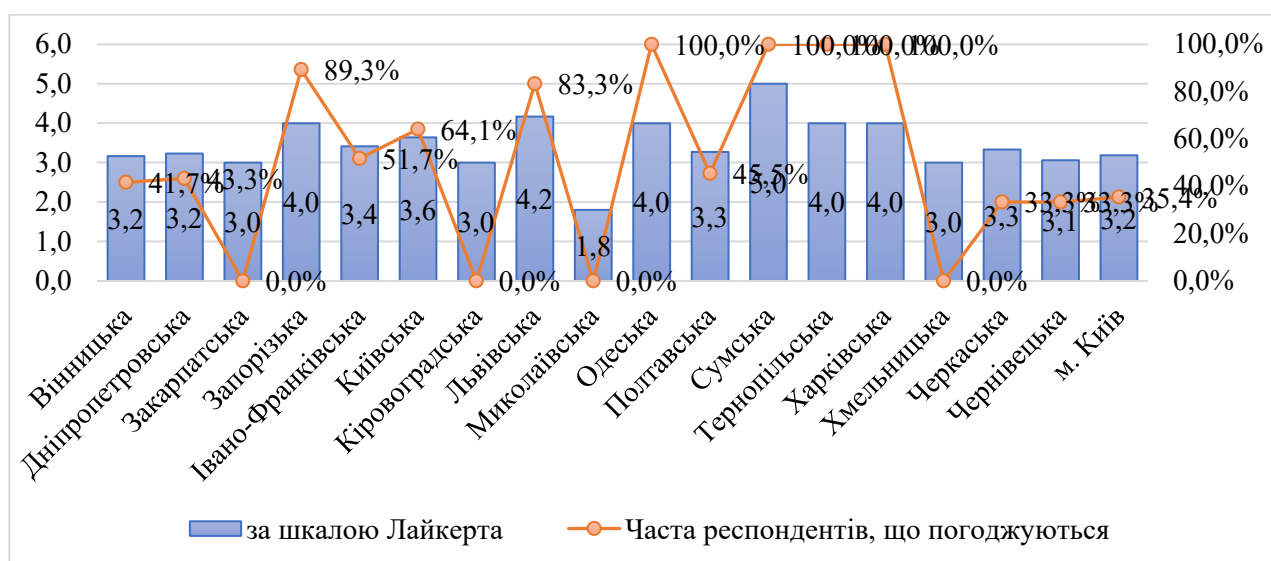

Рис. 163. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони активно захищають свої права як ВПО, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

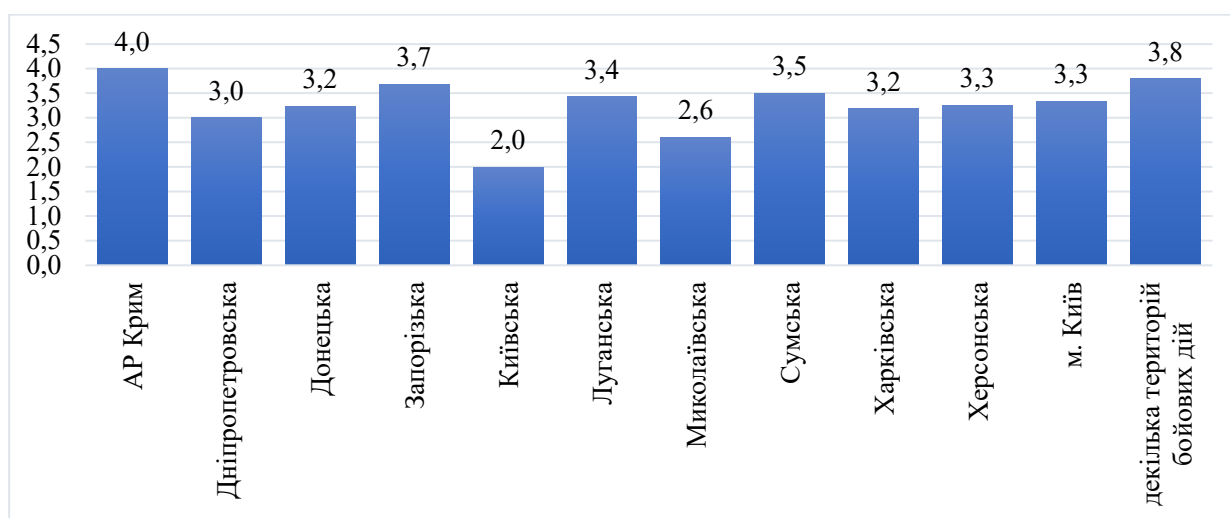

Рис. 164. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони активно захищають свої права як ВПО, в розрізі регіонів походження, балів

Найбільш активно свої права відстоюють ВПО із Запорізької області (70,5%) та ті, хто був переміщений з кількох територій бойових дій (75%). Найнижчі показники серед вихідців із Дніпропетровської (22,2%) та Харківської областей (32,1%) (розраховано на основі даних Рис. 164).

Можна припустити, що масштаб руйнувань і досвід отримання прямого впливу бойових дій підштовхує цих ВПО до більш активного правозахисту.

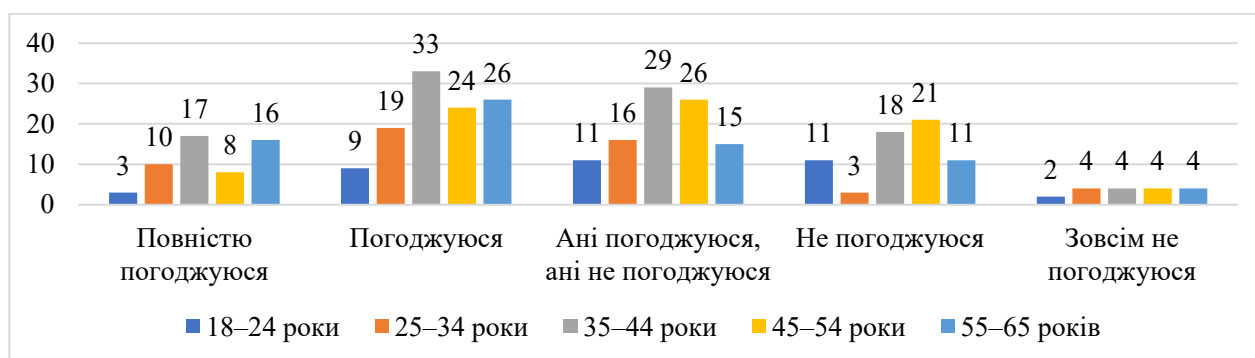

Рис. 165. Розподіл відповідей респондентів стосовно активності захисту своїх прав як ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш активні у захисті прав – респонденти 55–65 років (58,3%) та представники вікової групи 25–34 роки (55,8%). Молодь 18–24 років демонструє найнижчу активність (33,3%), що може пояснюватися браком досвіду чи орієнтацією на інші форми самореалізації (розраховано на основі даних Рис. 165).

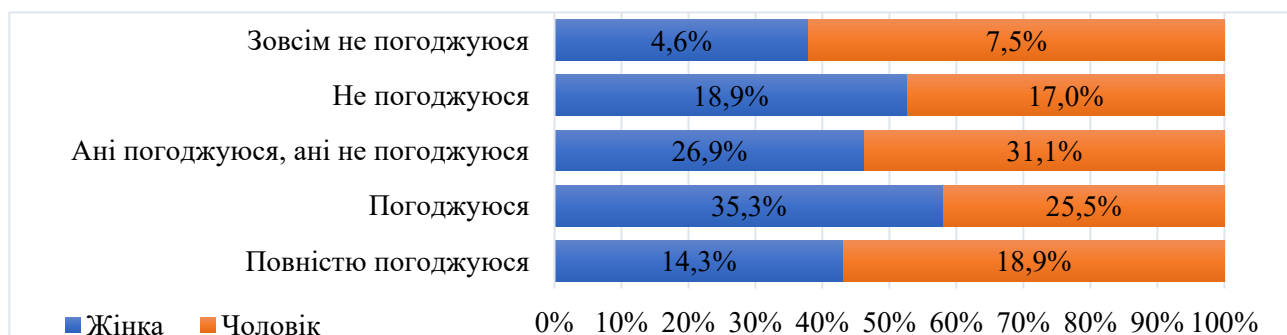

Рис. 166. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно активності захисту своїх прав як ВПО

Жінки (49,6%) частіше повідомляють про активну правозахисну позицію, ніж чоловіки (44,3%). Це може відображати як їхню більш високу соціальну включеність, так і орієнтацію на отримання соціальних гарантій (Рис. 166).

Серед офіційно зареєстрованих як ВПО респондентів – 47,4% активних. Переміщені особи без статусу ВПО демонструють значно вищу активність (68,8%), ймовірно, через необхідність самотійно відстоювати права без державного захисту (Рис. 167).

У розрізі форм зайнятості, найбільш активними є ті, хто не працює, але отримує соціальний захист (51,7%), а також ті, хто раніше працював (54,8%).

Найнижча активність серед офіційно працевлаштованих (46,6%), що може бути пов'язано із зосередженістю на робочій зайнятості та обмеженим часом для правозахисної діяльності (Рис. 167).

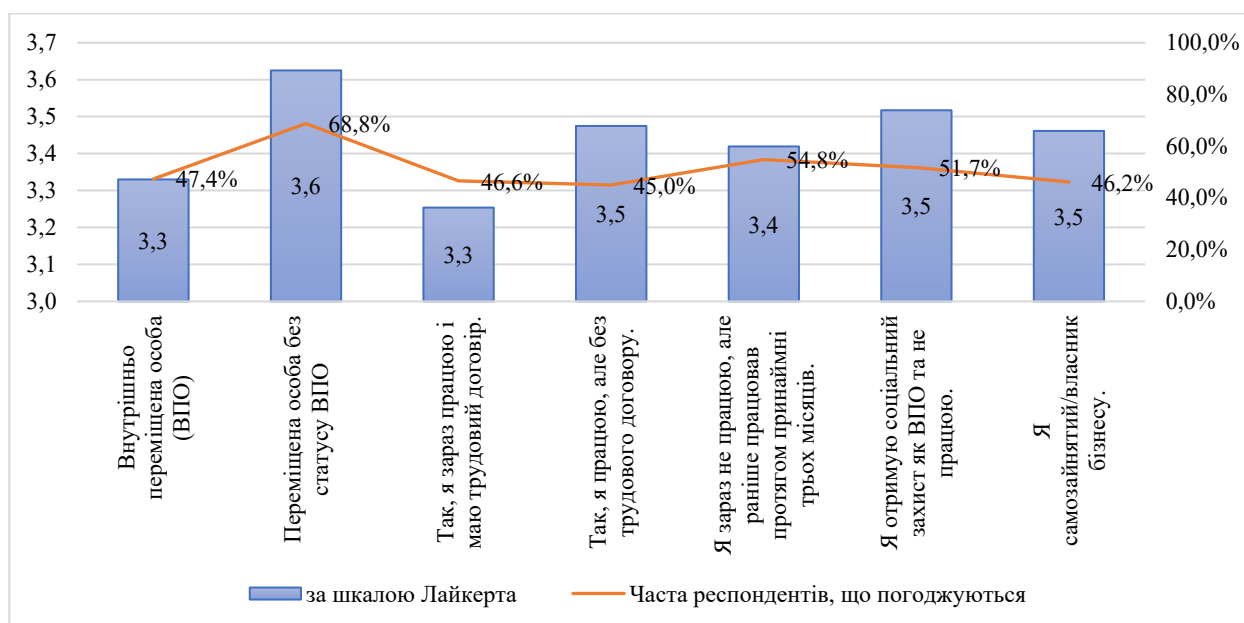

Рис. 167. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони активно захищають свої права як ВПО, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Загальний рівень правозахисної активності ВПО можна охарактеризувати як середній: активну позицію декларує менше половини респондентів. Найвищі показники зафіксовано серед переселенців із регіонів, що безпосередньо

постраждали від воєнних дій (Запорізька, Сумська, Харківська області), а також серед вихідців із зон активних бойових дій.

Віковий аналіз демонструє, що найбільш активно права відстоюють респонденти середнього та старшого віку, тоді як молодь менш схильна долучатися до правозахисних практик. Гендерний вимір свідчить про більш системну активність жінок у відстоюванні прав порівняно з чоловіками. Показовим є й те, що переселенці без офіційного статусу ВПО демонструють вищий рівень правозахисної активності, ніж зареєстровані, що може бути наслідком вищої вразливості або більшої мотивації до самоорганізації.

Випадки та ризики дискримінації ВПО

Загальна оцінка рівня дискримінації ВПО

Загалом 74,6% респондентів погодилися із твердженням, що вони не зазнавали дискримінації як ВПО. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 3,9 бали, що свідчить про переважно позитивне сприйняття соціального середовища.

Водночас, майже чверть опитаних (25,4%) або сумніваються, або мають досвід проявів прихованої дискримінації. Це означає, що проблема залишається актуальною та потребує уваги з боку органів влади й громадських організацій.

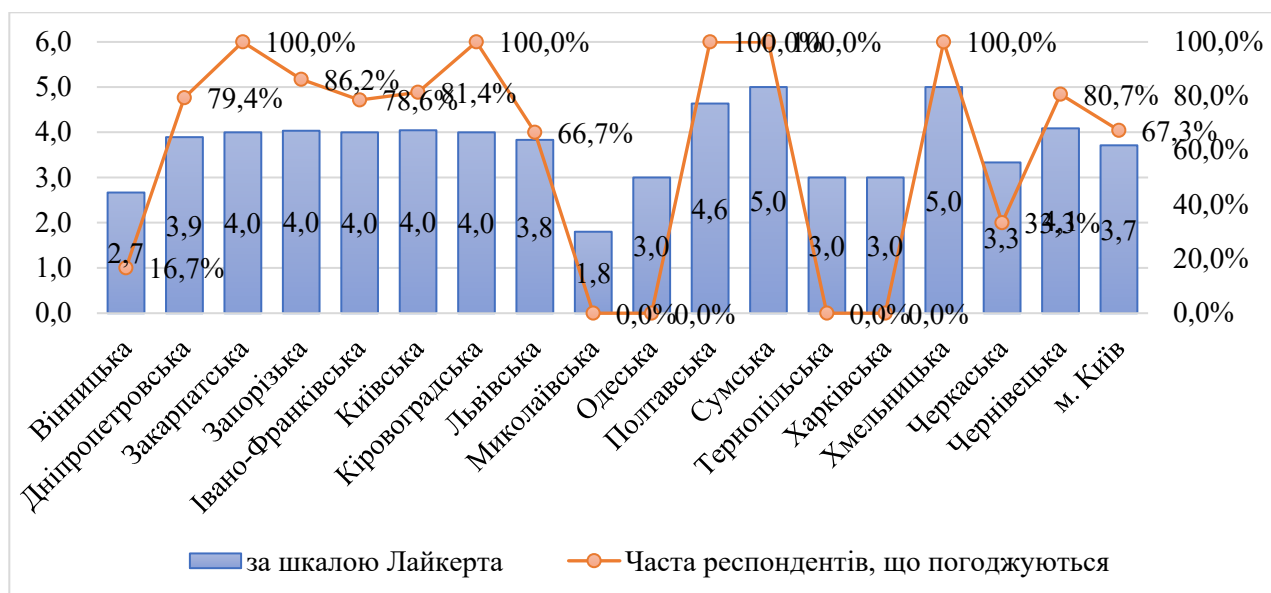

Рис. 168. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони не зазнавали дискримінації як ВПО, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий максимальний рівень відсутності дискримінації зафіксовано в Луганській, Сумській, Хмельницькій, Полтавській, Кіровоградській та Закарпатській областях. Високі показники відсутності дискримінації ВПО мають також Запорізька (86,2%), Київська (81,4%) та Чернівецька (80,7%) області (Рис. 168). Найнижчі показники зафіксовано в Миколаївській (0%), Харківській (0%), Тернопільській (0%), Одеській (0%) та Вінницькій (16,7%) областях.

Цікаво, що великі обласні центри з активним переселенським рухом (міста Київ та Львів) демонструють середній рівень відсутності дискримінації – 67–68%, що може відображати перевантаженість інфраструктури та напруженість у громадах.

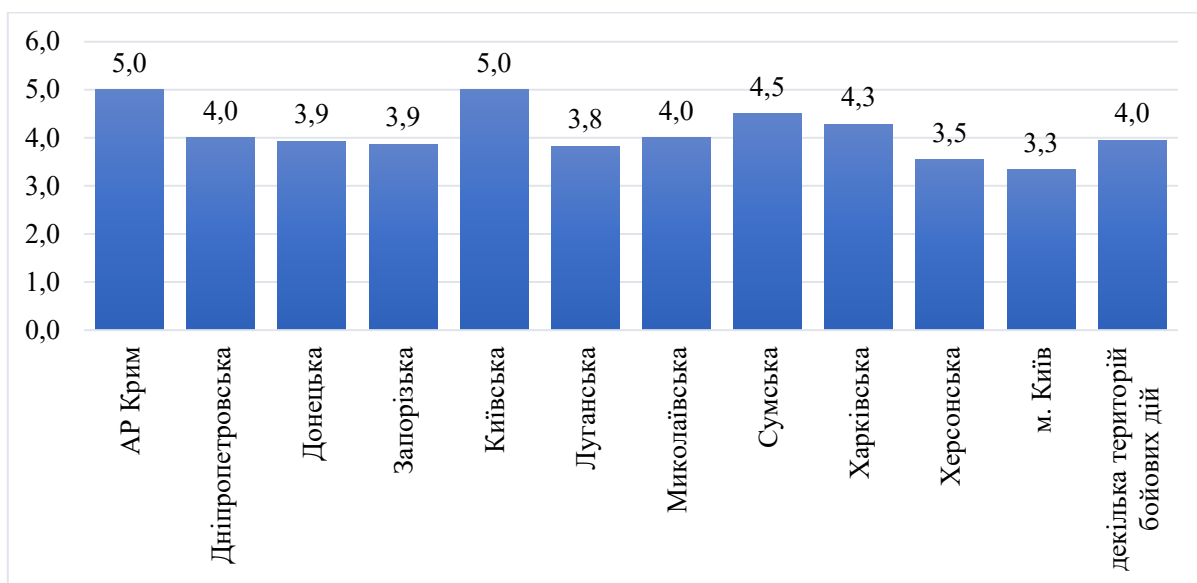

Рис. 169. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони не зазнавали дискримінації як ВПО, в розрізі регіонів походження, балів

За регіонами походження (Рис. 169) найвищі показники відсутності дискримінації показали ВПО з Харківської області (86,2%). Відносно нижчий рівень – серед вихідців із Херсонської області (63,6%). Донеччина (76,0%) та Луганщина (67,5%) демонструють середній рівень, що свідчить про різний досвід навіть у межах зони бойових дій.

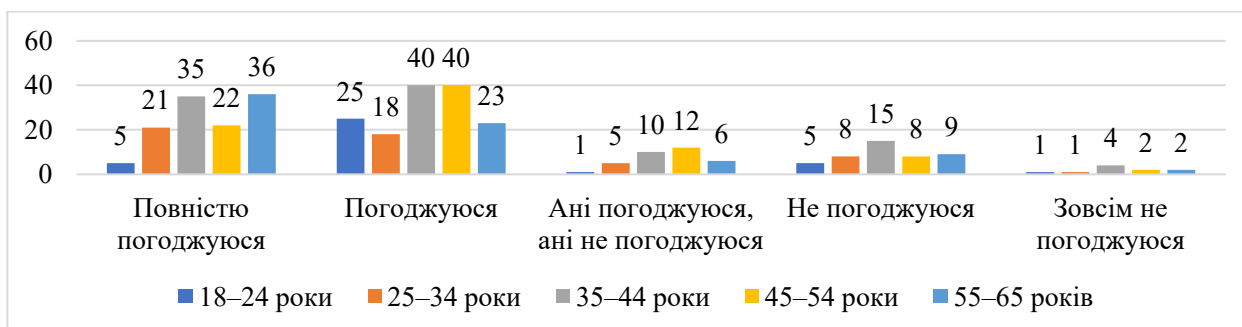

Рис. 170. Розподіл відповідей респондентів стосовно відсутності випадків їх дискримінації як ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

У віковому зрізі найвищий рівень толерантності відчувають респонденти 18–24 років (81,1%) та старшої вікової групи 55–65 років (77,6%). Середній рівень толерантності – у групах 25–54 роки (72–74%) (розраховано за даними Рис. 170).

Молодь, яка інтегрується через навчання та соціальну мобільність, і старші люди, які цінують стабільність, відзначають менше дискримінації до себе як до ВПО.

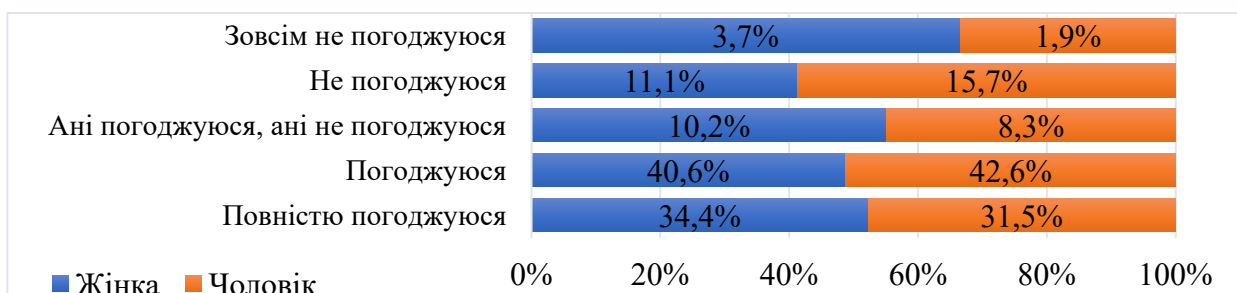

Рис. 171. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно відсутності випадків їх дискримінації як ВПО

У контексті гендерного розподілу, і жінки (75,0%), і чоловіки (74,1%) оцінюють ситуацію майже однаково, що свідчить про відсутність суттєвого гендерного дисбалансу в досвіді дискримінації.

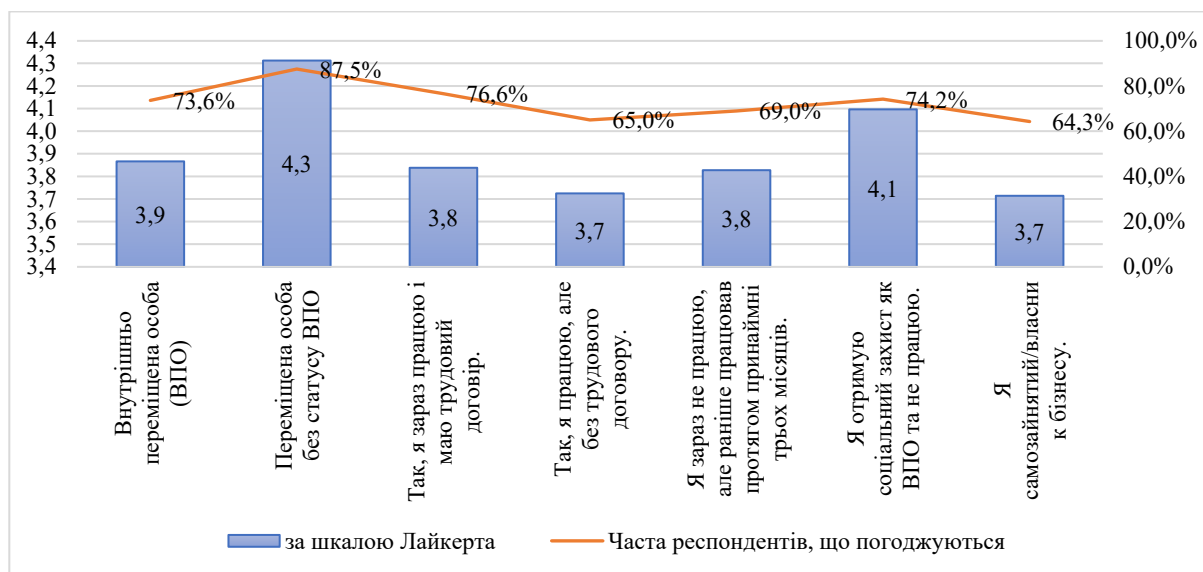

Рис. 172. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони не зазнавали дискримінації як ВПО, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Офіційно зареєстровані ВПО у 73,6% не зазнавали дискримінації. Переміщені без статусу ВПО мають ще значно вищий показник її відсутності – 87,5%. Категорія «інше» та ті, хто не захотіли відповідати, показали ще більш високий рівень відсутності дискримінації (83–100%). Це може свідчити про те, що отримання статусу ВПО іноді пов'язане з більшими бюрократичними бар'єрами, які сприймаються як дискримінаційні практики (рис. 172).

Найбільш захищеними від дискримінаційних проявів відчують себе респонденти, які відмовляються надавати інформацію щодо свого статусу зайнятості (87,5%) та ті, хто належить до категорії «інше» (78,8%). Найнижчий рівень відсутності дискримінації зафіксовано серед працюючих без офіційного трудового договору (65,0%) та самозайнятих осіб (64,3%). Респонденти, офіційно працевлаштовані, демонструють відносно високий рівень відсутності дискримінації (76,6%), проте серед них також присутня значна частка осіб із протилежним досвідом.

Переважає більшість ВПО повідомляють про відсутність дискримінації, однак приблизно чверть респондентів відзначає інший досвід. Найбільш толерантні соціальні середовища зафіксовані у Луганській, Сумській, Хмельницькій та

Полтавській областях, тоді як у Миколаївській, Харківській та Тернопільській областях ситуація виглядає тривожною.

Молодь та респонденти старшого віку повідомляють про нижчий рівень дискримінації порівняно з особами середнього віку. Значущих відмінностей за статтю не виявлено, що свідчить про загальну універсальність досвіду ВПО. Цікавим є той факт, що переміщені особи без офіційного статусу частіше зазначають відсутність дискримінації порівняно із зареєстрованими ВПО, що вказує на потенційну роль державних процедур як джерела нерівності. Найуразливішими групами є особи, які працюють без трудового договору або ведуть власну справу, оскільки вони частіше повідомляють про дискримінаційні прояви.

Випадки дискримінації ВПО за мовною ознакою

За результатами опитування, лише 11,7% респондентів погодилися з твердженням, що зазнають дискримінації за мовною ознакою. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 2,0 бали, що свідчить про низький рівень поширеності мовної дискримінації серед ВПО. Таким чином, мовний чинник загалом не є системною перешкодою для інтеграції переселенців, проте залишається проблемою для окремих груп та регіонів.

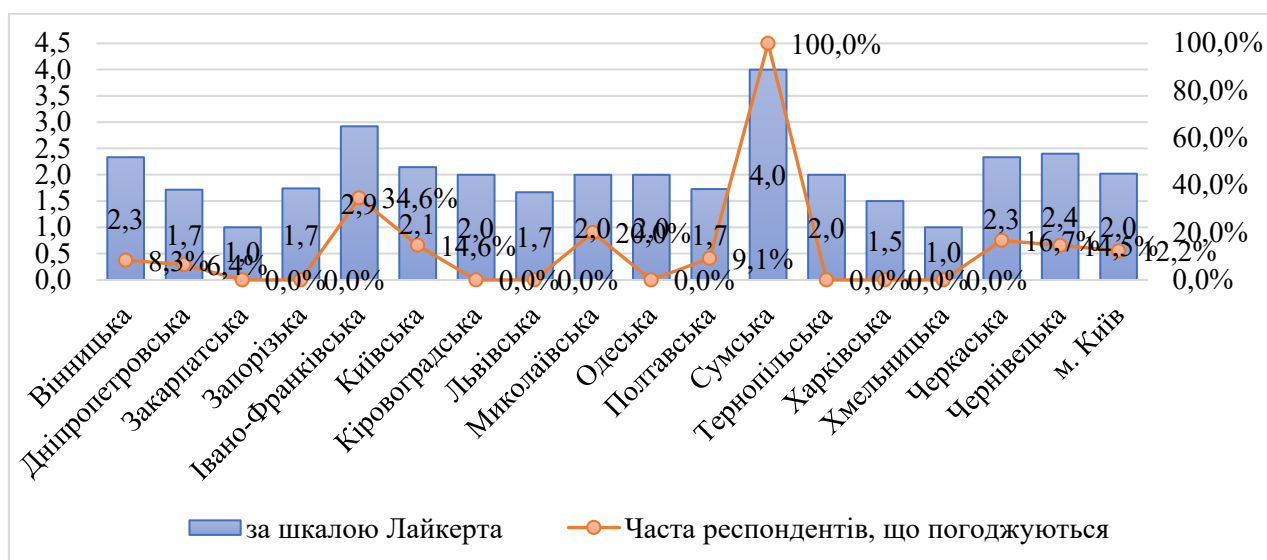

Рис. 173. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за ознакою мови, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень відчуття мовної дискримінації зафіксовано у Сумській області (100%), Івано-Франківській (34,6%), Миколаївській (20,0%), Черкаській (16,7%), Київській (14,6%) та Чернівецькій (14,5%) областях. Водночас найнижчі показники (0%) спостерігаються у Запорізькій, Закарпатській, Луганській, Львівській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій та Одеській областях (Рис. 173).

Ці дані свідчать про відмінності у регіональному сприйнятті мовної дискримінації. Зокрема, у низці регіонів із традиційно сильними україномовними практиками (Львівська, Тернопільська, Хмельницька області) респонденти не зазначають випадків мовної дискримінації, що може інтерпретуватися як прояв високого рівня толерантності у мовному питанні та ефективності локальних соціальних практик інтеграції.

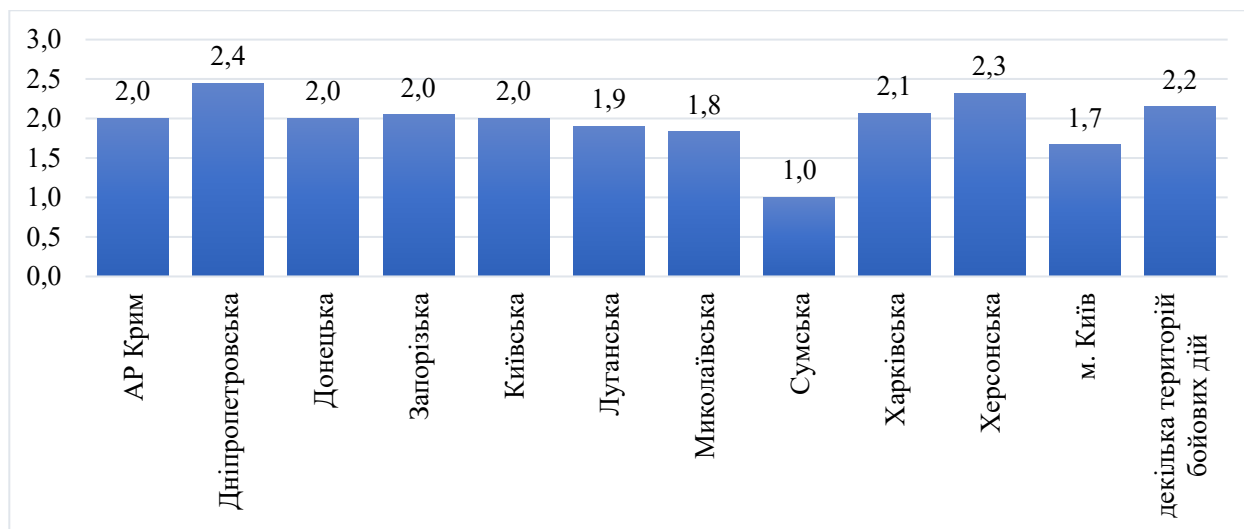

Рис. 174. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони зазнають дискримінації за ознакою мови, в розрізі регіонів походження, балів

Найвищий рівень відчуття мовної дискримінації серед ВПО спостерігається у вихідців з Херсонської (17,1%), Миколаївської (16,7%), Донецької і Дніпропетровської областей (по 11,1%). Водночас респонденти родом з Сумської,

Київської, окремих східних областей не зазначали випадків мовної дискримінації (Рис. 174).

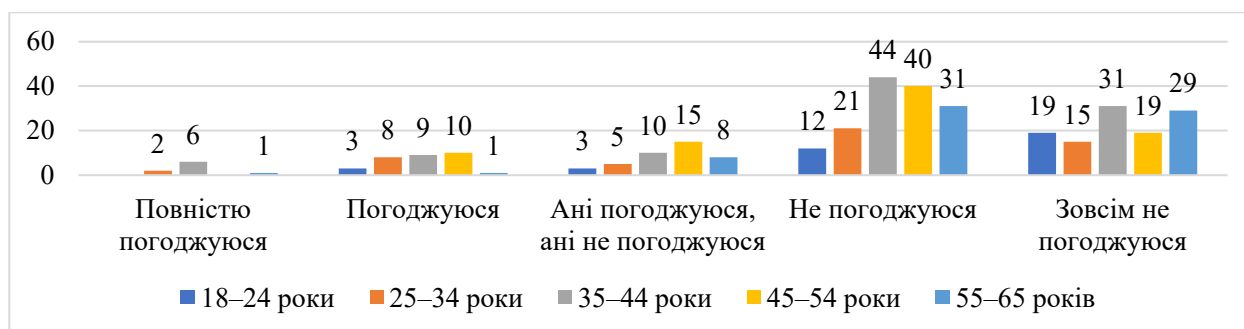

Рис. 175. Розподіл відповідей респондентів щодо випадків дискримінації за ознакою мови, в розрізі вікових груп, осіб

Аналіз за віковими категоріями демонструє, що прояви мовної дискримінації найчастіше фіксуються серед осіб віком 25–34 роки (19,6%), 35–44 роки (15,0%) та 45–54 роки (11,9%). Молодь у віці 18–24 років відзначає такі випадки рідше – 8,1%, а серед старшої групи 55–65 років – лише 2,9%. Ці дані свідчать про те, що проблематика мовної дискримінації є найбільш актуальною для активного працездатного населення, яке активно взаємодіє у професійній та соціальній сферах.

Офіційно зареєстровані ВПО частіше повідомляють про дискримінацію (12,2%), ніж ті, хто не має такого статусу (0%). Це може означати, що контакт із державною бюрократичною системою підсилює сприйняття мовної нерівності (Рис. 176).

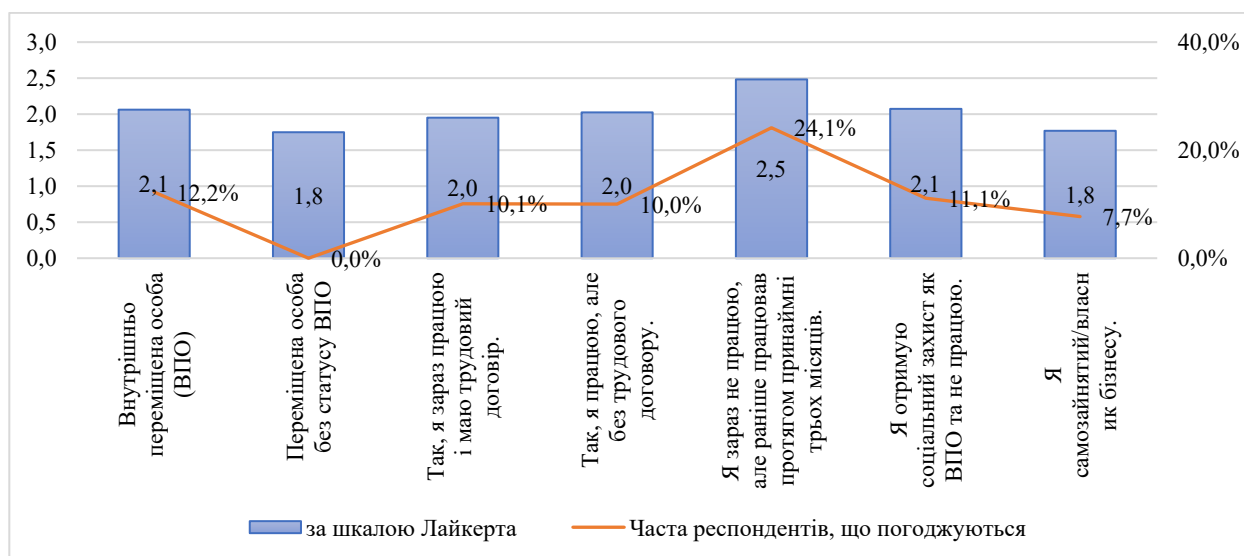

Рис. 176. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за ознакою мови, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Серед осіб, які перебувають у стані зайнятості, випадки мовної дискримінації практично не фіксуються (3,8%). Найвищий рівень її проявів спостерігається серед респондентів, які працюють у «сірих» зонах зайнятості або утримуються від відповіді, проте навіть у цих групах показники не перевищують 6–7%. Це свідчить про те, що мовна дискримінація майже не виступає проблемою на ринку праці.

Загальний рівень відчуття мовної дискримінації серед ВПО в Україні є низьким (11,7%). Водночас ця проблема більш помітна у деяких регіонах (Сумська, Івано-Франківська, Чернівецька та Київська області) та серед переселенців з Херсонської, Миколаївської областей і Донбасу. Найбільш чутливими до мовного питання є респонденти середнього працездатного віку (25–44 роки). ВПО без офіційного статусу майже не повідомляють про мовні проблеми, що свідчить про значущу роль офіційних бюрократичних процедур у формуванні досвіду мовної дискримінації.

Випадки дискримінації за культурною та релігійною ознаками

Середній показник за шкалою Лайкерта становить 1,8, що свідчить про дуже низький рівень згоди з твердженням «Я зазнаю дискримінації за культурною або релігійною ознакою».

Загалом лише 3,8% респондентів прямо вказали на наявність такої дискримінації (сума категорій «Повністю погоджуюся» та «Погоджуюся»). Переважна більшість (понад 87%) відповіла «Не погоджуюся» або «Зовсім не погоджуюся». Таким чином, випадки культурної чи релігійної дискримінації носять радше поодинокий, ніж масовий характер.

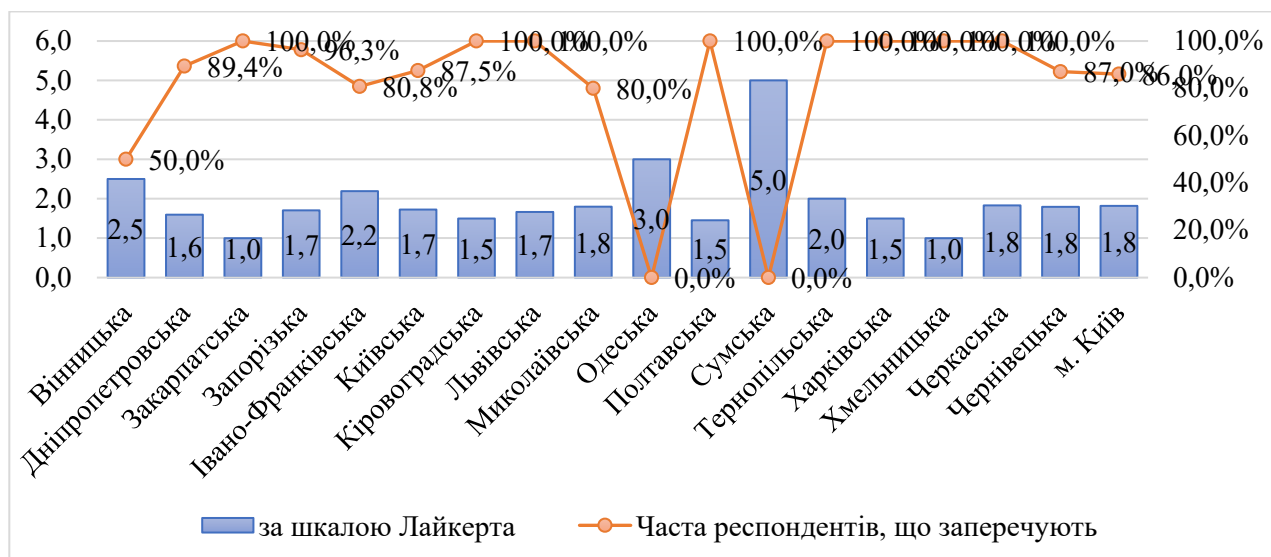

Рис. 177. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за культурною або релігійною ознакою, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень згоди з твердженням зафіксовано у Сумській області (100%), проте це базується лише на одній відповіді, що не дозволяє робити узагальнень. Відносно вищі частки погоджень зафіксовані у Миколаївській області (20%) та у місті Києві (6%). Водночас більшість регіонів (Дніпропетровська, Запорізька, Львівська, Черкаська та ін. області) показали нульову або майже нульову частку респондентів, які відчули цей вид дискримінації (Рис. 177).

Отже, територіально вираженої тенденції за цим питанням не простежується, однак поодинокі випадки трапляються у великих містах та на Півдні країни.

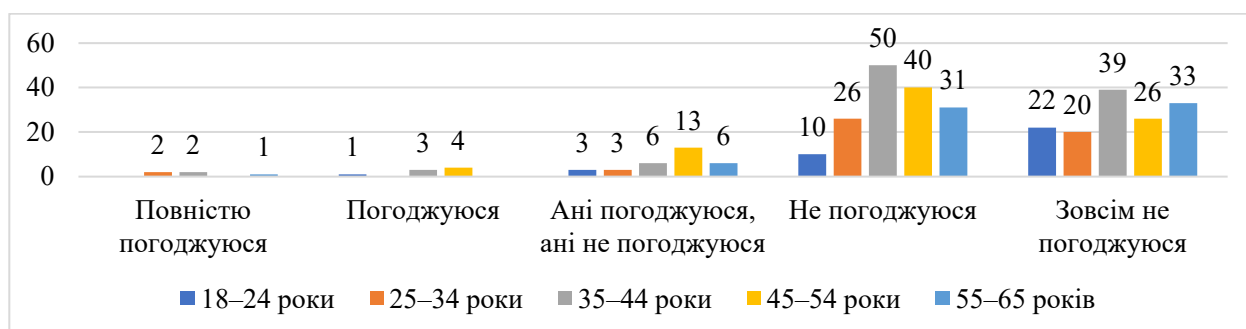

Рис. 178. Розподіл відповідей респондентів стосовно дискримінації за культурною або релігійною ознакою, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш схильними до відчуття дискримінації виявилися респонденти 35–54 років (приблизно 5%). Молодь (18–24 роки) та люди старшого віку (55–65 років)

значно рідше повідомляли про дискримінаційний досвід (2,8% та 1,4% відповідно) (розраховано за даними Рис. 178). Можливо, представники середнього віку більш активно стикаються із соціально-економічними та трудовими відносинами, де й виникає ймовірність відповідного упередженого ставлення.

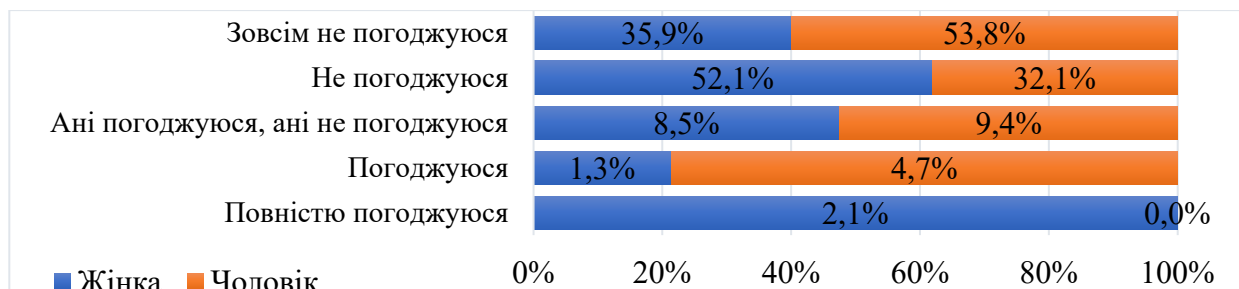

Рис. 179. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно дискримінації за культурною або релігійною ознакою

Жінки повідомляли про таку дискримінацію трохи рідше (3,4%) порівняно з чоловіками (4,7%). Гендерні відмінності є статистично незначними, що підтверджує: культурно-релігійна дискримінація не має яскраво вираженого гендерного характеру (Рис. 179).

Особи зі статусом ВПО вказали на дискримінацію у 3,8% випадків. Ті, хто перемістився без офіційного статусу, демонструють трохи вищий рівень (6,3%), що може бути пов'язано з їхньою меншою правовою захищеністю (Рис. 180).

Найвищий рівень відчуття дискримінації відзначають безробітні, які отримують соціальний захист (7,1%) та ті, хто відмовився відповідати на питання про зайнятість (7,1%).

Працевлаштовані особи зазнають дискримінації за культурною або релігійною ознакою у значно меншій мірі (2,6–4,2%). Це може свідчити, що економічна уразливість та залежність від соціальних виплат загострює відчуття такої дискримінації (Рис. 180).

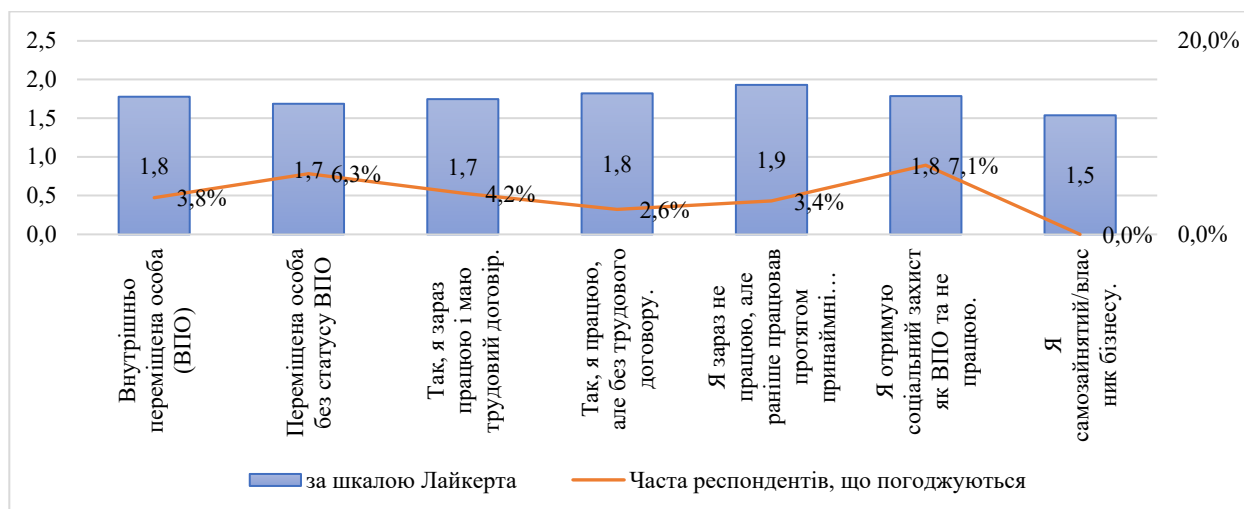

Рис. 180. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за культурною або релігійною ознакою, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Таким чином, загальний рівень культурної та релігійної дискримінації серед ВПО низький (3,8%), що свідчить про відносну толерантність українського суспільства.

Найбільше випадків повідомляється у Миколаївській, Сумській областях та місті Києві, проте у більшості регіонів такі явища практично відсутні. Більш чутливими до дискримінації виявилися особи середнього віку та ті, хто перебуває у стані соціальної вразливості (безробітні, отримувачі допомоги).

Випадки дискримінації за етнічною ознакою

Щодо етнічної дискримінації, то лише 2,4% респондентів погодилися з твердженням про її наявність, що відповідає середньому значенню 1,6 бали за шкалою Лайкерта (де 1 – «зовсім не погоджуюся», 5 – «повністю погоджуюся»). Водночас ці дані свідчать про наявність певних регіональних та соціальних відмінностей, які слід враховувати у контексті інтеграційних процесів та розробки політики недискримінації.

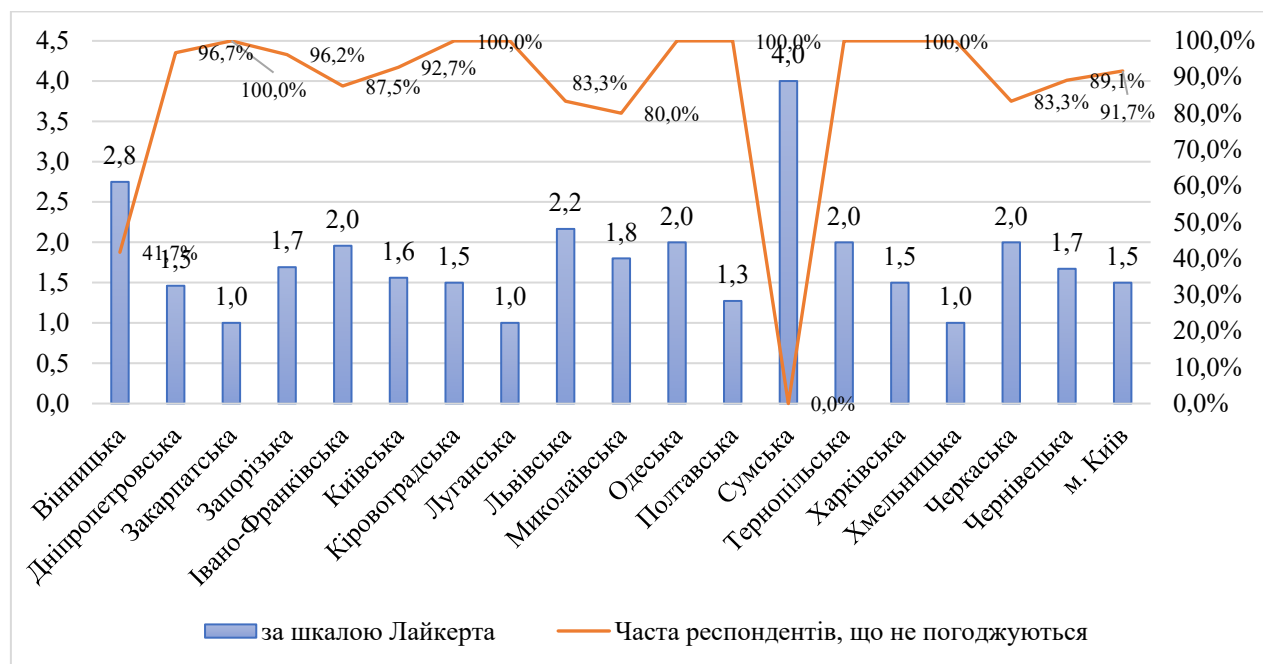

Рис. 181. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за етнічною ознакою, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищі показники згоди з твердженням про наявність етнічної дискримінації спостерігаються у таких регіонах:

- Сумська область – 100% респондентів, проте слід враховувати, що вибірка складається лише з однієї особи, що суттєво спотворює результат;
- Миколаївська область – 20,0%;
- Вінницька та Львівська області – по 16,7% (Рис. 181).

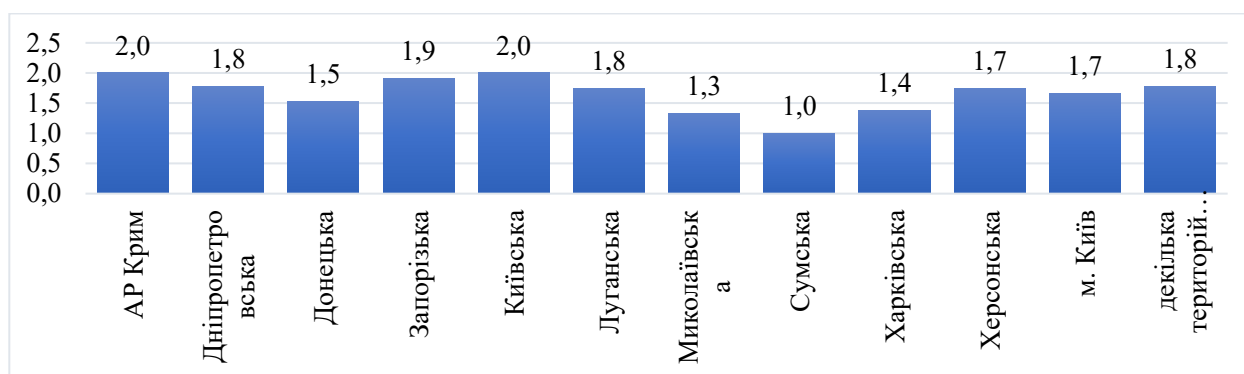

Рис. 182. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони зазнають дискримінації за етнічною ознакою, в розрізі регіонів походження, балів

У великих регіонах, які прийняли значну кількість ВПО (Дніпропетровська, Запорізька, Київська та Чернівецька області), рівень згоди коливається від 0% до 2%, що свідчить про відносно низький рівень етнічної дискримінації в масових вибірках.

Отже, основні центри прийому ВПО характеризуються нижчим рівнем етнічної дискримінації, тоді як у регіонах із меншою чисельністю респондентів можуть спостерігатися поодинокі випадки упередженого ставлення.

Найбільш відчутні прояви дискримінації за етнічною ознакою зафіксовано серед переселенців із таких регіонів (Рис. 182):

- Запорізька область – 6,8%;
- Херсонська область – 5,1%;
- Луганська область – 5,0%;
- території активних бойових дій – 5,6%.

Для переселенців із Донецької та Харківської областей частка респондентів, які погодилися з твердженням про етнічну дискримінацію, є майже нульовою. Ці результати свідчать про різницю у сприйнятті етнічної ідентичності, що залежить від регіонального контексту та історико-соціокультурних особливостей.

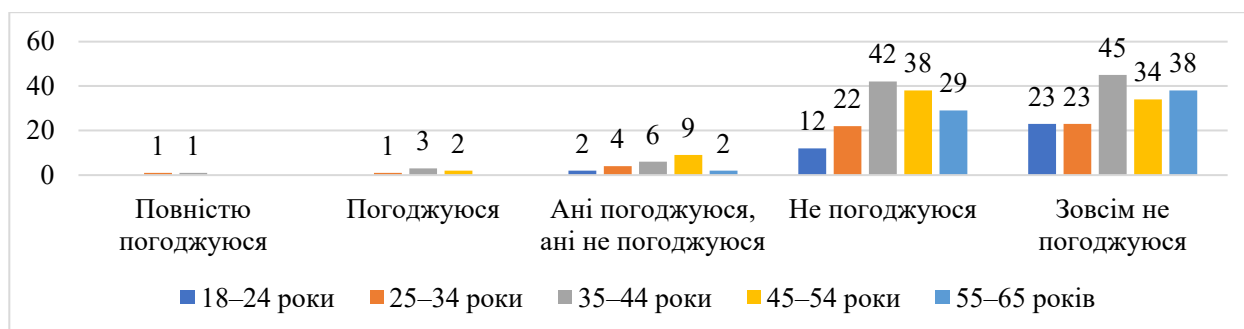

Рис. 183. Розподіл відповідей респондентів стосовно дискримінації за етнічною ознакою в розрізі вікових груп, осіб

Найбільше повідомлень про етнічну дискримінацію надходить від таких вікових груп (розраховано за даними Рис. 183):

- 35–44 роки – 4,1%.
- 25–34 роки – 3,9%.

— 45–54 роки – 2,4%.

Молодь (18–24 роки) та старші респонденти (55–65 років) практично не декларують цю форму дискримінації. Це може свідчити, що найбільш соціально активні групи (25–44 роки) частіше помічають прояви такої упередженості.

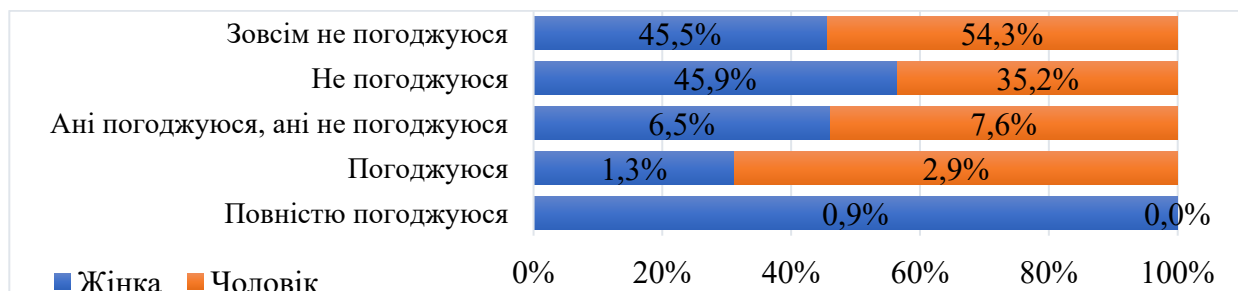

Рис. 184. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно дискримінації за етнічною ознакою

Серед жінок лише 2,2% респонденток погодилися з твердженням про наявність етнічної дискримінації, тоді як серед чоловіків цей показник становить 2,9%. Незважаючи на невелику різницю, чоловіки дещо частіше повідомляють про досвід такого виду дискримінації (Рис. 184).

Щодо статусу ВПО, то 2,5% опитаних із офіційним статусом зазначили наявність етнічної дискримінації, тоді як серед осіб без офіційного статусу ВПО цей показник дорівнює 0%. Це свідчить про те, що офіційний статус переселенця може виступати додатковим маркером ідентичності, що інколи провокує упереджене ставлення з боку оточуючих (рис. 185).

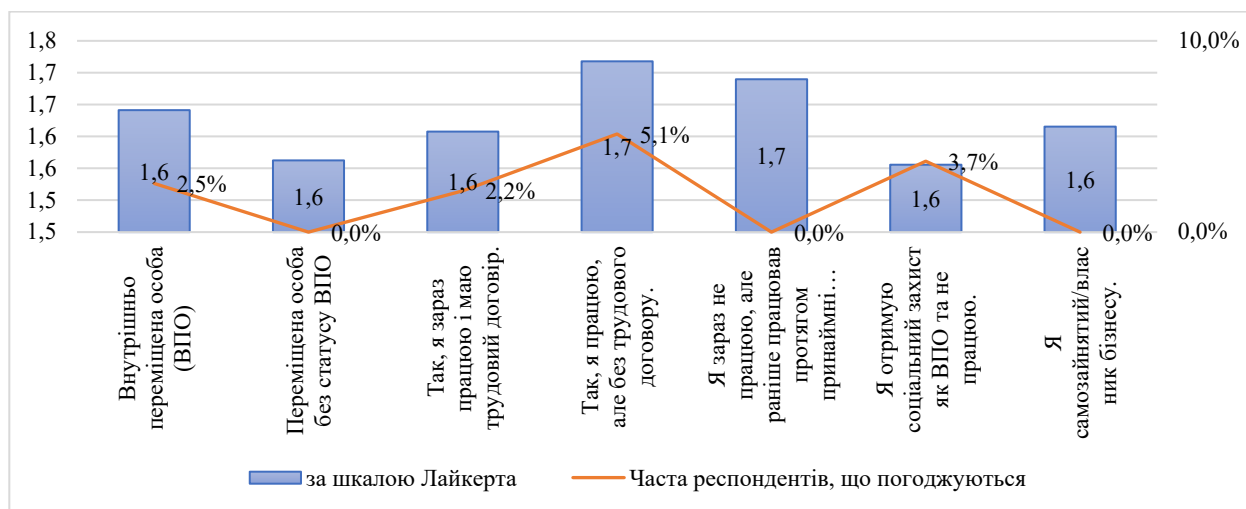

Рис. 185. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за етнічною ознакою,

**залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного
працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)**

Найвищий рівень відчуття етнічної дискримінації спостерігається серед наступних груп респондентів (Рис. 185):

- осіб, які працюють без офіційного трудового договору – 5,1%;
- осіб, які отримують соціальний захист як ВПО – 3,7%;
- осіб з офіційним працевлаштуванням – 2,2%.

Ці дані свідчать про те, що економічна вразливість корелює з підвищеним відчуттям етнічної дискримінації. Загалом рівень етнічної дискримінації в Україні залишається низьким, проте існують локальні та соціальні групи ризику, які частіше стикаються з упередженим ставленням. Таким чином, результати дослідження вказують, що етнічна дискримінація не є системною загрозою для українського суспільства, проте окремі групи потребують додаткової уваги у сфері захисту прав та соціальної інтеграції.

Випадки дискримінації за регіональною ознакою походження

Щодо дискримінації за регіональною ознакою походження, 340 респондентів відповіли на запитання про власний досвід у цій сфері. Загалом 15,6% опитаних (сума категорій «повністю погоджуюся» та «частково погоджуюся») повідомили про наявність дискримінації через регіон, з якого вони були вимушено переселитися. Середній показник за шкалою Лайкерта становить 2,2, що свідчить про переважну схильність респондентів заперечувати наявність дискримінаційного досвіду, хоча частина опитаних усе ж зазнала певних утисків.

Відчуття дискримінації серед ВПО значною мірою варіює залежно від регіону їхнього перебування. Найвищий рівень згоди з твердженням про наявність дискримінації спостерігається у Сумській та Одеській областях (100%), Миколаївській області (60%), м. Києві (34%) та Вінницькій області (36,4%) (Рис. 186).

Найнижчі показники зафіксовано у більшості східних та центральних регіонів (Полтавська, Харківська, Хмельницька, Луганська області), де респонденти майже не повідомляли про прояви дискримінації. Це свідчить про локалізований характер проблеми: у певних громадах переселенці частіше стикаються з упередженим ставленням, тоді як в інших інтеграція відбувається більш органічно та без суттєвих утисків.

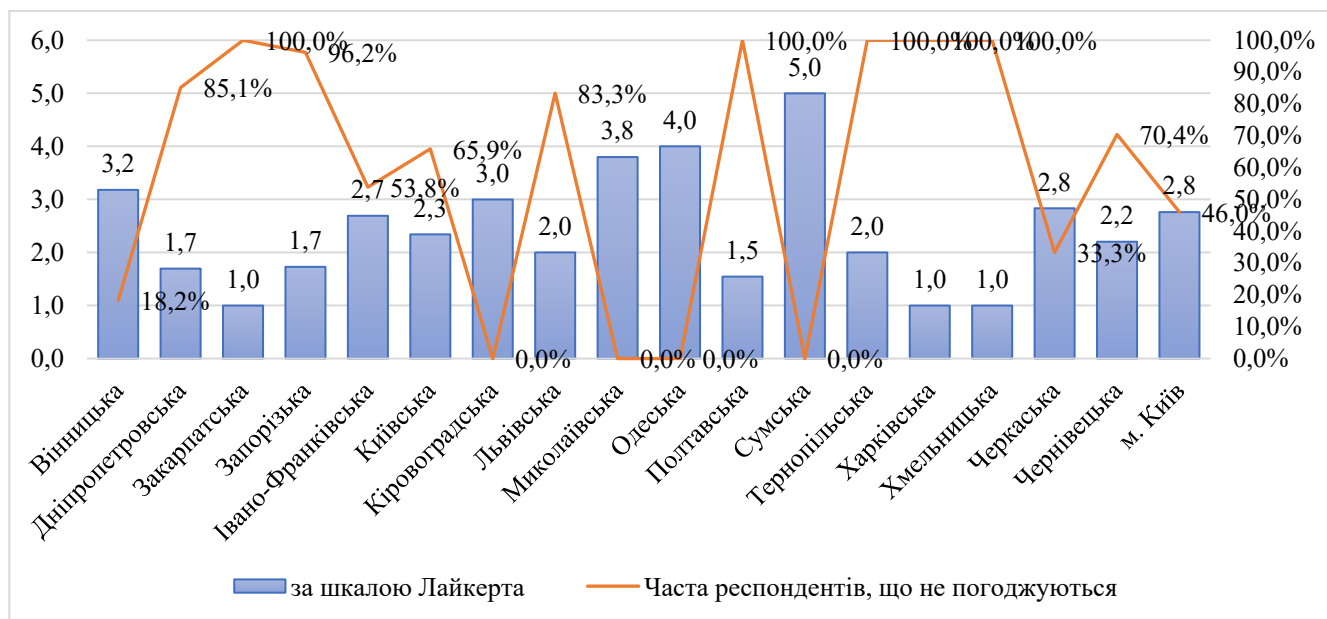

Рис. 186. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за регіональною ознакою походження, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

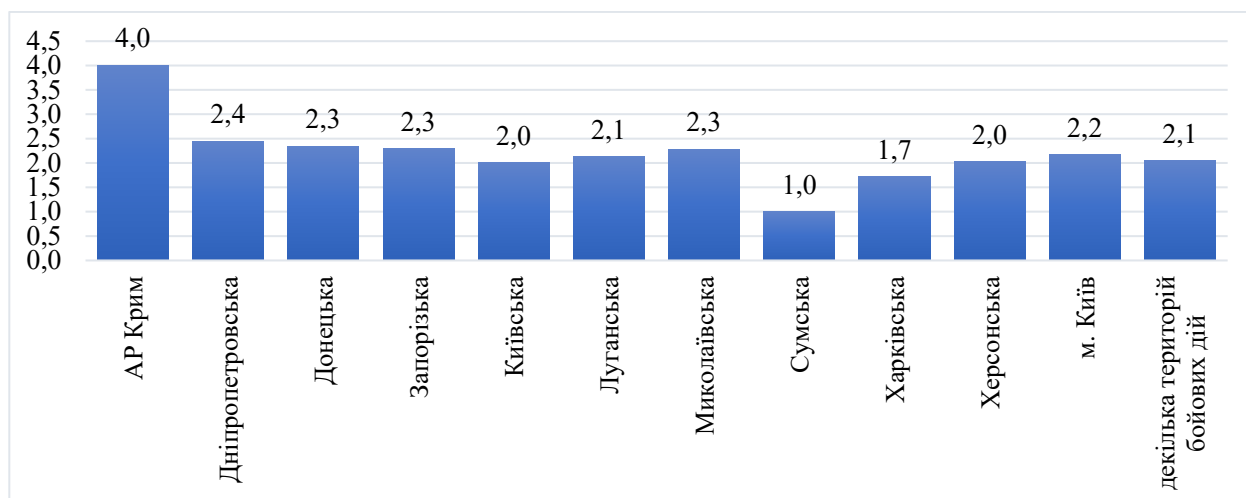

Рис. 187. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони зазнають дискримінації за регіональною ознакою походження, в розрізі регіонів походження, балів

Найбільш вразливими до такої дискримінації виявилися переселенці з (Рис. 187):

- Луганської області (21,1%),
- Донецької області (18,2%),
- Миколаївської області (28,6%),
- Херсонської області (9,8%),
- а також ті, хто прибув з кількох територій бойових дій (10,0%).

Ці дані демонструють, що стигматизація пов'язана з регіональною ідентичністю: люди з Криму, Донбасу та Південних регіонів частіше повідомляють про упереджене ставлення.

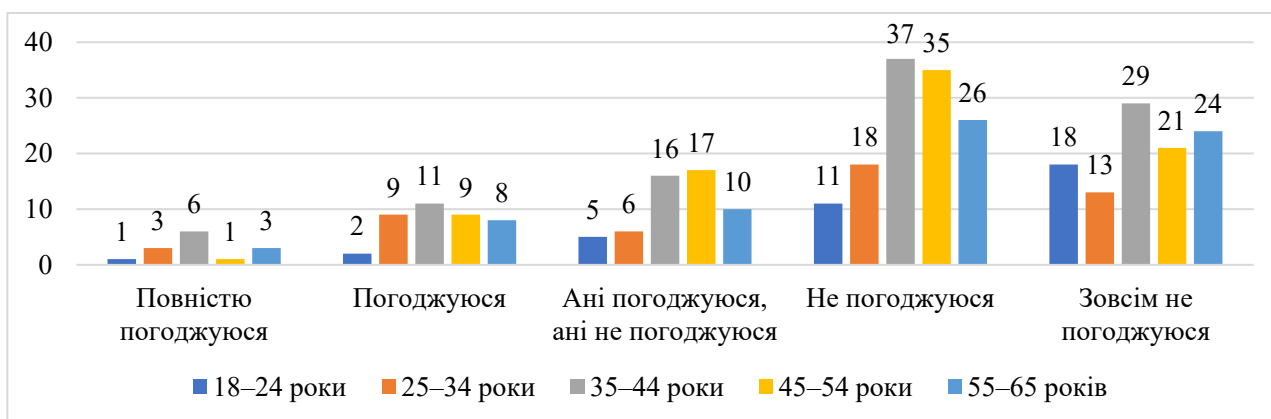

Рис. 189. Розподіл відповідей респондентів стосовно дискримінації за регіональною ознакою походження, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш вразливими до дискримінації за регіоном походження виявляються респонденти віком 25–34 роки (24,5%) та 35–44 роки (17,2%). Молодь у віці 18–24 роки повідомляє про нижчий рівень дискримінації (8,1%), тоді як старші групи (55–65 років) демонструють середні показники (15,5%). Це може свідчити про те, що працездатні переселенці частіше стикаються з обмеженнями на ринку праці або у соціальних відносинах (розраховано на основі даних Рис. 189).

Щодо гендерного аспекту, то жінки дещо частіше, ніж чоловіки, відзначали прояви дискримінації за регіоном походження (16,2% проти 15,0%), проте різниця

є незначною. Загалом можна констатувати, що гендерна приналежність не є визначальним фактором у сприйнятті регіональної дискримінації.

Особи з офіційним статусом ВПО частіше повідомляли про дискримінацію (16,1%), ніж ті, хто перемістився без наявності статусу (6,7%). Це можна пояснити тим, що офіційний статус робить людей більш видимими для адміністративних та соціальних структур і може спричиняти додаткову стигматизацію під час отримання послуг або допомоги (Рис. 189).

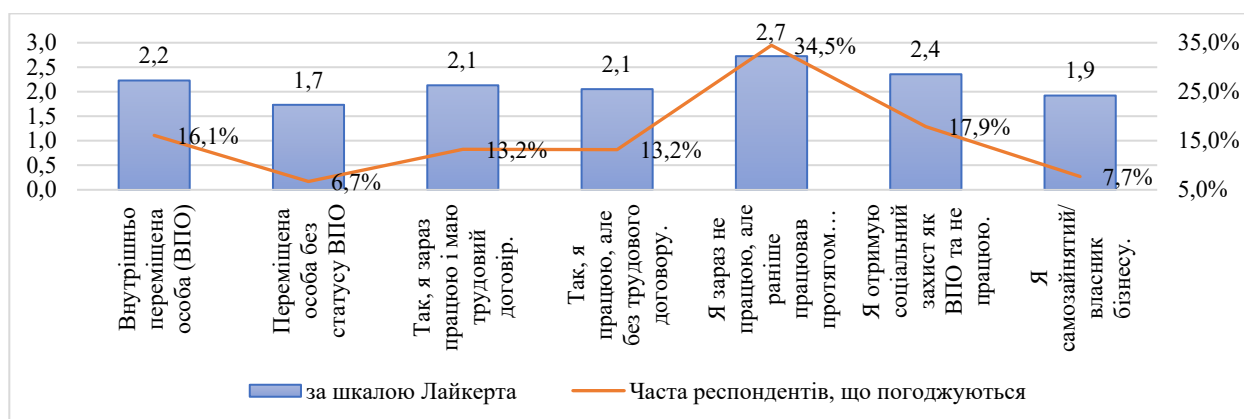

Рис. 189. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони зазнають дискримінації за регіональною ознакою походження, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень дискримінаційного досвіду мають ті, хто тимчасово не працює, але має попередній трудовий досвід (34,5%). Серед офіційно працевлаштованих рівень згоди значно нижчий (13,2%). Це може свідчити, що економічна незахищеність підсилює відчуття стигматизації.

Дискримінація за регіоном походження існує, хоча її масштаби відносно невеликі (15–16%). Найчастіше її відчують переселенці з Криму, Донбасу та Південних областей. Найбільш вразливі – люди працездатного віку (25–44 роки) та ті, хто тимчасово без роботи. Проблема має географічну специфіку: в окремих регіонах (місто Київ, Вінницька, Одеська, Сумська області) рівень стигматизації значно вищий. Елементи цього виду дискримінації посилюються у випадках, коли переселенці отримують офіційний статус ВПО, що робить їх більш видимими у соціальних відносинах.

Оцінка респондентами просторової концентрації ВПО в місці поточного проживання.

Згідно з даними опитування, проведеного серед 351 респондента, більшість респондентів визнають: місцевість їхнього проживання характеризується значною концентрацією переселенців. Середній показник за шкалою Лайкерта становить 3,8, а частка тих, хто погоджується із цим твердженням, сягає 68,7%.

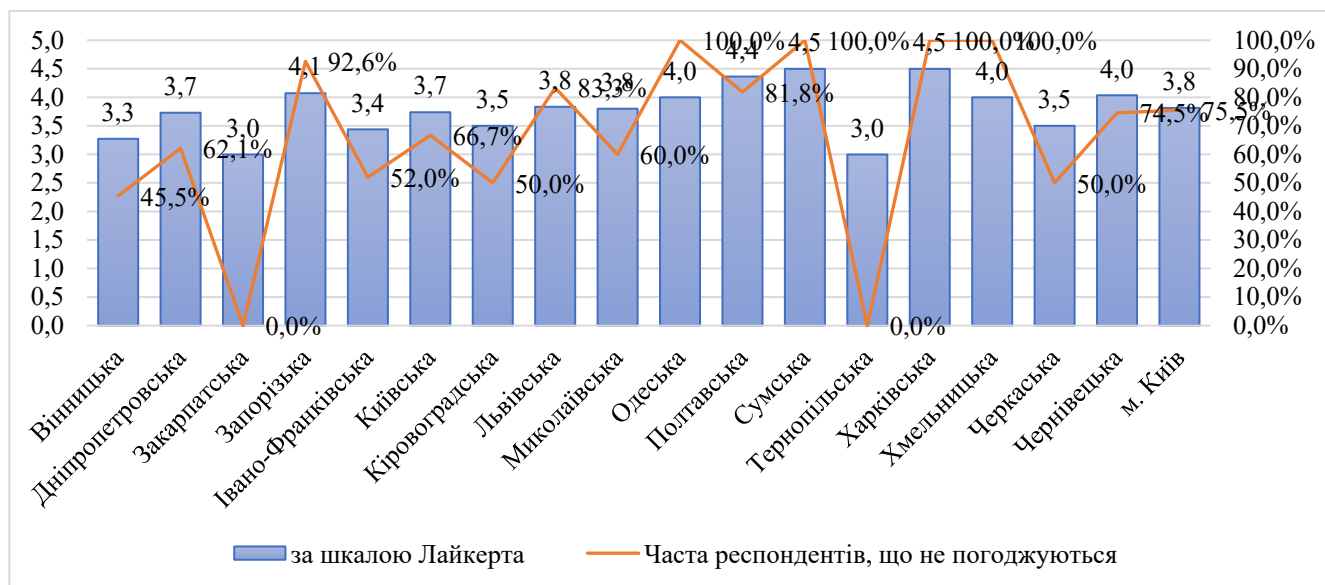

Рис. 190. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що місцевість їхнього проживання характеризується значною концентрацією переселенців, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Розподіл відповідей за областями демонструє виразну нерівномірність у сприйнятті концентрації ВПО у різних регіонах.

Регіони з найбільшою присутністю переселенців включають Запорізьку (92,6%), Харківську, Сумську, Хмельницьку та Одеську області (по 100%). У цих регіонах ВПО становлять значну частку місцевого населення, що підтверджує відчуття «перенаселеності» у громадах (Рис. 190).

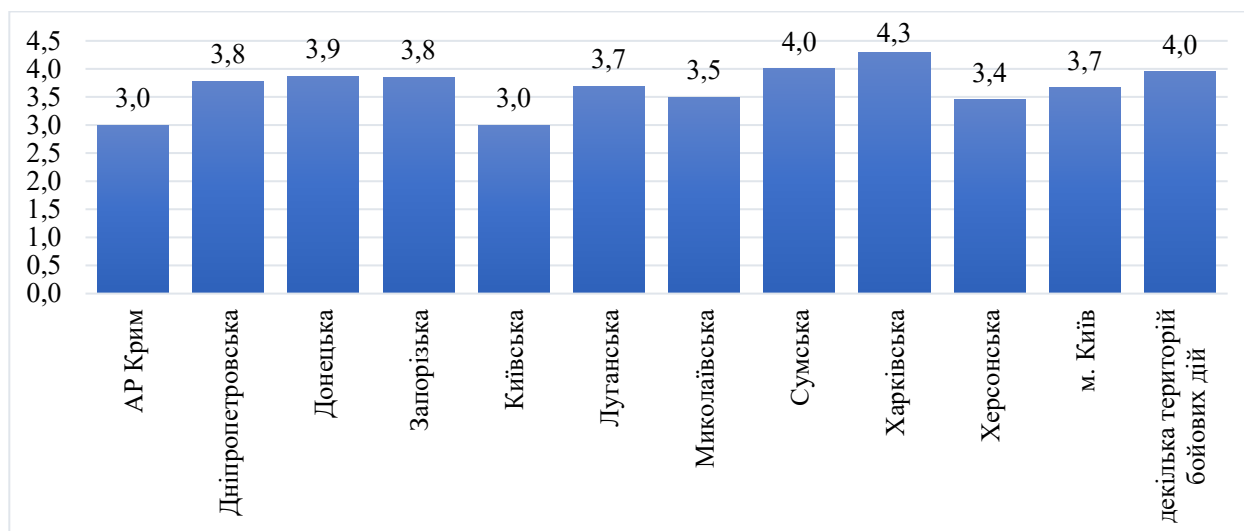

Рис. 191. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що місцевість їхнього проживання характеризується значною концентрацією переселенців, в розрізі регіонів походження, балів
Високі показники згоди також характерні для столиці (75,5%), Чернівецької (74,5%), Полтавської (81,8%) та Львівської областей (83,3%). Ці регіони можна розглядати як нові центри притягання переселенців.

Натомість мінімальні показники зафіксовано у Вінницькій (45,5%), Закарпатській та Тернопільській областях (по 0%), що свідчить про меншу чисельність ВПО або про більш успішну їхню інтеграцію в місцеве середовище.

Аналіз відповідей респондентів у розрізі регіонів походження (Рис. 191) демонструє цікаві закономірності. Найбільше погоджуються з твердженням про високу концентрацію ВПО переселенці з Харківської області (89,3%), а також ті, хто виїхав із декількох зон бойових дій (90%). Високий рівень згоди також серед ВПО із Запорізької (73,9%) та Луганської (71,8%) областей. Натомість вихідці з Херсонської (51%) і Миколаївської (50%) областей, а також АР Крим (0%) значно рідше відзначають високу концентрацію ВПО. Це означає, що досвід сприйняття “скупченості” залежить не лише від регіону перебування, а й від точки виходу переселенців.

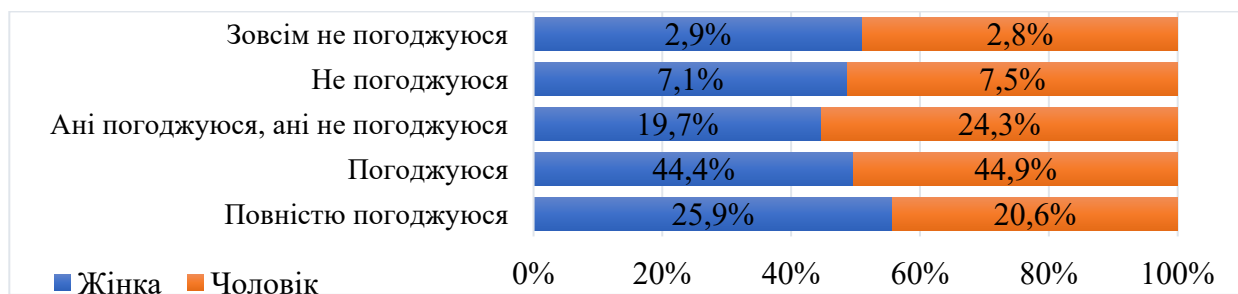

Рис. 192. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно рівня концентрацією переселенців в місцевості їх поточного проживання

Помітна відмінність простежується між жінками та чоловіками (Рис. 192). Жінки частіше погоджуються з твердженням про високу скупченість ВПО в їх регіоні проживання (70,3%) у порівнянні з чоловіками (65,4%). Ймовірно, це пов'язано з більшою соціальною чутливістю жінок, їхнім активним включенням у локальні мережі підтримки та комунікації.

Найбільш відчутно високу зосередженість ВПО помічають респонденти старшої вікової групи – 55–65 років (84,0%). Молодь віком 18–24 роки (40,5%) значно рідше поділяє цю думку. Це може пояснюватися специфікою соціалізації: молодші респонденти менш інтегровані у життя громади й рідше звертають увагу на демографічні зміни (розраховано на основі Рис.193).

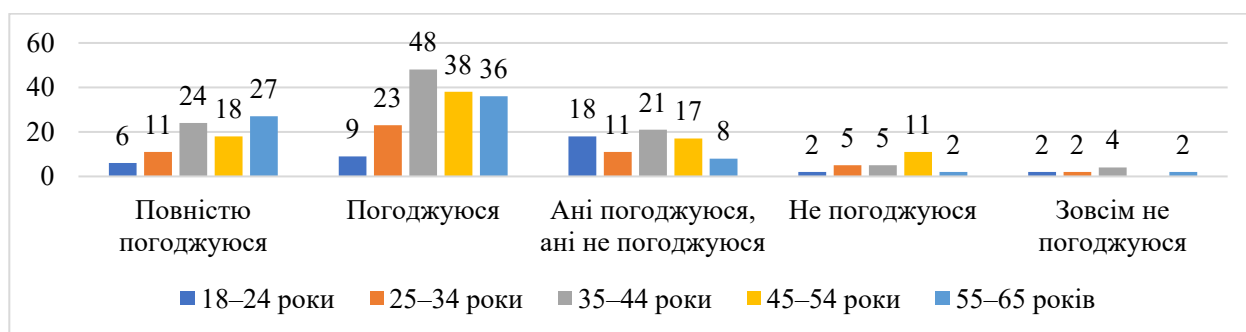

Рис. 193. Розподіл відповідей респондентів стосовно рівня концентрацією переселенців в місцевості їх поточного проживання, в розрізі вікових груп, осіб

Офіційно зареєстровані ВПО підтверджують високу концентрацію переселенців у 67,6% випадків. Особи без офіційного статусу частіше говорять про перенаселеність (75,0%). Примітно, що респонденти, які відмовилися вказувати статус, у 100% випадків визнають значну присутність ВПО. Це може свідчити про

приховану належність до групи переселенців та небажання ідентифікувати себе формально (Рис. 194).

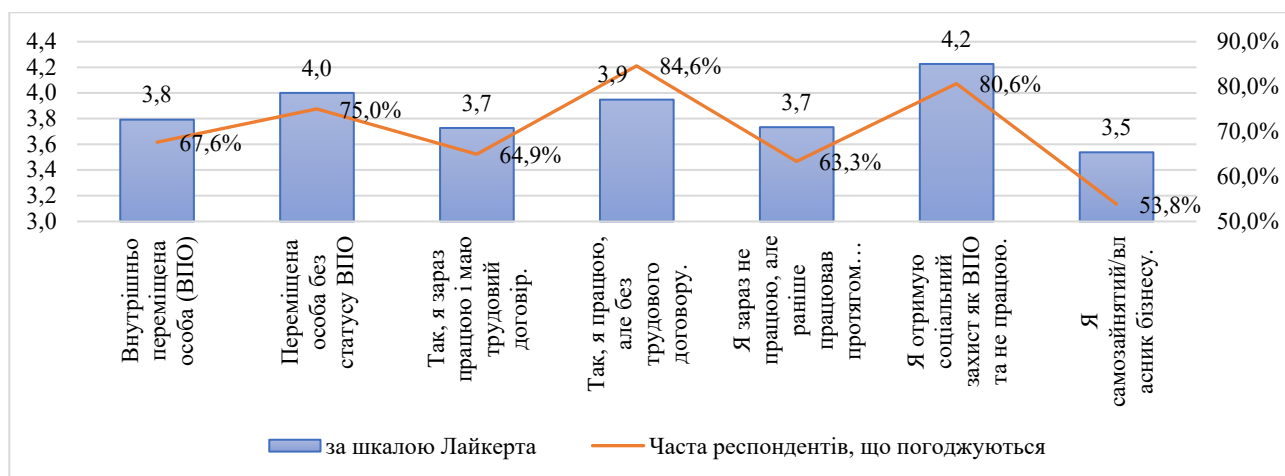

Рис. 194. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що місцевість їхнього проживання характеризується значною концентрацією переселенців, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень згоди щодо присутності ВПО спостерігається серед респондентів, які не працюють, але отримують соціальний захист як ВПО (80,6%), а також серед осіб, зайнятих без трудового договору (84,6%). Водночас офіційно працевлаштовані демонструють нижчу схильність відзначати концентрацію переселенців (64,9%). Такий розподіл можна пояснити впливом економічної інтеграції: стабільна зайнятість зменшує відчуття «окремості» ВПО, тоді як безробіття або неформальна зайнятість підсилюють сприйняття їхньої чисельності.

Переважає більшість респондентів (68,7%) визнає високу концентрацію ВПО у місцевості свого проживання. При цьому сприйняття цього явища істотно варіює залежно від регіону перебування, регіону походження переселенців, віку та статі респондентів, а також їхнього соціально-економічного статусу. Найбільш відчутною присутність ВПО є у східних і центральних регіонах, а також у столичних і прикордонних областях. Жінки, особи старшого віку та соціально менш інтегровані категорії (безробітні, неофіційно зайняті) демонструють підвищену чутливість до концентрації переселенців.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що феномен «зосередженості ВПО» у свідомості громадян має не лише демографічний, а й соціально-психологічний вимір. Він впливає на інтеграційні процеси, рівень згуртованості спільнот та потребує врахування в державній і регіональній політиці.

ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ II

Аналіз соціально-трудових і соціокультурних аспектів життя ВПО свідчить про поступовий розвиток процесів інтеграції у приймаючих громадах. Дослідження показало, що основними сферами стабілізації для переселенців стають зайнятість, побутова адаптація, соціальні зв'язки та участь у громадському житті, однак нерівність умов і територіальні відмінності все ще залишаються суттєвими.

Рівень трудової адаптації можна оцінити як достатньо високий: більшість респондентів (майже 92%) добре обізнані з питаннями охорони праці, техніки безпеки та трудових прав, що свідчить про належний рівень формальної інтеграції в професійне середовище. Водночас характер зайнятості залишається гендерно диференційованим: чоловіки значно частіше виконують роботи з підвищеним ризиком (53,7 %), тоді як серед жінок цей показник майже утричі нижчий (21,9 %). Це засвідчує збереження традиційного поділу професійних ролей, але водночас і гнучкість жінок у поєднанні трудових і сімейних обов'язків.

Питання балансу між роботою та особистим життям для більшості переселенців залишається важливим індикатором соціального благополуччя. Близько двох третин опитаних зазначили, що мають достатньо часу для родини та особистих справ, причому найвищий рівень задоволеності спостерігається серед осіб старшого віку, а найнижчий – серед молодих фахівців у віці 25–34 роки. Наявність офіційної роботи позитивно корелює із психологічною стабільністю та відчуттям соціальної включеності.

Розвиток волонтерської активності став одним із найяскравіших проявів соціальної інтеграції. Зафіксовано виражену, хоча й нерівномірну волонтерську участь, найвищу – у Закарпатській, Тернопільській і Запорізькій областях, де

значна частка респондентів повідомила про залучення до громадських або благодійних ініціатив. Це свідчить про посилення довіри до місцевих спільнот, формування горизонтальних соціальних зв'язків і перехід ВПО від пасивного отримання допомоги до активної участі в житті громади.

Доступ до соціальних послуг загалом оцінюється позитивно, проте залишається простір для покращення. Майже 56 % респондентів вважають достатнім рівень забезпечення дошкільною освітою, а середній бал задоволеності становить 3,6 за шкалою Лайкерта. Водночас догляд за людьми похилого віку залишається слабкою ланкою – лише третина опитаних оцінила доступність таких послуг як задовільну. Це свідчить про потребу в розбудові доглядової інфраструктури та розвитку соціальних сервісів на місцевому рівні.

У структурі сімейних відносин і побутової інтеграції спостерігається поступове відновлення стабільності. Майже 38 % переселенців мають можливість запросити членів родини для спільного проживання, що демонструє покращення житлових умов і рівень укорінення у новому середовищі. Цей показник особливо високий серед респондентів середнього та старшого віку, які мають стабільну роботу або власне житло.

Інституційна інтеграція ВПО, зокрема участь у профспілках та інших формах соціального представництва, залишається обмеженою – близько третини офіційно працевлаштованих є членами таких організацій. Це вказує на потребу розширення можливостей для колективного захисту трудових прав і посилення соціального діалогу на місцях.

Оцінка ставлення до переселенців показала переважно високий рівень толерантності у приймаючих громадах. Понад 74 % респондентів заявили, що не стикалися з дискримінацією за ознакою свого статусу ВПО, а випадки упередженого ставлення за етнічною, культурною чи релігійною ознакою залишаються поодинокими (до 4–6 %). Найчастіше переселенці повідомляють про дискримінацію за регіоном походження (16 %), зокрема у сфері працевлаштування.

Вразливішими залишаються представники працездатного віку 25–44 років – саме вони найчастіше відчують структурні бар'єри та стереотипне сприйняття.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціально-побутова інтеграція ВПО відбувається поступово, проте нерівномірно: стабілізація у сфері праці й сімейного життя поєднується з потребою вдосконалення доступу до соціальних послуг і розширення інституційної участі. Загальна динаміка свідчить про перехід від адаптаційного до інтеграційного етапу, коли переселенці стають не лише отримувачами допомоги, а й активними учасниками розвитку місцевих громад.

ЧАСТИНА III: РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ВПО ТА ЇХНЯ МОТИВАЦІЯ ДО ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ

Умови, за яких можливе повернення до місця попереднього проживання:

Відсутність загрози від війни та її наслідків. Підписання та підтримання перемир'я, прийняття та забезпечення партнерами інших безпечових умов

Відповіді респондентів чітко засвідчують, що вирішальним чинником при поверненні для більшості з них є припинення воєнних дій та гарантії безпеки: загальний середній бал за шкалою Лайкерта становить 4.3 із 5, а частка респондентів, які погоджуються з цим твердженням, сягає 84,6%.

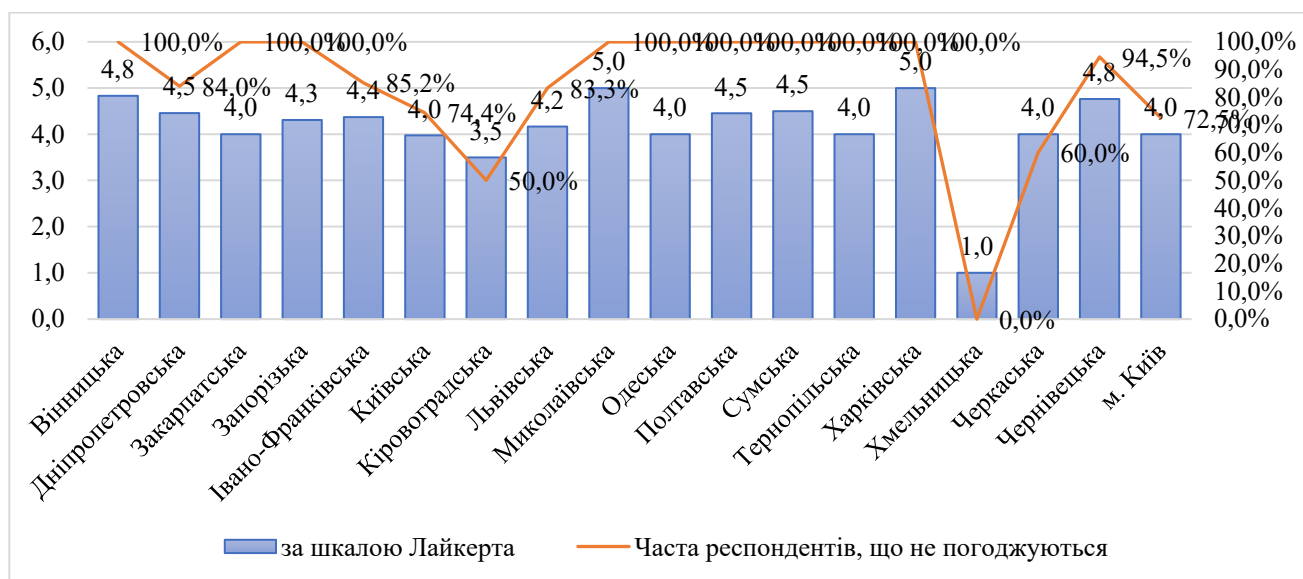

Рис. 195. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові повернутися до передніх місць проживання в разі припинення воєнних дій та наявності гарантії безпеки, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищу згоду демонструють мешканці Луганської, Миколаївської, Харківської, Запорізької та Херсонської областей, а також ті, хто зараз проживає у Вінницькій, Чернівецькій, Миколаївській та Харківській областях – у цих групах частка згоди сягає 90–100% (Рис. 195).

Нижчі показники зафіксовано серед респондентів з Кіровоградської (50%) та Хмельницької (0%) областей. У Київській області рівень згоди становить 74,4%, а у столиці – 72,5%, що може відображати специфіку великого міста, де частина ВПО поступово інтегрувалася у нове середовище.

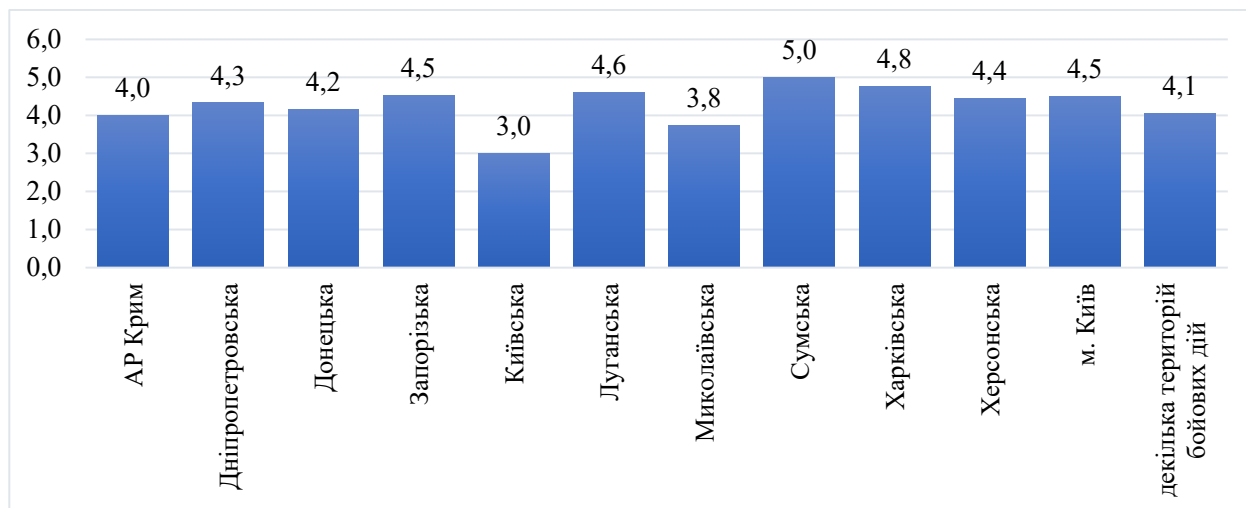

Рис.196. Рівень погодження респондентів з твердженням, що вони готові повернутися до передніх місць проживання в разі припинення воєнних дій та наявності гарантії безпеки, за шкалою Лайкерта в розрізі регіонів походження, бали

Серед ВПО з Луганської (92,5%), Запорізької (95,7%), Харківської (93,3%) та Херсонської (91,5%) областей домінує прагнення повернутися додому після зникнення воєнної загрози. Трохи нижчі показники у вихідців з Донецької області (75,9%), що частково може пояснюватися тривалістю конфлікту на цій території (рис. 196).

Абсолютну згоду (100%) висловили респонденти з міста Києва та Сумської області.

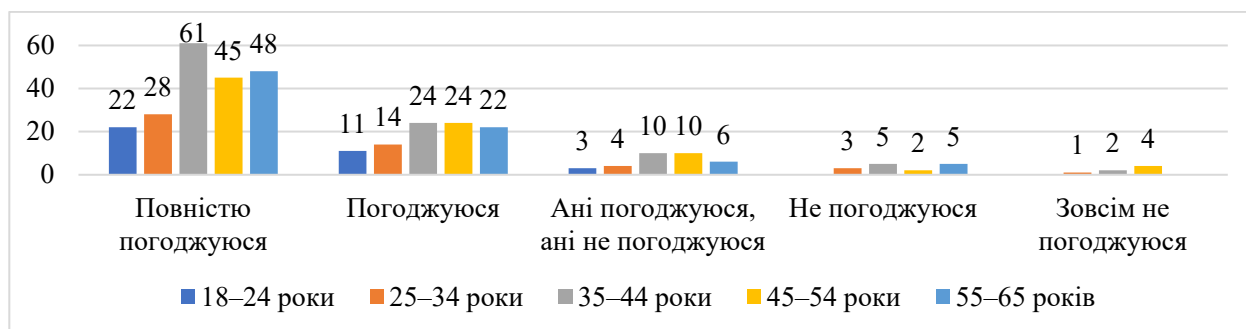

Рис. 197. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності повернення до передніх місць проживання в разі припинення воєнних дій та наявності гарантії безпеки, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш згуртованою у своєму прагненні повернутися є молодь 18–24 роки (91,7%) та люди старшого віку 55–65 років (86,4%). Найнижчий рівень підтримки спостерігається серед групи 45–54 роки (81,2%), що все одно лишається високим (розраховано на основі даних Рис. 197).

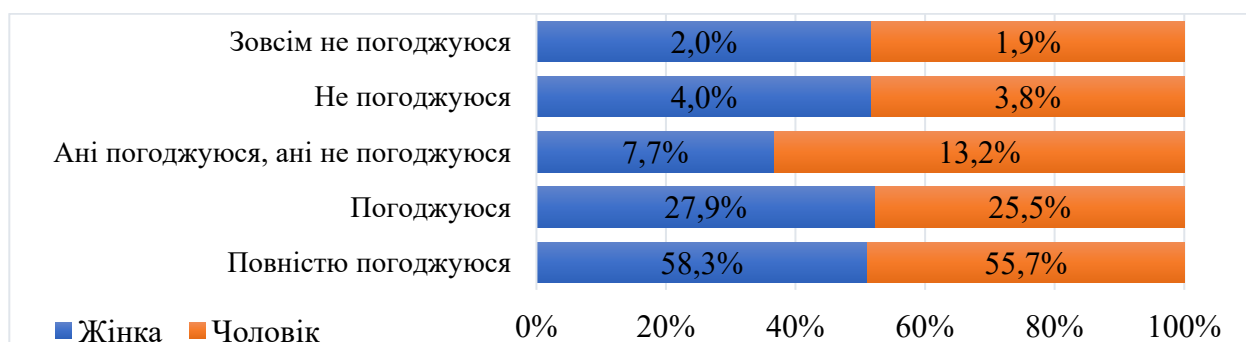

Рис. 198. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо готовності повернення до передніх місць проживання в разі припинення воєнних дій та наявності гарантії безпеки

Жінки (86,2%) частіше, ніж чоловіки (81,1%), визначають відсутність воєнної загрози як ключову умову повернення. Така відмінність може пояснюватися вищим рівнем відповідальності жінок за безпеку дітей та членів родини (Рис. 198).

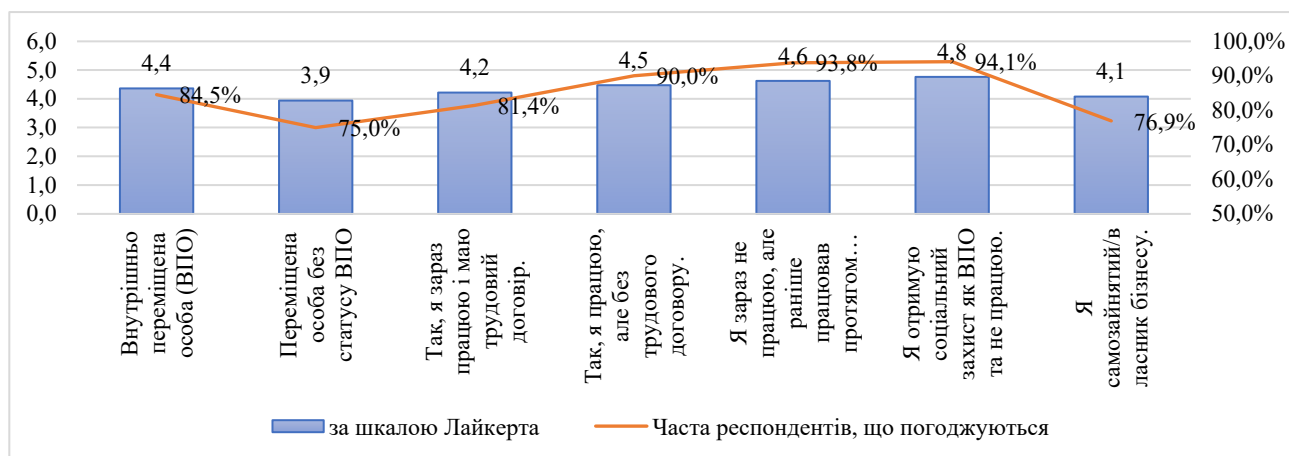

Рис. 199. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові повернутися до передніх місць проживання в разі припинення воєнних дій та наявності гарантії безпеки, залежно від наявності офіційного статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Респонденти зі статусом ВПО (84,5%) частіше, ніж ті, хто перемістився без офіційного набуття цього статусу (75%), наголошують на пріоритетності безпекового фактору (Рис. 199). За критерієм зайнятості найбільш консолідованими виявилися групи осіб, які не працюють, але отримують соціальну підтримку (94,1%), а також ті, хто мав трудовий досвід, проте нині перебуває без роботи (93,8%). Найнижчі показники продемонстрували самозайняті та власники бізнесу (76,9%), що може свідчити про їхню вищу інтегрованість у нове соціально-економічне середовище та часткове відновлення економічної активності на новому місці (Рис. 199).

У цілому, безпековий фактор є визначальним для готовності повернення: понад 80% ВПО зазначають, що можливість повернення пов'язана виключно з припиненням воєнних дій та гарантіями стабільності. Найвищий рівень намірів повернутися демонструють жителі регіонів, які зазнали найбільших руйнувань та окупації (Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська області). Молодь і респонденти старшого віку виявляють вищу одностайність у готовності до повернення, тоді як у середньовіковій групі частка невизначених є більшою. Жінки характеризуються вищим рівнем орієнтації на безпекові умови, що може бути зумовлено їхньою соціальною роллю у сімейній структурі. Натомість частина самозайнятих та підприємців демонструє нижчу готовність до повернення, що свідчить про поступову соціально-економічну адаптацію у приймаючих громадах. Загалом результати підтверджують: ключовою умовою повернення ВПО є завершення війни та формування відчуття гарантованої безпеки.

Наявність власного житла, до якого можна повертатися

У середньому респонденти оцінили значущість цього фактору у 4,2 бали за шкалою Лайкерта, а 82,5% погодилися або повністю погодилися з відповідним твердженням. Отримані результати свідчать, що житловий аспект є одним із

ключових детермінантів, які визначають готовність ВПО повернутися до місця попереднього проживання.

Найвищий рівень підтримки саме цього складника спостерігається серед опитаних із Миколаївської, Луганської, Харківської, Черкаської та Запорізької областей, де всі респонденти (100%) відзначили значущість наявності житла. Високі показники також зафіксовано в Полтавській області (90,9%). Найнижчі значення – у Хмельницькій області, де жоден респондент не погодився з твердженням. У столиці рівень згоди нижчий за середній – 70% (Рис. 200).

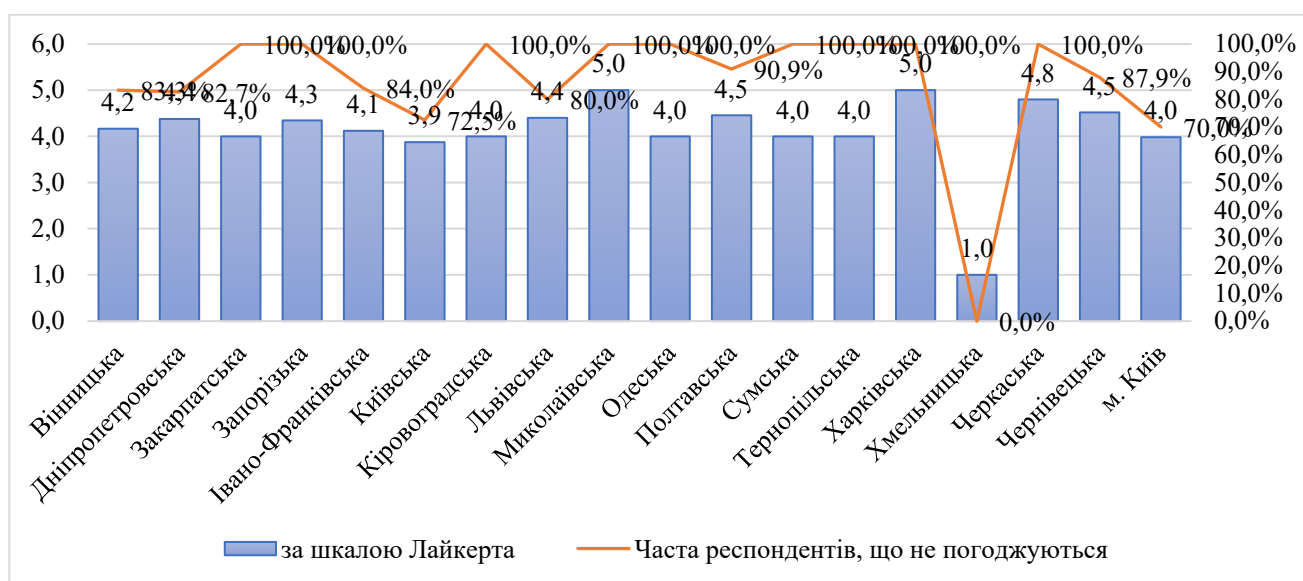

Рис. 200. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання у разі наявності житла, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

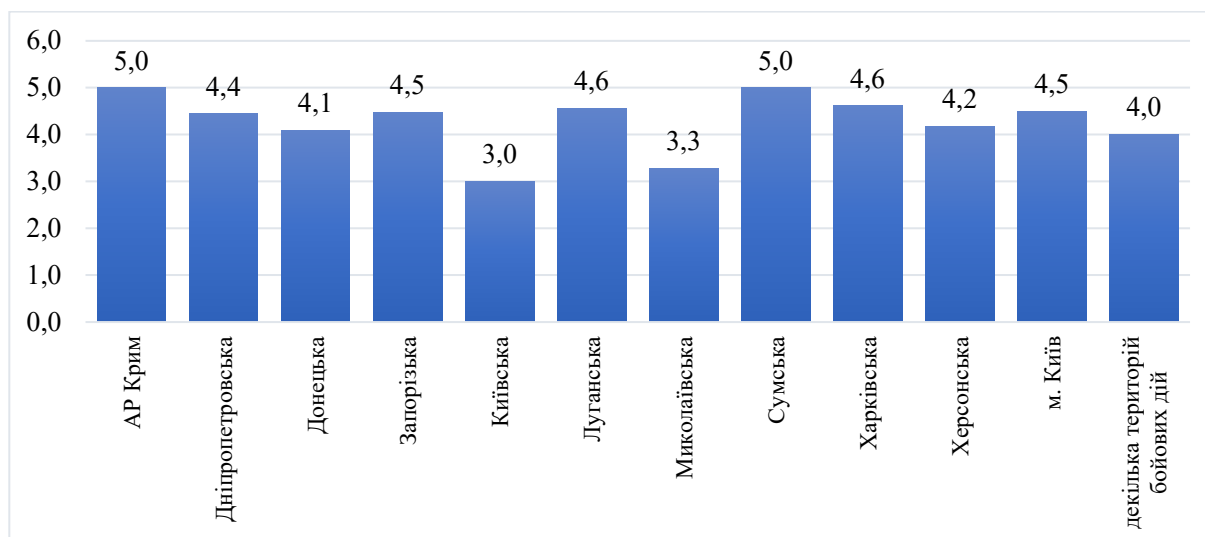

Рис.201. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання у разі наявності житла, в розрізі регіонів походження, балів

Найвищу значущість цього фактору засвідчили респонденти з АРК, Сумської області, міста Києва та окремих територій активних бойових дій, де рівень згоди становив 100% або наближався до цього показника (Рис. 201). Найнижчий рівень згоди виявлено серед переселенців із Миколаївської області (57,1%). Для вихідців із Донецької області цей показник становить 74,1%, що відображає складність житлової ситуації у регіоні походження.

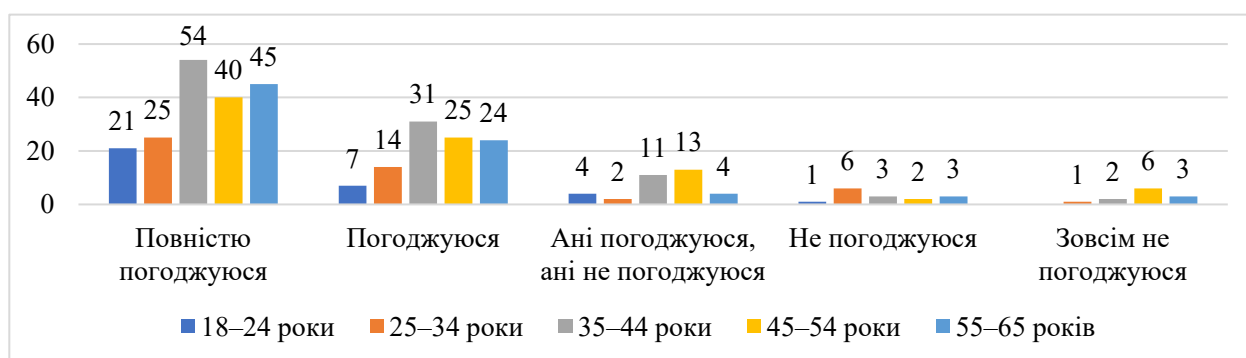

Рис. 202. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання у разі наявності житла в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш критично до фактору житла ставляться люди 55–65 років (87,3%) та молодь 18–24 роки (84,8%). Показник нижчий серед осіб у віці 45–54 роки – 75,6%, що може відображати певну адаптацію цієї вікової групи до нових умов проживання (розраховано на основі даних Рис. 202).

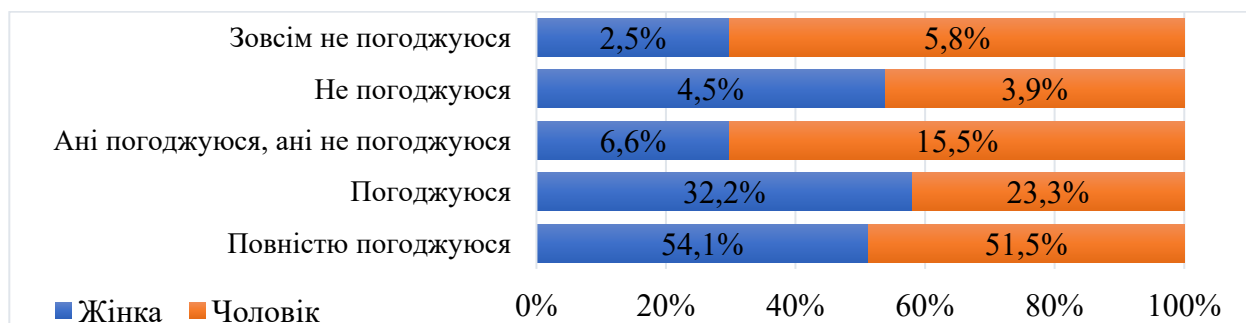

Рис. 203. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання у разі наявності житла

Жінки частіше наголошують на важливості житла (86,4%), ніж чоловіки (74,8%). Це може бути пов'язано з тим, що жінки, особливо з дітьми, схильні до більшої турботи про стабільність і безпеку побутових умов (Рис. 203).

Рівень згоди серед офіційно зареєстрованих ВПО становить 82,4%, тоді як серед тих, хто не має статусу, – 81,3%. А найвищий показник згоди зафіксовано серед тих, хто отримує соціальний захист і не працює (90,9%), а також серед осіб, які раніше працювали, але нині залишаються безробітними (90,3%) (Рис. 204).

Найнижчі показники продемонстрували самозайняті та власники бізнесу (61,5%), що можна пояснити їхньою прагматичною адаптацією до нових умов проживання та меншою залежністю від відновлення втраченого житла (Рис. 204). Отримані результати підтверджують: наявність власного житла виступає однією з визначальних умов повернення ВПО. Цей фактор має багатовимірний характер: для представників старших вікових груп він асоціюється із життєвою стабільністю, для молоді – з можливістю побудови майбутнього, а для жінок – із забезпеченням безпеки та комфортних умов для сім'ї.

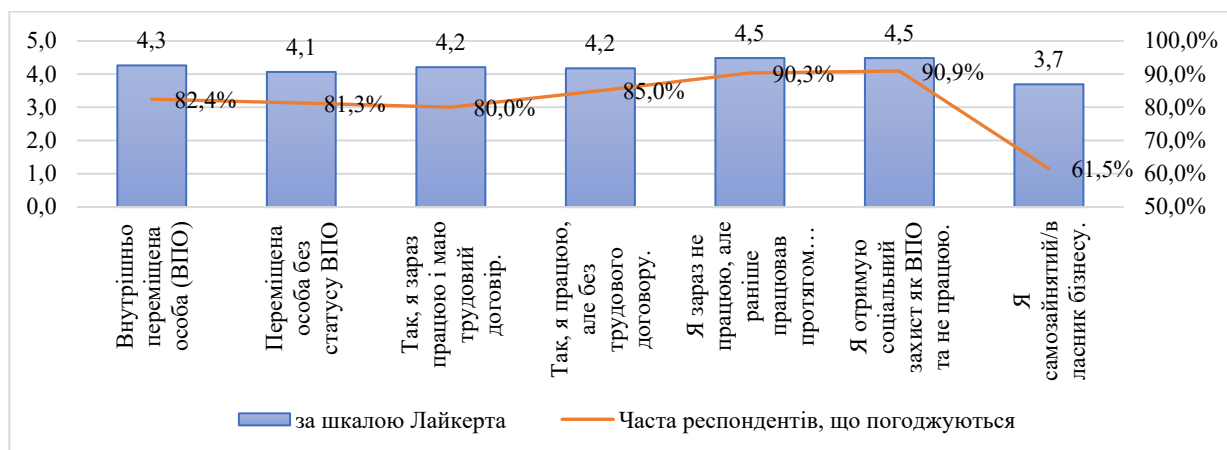

Рис. 204. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання у разі наявності житла залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Регіональні особливості свідчать про те, що у територіях із масштабними руйнуваннями значущість житлового питання набуває ще більш критичного характеру. Водночас для підприємців та економічно активних груп

визначальними чинниками виступають насамперед доступ до працевлаштування та ресурсів.

Компенсація витрат на переїзд, житлово-побутове та соціальне облаштування

Середній показник за шкалою Лайкерта становив 3,8 бали, а частка респондентів, які погодилися або повністю погодилися з цією умовою, склала 61,9%. Це свідчить про те, що для більшості ВПО фінансові та організаційні аспекти повернення є важливим чинником, однак вони не мають такого визначального значення, як, наприклад, наявність власного житла.

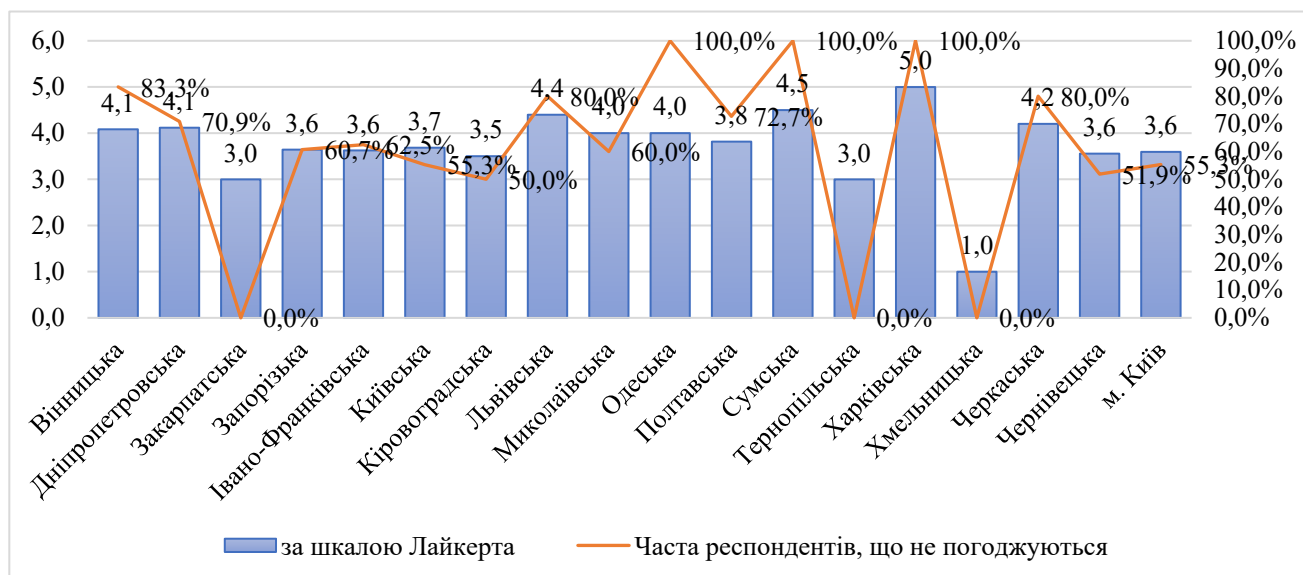

Рис. 205. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання у разі компенсації витрат на переїзд, житлово-побутове та соціальне облаштування, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Високі показники зафіксовано у Луганській області (5,0 бали; 100,0% згоди респондентів), Черкаській області (4,5 бали; 100,0%), а також у Полтавській, Сумській, Кіровоградській, Вінницькій та Чернівецькій областях (4,0 бали; 100,0% у кожній). Зазначені регіони характеризуються найвищим рівнем реалізації компенсаційних механізмів і відповідним рівнем довіри з боку внутрішньо переміщених осіб (Рис. 205).

Натомість низькі показники виявлено у Закарпатській, Івано-Франківській та Тернопільській областях (3,0 бали; лише 0–50% згоди), а також у Хмельницькій області (1,0 бали; 0,0% згоди). Це свідчить про майже повну відсутність реальної компенсаційної підтримки, що створює додаткові соціально-побутові труднощі для ВПО.

У розрізі території походження, найвищий рівень підтримки твердження зафіксовано в АР Крим (один опитаний; 100,0% згоди; середня оцінка 5,0 бали) та Луганській області (38 опитаних; 92,1% згоди; середня оцінка 4,4 бали) (Рис. 206). Така динаміка демонструє, що мешканці територій з особливо високим рівнем ризику або масштабними втратами внаслідок війни сприймають будь-які форми компенсації вкрай позитивно. До групи «середніх значень» віднесено регіони Сходу та Півдня: Дніпропетровську (66,7%), Донецьку (60,9%), Запорізьку (63,4%) та Херсонську (60,0%) області, а також респондентів, які зазначили проживання на «декількох територіях бойових дій» (61,9%). У цих випадках середні оцінки коливаються в межах 3,5–3,9 бали, що свідчить про часткову, але нерівномірну доступність компенсаційних механізмів.

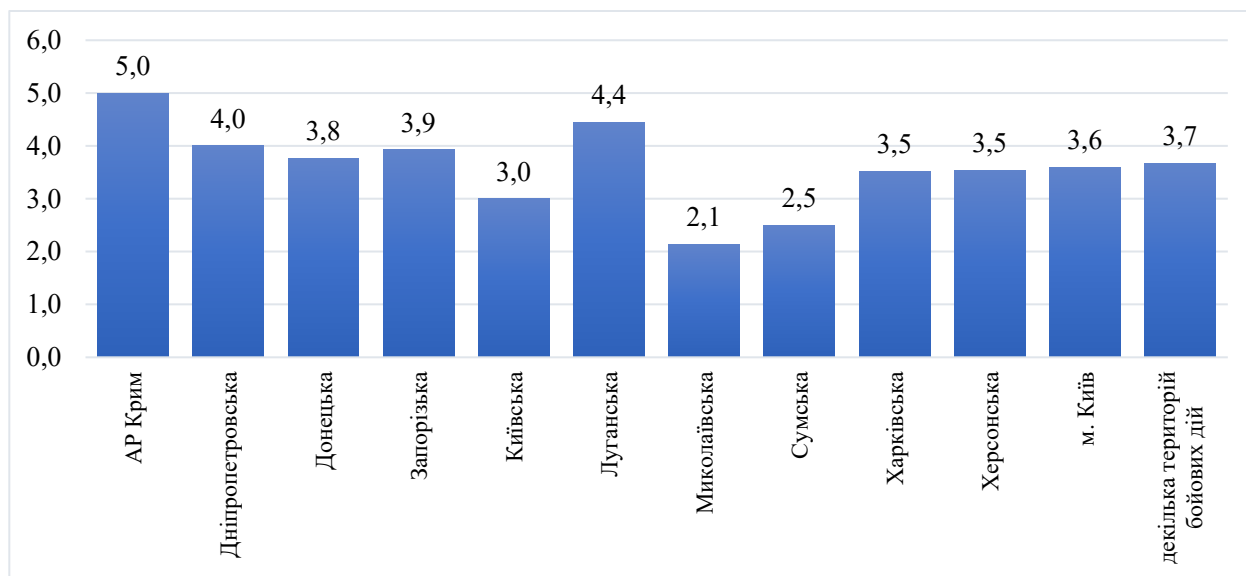

Рис. 206. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання у разі компенсації витрат на переїзд, житлово-побутове та соціальне облаштування, в розрізі регіонів походження, балів

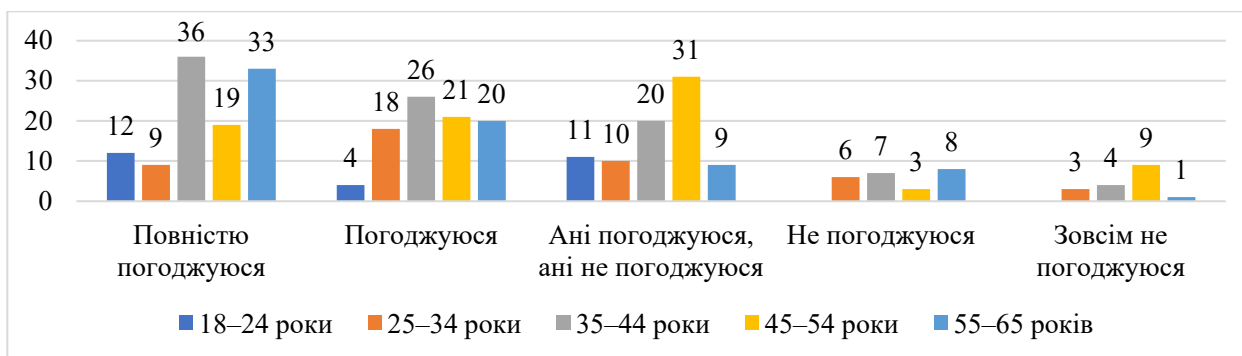

Рис. 207. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місце попереднього проживання у разі компенсації витрат на переїзд, житлово-побутове та соціальне облаштування, в розрізі вікових груп, осіб

Натомість у регіонах із меншою інтенсивністю бойових дій (наприклад, Миколаївська область – лише 2,1 бали та відсутність згодних) роль фінансової компенсації оцінюється нижче.

За віковими групами найбільш виразно важливість компенсації наголошується серед респондентів 55–65 років (74,6%). Для цієї категорії питання соціального облаштування та державної підтримки має ключове значення, адже їхня здатність самостійно відновити умови життя є обмеженою.

Молодь (18–24 роки) і респонденти середнього віку (35–44 роки) теж демонструють відносно високий рівень підтримки твердження (близько 60–67%), тоді як у групі 45–54 роки цей показник падає до 48,2%. Це може свідчити про більшу готовність людей цього віку покладатися на власні ресурси чи альтернативні механізми повернення (розраховано на основі даних Рис. 207).

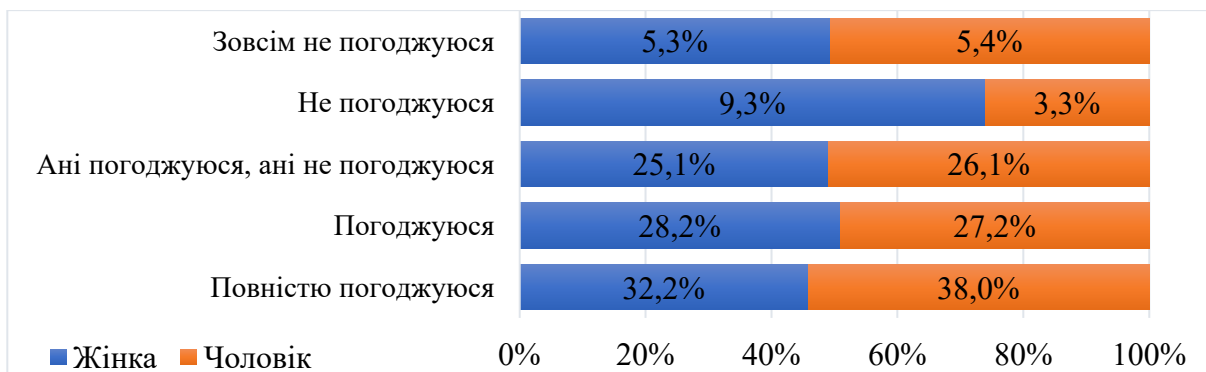

Рис. 208. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місце попереднього проживання у разі компенсації витрат на переїзд, житлово-побутове та соціальне облаштування

Серед жінок рівень згоди з умовою компенсації витрат становить 60,4%, тоді як серед чоловіків цей показник є дещо вищим – 65,2%. Подібна різниця може бути зумовлена тим, що чоловіки частіше виконують роль основних здобувачів ресурсів у домогосподарстві, а відтак сприймають компенсаційні механізми як інструмент відновлення економічної стабільності. Для жінок питання повернення в більшій мірі пов'язане з безпекою та соціальними гарантіями, ніж із прямою фінансовою підтримкою (Рис. 208).

Водночас респонденти, які мають офіційний статус ВПО, частіше розглядають компенсацію витрат як важливу умову повернення (61,8%), ніж ті, хто такого статусу не має (56,3%). Особливо високий рівень згоди продемонстрували респонденти, які отримують соціальний захист і не працюють (76,7%), а також ті, хто мав попередній трудовий досвід, але наразі перебуває без роботи (63,3%). Натомість серед самозайнятих та власників бізнесу частка згодних є суттєво нижчою (33,3%), що можна пояснити їхньою більшою економічною незалежністю та здатністю відновлювати стабільність без опори на державні чи донорські програми. Таким чином, компенсація витрат на переїзд та облаштування розглядається як вагомий, проте не визначальний фактор повернення додому для більшості ВПО. Її значущість зростає у трьох ключових групах: осіб старшого віку, переселенців із найбільш зруйнованих регіонів, а також тих, хто втратив роботу чи повністю залежить від соціальної допомоги. Для економічно активних категорій населення (зокрема підприємців та молоді) цей чинник має допоміжний характер. Отже, політика держави та міжнародних партнерів у сфері відновлення повинна бути диференційованою: передбачати адресну підтримку для вразливих груп у поєднанні зі створенням умов для самозабезпечення економічно спроможних домогосподарств.

Наявність роботи за професією, за якою працювали до переміщення

У середньому за шкалою Лайкерта респонденти оцінили значущість цієї умови у 3,8 бали, що свідчить про достатньо високий рівень важливості. Загалом

64,5% опитаних заявили, що вони повернулися б додому за умови можливості працевлаштування за своєю попередньою спеціальністю.

У низці регіонів цей показник досягають 100%: Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Тернопільська та Харківська області. Дуже високий рівень збереження професійної роботи зафіксовано також у Полтавській (90,9%) та Запорізькій (84,6%) областях (Рис. 209).

Натомість у Хмельницькій області ситуація діаметрально протилежна: середній бал лише 1,0, а частка тих, хто працює за професією, дорівнює 0,0%.

Нижчі за середні показники спостерігаються у Київській області (44,7%) та столиці (48,9%), що може свідчити про вищу конкуренцію на ринку праці великих агломерацій.

Найвищий рівень збереження професійної зайнятості зафіксовано серед ВПО з Луганської області – 78,9% погодилися з твердженням (середній бал – 4,2) (Рис. 210).

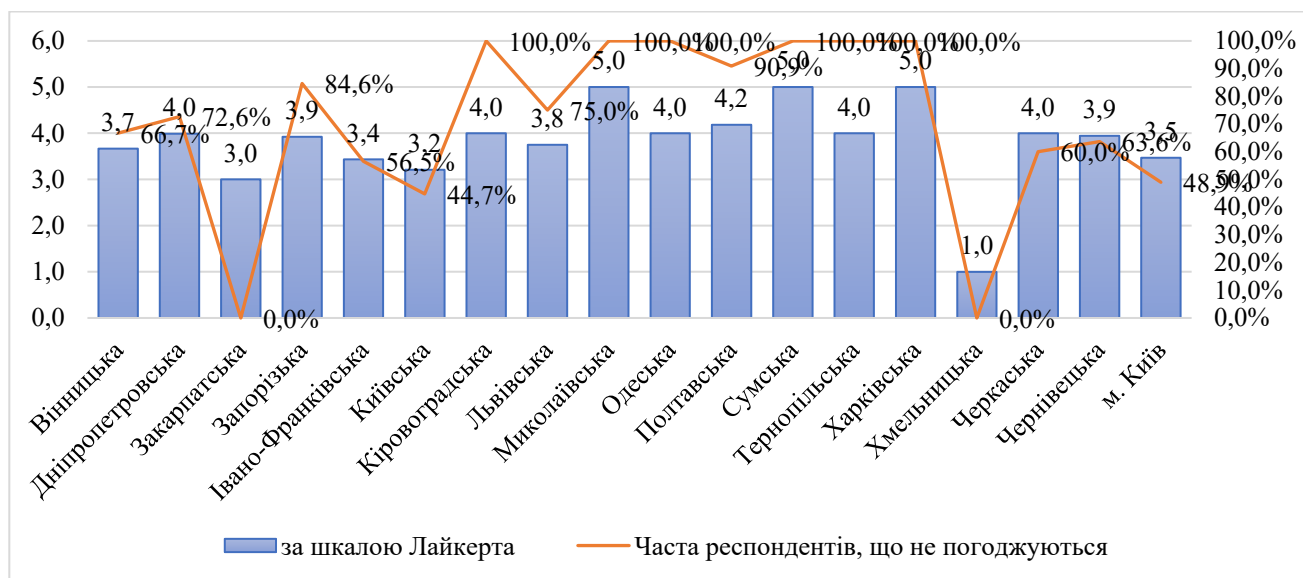

Рис. 209. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за професією, за якою працювали до переміщення, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

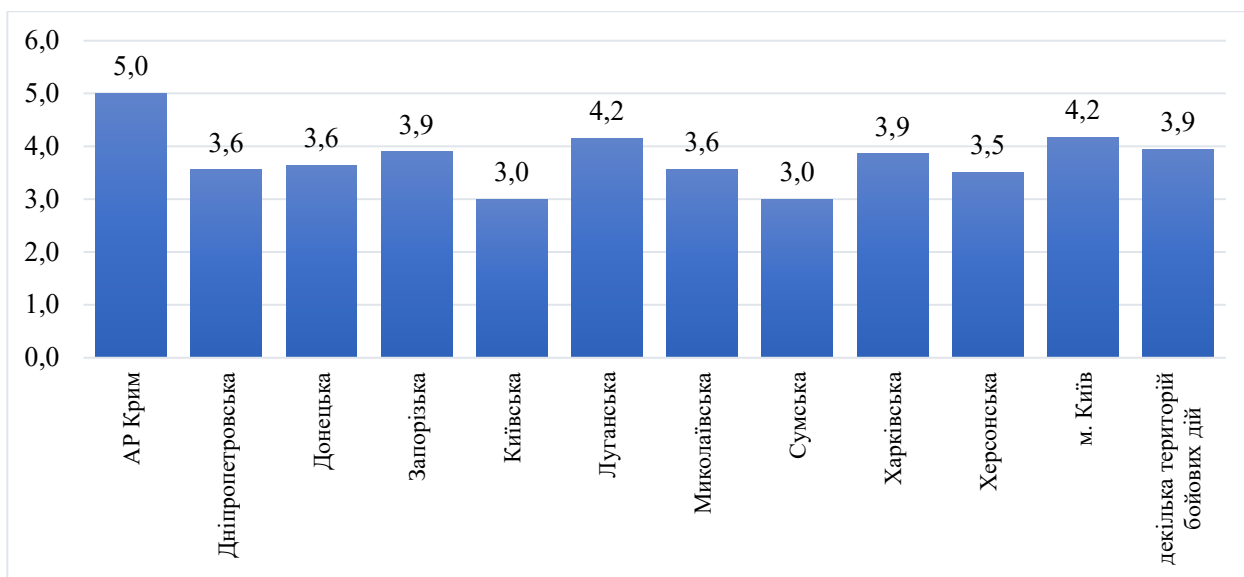

Рис. 210. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за професією, за якою працювали до переміщення, в розрізі регіонів походження, балів

Схожі результати демонструють переселенці з міста Києва (83,3%) та ті, хто перемістився з кількох територій бойових дій одночасно (84,2%). Високі показники також спостерігаються у Запорізькій області (73,7%).

Водночас у Дніпропетровській області рівень згоди значно нижчий – лише 44,4%, а серед переселенців із Київської та Сумської областей позитивних відповідей взагалі не зафіксовано (0%). Певна невизначеність характерна й для Миколаївської області, де лише 57,1% респондентів підтвердили зайнятість за фахом як вимогу до повернення додому.

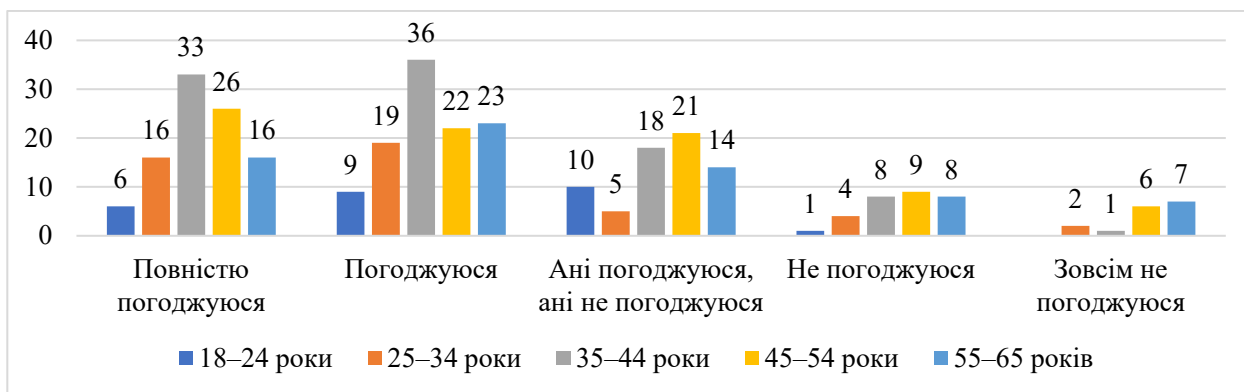

Рис. 211. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за професією, за якою працювали до переміщення в розрізі вікових груп, осіб

Таким чином, ринок праці для ВПО має виразний регіональний характер: у низці областей вони інтегруються досить успішно, тоді як в інших стикаються з істотними бар'єрами щодо відновлення професійної діяльності.

Найвищий рівень зацікавленості у поверненні за умови працевлаштування спостерігається серед осіб вікових груп 25–34 роки (76,1 %) та 35–44 роки (71,9 %). Молодь у віці 18–24 роки демонструє помірний рівень згоди щодо цього чинника (57,7 %), тоді як старші вікові категорії, зокрема 45–54 роки (57,1 %) та 55–65 років (57,4 %), дещо менше пов'язують своє повернення з наявністю роботи. Таким чином, ключову роль у визначенні готовності до повернення відіграє середньоактивна робоча група населення, яка орієнтується на професійну реалізацію як на основну умову повернення (на основі даних Рис. 211).

Чоловіки дещо частіше, ніж жінки, пов'язують повернення з наявністю роботи: 69,5% проти 62,5%. Це може пояснюватися як економічними факторами (традиційно вищий рівень зайнятості чоловіків у сферах, що потребують відновлення), так і соціальними очікуваннями щодо ролі годувальника в сім'ї (Рис. 212).

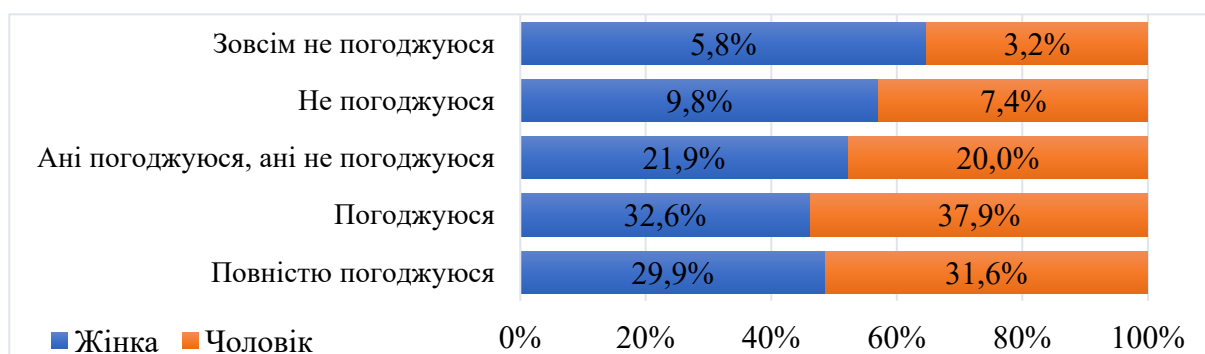

Рис. 212. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місце попереднього проживання при наявності роботи за професією, за якою працювали до переміщення

Офіційно зареєстровані ВПО частіше вказують на важливість працевлаштування за професією (64,1%) порівняно з переміщеними без статусу (60,0%).

Найвищі показники демонструють ті, хто має офіційне працевлаштування (72,0%), що свідчить про важливість стабільності та продовження кар'єрної траєкторії. Натомість отримувачі соціальної допомоги (51,7%) та самозайняті (53,8%) меншою мірою ставлять цю умову як визначальну (Рис. 213).

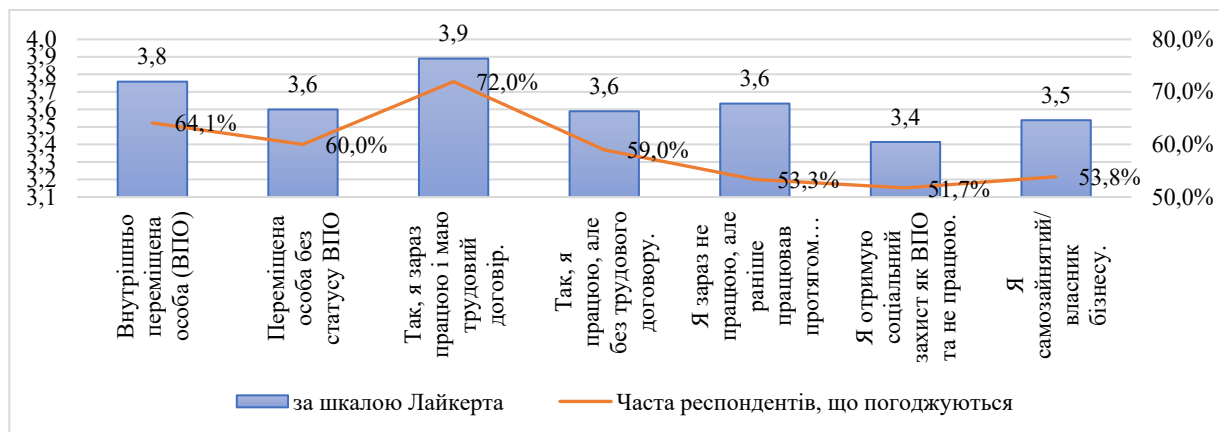

Рис. 213. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за професією, за якою працювали до переміщення, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Наявність роботи за професією є однією з ключових умов повернення ВПО в місця попереднього проживання: понад дві третини опитаних пов'язують своє повернення саме з цим чинником. Найбільш критично ця умова сприймається мешканцями східних і південних регіонів, які зазнали найбільших руйнувань інфраструктури.

Найактивніше значення працевлаштування як умови повернення підкреслюють люди середнього віку (25–44 роки) та чоловіки.

Наявність офіційної зайнятості прямо корелює з орієнтацією на повернення: працевлаштовані у формальному секторі значно частіше ставлять цю вимогу.

Таким чином, результати дослідження підтверджують: відновлення економічних можливостей та створення умов для професійної самореалізації є критичними факторами для повернення ВПО у свої громади.

Наявність роботи за професією, за якою працювали у регіоні переміщення

У середньому по всій вибірці рівень згоди із твердженням про значущість працевлаштування за поточною професією становить 3,6 бали за шкалою Лайкерта. Більш як половина респондентів (55,5%) зазначила, що наявність відповідної роботи була б вагомим фактором у прийнятті рішення щодо повернення.

Найбільш виражена підтримка ідеї повернення додому за умови наявності роботи спостерігається серед ВПО у Запорізькій (81,5%), Миколаївській (80,0%), та Полтавській (72,7%) областях, а також серед тих, хто проживає у Львівській (75,0%) області та низці інших західних регіонів (Рис. 214).

Водночас, у Хмельницькій (0,0%) та частково Івано-Франківській областях (30,0%) частка згодних відсутня чи є суттєво нижчою. У столиці також зафіксовано досить скромні показники: лише 47,9% респондентів вбачають роботу за професією вагомим стимулом до повернення.

Найвищий рівень згоди із цим твердженням виявлено серед ВПО з АР Крим (100%), Луганської (60,5%), Харківської (61,5%) та Запорізької (65,8%) областей, а також серед тих, хто походить із кількох територій бойових дій (73,7%) (Рис. 215).

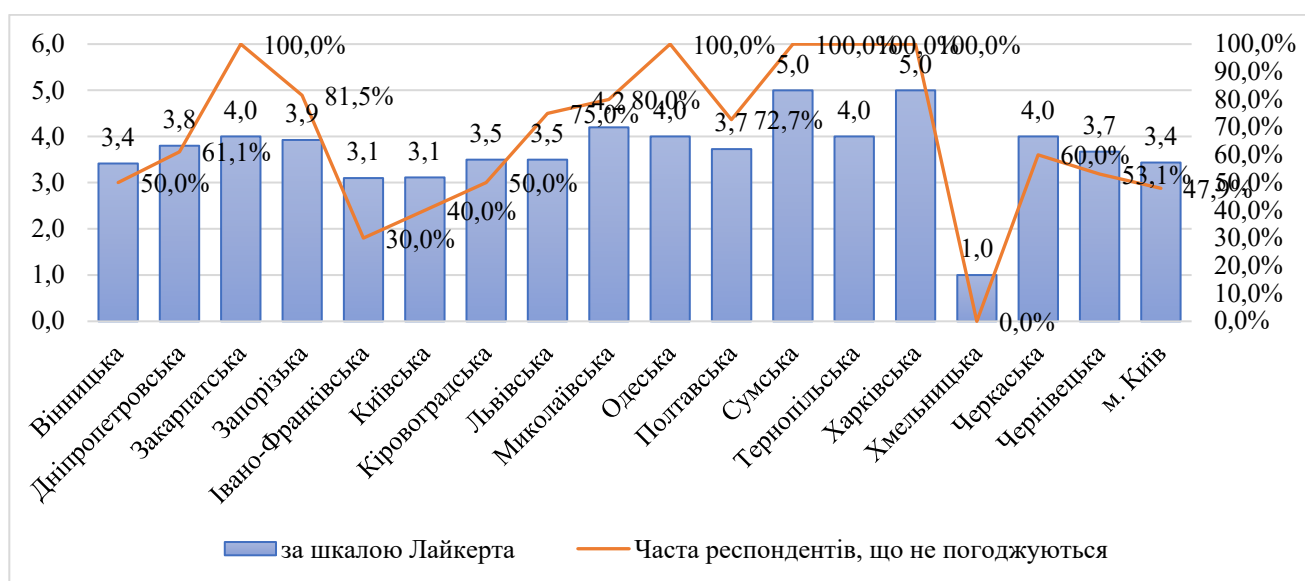

Рис. 214. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього

проживання при наявності роботи за поточною професією, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

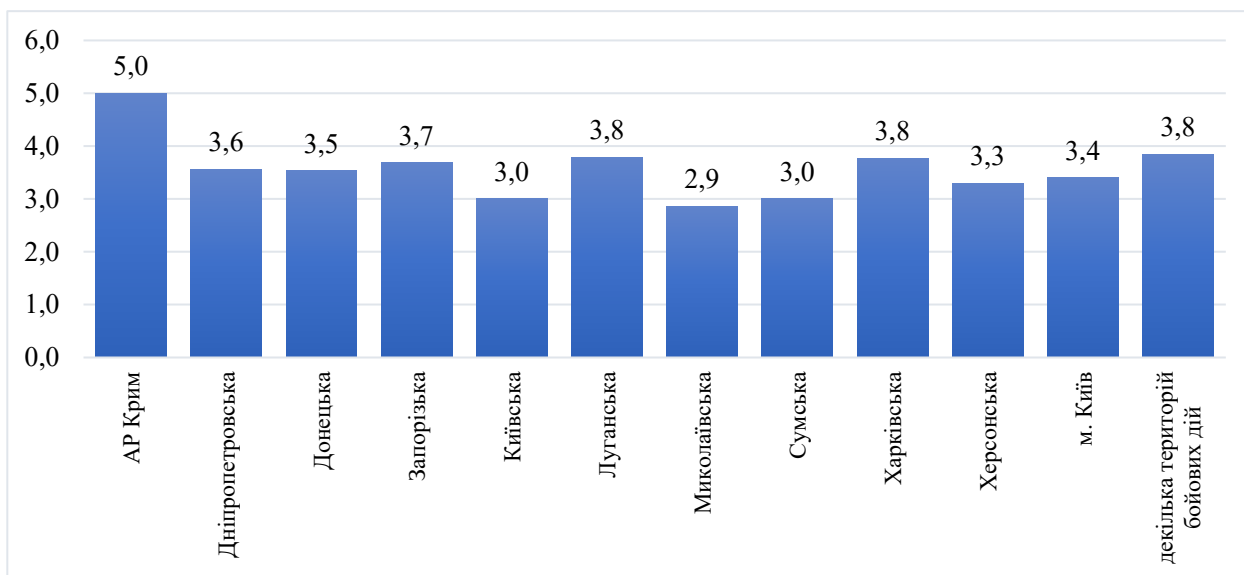

Рис. 215. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за поточною професією, в розрізі регіонів походження, балів

Натомість найнижчий показник демонструють переселенці з Миколаївської (28,6%), Дніпропетровської (44,4%) та Херсонської (45,2%) областей.

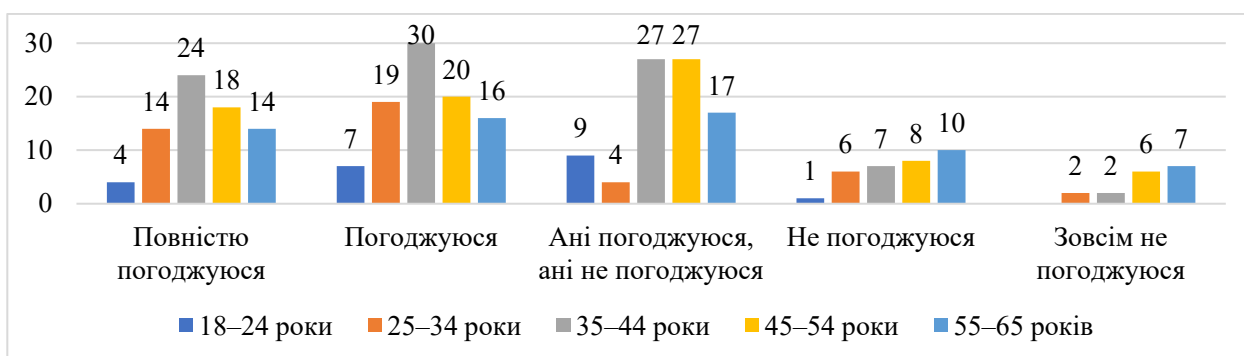

Рис. 216. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за поточною професією, в розрізі вікових груп, осіб

Важливість працевлаштування за поточною професією найвище оцінюють респонденти віком 25–34 роки (73,3%) та 35–44 роки (60,0%). Це свідчить про те, що для найбільш економічно активної частини населення професійна реалізація є

ключовим мотиватором. Натомість серед старших вікових груп (45–65 років) частка згодних коливається в межах 46–48%. (на основі даних Рис. 216)

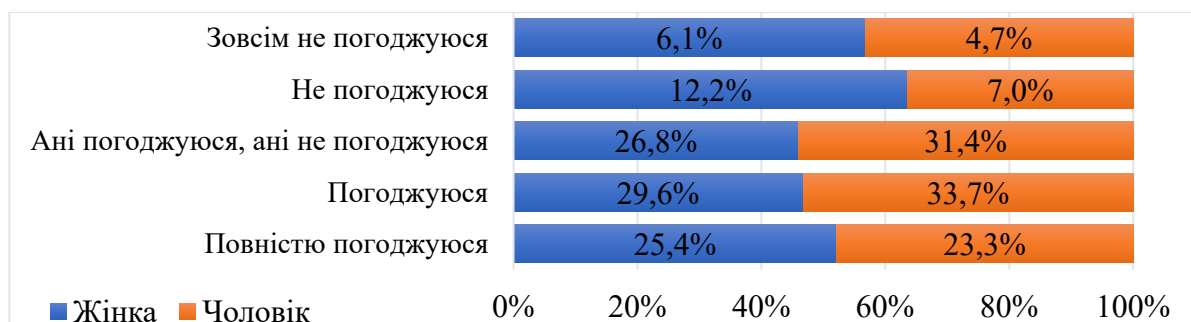

Рис. 217. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за поточною професією

Чоловіки та жінки у цьому питанні демонструють відносно подібні позиції: 57,0% чоловіків і 54,9% жінок вважають можливість працювати за фахом/професією суттєвим чинником для повернення (Рис. 217).

Відмінності у відповідях між офіційно зареєстрованими ВПО та тими, хто перемістився без статусу, є незначними: 55,1% проти 60,0% відповідно (Рис. 218).

Найбільш чутливими до питання повернення за наявності професійного працевлаштування є самозайняті та власники бізнесу (69,2 %), а також офіційно працевлаштовані респонденти (63,6 %).

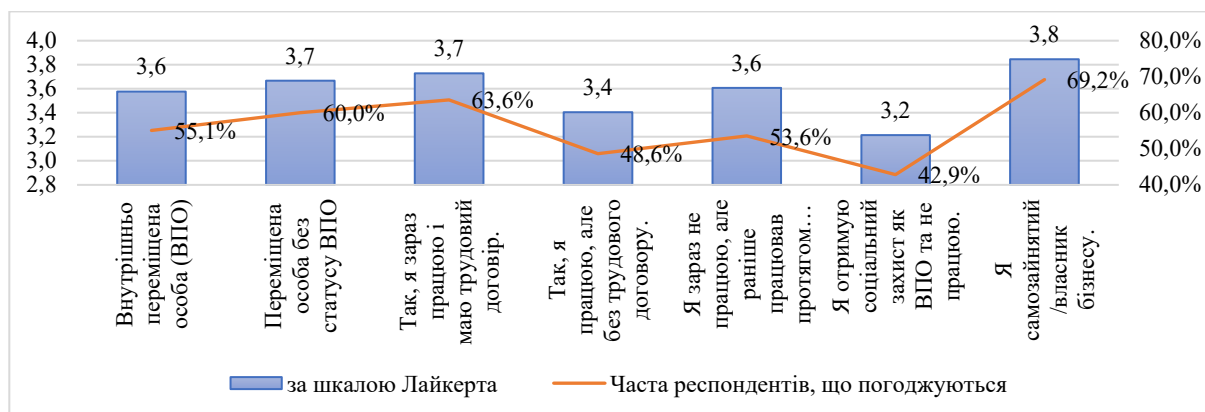

Рис. 218. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності роботи за поточною професією, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

У той же час серед осіб, які отримують соціальний захист і не працюють, рівень підтримки ідеї повернення за умови наявності роботи є найнижчим (42,9 %).

Отримані дані свідчать, що наявність роботи за фахом/професією є одним із ключових чинників, що визначає плани повернення ВПО. Цей аспект особливо актуалізується для молодших та середніх вікових груп, які орієнтуються на професійну самореалізацію та стабільність (Рис. 218).

Регіональні відмінності демонструють складну картину: у регіонах із високим рівнем економічної активності попит на професійне працевлаштування як умову повернення є значним, тоді як у низці західних та центральних областей ці показники є нижчими. Отже, створення умов для відновлення економічної активності та забезпечення робочих місць за у необхідному професійно-кваліфікаційному розрізі виступає одним із пріоритетних напрямів політики, спрямованої на підтримку реінтеграції та повернення внутрішньо переміщених осіб.

Наявність прийнятних побутових, транспортних та інших умов для перебування в регіоні повернення

Як неодноразово зазначалося вище, загалом у опитуванні взяли участь 388 респондентів, проте на відповідне питання відповіли лише 95 осіб, що становить приблизно чверть вибірки. Це свідчить про певну специфіку групи респондентів, готових оцінювати умови повернення у контексті відновлення інфраструктури.

Середнє значення за шкалою Лайкерта склало 3,8 бали, а 66,3 % респондентів повністю або частково погодились з твердженням, що повернення можливе за умови відновлення належних побутових та транспортних умов. Отже, рівень залежності планів повернення від інфраструктурних чинників є відносно високим.

Рівень підтримки цієї умови значною мірою відрізняється залежно від місця теперішнього перебування. Так, найвищі показники зафіксовані у Вінницькій, Кіровоградській, Луганській, Полтавській, Сумській, Черкаській та Чернівецькій

областях – 100% згодних. Високий рівень також продемонстрували опитані переселенці Львівщини (80%) та міста Києва (66,7%). Найнижчий показник – у Хмельницькій областях, де всі респонденти відповіли негативно (0%). В окремих регіонах (Запорізька, Одеська, Харківська області) відповіді на це запитання були взагалі відсутні (Рис. 219).

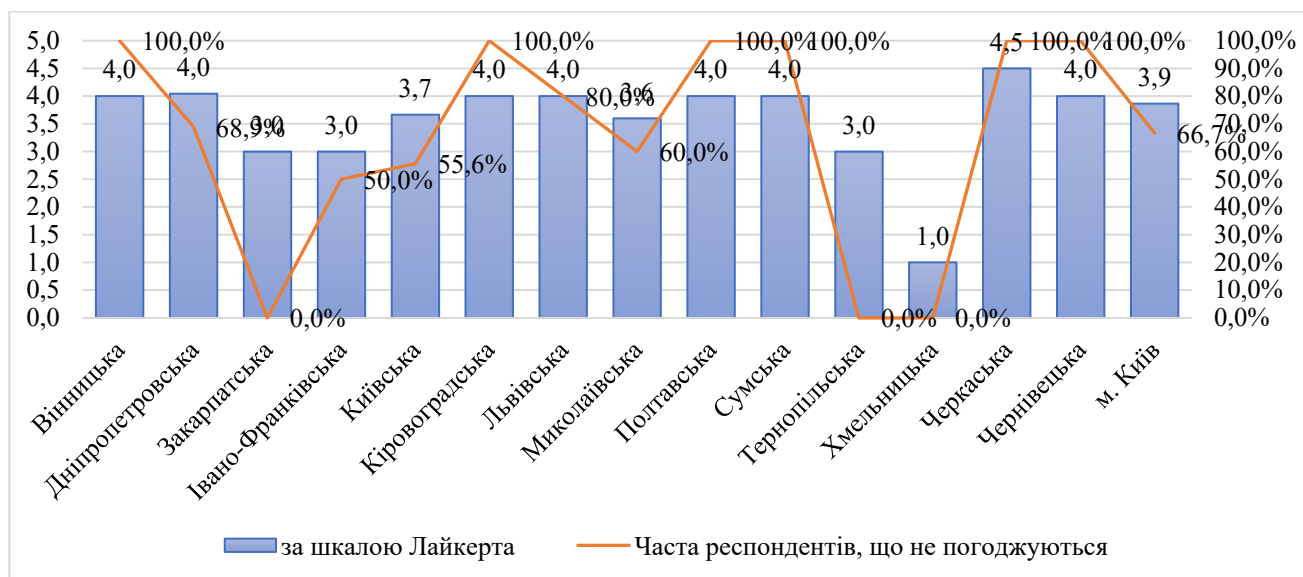

Рис. 219. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності прийнятних побутових, транспортних та інших умов, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Таким чином, значення інфраструктурних умов як чинника повернення є неоднорідним і залежить від теперішнього регіону перебування ВПО.

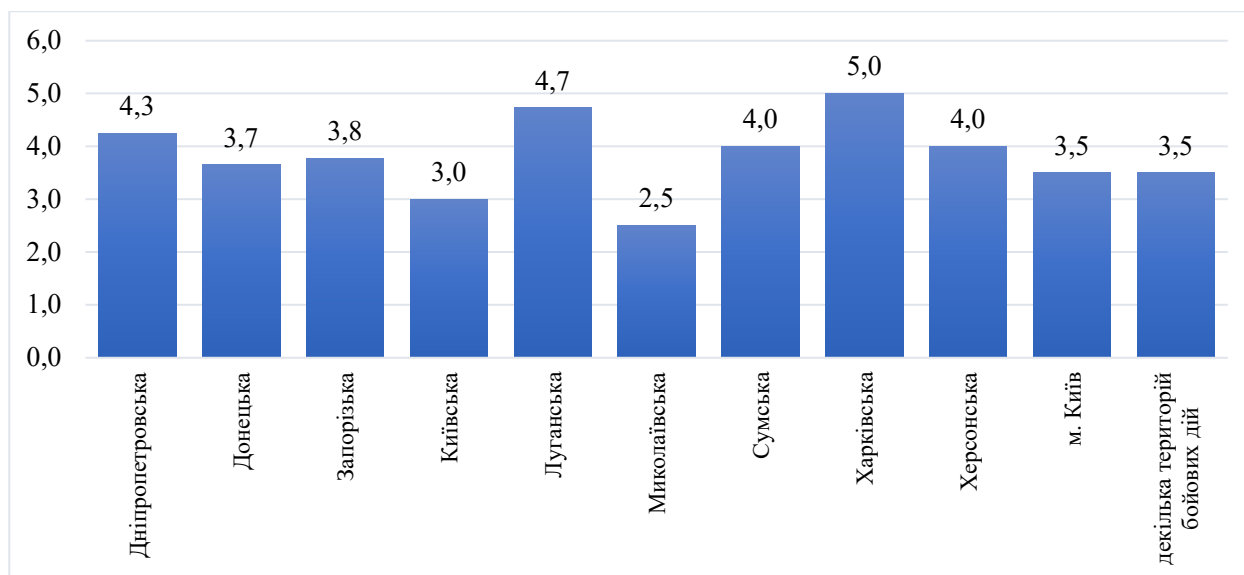

Рис. 220. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності прийнятних побутових, транспортних та інших умов, в розрізі регіонів походження, балів

Аналіз за регіонами вимушеного переміщення (Рис. 220) засвідчив, що в Луганській області та на Харківщині 100 % респондентів зазначили, що повернення можливе лише за умови наявності належних побутових і транспортних умов. Високий рівень згоди спостерігається також серед переселенців із Херсонської області (72,7 %) та Запоріжжя (66,7 %). Натомість мешканці Миколаївщини (25 %) та Київщини (0 %) виявили найнижчі показники підтримки цієї умови, що може свідчити про різний ступінь руйнувань та інфраструктурних викликів у регіонах їхнього походження.

Розподіл відповідей за віковими категоріями демонструє такі особливості (Рис. 221):

- найбільш схильними пов'язувати повернення з відновленням умов є молодь віком 18–24 роки (85,7 %) та респонденти віком 55–65 років (80 %);
- вікові групи 25–34 роки та 35–44 роки демонструють помірний рівень згоди – відповідно 64,7 % та 63,6 %;
- найнижчий показник спостерігається серед осіб 45–54 років (56,5 %).

Це свідчить, що молодші та старші респонденти сильніше акцентують на потребі у відновленій інфраструктурі, тоді як середній вік частіше вагається.

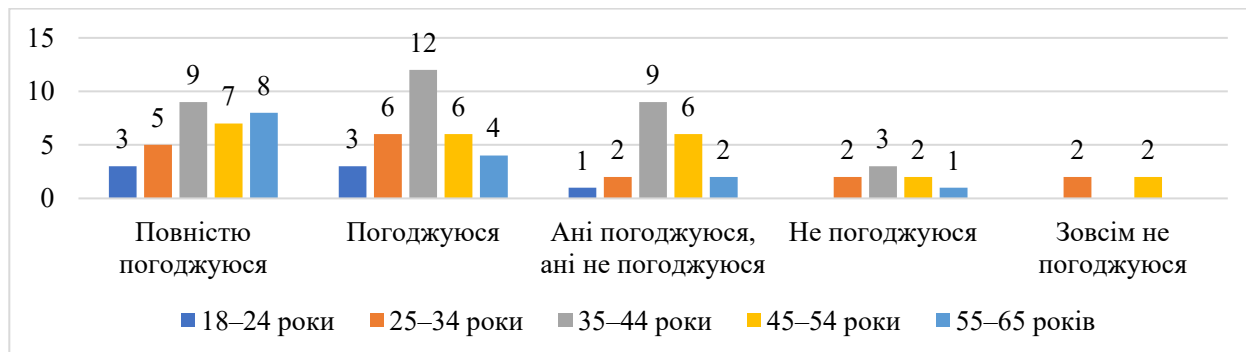

Рис. 221. Розподіл відповідей респондентів щодо готовності до повернення в місця попереднього проживання при наявності прийнятних побутових, транспортних та інших умов, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш залежними від інфраструктурних умов у планах повернення є особи, які отримують соціальний захист (80 %) та ті, хто раніше працював, але наразі перебуває без роботи (100 %).

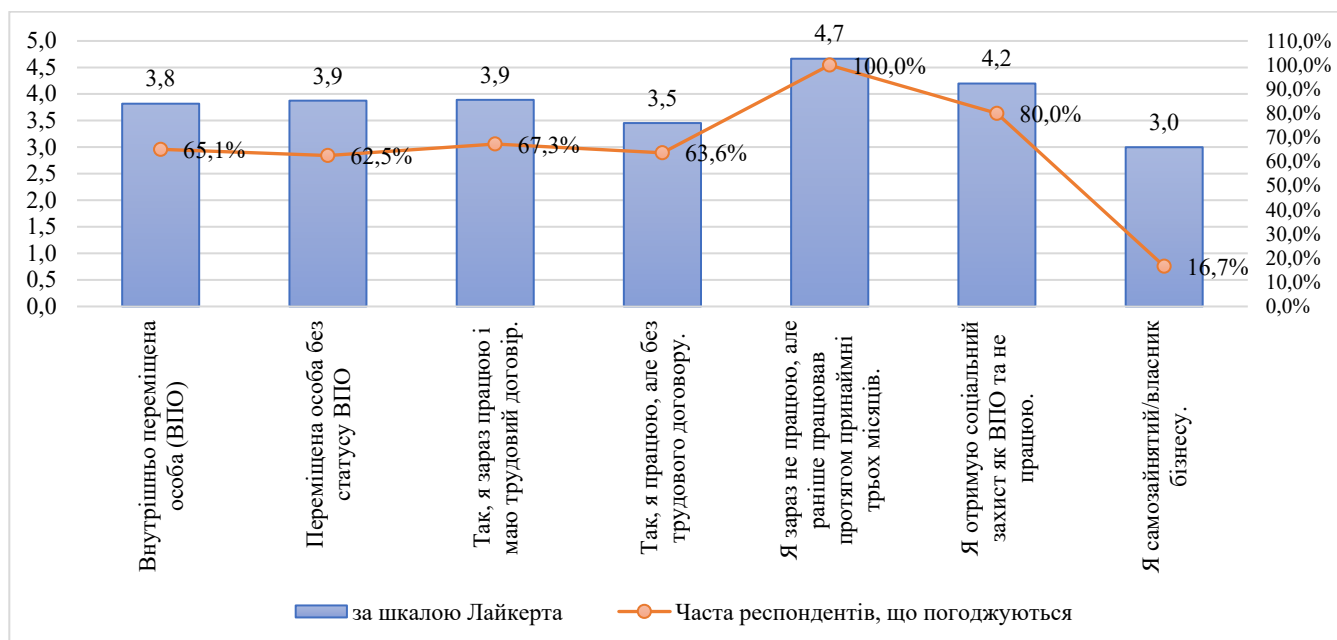

Рис. 222. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові до повернення в місця попереднього проживання при наявності прийнятних побутових, транспортних та інших умов, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Високі показники також спостерігаються серед офіційно працевлаштованих респондентів (67,3 %). Натомість найнижчий рівень залежності від інфраструктури зафіксовано серед самозайнятих та власників бізнесу (16,7 %), що свідчить про відмінну логіку їхніх рішень щодо повернення, імовірно пов'язану з економічними чинниками, а не інфраструктурними (Рис. 122).

Отже, інфраструктурні умови повернення є важливим чинником для більшості ВПО, проте значущість цього критерію значно варіює залежно від регіону походження та місця проживання. Найвищий рівень чутливості до цього чинника спостерігається серед переселенців із Луганської та Харківської областей, молодих і старших респондентів, а також серед отримувачів соціального захисту. Найменш залежними від побутових та транспортних умов у прийнятті рішень щодо повернення є власники бізнесу та самозайняті особи. Таким чином, відновлення базової інфраструктури у регіонах походження є критично важливою передумовою повернення для значної частини ВПО.

Категорична відмова від повернення серед респондентів

На питання щодо можливості повернення відповідь «не планую повертатися за будь-яких обставин» дали відповідь лише 79 осіб, що свідчить про відносну рідкість такої позиції серед ВПО.

Середнє значення за шкалою Лайкерта становило 2,9 бали, що відповідає переважно нейтральним або частково негативним оцінкам. Частка респондентів, які повністю або частково погодилися з твердженням «не планую повертатися ні за яких умов», становить 34,2 %, що свідчить про те, що дві третини опитаних ВПО на сьогодні однозначно (але за певних умов) розглядають можливість повернення додому.

Найвищий рівень категоричної відмови від повернення зафіксовано у Хмельницькій (100 %) та Сумській (100 %) областях, хоча кількість відповідей у цих регіонах була мінімальною (3 та 1 респондент відповідно). Високий рівень відмови також спостерігається у Черкаській області (66,7 %) та частково у Київській області (50 %). У великих міських центрах, зокрема в місті Києві

(33,3 %) та Дніпропетровській області (30,3 %), рівень категоричної відмови є помірним. Водночас у більшості інших регіонів частка респондентів, які категорично не планують повернення, є дуже низькою або відсутня (наприклад, Запорізька, Івано-Франківська, Харківська області) (Рис. 223).

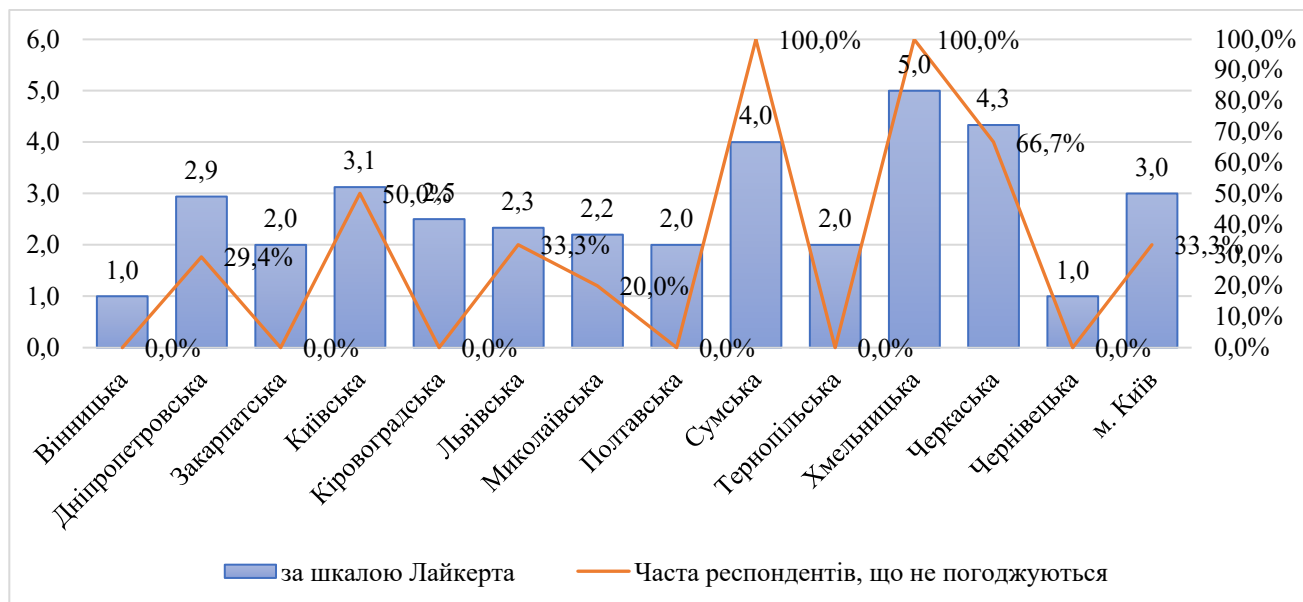

Рис. 223. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони не планують повертатися на місце попереднього проживання за будь-яких обставин, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найбільше відмов від повернення зафіксовано серед переселенців з Херсонської (62,5%) та Луганської областей (55,6%). Серед вихідців з Донецької області частка таких склала 31,6%, що є помірним показником (Рис. 224).

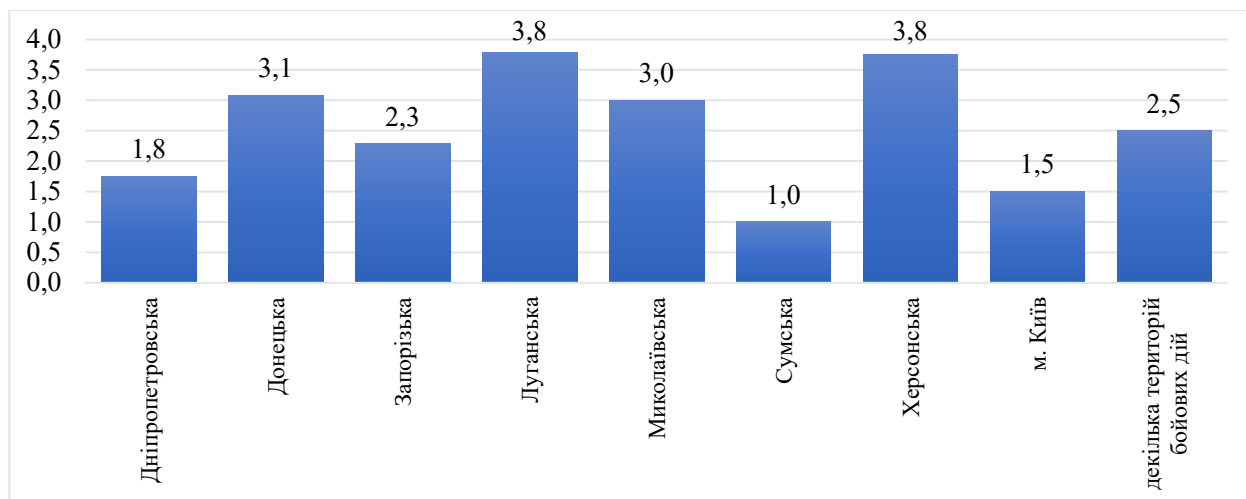

Рис.224. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони не планують повертатися на місце попереднього проживання за будь-яких обставин, в розрізі регіонів походження, балів

Найнижчий рівень готовності відмовитися від повернення спостерігається серед переселенців із Запорізької (14,3%) та Дніпропетровської областей (0%).

Для представників з окремих регіонів (АР Крим, Київська, Харківська області) у вибірці не зафіксовано жодної відповіді.

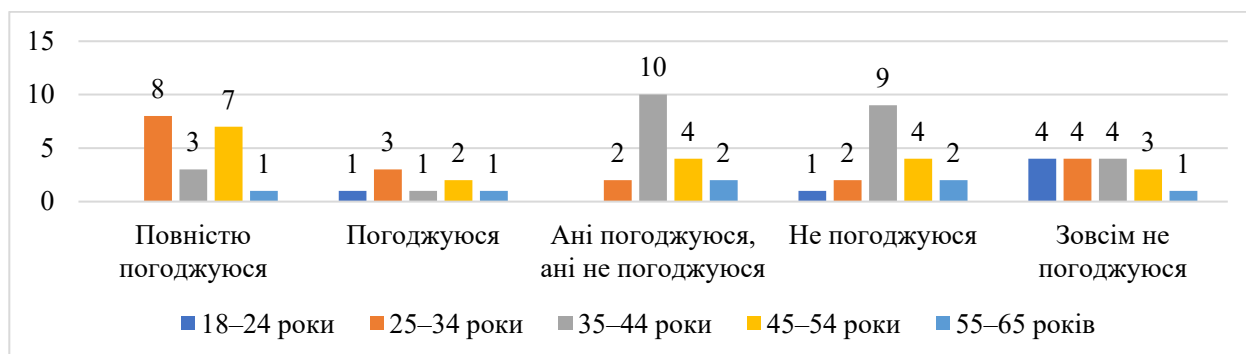

Рис. 225. Розподіл відповідей респондентів стосовно того, що вони не планують повертатися на місце попереднього проживання за будь-яких обставин в розрізі вікових груп, осіб

Найвища готовність не повертатися властива для групи 25–34 роки (57,9%) та частково особи у віці 45–54 роки (45,0%). Низькі показники зафіксовано у віковій категорії 35–44 роки (14,8%), що свідчить про більшу орієнтацію цієї групи на повернення.

Молодь (18–24 роки) та старші респонденти (55–65 років) продемонстрували помірні показники – відповідно 16,7% та 28,6% (розраховано на основі даних Рис. 225).

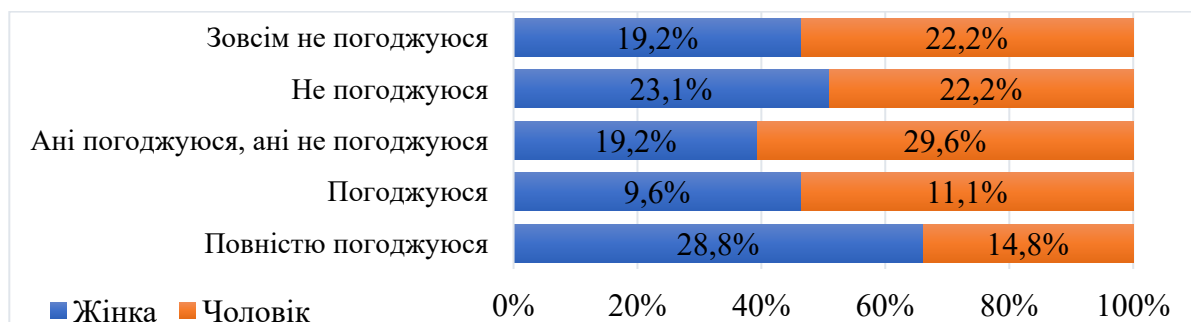

Рис. 226. Гендерний розподіл відповідей респондентів щодо того, що вони не планують повертатися на місце попереднього проживання за будь-яких обставин

Жінки частіше, ніж чоловіки, повідомляють про небажання повертатися: 38,5% проти 25,9%. Середнє значення за шкалою Лайкерта теж вище у жінок (3,1) порівняно з чоловіками (2,7) (Рис. 226).

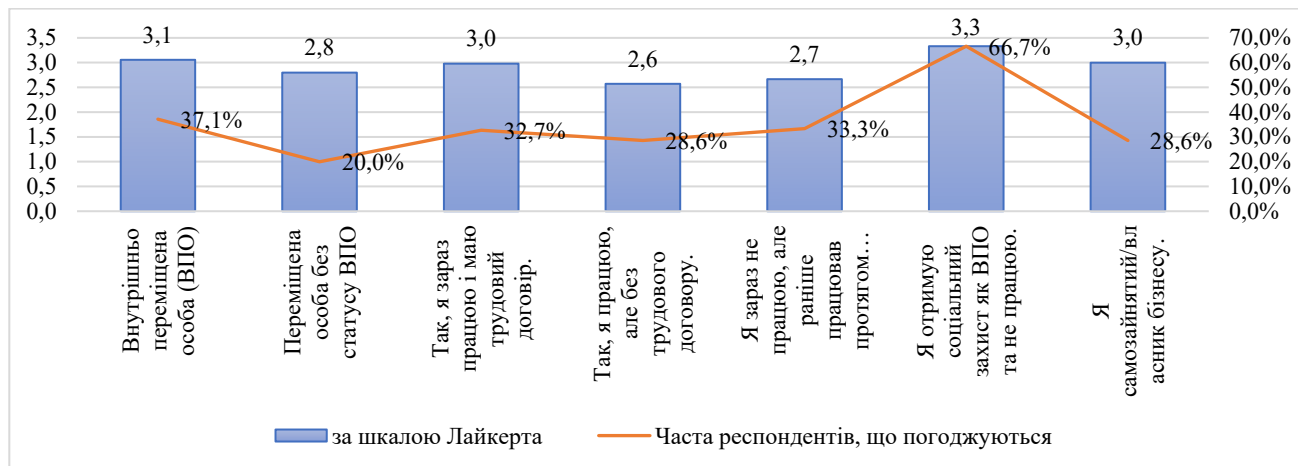

Рис. 227. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони не планують повертатися на місце попереднього проживання за будь-яких обставин, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищий рівень відмови від повернення спостерігається серед осіб, які отримують соціальний захист як ВПО та не працюють (66,7 %) (Рис. 227). Це може свідчити про певну адаптацію до державних гарантій та меншу залежність від ринку праці. Відносно високі показники також фіксуються серед офіційно працевлаштованих респондентів (32,7 %) та тих, хто раніше працював, але наразі перебуває без роботи (33,3 %). Нижчий рівень відмови від повернення зафіксовано серед осіб, які працюють без трудового договору (28,6 %) та самозайнятих/власників бізнесу (28,6 %).

Загалом відмова від повернення додому за будь-яких умов залишається менш поширеною позицією серед ВПО – лише близько третини опитаних (34,2 %) дотримуються цієї точки зору. Найбільш категорично відмовляються від повернення вихідці з Луганської та Херсонської областей, що може бути зумовлено масштабом руйнувань чи тривалим перебуванням цих територій під окупацією.

Соціально-демографічні характеристики також впливають на готовність до повернення: жінки та молодь віком 25–34 роки частіше демонструють готовність інтегруватися у нові громади та не планують повернення.

Важливим чинником є й економічна ситуація та доступ до соціального захисту: особи зі стабільним забезпеченням або підтримкою держави частіше відмовляються від ідеї повернення.

Таким чином, небажання певної частини ВПО повертатися додому слід розглядати як соціально обґрунтовану стратегію адаптації, зумовлену поєднанням безпекових, економічних та особистісних чинників. Це має бути враховано у державній політиці щодо інтеграції переселенців у приймаючих громадах.

Інституції та актори, що мають забезпечувати підтримку ВПО:

Результати дослідження серед ВПО демонструють багатовимірне бачення того, хто саме має стати головним носієм відповідальності за їхню підтримку. Вибір респондентів концентрується навколо трьох ключових полюсів – центральна влада, місцеве самоврядування та громадські організації, водночас існує невелика, але показова група, яка вважає, що підтримки не слід очікувати ні від кого, тобто розраховувати виключно на свої сили.

Держава як беззаперечний гарант підтримки

Абсолютна більшість опитаних (96%) погоджуються, що саме центральні органи влади мають відігравати ключову роль у підтримці ВПО. Середнє значення за шкалою Лайкерта – 4.6, що свідчить про стабільний консенсус незалежно від регіону, віку чи статі.

Високий рівень очікувань від держави серед ВПО пояснюється кількома чинниками:

- легітимністю та ресурсністю центральних інституцій;
- традиційним патерналістським уявленням про державу як головного гаранта соціальної безпеки;

- у свідомленнім того, що лише уряд може забезпечити довгострокові та системні рішення, пов'язані з житлом, інтеграцією та соціальним захистом (Рис. 228).

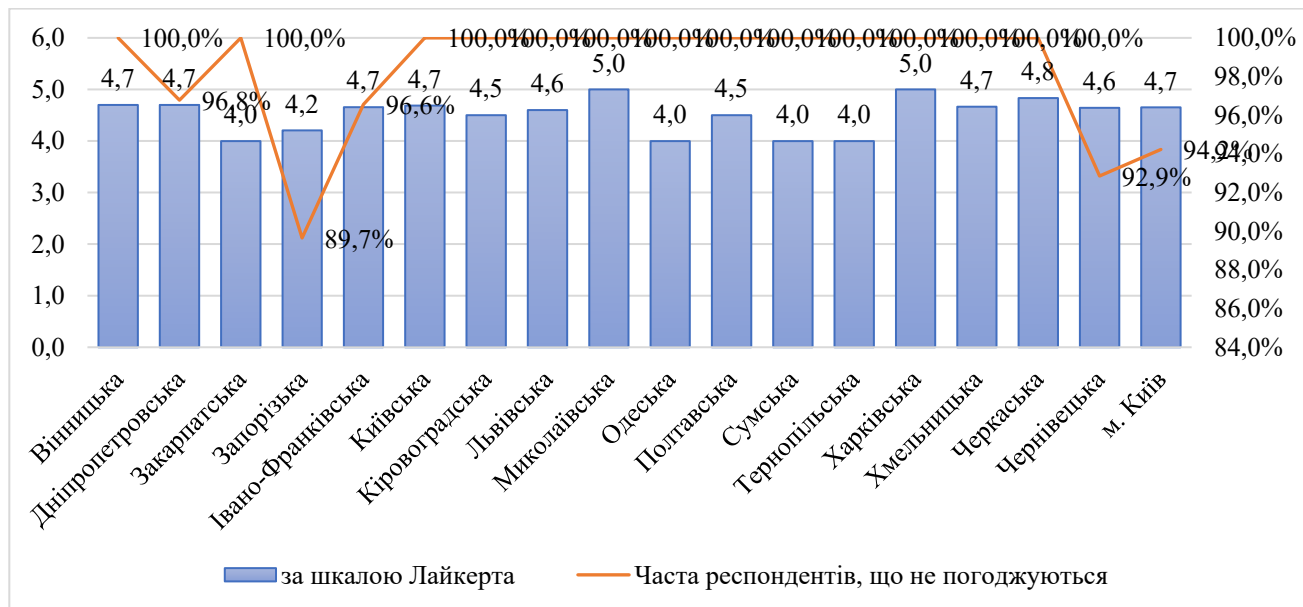

Рис. 228. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що найбільшу підтримку ВПО має надавати держава, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Отже, у суспільній свідомості ВПО закріплюється образ держави як «останньої інстанції», яка не лише координує, а фактично супроводжує процес подолання наслідків війни.

Регіональна влада: важлива, але другорядна

Другим за рівнем очікувань джерелом допомоги виступають обласні та місцеві адміністрації, громади. Так, 85 % респондентів погоджуються з твердженням, що саме ці органи повинні забезпечувати підтримку, проте середнє значення оцінки за шкалою Лайкерта (4,2) нижче, ніж у випадку з центральною владою.

Довіра до місцевих органів демонструє виразну регіональну специфіку:

- найвищі показники спостерігаються у прифронтових областях (Донецька, Луганська та Харківська області), де потреба у швидкому реагуванні є найбільшою;

- найнижчі показники – у Миколаївській області (лише 20 % респондентів погоджуються), що може свідчити про незадоволеність ефективністю роботи місцевих органів влади.

За віковими категоріями простежується тенденція: молодь віком 18–24 роки більшою мірою схильна покладатися на місцеві структури (94 %), тоді як старші респонденти (55–65 років) проявляють дещо більший скепсис (81 %) (за аналізом даних Рис. 229).

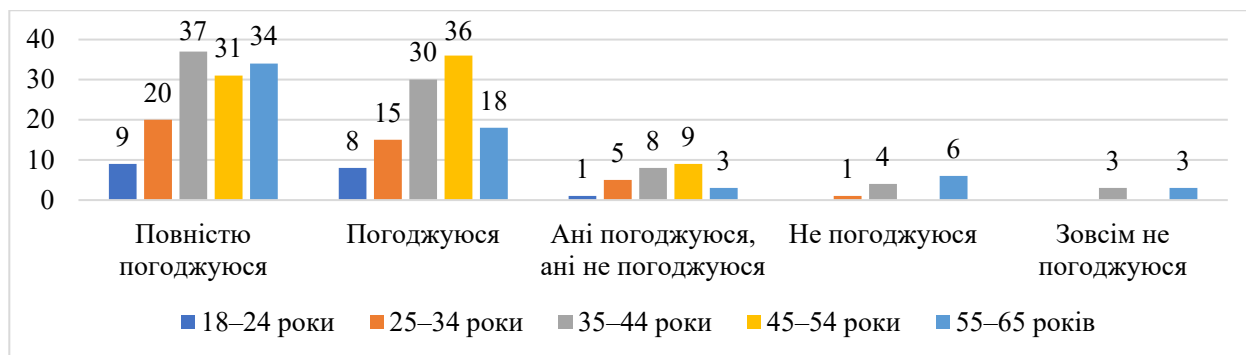

Рис. 229. Розподіл відповідей респондентів стосовно того, чи повинна передусім регіональна влада надавати підтримку ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

Ці дані свідчать про те, що регіональна влада сприймається як «перший рівень реагування», але не як стратегічний гарант.

Громадські організації та волонтери: допоміжна роль

Лише 41% опитаних вважають, що громадянське суспільство має відігравати провідну роль у підтримці ВПО. Середнє значення за шкалою – 3.2, що суттєво нижче, ніж у державних інституцій.

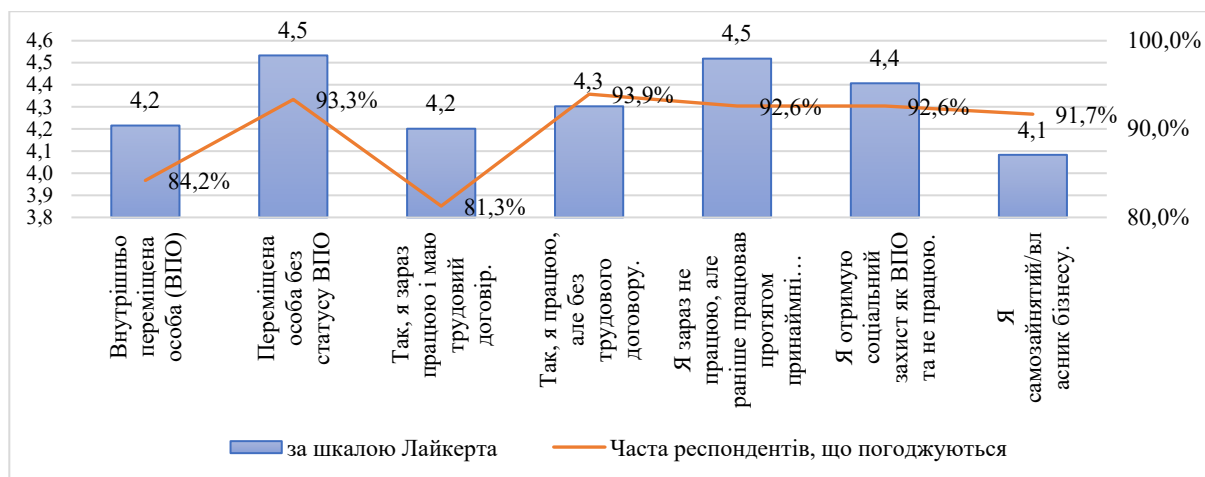

Рис. 230. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що найбільшу підтримку ВПО мають надавати громадські організації та волонтери, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Розподіл відповідей демонструє помітну фрагментарність відповідей:

— у Львівській, Луганській та Сумській областях рівень довіри досягає 100%;

— у Київській, Івано-Франківській та Хмельницькій – навпаки, він менший ніж 20% (Рис. 230).

Соціально-демографічний зріз підтверджує, що волонтерські ініціативи не сприймаються як основний інструмент підтримки. Особливо низькі показники відповідей серед підприємців (10%), що вказує на переорієнтацію бізнес-середовища на державні механізми, а не на громадські структури.

Таким чином, громадянське суспільство у сприйнятті ВПО виконує радше додаткову, ситуативну функцію, ніж системну роль.

Відповіли «Ніхто»

Близько 12% респондентів (25 осіб) цілком погоджуються з твердженням, що їм ніхто не повинен допомагати. Хоча це відносна меншість, але її наявність має певний аналітичний інтерес.

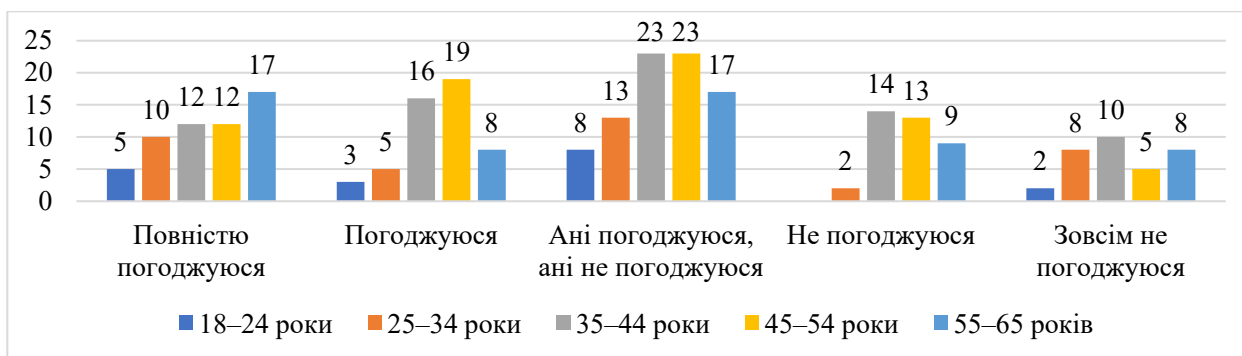

Рис. 231. Розподіл відповідей респондентів стосовно того, що їм ніхто не повинен допомагати як ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільше прихильників позиції самозарадності спостерігається серед молоді віком 18–24 років (44 %), що можна пояснити індивідуалістичними установками та прагненням до незалежності (Рис. 231). Найменший рівень підтримки цієї позиції зафіксовано серед старших респондентів (7 % серед осіб віком 55–65 років), які більше покладаються на соціальні гарантії.

Регіонально такі відповіді частіше фіксуються у столиці та Дніпропетровській області. Ця тенденція може свідчити про формування серед молодших ВПО культури самозарадності, де пріоритет надається власним ресурсам, а не зовнішній допомозі.

Отримані результати дозволяють виділити кілька ключових висновків:

- *Центральна влада* виступає беззаперечним центром очікувань: ВПО розглядають її як єдиного системного гравця, здатного забезпечити стабільну підтримку.
- *Місцева влада* є важливою, проте її роль залежить від контексту: у регіонах, де відчувається безпосередній тиск війни, довіра до місцевих органів зростає.
- *Громадські організації* сприймаються як ресурс, але не як стратегічний гравець, виконуючи допоміжну функцію.
- Невелика, але показова група респондентів, які відмовляються від зовнішньої підтримки, свідчить про зміни у соціальній культурі – від патерналістських очікувань до індивідуальної відповідальності.

Таким чином, соціальна картина підтримки ВПО демонструє поєднання двох тенденцій: з одного боку, укріплення державоцентричного підходу, а з іншого – зародження осередків самостійності, що потенційно можуть змінювати баланс між «очікуванням допомоги» та «самозарадністю» у майбутньому.

Необхідність спеціалізованих програм (компенсаційних, фінансово-матеріальних, соціальних, освітніх) для швидкої адаптації

На це питання відповідь дала 371 особа. Загалом 216 респондентів (58,2%) повністю погодилися, що Україні необхідна окрема програма, яка б передбачала компенсаційну, фінансово-матеріальну, соціальну й освітню підтримку ВПО. Ще 114 осіб (30,7%) погодилися з цією думкою. Таким чином, у сукупності 88,9% опитаних висловили згоду з цією ініціативою. Лише 7 осіб (1,9%) не погодилися або зовсім не погодилися. Середнє значення за шкалою Лайкерта становить 4,4 бали, що відображає високий рівень суспільної підтримки.

Найбільшу однотайність виявили респонденти з Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Чернівецької та Хмельницької областей, де рівень підтримки досягнув 100,0%.

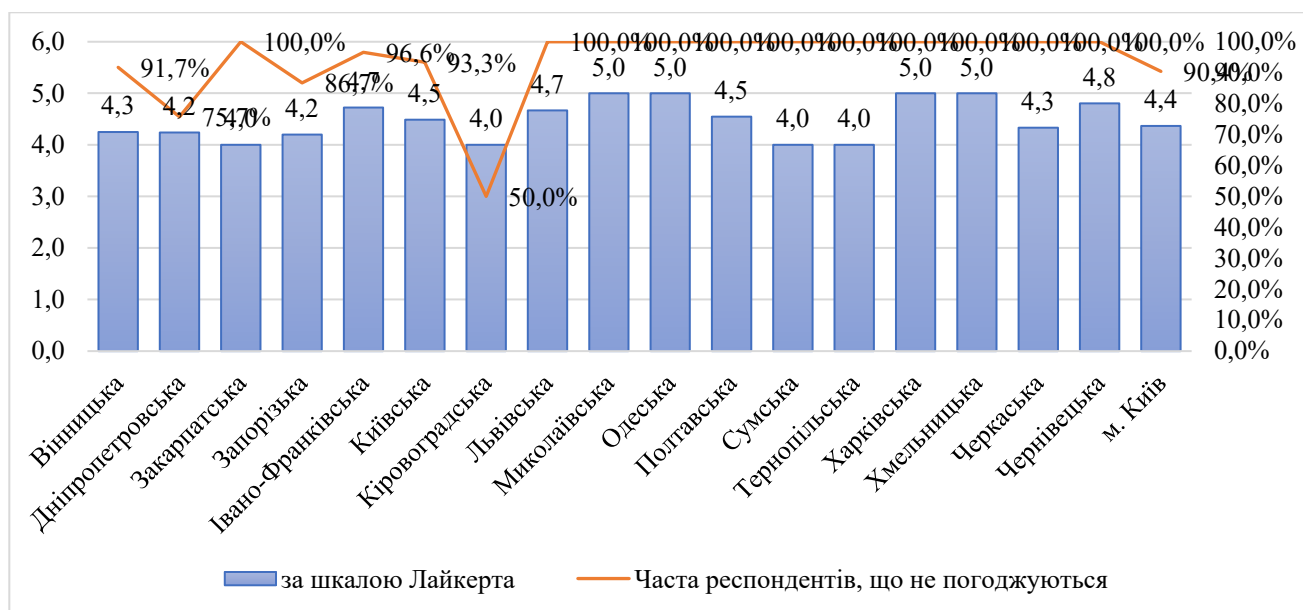

Рис. 232. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням щодо доцільності ухвалення окремої державної програми

підтримки ВПО, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

У Київській та Вінницькій областях погодилися 93,3% та 91,7% відповідно, а в місті Києві – 90,4% (Рис. 232).

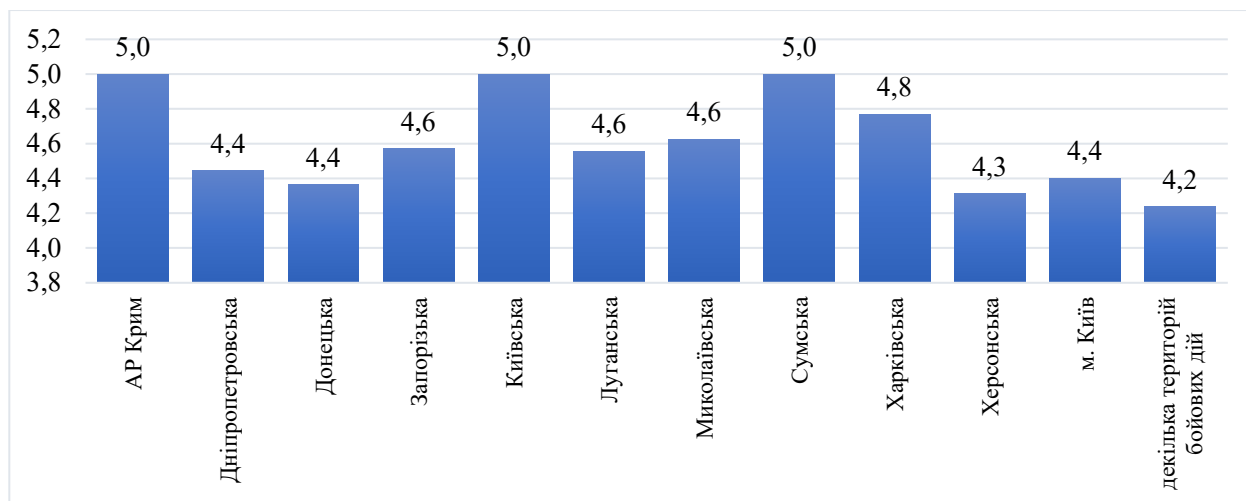

Рис. 233. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, щодо доцільності ухвалення окремої державної програми підтримки ВПО, в розрізі регіонів походження, балів

Водночас нижчі показники спостерігаються серед опитаних в Дніпропетровській (75,9%) та Кіровоградській (50,0%) областях, що може свідчити про певну критичність або скепсис щодо ефективності нових програм.

Найвищий рівень підтримки цього твердження виявили переселенці з АР Крим, Київської, Миколаївської, Сумської та Харківської областей (100,0%). Значна згода простежується й серед вихідців із Запорізької (93,9%) та Луганської (90,7%) областей (Рис. 233).

Водночас серед переселенців з Донецької області частка тих, хто погоджується, склала 85,7%, а з Херсонської – 81,3%. Це теж високі показники, однак нижчі за середні по вибірці.

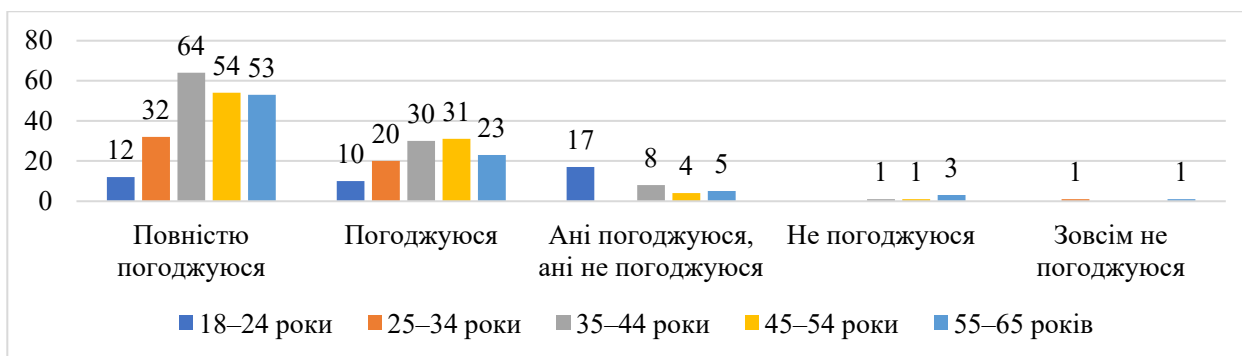

Рис. 234. Розподіл відповідей респондентів щодо доцільності ухвалення окремої державної програми підтримки ВПО, в розрізі вікових груп, осіб

Молодь віком 18–24 роки демонструє найнижчий рівень підтримки: лише 56,4% погодилися з необхідністю такої програми. Це може свідчити про менший рівень очікувань від державної політики або про більшу гнучкість у самостійній адаптації (Рис. 234).

У групі 25–34 роки підтримку висловили 98,1%, у 35–44 роки – 91,3%, у 45–54 роки – 94,4%, у 55–65 років – 89,4%. Найвищий середній бал зафіксований у старших вікових групах (4,5–4,7), що підкреслює глибоке усвідомлення важливості системної та програмної підтримки.

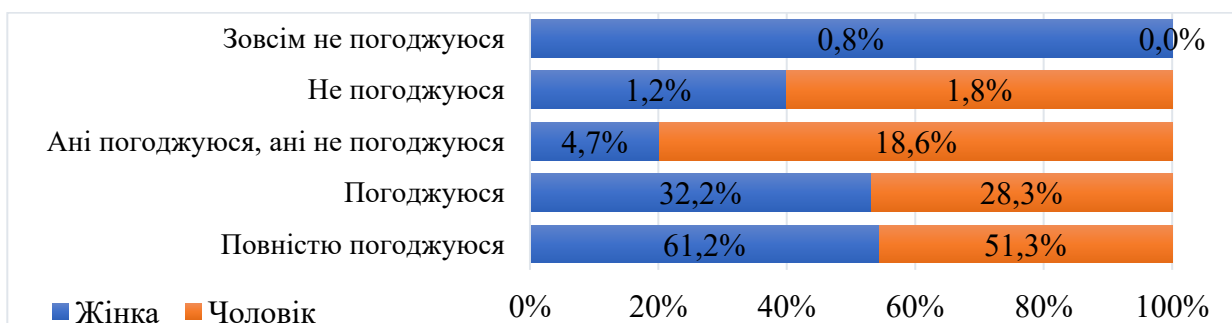

Рис. 235. Гендерний розподіл відповідей респондентів доцільності ухвалення окремої державної програми підтримки ВПО

Жінки виявили вищий рівень згоди (93,3%) порівняно з чоловіками (79,6%). Це може відображати більший запит жінок на соціальні гарантії та підтримку, враховуючи, що значна частина з них відповідає за догляд за дітьми та ведення побуту в нових умовах (Рис. 235).

Серед тих, хто офіційно працевлаштований, рівень підтримки становить 85,6%, а серед тих, хто працює без трудового договору – 94,9% (Рис. 236).

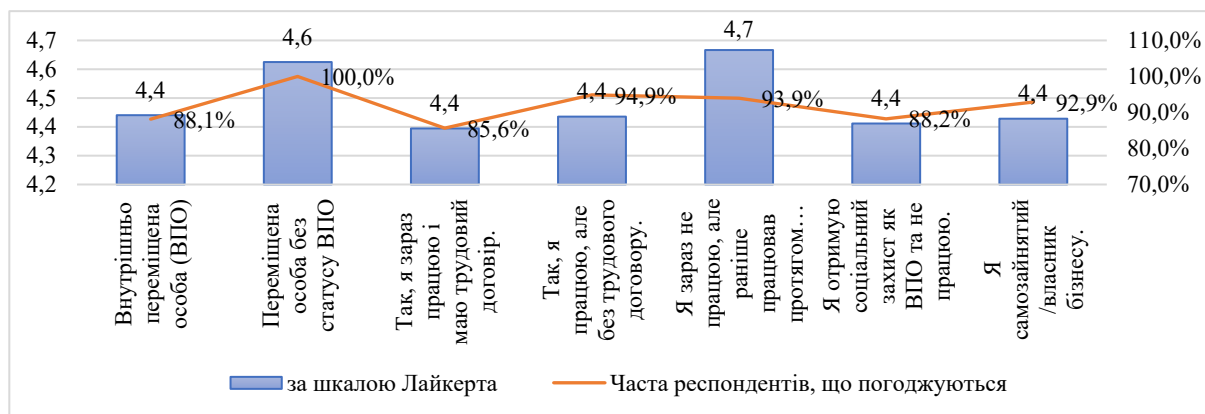

Рис. 236. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням про доцільність ухвалення окремої державної програми підтримки ВПО, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Найвищу підтримку демонструють респонденти, які зараз не працюють, але мають попередній досвід роботи (93,9%) та самозайняті/власники бізнесу (92,9%).

Особи, що отримують соціальний захист як ВПО і не працюють, також висловили високу підтримку (88,2%).

Отримані результати свідчать про надзвичайно високий рівень суспільного запиту на ухвалення державної програми підтримки ВПО. Показник у 88,9% згоди можна вважати практично одностайною позицією більшості опитаних. Водночас виявлені вікові, регіональні та гендерні відмінності підкреслюють необхідність диференційованого підходу у формуванні такої програми, щоб вона враховувала специфічні потреби різних груп переселенців.

Диференціація (категоризація) ВПО для визначення пріоритетності та обсягів допомоги

На запитання «Чи повинна бути диференціація (категоріювання) громадян зі статусом ВПО для визначення пріоритетності та розмірів допомоги?» відповіли 364 респонденти, тобто 93,8% від усієї вибірки. Серед тих, хто відповів, 66,5% (кількість відповідей – 242) підтримали ідею категоризації (повністю або частково

погодилися). Стовідсотковий рівень згоди зафіксовано у респондентів з Миколаївської, Одеської, Харківської та Хмельницької областей. Також високий рівень підтримки виявили опитані у Львівській (83,3%) та Чернівецькій (75,9%) областях (Рис. 237).

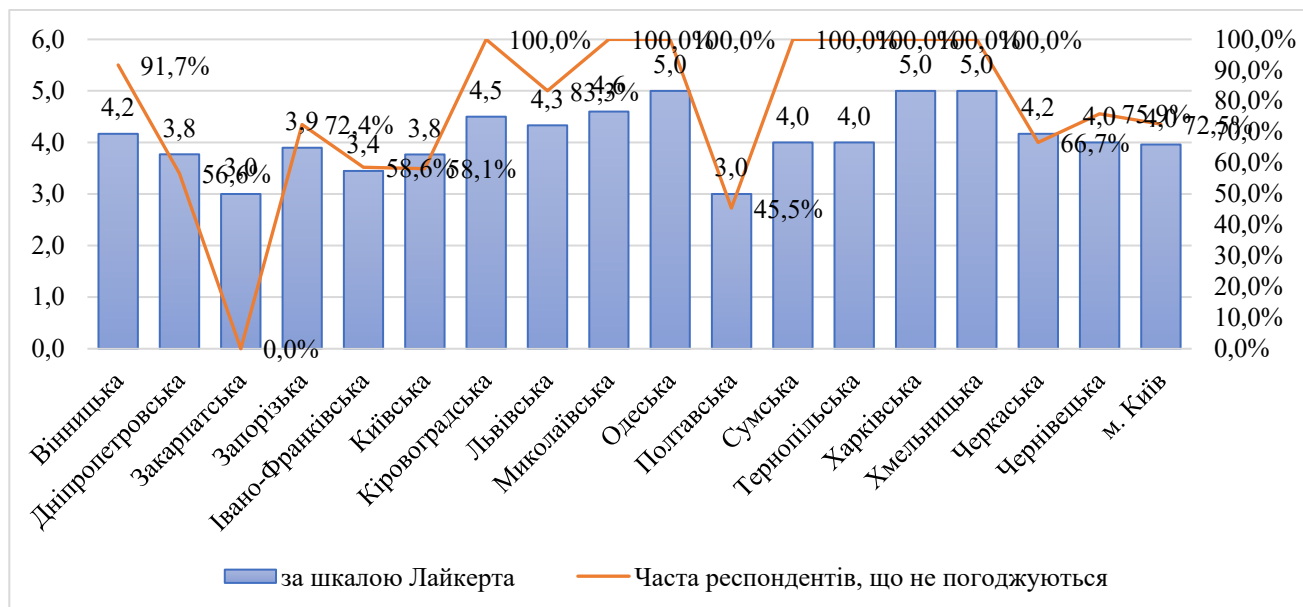

Рис. 237. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що повинна бути диференціація громадян зі статусом ВПО при наданні допомоги, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Натомість найбільш критичними були відповіді в Полтавській області, де погодилися з цим твердженням лише 45,5% респондентів. Відносно низький рівень підтримки продемонстрували також у Луганській області (50,0%) та Івано-Франківській (58,6%).

Аналіз показав, що загальний рівень підтримки диференціації за цим критерієм становить 66,5% (n=242), що збігається із середнім показником. Водночас простежуються значні регіональні відмінності. Наприклад, серед переселенців із Харківської області 93,3% вважають диференціацію необхідною, тоді як серед респондентів з Донецької області таких лише 55,8% (Рис. 238).

Суттєво вищий рівень підтримки характерний також для переселенців із Миколаївської (87,5%) та Луганської (74,4%) областей, тоді як переселенці з Херсонщини виявили помірковану позицію (66,7%).

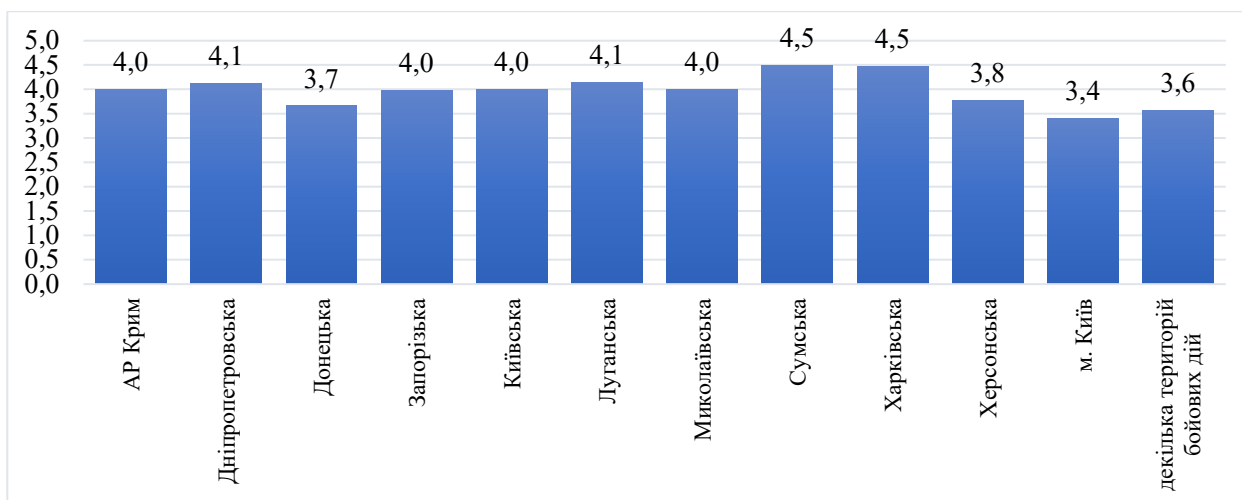

Рис. 238. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що повинна бути диференціація громадян зі статусом ВПО при наданні допомоги, в розрізі регіонів походження, *балів*

Виявлено певні відмінності і між поколіннями. Найбільш скептично до ідеї категоризації поставилися респонденти молодшої групи (18–24 роки), серед яких погодилися лише 42,1% (загальна кількість відповідей – 16). Натомість серед людей віком 25–34 роки рівень підтримки сягає 83,0% (загальна кількість відповідей – 44), що є одним із найвищих показників.

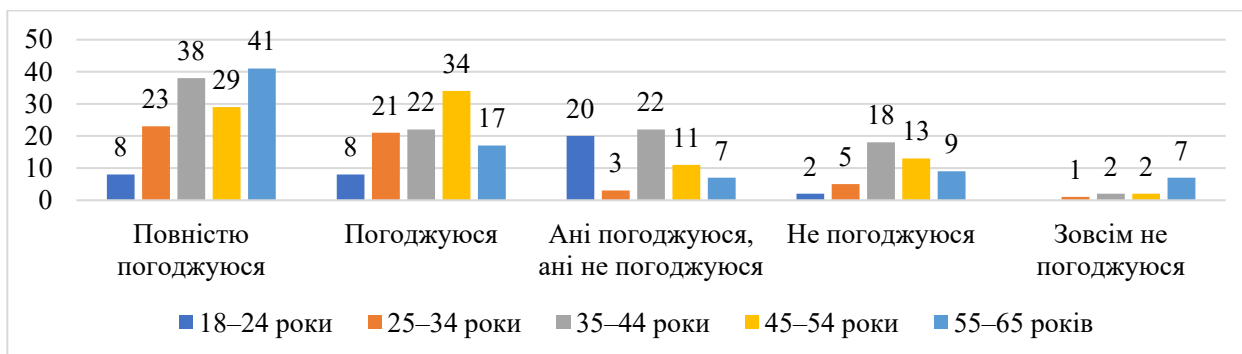

Рис. 239. Розподіл відповідей респондентів щодо диференціації громадян зі статусом ВПО при наданні допомоги, в розрізі вікових груп, *осіб*

Респонденти середнього та старшого віку (35–65 років) демонструють підтримку на рівні 58,8–71,6%, що свідчить про відносну стабільність позицій із зростанням віку опитаних (Рис. 239).

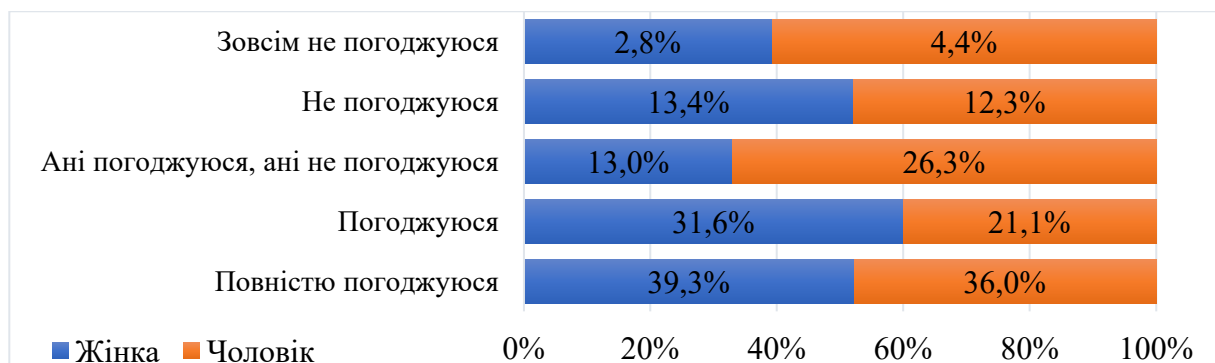

Рис. 240. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно диференціації громадян зі статусом ВПО при наданні допомоги

Жінки частіше підтримували ідею диференціації: 70,9% (кількість відповідей загальна – 175) проти 57,0% (кількість відповідей загальна – 65) серед чоловіків (Рис. 240). Це може свідчити про вищу чутливість жінок до питань соціальної справедливості та врахування індивідуальних потреб у межах допомоги.

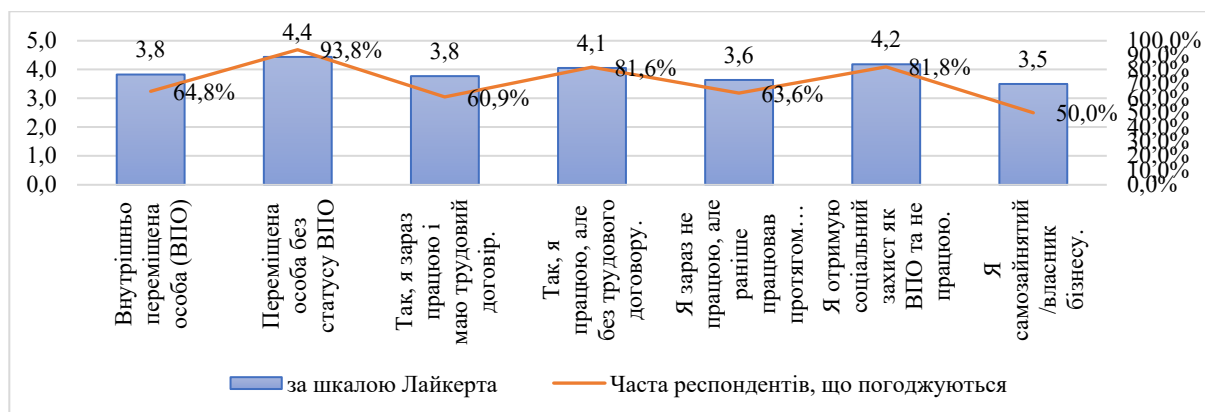

Рис. 241. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що повинна бути диференціація громадян зі статусом ВПО при наданні допомоги, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Особливу увагу слід приділити розподілу відповідей залежно від типу зайнятості (Рис. 241). Найбільшу підтримку ідеї категоризації ВПО висловили особи, які отримують соціальний захист та не працюють (81,8 %), а також ті, хто працює без трудового договору (81,6 %). Натомість найнижчий рівень згоди спостерігається серед самозайнятих та власників бізнесу (50,0 %), що, ймовірно, обумовлено їхньою відносною фінансовою незалежністю.

Таким чином, результати свідчать про те, що дві третини опитаних (66,5 %) вважають за доцільне впровадження категоризації ВПО з метою більш справедливого розподілу допомоги. Водночас рівень підтримки суттєво варіює залежно від регіону походження, віку, статі та соціально-економічного становища респондентів. Найбільш схильними до підтримки є переселенці зі східних та південних регіонів України, жінки та особи, які перебувають у більш вразливому становищі (безробітні або ті, хто працює неофіційно).

Готовність ВПО застосовувати нові знання та навички після повернення додому

На це запитання відповіли 353 особи, тобто 91,0% від усіх учасників. У середньому по країні цей показник становить 3,8 бала за шкалою Лайкерта, а частка респондентів, що погоджуються, дорівнює 64,9%. Водночас регіональні розбіжності виявилися досить виразними.

Найвищий рівень готовності зафіксовано у: Одеській та Харківській областях – максимальні 5,0 бала та 100% згоди; Тернопільській і Закарпатській областях – 4,0 бала, також 100% згоди; Черкаській області – 4,5 бала, 83,3%; Львівській області – 4,2 бала, 83,3% (Рис. 242).

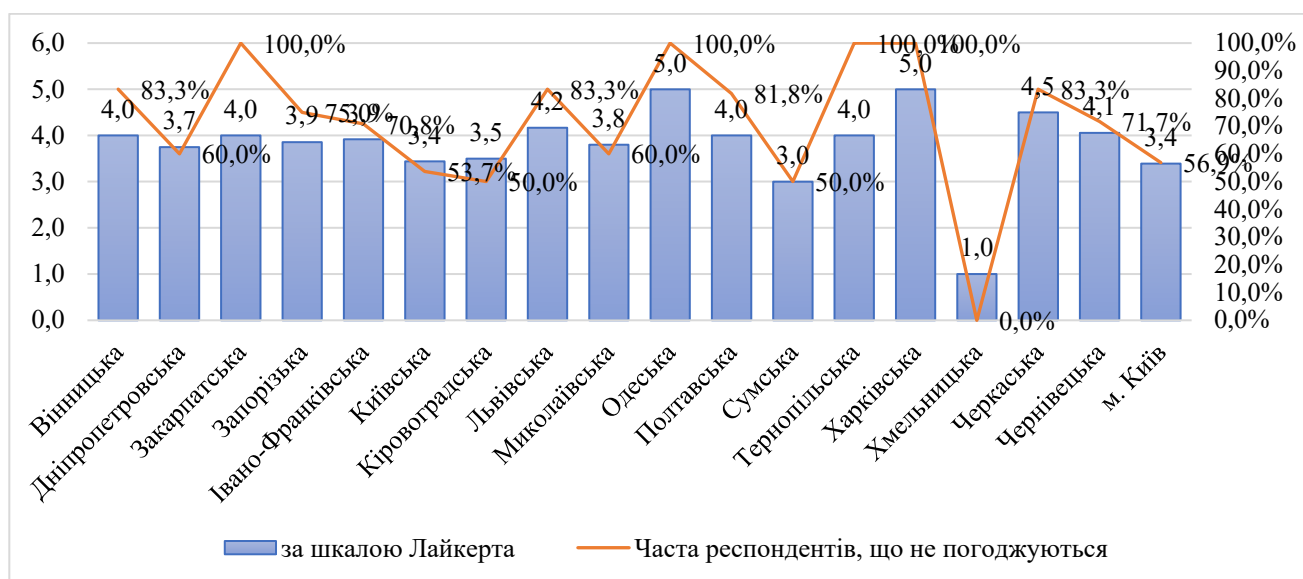

Рис. 242. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові застосовувати нові знання та навички після

повернення додому, в розрізі регіонів поточного проживання, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Середній рівень демонструють: Вінницька, Запорізька, Івано-Франківська, Полтавська та Чернівецька області, де оцінки коливаються між 3,9–4,1 бала, а рівень згоди – від 70% до 83%.

Найвищі показники згоди зафіксовано серед тих, хто прибув з Харківської області: середнє значення 4,3 бала за шкалою Лайкерта, а рівень згоди досягає 89,3% (Рис. 243).

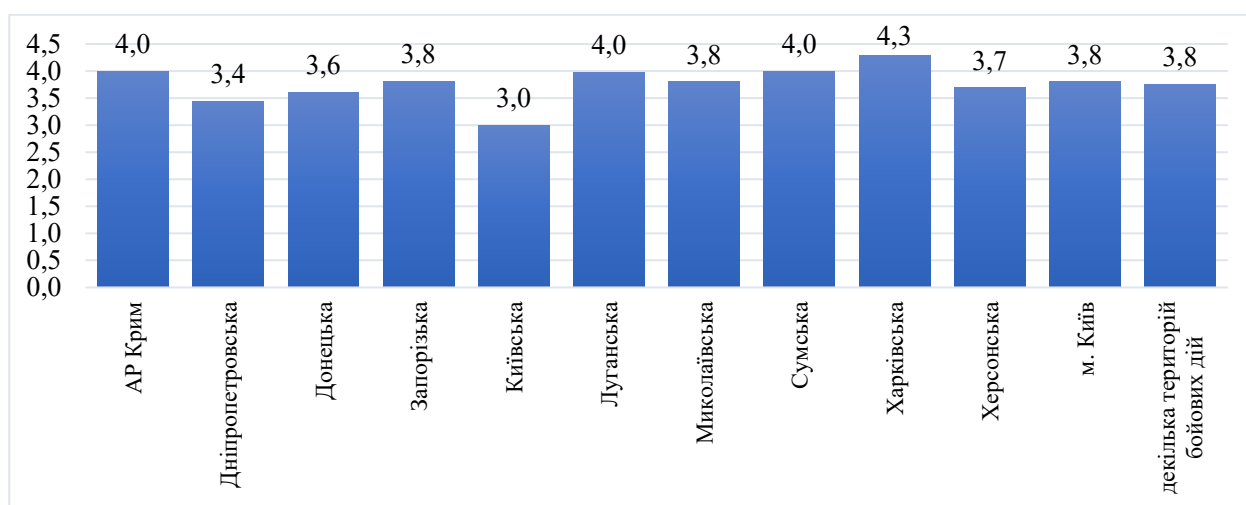

Рис. 243. Рівень погодження респондентів за шкалою Лайкерта з твердженням, що вони готові застосовувати нові знання та навички після повернення додому, в розрізі регіонів походження, балів

Високу готовність також демонструють виходці з Луганської (4,0 бала; 73,2%), Миколаївської (3,8 бала; 80,0%) та Запорізької (3,8 бала; 66,0%) областей. Позитивними є й результати у групі переселенців, які мешкали у кількох районах бойових дій (3,8 бала; 70,0%).

Разом із тим, у ряді регіонів оцінки є помітно нижчими. Зокрема, у Донецькій області середнє значення становить лише 3,6 бала, а рівень згоди не перевищує 57,0%, попри велику вибірку в 149 осіб. Аналогічна тенденція спостерігається й у Дніпропетровській області (3,4 бала; 55,6%) та серед респондентів у столиці (3,8 бала; 60,0%).

Аналіз відповідей за віковими групами демонструє, що рівень готовності ВПО інтегрувати нові знання й уміння у майбутнє життя суттєво залежить від поколіннєвих особливостей (Рис. 244).

Молодь (18–24 роки) оцінює перспективи застосування нових навичок відносно позитивно – середнє значення становить 3,8 бала, однак лише 56,4% респондентів висловили згоду. Це може свідчити про пошук різних життєвих стратегій і нестабільність планів у молодому віці.

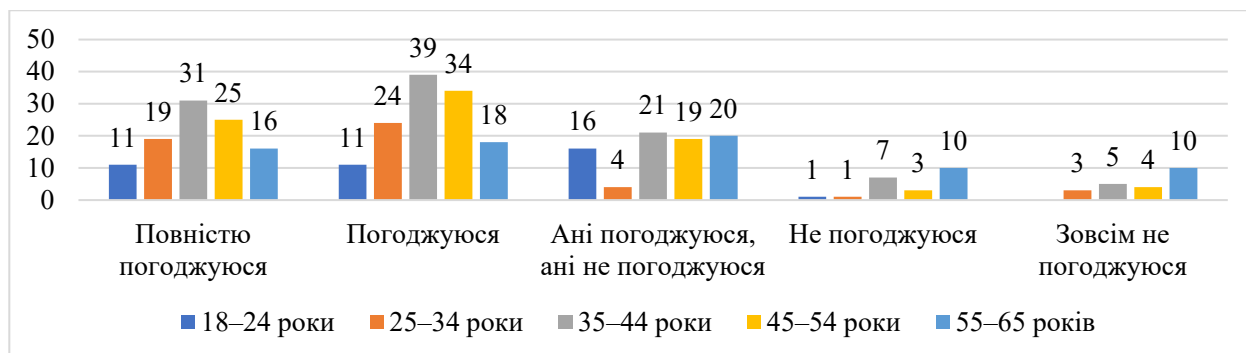

Рис. 244. Розподіл відповідей респондентів стосовно їх готовності застосовувати нові знання та навички після повернення додому, в розрізі вікових груп, осіб

Найбільш мотивованою групою є респонденти 25–34 років: середнє значення сягає 4,1 бала, а рівень згоди – 84,3%, що є найвищим показником серед усіх категорій. Це пояснюється активним професійним становленням та потребою реалізовувати себе після повернення додому.

Схожі, але дещо нижчі результати демонструє група 35–44 років (3,8 бала; 68,0%) і 45–54 років (3,9 бала; 69,4%). Для них характерна відносна стабільність і прагнення використовувати нові можливості, проте не настільки інтенсивно, як у молодших колег.

Найнижчий рівень готовності спостерігається серед респондентів віком 55–65 років: середня оцінка лише 3,3 бала, а згоду висловили 45,9%. Це вказує на меншу мотивацію або обмежені можливості інтеграції нових знань у повсякденне життя через вікові фактори чи стан здоров'я.

У цілому, середнє значення по всій вибірці становить 3,8 бала, а частка згодних – 64,9%. Найбільш перспективною у плані застосування нових знань є категорія молодих і середніх вікових груп, тоді як старші респонденти демонструють більш обережне ставлення.

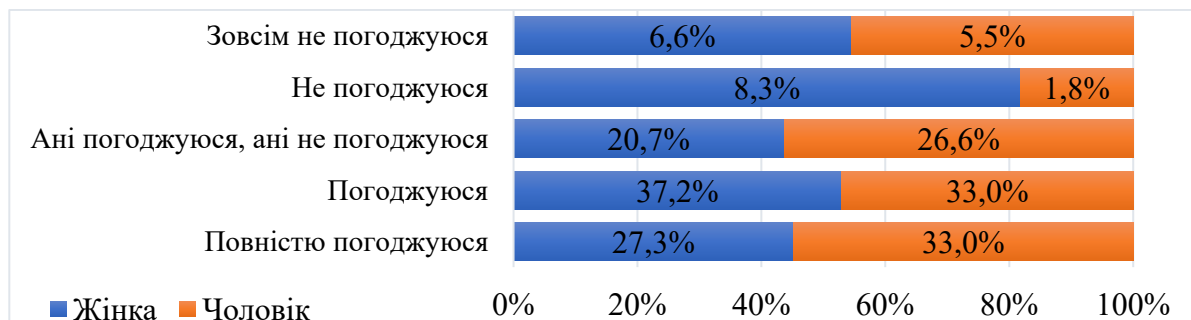

Рис. 245. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно їх готовності застосовувати нові знання та навички після повернення додому

Серед жінок рівень підтримки становив 64,5%, серед чоловіків – 66,1%, що свідчить про майже однакове ставлення незалежно від статі (Рис 245).

ВПО зі статусом офіційно зареєстрованих – 64,3% підтримки (середнє 3,7 бала). Переміщені без статусу ВПО – 80,0% (середнє 4,3 бала). Ті, хто працює офіційно – 69,3%, неофіційно – 61,5%. Самозайняті/власники бізнесу виявили найвищу підтримку – 76,9%. Натомість серед отримувачів соціального захисту без роботи підтримка є найнижчою – лише 46,7% (Рис. 246) .

Опитування засвідчило, що ВПО в цілому демонструють готовність використовувати нові знання та навички, набуті під час вимушеного переселення, після повернення додому. Це є позитивним сигналом, оскільки вказує на прагнення до саморозвитку та активної участі у відновленні громад.

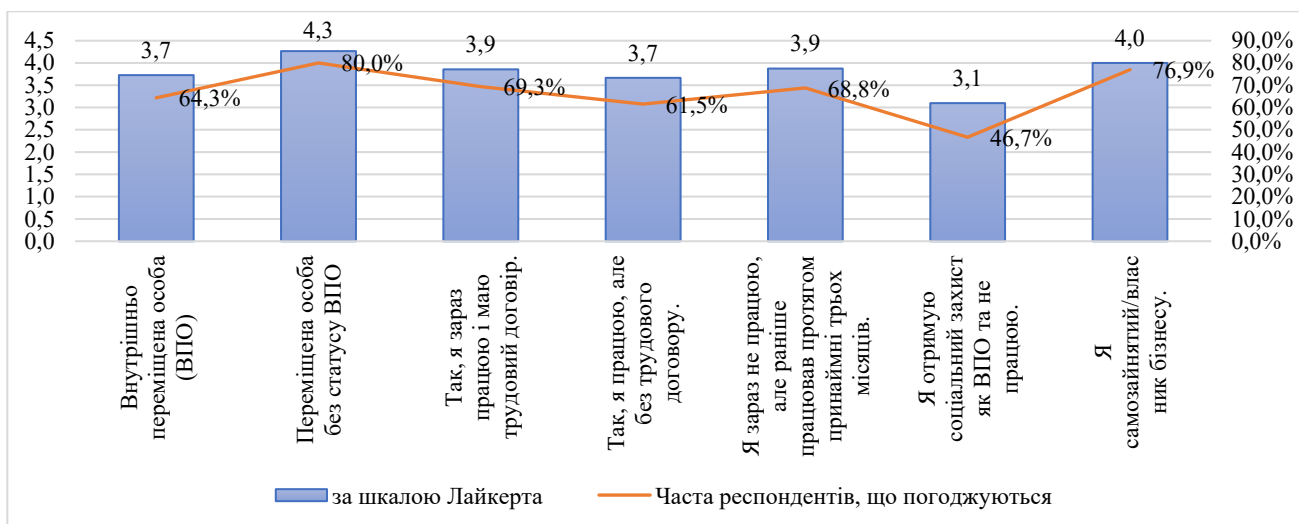

Рис. 246. Частка респондентів, які повністю або частково погоджуються з твердженням, що вони готові застосовувати нові знання та навички після повернення додому, залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, (% та балів за шкалою Лайкерта)

Рівень цієї готовності суттєво відрізняється залежно від умов життя, досвіду та можливостей переселенців. Молодші та більш професійно активні групи демонструють вищу мотивацію, тоді як старші люди та ті, хто перебуває у складних соціально-економічних обставинах, виявляють стриманість у своїх планах.

Загалом, для ефективного використання цього потенціалу необхідні комплексні заходи підтримки: створення можливостей для працевлаштування, навчання та розвитку, а також психологічна допомога. Це дозволить не лише полегшити процес повернення та інтеграції ВПО, а й перетворити їх на важливий ресурс відбудови та модернізації країни.

Оцінка загального рівня підтримки респондентів як ВПО

Останнім запитанням в анкеті було таке: «Оцініть загальний рівень підтримки Вас як ВПО за 10-бальною шкалою, де 1 – найнижча, а 10 – найвища оцінка». Отримані результати засвідчили, що середній рівень підтримки ВПО в Україні за 10-бальною шкалою оцінюється респондентами у 6,12 бали. Водночас різні джерела такої підтримки отримали нерівномірні оцінки:

- державні органи влади – 5,07 бали,

- регіональні органи влади – 5,58 бали,
- громадські організації та волонтери – 6,98 бали.

Це свідчить про більшу довіру та ефективність саме громадського сектору в наданні допомоги переселенцям.

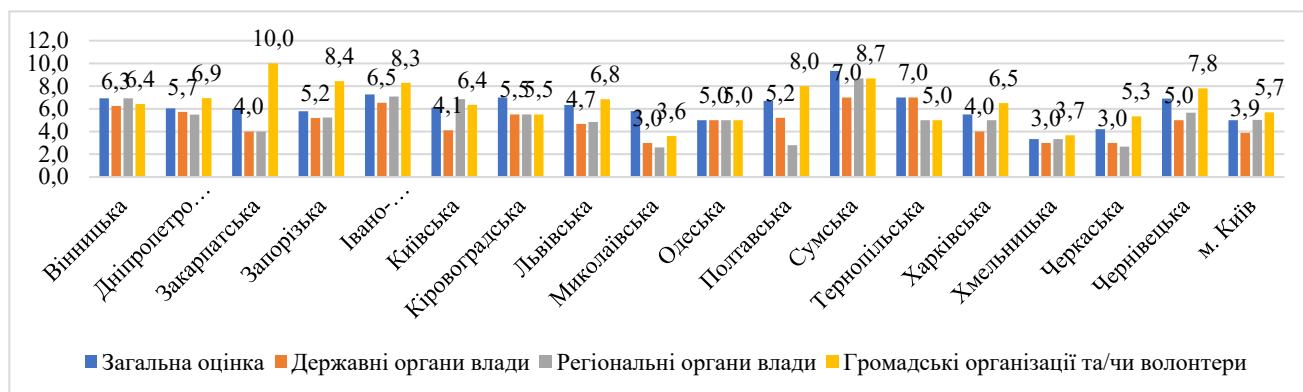

Рис. 247. Середнє значення оцінки респондентами рівня підтримки ВПО з боку різних рівнів влади, громадських організацій та волонтерів за регіоном поточного проживання, бали

Найвищі середні оцінки загальної підтримки ВПО зафіксовано у Сумській області (9,33 бали) та Івано-Франківській області (7,26 бали). Високі бали громадським організаціям та волонтерам виставили респонденти із Закарпатської (10,00 балів) та Запорізької (8,43 бали) областей (Рис. 247).

Водночас опитані з Хмельницької (3,33 бали) та Черкаської (4,20 бали) областей виставили найнижчі оцінки, що може вказувати на слабший в цих регіонах рівень інтеграції та комунікації місцевої влади з переселенцями.

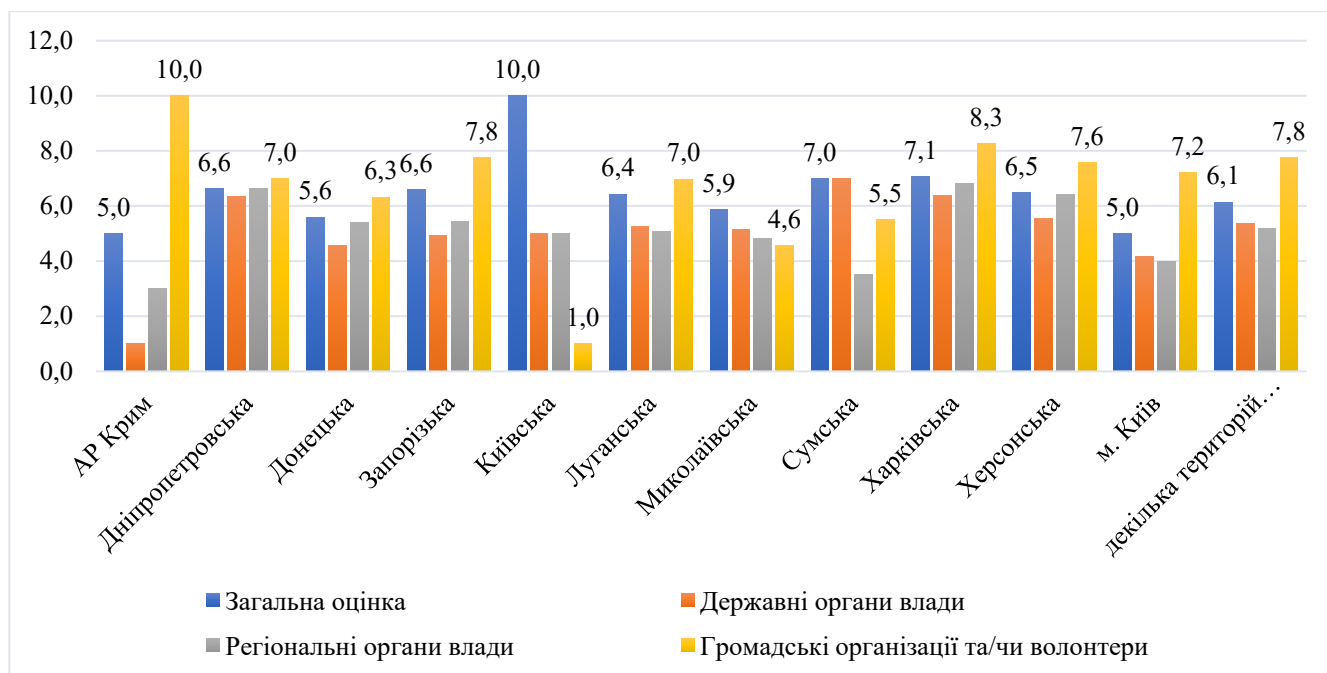

Рис. 248. Середнє значення оцінки рівня підтримки ВПО з боку різних рівнів влади, громадських організацій та волонтерів за регіонами походження, бали

Респонденти, що перемістилися з території АР Крим, дали найнижчі оцінки державній владі (1,00 бал), але максимально високо оцінили підтримку з боку громадських організацій (10,00 балів). Переселенці з Харківської (7,07 бали) та Сумської (7,00 балів) областей в цілому демонструють відносно вищий рівень задоволеності. Водночас мешканці, які виїхали з Київської області, оцінили загальний рівень підтримки у 10 балів, однак роль волонтерів – лише в 1,00 бал, що виглядає як статистична аномалія через малу вибірку (Рис. 248).

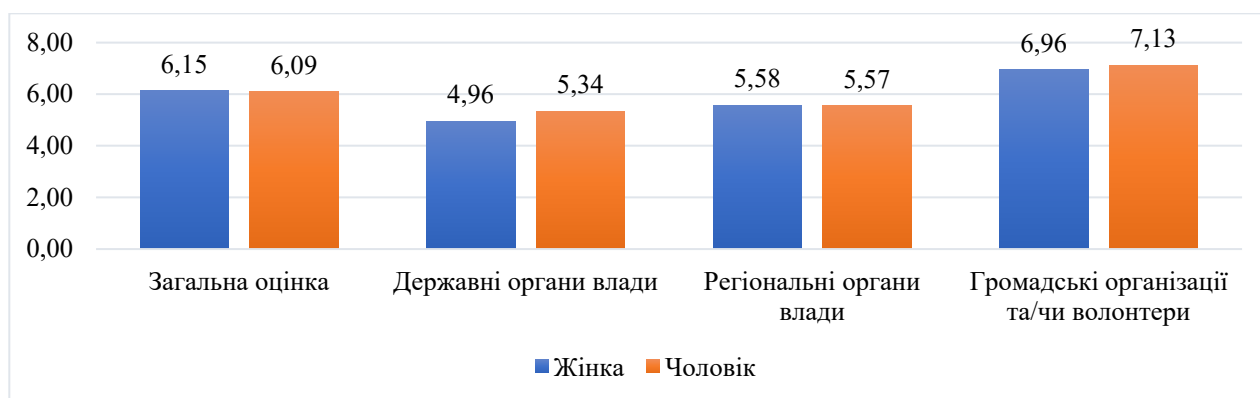

Рис. 249. Гендерний розподіл відповідей респондентів стосовно оцінки рівня підтримки ВПО з боку різних рівнів влади, громадських організацій та волонтерів, бали

Жінки та чоловіки (Рис. 249) продемонстрували подібні загальні оцінки: 6,15 бали у жінок та 6,09 бала у чоловіків. При цьому жінки більш критично оцінили державні інституції (4,96 бала проти 5,34 бала у чоловіків), тоді як чоловіки вище відзначили діяльність громадських організацій (7,13 бала проти 6,96 бала).

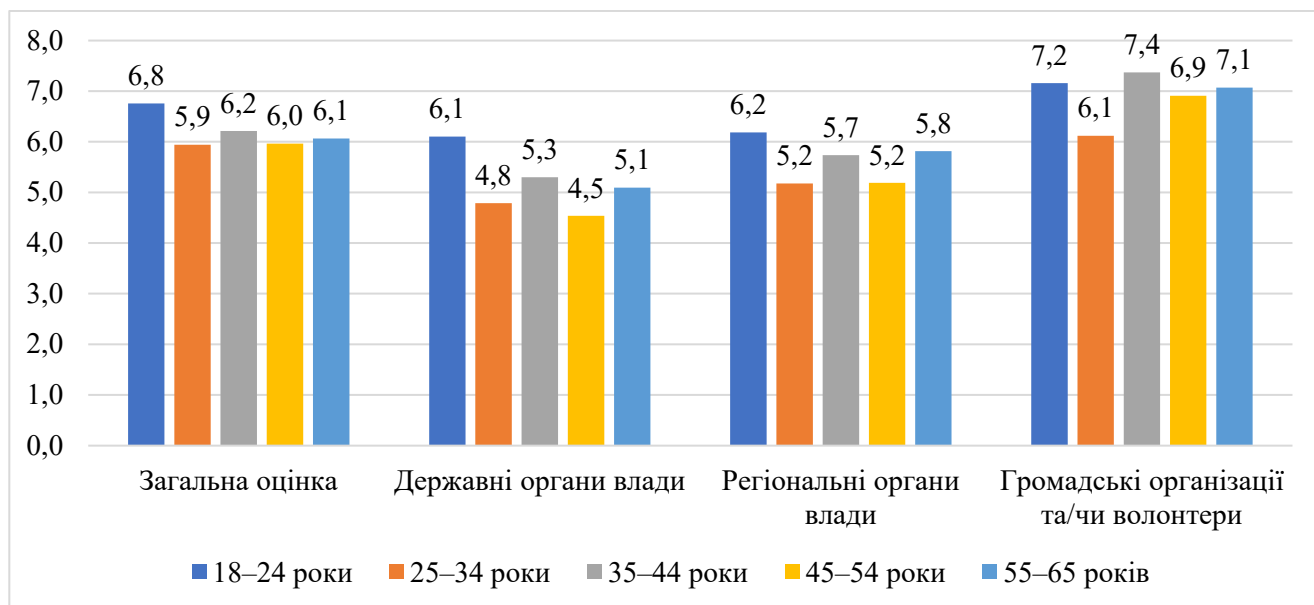

Рис. 250. Розподіл відповідей респондентів стосовно оцінки рівня підтримки ВПО з боку різних рівнів влади, громадських організацій та волонтерів в розрізі вікових груп, бали

У віковій структурі респондентів молодь віком 18–24 років найбільш позитивно оцінює підтримку – 6,76 бала загалом, а також 7,16 бала для волонтерів. Найбільш критично налаштовані респонденти у віці 45–54 роки – лише 5,96 бала загалом, із найнижчими показниками довіри до державних структур (4,54 бала) (Рис. 250). Це свідчить про те, що з віком зростає скепсис до інституційних форм допомоги, тоді як молодь демонструє вищий рівень очікувань та задоволеності. Офіційно зареєстровані ВПО оцінили рівень отриманої підтримки в 6,15 бала, тоді як респонденти без офіційного статусу надали нижчі оцінки (5,80 бала). Найнижчий рівень задоволеності спостерігається серед осіб, які мають роботу з офіційним трудовим договором (4,53 бала), у той час як респонденти, які працюють без трудового договору, продемонстрували надзвичайно високі оцінки

(9,45 бала). Такий розподіл може відображати як особливу вдячність за будь-яку допомогу, так і обмежену чисельність респондентів у цій підгрупі (Рис. 251).

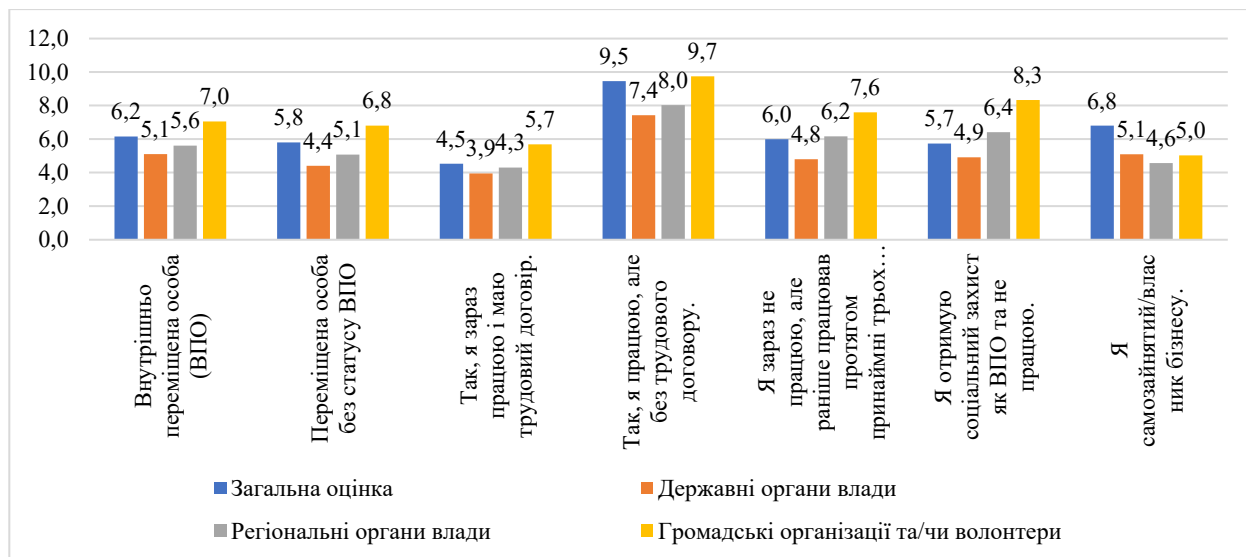

Рис. 251. Розподіл відповідей респондентів стосовно оцінки рівня підтримки ВПО з боку різних рівнів влади, громадських організацій та волонтерів залежно від наявності статусу ВПО та стану поточного працевлаштування, бали

Отримані оцінки свідчать про суттєву регіональну та соціально-демографічну різницю у сприйнятті підтримки. У цілому найбільшу роль у житті ВПО відіграють громадські організації та волонтери, тоді як державні та регіональні структури отримують значно нижчі оцінки. Молодь демонструє вищий рівень задоволеності, тоді як представники середніх вікових груп характеризуються більш критичним ставленням. Наявність або відсутність офіційного трудового договору також істотно впливає на відчуття захищеності та підтримки.

ВИСНОВКИ ДО ЧАСТИНИ III

Результати дослідження свідчать, що мотивація ВПО до повернення в місця попереднього проживання визначається насамперед безпековими, житловими та соціально-економічними чинниками.

Безпековий фактор залишається вирішальним: 84,6% респондентів заявили, що готові повернутися лише за умови повного припинення воєнних дій і наявності

гарантій стабільності. Найвищу готовність до повернення демонструють, як правило, переселенці зі східних та південних областей, що зазнали найбільших руйнувань (Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська). Водночас частина ВПО, які тривалий час проживають у великих містах, особливо в Києві, виявляють меншу схильність до повернення, що може свідчити про поглиблення інтеграції в нове середовище.

Житловий аспект є другим за значущістю чинником. Понад 82 % опитаних погоджуються, що наявність власного житла є визначальною умовою повернення. Високу залежність від цього критерію демонструють жінки (86,4%) і старші респонденти, для яких житло асоціюється із стабільністю та безпекою родини. Для молодших груп воно має радше символічне значення – можливість «почати життя спочатку».

Фінансово-організаційні чинники також мають помітну вагу, хоча й не є вирішальними. Близько 62 % респондентів вважають важливими компенсацію витрат на переїзд і облаштування. Підтримка цієї умови найбільш висока серед старших ВПО та тих, хто залежить від соціальної допомоги. Це вказує на потребу адресної державної політики, зорієнтованої на вразливі категорії.

Працевлаштування за фахом залишається потужним мотиватором: дві третини опитаних (64,5 %) заявили, що повернулися б додому за умови наявності роботи за спеціальністю. Найбільш зацікавленими є респонденти віком 25–44 роки – група з найвищим трудовим потенціалом. Водночас підприємці та самозайняті демонструють нижчу готовність повернутися, що вказує на їхню успішну адаптацію в новому середовищі.

Інфраструктурні умови – побутові, транспортні, соціальні – визначають готовність до повернення для двох третин опитаних (66 %). Особливо залежними від них є переселенці з регіонів із масштабними руйнуваннями (Луганська, Харківська області), а також отримувачі соціальної підтримки. Для економічно активних груп цей чинник має допоміжний характер, поступаючись економічним можливостям.

Відмова від повернення залишається порівняно тривожною позицією – її поділяють близько 34 % респондентів. Найбільше таких відповідей зафіксовано серед вихідців із Луганської та Херсонської областей. Соціально-демографічний зріз показує, що жінки та молодь 25–34 років частіше схильні залишатися у нових громадах, тоді як старші респонденти частіше декларують прагнення повернутися.

Дослідження підтвердило високий рівень очікувань підтримки від держави. Більшість опитаних (96 %) розглядають центральну владу як головного гаранта допомоги. Водночас довіра до місцевого самоврядування та регіональних адміністрацій нижча (близько 85%), а роль громадських організацій оцінюється як допоміжна (41%). Це засвідчує державоцентричний характер очікувань і необхідність зміцнення механізмів міжрівневої взаємодії.

Ідею створення окремої державної програми підтримки ВПО підтримали 88,9 % учасників опитування. Найвищу згоду висловили жінки, особи середнього та старшого віку, а також мешканці східних і південних регіонів. Це вказує на суспільний консенсус щодо необхідності комплексної політики відновлення та реінтеграції.

Понад дві третини респондентів (66,5%) вважають доцільною диференціацію державної допомоги ВПО залежно від потреб і вразливості. Найвищий рівень підтримки ідеї фіксується серед жінок та осіб, які отримують соціальну допомогу, що відображає запит на справедливість та адресність у розподілі ресурсів. Наявність третини прибічників зрівнялівки є також знаковим прикладом того, що цей фактор центральним органам влади слід враховувати у подальшому.

Високий рівень готовності застосовувати набуті знання й навички після повернення (65 % згоди, середній бал 3,8) свідчить про наявність значного людського потенціалу серед переселенців. Найактивнішими у цьому плані є молодь та люди середнього віку, що створює передумови для залучення ВПО до процесів післявоєнного відновлення.

Загальний рівень підтримки ВПО в Україні оцінено у 6,12 бала з 10, причому найвищі оцінки отримали громадські організації та волонтери (6,98 бала), а державні інституції – набагато нижчі (5,07 бала). Це підтверджує значення партнерських форматів допомоги і необхідність посилення координації між державним і громадським секторами.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ВПО в Україні демонструють високу готовність до повернення за умов безпеки та відновлення базової інфраструктури, водночас зберігаючи значний потенціал соціально-економічної активності. Вони очікують системної державної політики, але водночас дедалі частіше орієнтуються на самозарадність і розвиток власних ресурсів, що свідчить про поступовий перехід від патерналістських очікувань до активної участі у процесах повоєнної відбудови країни.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Анкетування ВПО в Україні виявило системні тенденції, що виходять за межі суто гуманітарного виміру. Йдеться про формування нової соціальної реальності, у якій переселенці стають не лише бенефіціарами допомоги, а й активними учасниками процесів відновлення, локального розвитку та суспільної солідарності.

1. Трансформація статусу ВПО

Переміщення, спричинене війною, поступово втратило характер тимчасовості. Для більшості переселенців (понад 60 %) нові місця проживання стали простором постійного життя. Це свідчить про появу феномену «осілого переміщення», коли ВПО інтегруються в місцеві громади, зберігаючи при цьому ідентичність та зв'язок із регіоном походження. Такий зсув від «кризової мобільності» до «соціальної стабілізації» є ключовою рисою нинішнього етапу.

2. Зміна моделей соціальної інтеграції

Адаптація ВПО дедалі менше базується на зовнішній підтримці й дедалі більше – на власних стратегіях самозарадності. Простежується зростання участі у волонтерстві, локальних ініціативах та неформальних мережах взаємодопомоги. Близько половини переселенців мають досвід участі у волонтерських або благодійних проєктах, що засвідчує поступове відновлення їхнього соціального капіталу.

3. Формування нових економічних і трудових стратегій

Стабільна зайнятість перетворюється на центральний механізм інтеграції. Понад 65 % ВПО мають роботу (зокрема й неформальну або самозайнятість), а близько двох третин задоволені її умовами. Зайнятість дедалі частіше поєднується з перекваліфікацією, освоєнням нових професій та дистанційною працею, що свідчить про адаптацію до мінливої економічної реальності.

4. Посилення горизонтальних соціальних зв'язків

У приймаючих громадах формується новий тип локальної солідарності, де переселенці стають повноправними учасниками соціального життя. Високий рівень довіри до волонтерських організацій (середній показник – 6,98 бала з 10) контрастує з нижчими оцінками державних інституцій (приблизно 5,1 бала), що свідчить про зростання ролі громадянського суспільства в забезпеченні соціальної підтримки.

5. Диференціація досвіду інтеграції

Хоча загальна динаміка є позитивною, спостерігаються відмінності за віком, статтю, регіоном та соціальним становищем. Молодші групи швидше адаптуються економічно, натомість старші респонденти відчують труднощі у сфері працевлаштування та доступу до соціальних послуг. Регіональна нерівність залишається помітною: західні області демонструють вищі показники інтеграції, східні регіони – помітно нижчі.

6. Еволюція очікувань від держави

Високий рівень очікувань від держави зберігається – 96 % опитаних вважають її головним суб'єктом підтримки ВПО. Водночас спостерігається поступове зміщення від патерналістської до партнерської моделі: переселенці очікують не лише допомоги, а й можливостей для самореалізації, навчання, працевлаштування та участі в ухваленні рішень.

7. Переорієнтація мотивації повернення

Намір повернутися додому дедалі більше стає функцією не лише безпеки, а й соціальної стабільності. Для більшості опитаних (більше 84 %) умови повернення пов'язані з гарантіями миру та житловими можливостями. Водночас збільшується частка тих, хто розглядає життя у нових громадах як довгострокову перспективу – близько третини ВПО вже не планують повернення ні за яких умов.

8. Людський капітал як ресурс відновлення

Переселенці демонструють готовність долучатися до процесів відбудови: 65 % заявили, що можуть використати набуті знання та досвід після повернення або інтеграції в нових місцях перебування, зокрема й за кордоном. Це свідчить про високий потенціал ВПО як агентів розвитку, а не лише як отримувачів допомоги.

Дослідження показує, що вимушене переміщення в Україні перейшло у фазу структурної інтеграції. ВПО поступово перетворюються з об'єкта гуманітарної політики на суб'єкт соціально-економічних трансформацій, здатний впливати на розвиток держави, громад і громадянського суспільства.

Цей процес потребує довгострокових політик, спрямованих не лише на компенсацію втрат, а й на створення умов для стійкої інтеграції, розвитку людського капіталу та участі переселенців у відбудові країни. Саме через інтеграцію, а не повернення до довоєнного стану, ВПО стають важливою складовою соціальної структури повоєнної України.